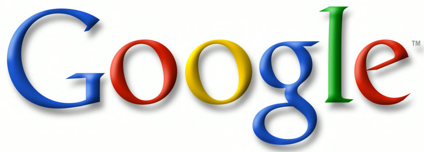

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

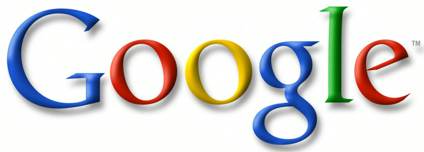
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

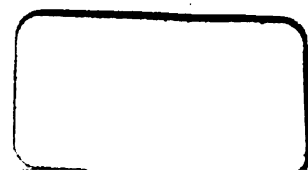
+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

2" copy Deel 3 [pt]
KAA.
Koninklijk

MEDEDEELINGEN

OVER

LIBERIA.

RESULTATEN VAN EENE ONDERZOEKINGSREIS,

DOOR

J. BÜTTIKOFER EN C. F. SALA

in de jaren 1879—1882,

SAMENGESTELD DOOR

J. BÜTTIKOFER.

(Met eene kaart.)

(UITGEGEVEN VAN WEGE HET AARDRIJKSKUNDIG GENOOTSCHAP), Amsterdam

Deel 3 [pt. 7]

BIJBLAD No. 12.

AMSTERDAM,
C. L. BRINKMAN.

UTRECHT,
J. L. BEIJERS.

1883.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
153775A
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS
R 1924 L

VOORWOORD

VAN

PROF. DR. H. SCHLEGEL,

DIRECTEUR VAN HET RIJKSMUSEUM VAN NATUURLIJKE HISTORIE

TE

LEIDEN.

De onderzoekingsreis der H.H. J. Büttikofer en C. F. Sala [1]) heeft haar ontstaan aan de volgende omstandigheden te danken.

Reeds in vroegere jaren was ik tot de overtuiging gekomen, dat de ware wetenschap der zoölogie alleen op de grondige en omvattende bekendheid met die grondvormen berust, welke wij **species** en **conspecies** noemen, met inbegrip der constante en individueele variëteiten, en verder, dat de zoölogie eerst dan haren naam als wetenschap verdient en tot haar volle recht komt, wanneer zij uit het hoogere oogpunt der physische geographie wordt beschouwd. Uit deze beginselen blijkt duidelijk, dat een dieper inzicht in de dierkunde slechts in een van die centrale musea kan worden verkregen, welke de meest mogelijke soorten bevatten en waarin ieder dezer soorten door compleete seriën van goed onderhouden individuen is vertegenwoordigd en wel zóó, dat haar geheel alle verschijnselen van iedere soort naar leeftijd, geslacht, jaargetijde, variëteit en woonplaats te zien geeft.

[1]) Over deze reis heb ik reeds vroeger eenige mededeelingen gedaan in: „Notes from the Leyden Museum" jaarg. 1881 (in het Engelsch) en in het tijdschrift van het Aardrijkskundig Genootschap, 1881 (in het Hoogduitsch).

De bevordering der zoölogie vereischt echter buitengewonen spoed, omdat behalve het groot aantal soorten, dat reeds uitgeroeid en voor altijd verdwenen is, vele anderen tot een klein aantal individuen zijn teruggebracht, of alleen nog in moeielijk toegankelijke streken voorkomen, waar zij òf in het geheel niet òf slechts met groote moeite en kosten van daan gehaald kunnen worden. Op ons, het geslacht, dat op zoovele verschillende wijzen menige diersoort meer en meer verdringt, rust echter de plicht van die uitstervende wezens, zoovele als mogelijk is, te redden om voor ons nageslacht ten minste de doode vormen van een vroegeren tijd te kunnen behouden. Daardoor alleen wordt het mogelijk, in lateren tijd het oorspronkelijk plan der schepping te herkennen, hetgeen door de gedachtelooze verwoestingen van ons geslacht reeds zoo veelvuldig is verbroken. [1])

[1]) Ten overvloede zij er hier op gewezen, dat deze beschouwingen meer in het bijzonder op zoogdieren en vogels betrekking hebben, die, ten gevolge hunner hoogere ontwikkeling, in de schepping den hoogsten rang innemen en dus ook in de musea vóór alle anderen bovenaan behooren te staan, te meer, daar het verkrijgen, bewerken enz. van deze dieren de grootste uitgaven en de uitgebreidste bekwaamheden vereischen.

Sedert meer dan een halve eeuw bezig, het zoölogisch museum te Leiden, als centrale inrichting van het Koninkrijk der Nederlanden, uit te breiden op eene wijze, die aan bovenvermelde eischen kan voldoen, was ik reeds lang overtuigd, dat dit doel alleen bereikt kan worden door het doen van zoölogische onderzoekingen binnen de grenzen van verschillende gewesten, die eene zekere afzonderlijke fauna omvatten. Verder, dat deze onderzoekingen gedaan moeten worden door wetenschappelijk en technisch bekwaam bevonden lieden, en dat eene en dezelfde plaats niet mag verlaten worden, zoolang zij stof biedt tot het oplossen van belangrijke zoölogische vraagpunten.

Het is algemeen bekend, dat de Nederlandsche regeering, vroeger regelmatig, later van tijd tot tijd, de wetenschap op die wijze bevorderde. Het beginsel van stelselmatige onderzoekingsreizen duldt echter uitstel noch oponthoud. De vrees, de natuurlijke ontwikkeling te zien stilstaan van eene inrichting, die met zoo groote kosten in het leven geroepen en tot bloei gebracht is, moest als van zelve het besluit doen rijpen, om ten bate van het museum eene private onderneming op touw te zetten, die zich voorloopig met onderzoekingen der fauna van Liberia zoude bezig houden, als van een gebied van tropisch West-Afrika, dat tot nog toe slechts zeer onvoldoende bekend was.

Ik vatte derhalve het plan op, bovengenoemde streek door eenige natuurkundigen te laten onderzoeken. De gelden, hiertoe benoodigd, werden geheel uit mijne privaatmiddelen verstrekt. De eerste keuze uit de bijeengebrachte verzamelingen zoude ten bate van het museum komen, terwijl de opbrengst der overige voorwerpen mede zoude dienen, om de reiskosten te dekken. De uitvoering van het reisplan werd aan de HH. Büttikofer en Sala toevertrouwd. Eerstgenoemde, mijn assistent aan het Rijks Museum, bood zich aan als wetenschappelijk leider der onderneming; de laatstgenoemde, een ervaren jager en goed schutter, die vroeger eene reeks van jaren op Java en in Angola had doorgebracht, vergezelde hem.

De ondervinding, die ik door het toezicht over tal van dergelijke ondernemingen verkregen had, stelde mij in staat, de reizigers van eene doelmatige en volledige uitrusting te voorzien. Van onze regeering verkregen zij warme aanbevelingen aan onderscheidene consulaten op de kust van West-Afrika. De reizigers vertrokken naar Liberia in November 1879 aan boord van een schip der firma Hendrik Muller en Co. te Rotterdam. De heer Muller bevorderde de onderneming op de meest krachtige wijze en al zijne handelsagenten in de verschillende kustplaatsen deden hun best, om den reizigers hunne dikwijls moeielijke taak zoo gemakkelijk mogelijk te maken. Z. Ms. Consul, de heer Modderman, en reeds vóór hem, de waarnemende Consul, de heer Wigman, behartigden met loffelijken ijver de belangen der onderneming bij de Liberiaansche regeering. Door tusschenkomst van laatstgenoemde verleende de regeering onzen reizigers vrijdom van in- en uitgaande rechten, naar het edele voorbeeld der Vereenigde Staten van Noord-Amerika, om de wetenschappen aan het hoofd van alle menschelijke bezigheden te stellen. De Liberiaansche Ministers van Binnen- en Buitenlandsche zaken stelden een levendig belang in deze onderneming en voorzagen de reizigers met aanbevelingen aan de verschillende negerhoofden.

De onderneming, die dus in ieder opzicht de schoonste uitkomsten deed verwachten, had echter met zooveel tegenspoed te worstelen, dat haar oorspronkelijk doel slechts gedeeltelijk bereikt kon worden. Een buitengewoon zware regentijd gedurende de eerste negen maanden maakte den reizigers soms weken lang allen arbeid onmogelijk. Bovendien werden zij door den roofzuchtigen Golah-stam aan den middenloop van den St. Paul, waar zij gedurende dien langen tijd — gedeeltelijk onvrijwillig — vertoefden, maanden lang in een staat van beleg gehouden, totdat het hun door tusschenkomst van Mr. Day, een Amerikaansch zendeling, eindelijk gelukte, naar de kust terug te keeren. Later in de omstreken van Grand Cape Mount bij den vredelievenden Vey-stam aangeland, werd deze streek, kort na hunne komst, door de invallen van vijandige stammen geteisterd. Hierdoor en ook door hongersnood werd deze streek ongeschikt gemaakt tot verdere onderzoekingen en ook de vrije beweging in het binnenland belemmerd. Daarbij kwam de langdurige ziekte en het overlijden van Sala en ten slotte moest Büttikofer, die na dit treurig ongeval nog nagenoeg een jaar had volgehouden, met zwaar geschokte gezondheid de kust verlaten, om in Europa genezing te zoeken.

INLEIDING.

De navolgende bladzijden [1]) bevatten de beschrijving mijner onderzoekingen in Liberia, voor zooverre mij dit noodzakelijk toescheen, om een algemeenen indruk te geven van dit in vele opzichten zoo belangrijke en toch nog zoo weinig bekende land. Ik ben daarin afgeweken van het plan, dat zoo vele reizigers gevolgd hebben, om n. l. de beschrijving hunner lotgevallen en waarnemingen, zonder eenige schifting der stof, in den vorm van een dagboek in te kleeden, en heb deze aangename en boeiende schrijfwijze laten varen voor een plan, waardoor het iedereen mogelijk wordt, om, zonder lang te zoeken, datgene te vinden, wat hem het meeste belang inboezemt. Door de schifting der stof ontstonden van zelve drie hoofdafdeelingen, waarvan de eerste de geographische, climatologische, geologische, botanische en zoölogische bijzonderheden bevat. Ik behoud mij echter voor, om deze laatsten ter geschikter plaatse uitvoeriger te behandelen. Het tweede deel is uitsluitend aan de ethnographie des lands gewijd, en behandelt in de eerste afdeeling de bevolking van den vrijstaat (de Liberianen) en hare politieke en sociale toestanden, terwijl de tweede afdeeling uitsluitend aan de verschillende stammen der inboorlingen gewijd is, voor zooverre wij gelegenheid hadden, deze te leeren kennen. Het derde deel eindelijk geeft onderscheidene tafereelen uit ons verblijf in Liberia, en daar het werkelijk bevorderlijk kan zijn aan het juiste inzicht in hetgeen in het eerste en tweede deel is gezegd en ook ophelderingen bevat omtrent onze wijze van reizen, meende ik, dat het niet geheel overtollig zoude zijn.

De bijgevoegde schetskaart maakt volstrekt geen aanspraak op mathematische juistheid; evenwel zal zij den lezer kunnen dienen, om zich te orienteeren, te meer, daar er geene vertrouwbare kaart van dit nog zoo onbekende gebied, evenmin als van Liberia in het algemeen bestaat.

Op mijne veelvuldige zwerftochten heb ik steeds mijn best gedaan, om, bij gebrek aan de noodige instrumenten, voor de plaatsbepalingen met behulp van kompaspeilingen en door het zoo nauwkeurig mogelijk schatten der afstanden, een juist beeld van de doorreisde streken te kunnen geven. Als steunpunten voor het aanleggen mijner kaart dienden de mathematisch bepaalde punten Monrovia en Grand Cape Mount, evenals ook de mond der Little Cape Mount River. De plaatsbepalingen van den Liberiaanschen reiziger B. Anderson, in het verslag van zijne reis naar Boporo en Mussarda zijn, evenals de geheele bijgevoegde kaart, die ook in de uitgave der bladen over Afrika (1879) van Stieler's hand-atlas wordt vermeld, in hooge mate onnauwkeurig. Onze belangrijkste jacht- en reiswegen heb ik met eene roode lijn aangeduid. Vele dezer reizen heb ik meermalen gemaakt en mij telkens moeite gegeven, om de vroeger gemaakte aanteekeningen te verbeteren en aan te vullen. Ter verduidelijking der in den tekst beschreven eigenaardige hydrographische toestanden des lands, voornamelijk wat den benedenloop en het mondingsgebied der rivieren betreft, zal deze kaart eveneens het hare kunnen bijdragen. De twee bijgevoegde cartons (de verdere kust van Liberia en het door de Engelschen bezette eiland Sherbro met de naburige streken van het vaste land) zijn ontleend aan „Grundemann's Missions-atlas," waarvan een speciaal aan Liberia gewijd blad zeer rijk is aan nauwkeurige bijzonderheden, maar dat, zooals van zelf spreekt, alleen van de kuststreek een eenigszins getrouw beeld kan geven. Alle plaatsnamen, zoowel op de kaart, als in den tekst, zijn volgens de Engelsche schrijfwijze gedrukt.

Ik vervul een aangenamen plicht, wanneer ik ten slotte

[1]) Een uittreksel uit mijn dagboek, betreffende ons verblijf aan den St. Paul, en de resultaten daarvan, werden reeds in den jaargang 1880 van dit tijdschrift en in de »Notes from the Leyden Museum" 1880), door Prof. Schlegel in het licht gegeven.

mijnen dank betuig aan al degenen, die onze onderneming op onbaatzuchtige wijze bevorderd en ondersteund hebben. Vóór allen ben ik mijnen hooggevereerden leermeester, den heer Prof. H. Schlegel, grooten dank verschuldigd, daar hij deze onderneming enkel in het belang van het zoölogisch museum en van de wetenschap in het leven riep, en voor eigen rekening met belangrijke financieele opofferingen liet uitvoeren. Terwijl hij mij de leiding der reis toevertrouwde, werd mijn innigste wensch vervuld, n.l. om de wonderen der tropen door eigen aanschouwing te leeren kennen. De Hollandsche en Liberiaansche regeeringen, alsook de verdiensten der heeren Muller, Modderman en Wigman zijn reeds in de voorrede met waardeering vermeld. Mij blijft dus nog slechts over, om hier mijnen dank uit te spreken aan de nog niet genoemde handelsagenten, die zich ons zoo dikwijls als trouwe vrienden deden kennen. Onder dezen noem ik de HH. A. Veldkamp en Van der Meulen, thans beiden, evenals ook de heer Wigman, om redenen van gezondheid naar Europa teruggekeerd; Van den Eelaart, voor wien een aan ons bewezene vriendschapsdienst de indirecte oorzaak werd van een plotselingen dood; de HH. Everts en Van Es, laatstgenoemde kort na mijne terugkomst in Grand Cape Mount overleden; de beide kapiteins der schepen van den heer Muller: Van Duyn en Van Gijzelen; de agenten der firma Woermann te Hamburg: den heer Schmidt, hoofdagent en Duitsch consul en den heer Ahrens, laatstgenoemde eveneens van de kust teruggekeerd. Al de genoemde heeren hebben ons, waar zij maar konden, met raad en daad bijgestaan, en waren ons in onze dikwijls netelige toestanden een zedelijken steun, waarop wij steeds konden vertrouwen. Ik zal hen allen alsook de Amerikaansche zendelingen Mr. Day, Grubb, Mc. Nabb, Bisschop Penick, Mr. G. Schmidt en hunne echtgenooten steeds in levendig, dankbaar aandenken houden!

J. BÜTTIKOFER.

INHOUD.

EERSTE HOOFDSTUK.

HET LAND EN ZIJNE VOORTBRENGSELEN.

1. Orographie.

Liberia vormt, zooals een vluchtige blik op de kaart doet zien, een deel der westkust van tropisch Afrika, in het bijzonder van Opper-Guinea, zooals de kust van Sierra Leone tot aan de baai van Biafra genoemd wordt. Vroeger, vóór de stichting der republiek Liberia, was deze streek echter algemeen onder den naam van Peperkust bekend. In het Noordwesten grenst dit land aan de Engelsche kolonie Sierra Leone, in het Zuidoosten aan de zoogenaamde Ivoorkust, terwijl, naar het binnenland toe, zijne grenzen wel op de kaart aangegeven, in werkelijkheid echter verre van nauwkeurig bepaald zijn.

De van het N.W. naar het Z.O. loopende, tamelijk rechte kustlijn, is over het algemeen een slechts weinige voeten boven de oppervlakte der zee verheven zandig strand, zonder eigenlijke duinvorming. Deze kustlijn wordt afgebroken door de vele uit het binnenland komende stroomen, alsook door verschillende voorgebergten, die, wat vorm en samenstelling betreft, eene merkwaardige overeenkomst vertoonen, alle juist in westelijke richting vooruitsteken en achter hunne noordelijke helling min of meer belangrijke zeeboezems vormen, die den schipper eene goede ankerplaats aanbieden. De meeste dezer voorgebergten hebben steile zuidelijke en westelijke hellingen met vooruitstekende rotspunten, tegen welke de sterke branding met donderend geraas beukt. In elke dezer door die voorgebergten gevormde baaien vindt men regelmatig het vereenigingspunt van verschillende (meestal 3) riviermonden.

Vlak achter de strandlijn ligt eene 4—10 *miles* [1]) breede strook moerasgrond, hier en daar door kleine grassteppen afgebroken. Die moerasstrooken worden, behalve door de riviermonden, in verschillende richtingen door stille, zwarte waterstraten, *Creeks* [2]) genaamd, doorkruist, welke gewoonlijk zeer diep, dikwijls ook zeer breed zijn en die zich vaak tot groote watervlakten verwijden. Bij vloed staan ze grootendeels en in den regentijd voortdurend onder water. Ze zijn met dicht Mangrovebosch bedekt, dat, door de luchtwortels, die van de takken in het water neerhangen, het voorkomen verkrijgt van een op millioenen stelten staand woud.

Geheele landtongen en eilanden van hooger gelegen land

[1]) Ik bedien mij, om de afstanden aan te geven, in het geheele verslag van de Engelsche zeemijl, die ook in Liberia algemeen gebruikt wordt.

1	Engelsche zeemijl	is ongeveer	20	minuten.
3	„ zeemijlen	zijn „	1	uur.
4	„ „	„ „	1	geogr. mijl.

[2]) Het woord „*Creek*" heeft in Liberia een veel ruimer beteekenis dan het Nederlandsche „*Kreek*", omdat daar niet alleen de doodloopende zijtakken der rivieren, maar ook de natuurlijke kanalen, die in het moerasgebied verschillende rivieren verbinden, zoo genoemd worden. Zie kaart en derde hoofdstuk: *Stockton Creek*, die den *St. Paul* met de *Messurado River* verbindt.

zijn echter in deze streek van Mangrove-moeras niet zeldzaam en deze zijn òf wel het geheele jaar, òf ten minste gedurende den droogtetijd bewoond door inboorlingen, die daar hun rijst bouwen, palmolie bereiden of zich bezig houden met de vischvangst.

Met den landwaarts in zich langzamerhand verheffenden bodem verdwijnen moeras en grassteppe, welke plaats maken voor een vruchtbaren akkergrond, die in hoofdzaak bestaat uit sterk ijzerhoudende, gewoonlijk humusarme kleiaarde, die in den regel uitstekend geschikt is voor koffiekultuur. Deze landstreek, naar de kust vlak uitloopend, wordt landwaarts in steeds meer heuvelachtig en bezit zelfs hoogten, die met het volste recht het praedicaat berg of gebergte verdienen. Deze strook is tamelijk dicht bevolkt met inboorlingen en, vooral langs de stroomen, met Liberiaansche kolonisten [1]) die hier op hunne koffie- en suikerplantages leven.

De meer bergachtige streek is, naar het binnenland toe, betrekkelijk slechts weinig bevolkt en het uitgestrekte oerwoud alleen hier en daar een weinig weggehakt om plaats te maken voor een armoedig negerdorp met zijne omliggende rijst- en maniok-farmen.

Achter dit, meerdere dagreizen breede, bosch- en waterrijke heuvelland begint eene groote hoogvlakte, die rijk aan weiland is, de zoogenaamde Mandingo-vlakte. Men moet zich echter deze vlakte niet voorstellen als eene onafzienbare grassteppe, maar als eene golvende, zelfs van hooge, begroeide heuvelen voorziene hoogvlakte, waarboven zich, 10—20 dagreizen landwaarts in, de lange dwarsdoorgebroken bergruggen van het Kong-gebergte verheffen, welke de hoogvlakte en dus het bronnenland der Liberiaansche rivieren van het stroomgebied van den Niger scheiden.

2. Hydrographie.

Geheel in overeenstemming met de samenstelling van den bodem vertoont zich ook de loop der rivieren. Talrijke Liberiaansche stroomen, zelfs die, welke eene aanzienlijke breedte bezitten, ontspringen in het begroeide heuvelgebied, worden gevoed door tallooze, heldere woudbeken en sluipen met tragen loop, groote krommingen vormend, door den moerasgordel, tot zij eindelijk achter groote zandbanken (*bars*) eene vrij onbeteekenende watermassa in zee uitstorten. Andere, evenzeer in grooten getale, komen uit de hoogvlakte, eenige, zooals de Solyman-, Manna-, Marfa-, Little Cape Mount-, St. Pauls- en Cavallo River, tot zelfs uit de dalen van het Kong-gebergte [1]). Deze doorstroomen in snellen, veelvuldig door watervallen en stroomversnellingen afgebroken loop, de hoogvlakte en het heuvelland, en treden dan als breede, aanzienlijke stroomen in het vlakke laagland te voorschijn, waarna zij met een zoo langzamen loop naar de zee toestroomen, dat de invloed van het getij, op grooten afstand stroomopwaarts, nog merkbaar is. In den moerasgordel getreden, verwijden zij zich dikwijls tot groote waterbekkens en staan door de *creeks*, welke het moeras doorsnijden, gewoonlijk in verbinding met andere stroomen, zoodat men, als men van deze *creeks* gebruik maakt, meestal te water van den eenen stroom naar den anderen varen kan, zonder genoodzaakt te zijn dit, van de zee uit, door de gevaarlijke branding te doen.

Alle Liberiaansche stroomen vormen van de monding tot aan de watervallen goede waterwegen voor roeibooten, en zouden zelfs voor kleinere stoombooten met niet al te grooten diepgang ook in den droogtetijd bevaarbaar zijn.

Het gebruikelijkste en meest geliefkoosde vaartuig der inboorlingen en der Liberianen is de kano, met welke men wel tot aan de eerste stroomversnellingen kan komen. De lengte van den benedenloop der Liberiaansche stroomen is zeer verschillend. Terwijl in den St. Paul de eerste watervallen slechts 20 *miles* van de kust liggen, kunnen de *Manna-*, *Marfa-*, *St. Johns-* en de *Cavallo River* wel 70 *miles* en daarboven bevaren worden. Daar deze waterstraten in Liberia tegelijk ook de eenige wegen voor het verkeer zijn, hebben de Liberiaansche kolonisten de kuststreken aan den bevaarbaren benedenloop der rivieren in bezit genomen, het bosch weggehakt en volkplantingen gesticht.

3. De Jaargetijden.

Liberia heeft, zooals alle tropische landen, zijn droog seizoen en zijnen regentijd. De droogtetijd valt samen met den winter in het Noorden, de regentijd met onze zomermaanden. Den droogtetijd moet men zich echter niet als geheel zonder regen voorstellen, daar hij even zoo goed zijne regenbuien als de regentijd zijne droge dagen heeft [2]). Beide jaargetijden zijn gescheiden door

[1]) Zie IIde hoofdstuk: De bevolking van Liberia.

[1]) Zie: Tijdschrift van het Aardrijkskundig Genootschap, 1881, p. 2.

[2]) Het zal wel overbodig zijn te zeggen, dat, even als bij ons zomer of winter in het eene jaar intensiever wordt of van langeren duur is dan in het andere, zoo ook in de tropen de intensiteit en de duur der jaargetijden niet altijd dezelfde is.

korte overgangsperioden, met storm en onweersbuien, de tijd der tornado's genoemd, welke overeenkomen met lente en herfst bij ons. Ofschoon eigenlijk tusschen deze beide jaargetijden geene scherpe grenzen bestaan, zoo wordt toch algemeen aangenomen, dat het droge seizoen half November of in het begin van December aanvangt en met het einde van April besloten wordt. Dit seizoen zou aldus telkens vijf, de regentijd echter zeven maanden duren.

Gedurende de eerste helft van het zoogenaamde „*dry season*" waait een alles uitdrogende, vooral gedurende den nacht voor dit klimaat gevoelig koude landwind, de zoogenaamde harmattan, met groote hevigheid en er valt gedurende dien tijd bijna geen regen. Onder den invloed van dien wind drogen de moerassen snel uit, de woudbeken en *creeks* worden kleiner, de buiten hunne oevers getreden stroomen keeren weer binnen hunne boorden terug en hun water, in den regentijd troebel en geel, wordt helder en klaar. De natte aarde geeft eene verbazende hoeveelheid waterdamp af, die in de koude nachten als regen en dauw nederslaat, zoodat de jager, na een korten marsch door gras en kreupelhout, druipend van den regen naar zijne hut terugkeert.

Slechts de maanden Januari en Februari blijven nagenoeg zonder regen. Gedurende dien tijd hakken de inboorlingen en kolonisten de voor hunne *farms* noodzakelijke gedeelten bosch neder. Binnen eenige dagen zijn de takken uitgedroogd en worden weggebrand, waarna de gevelde boomstammen en de dikwijls 10 en meer voet hooge boomstronken — tot op zulk eene hoogte worden menigmaal de boomstammen afgehakt — half verkoold achterblijven.

Reeds tegen het einde van Februari wordt de hemel weder met wolken bedekt, en een doffe donder kondigt, eerst met tusschenpoozen en vervolgens bijna onafgebroken, eenen tornado aan, ofschoon het nog gedurende langen tijd niet tot regenen schijnt te kunnen komen. Eindelijk, aangekondigd door zware stormen, barst een tornado los, — de eerste regen valt! Van dit tijdpunt af worden de donderbuien telkens menigvuldiger, tot zij, tegen het einde van Maart en nog meer in April, bijna dagelijksche verschijnselen zijn. De plantenwereld, die gedurende de warme maanden Januari en Februari in een stadium van zomerslaap getreden was, waarbij vele boomen en struiken hunnen bladerdos verloren, ontwaakt, onder den machtigen invloed van het invallende regenseizoen, weer tot nieuw leven, tooit zich met frisch groen en spreidt al de rijke pracht van eene grootsche, weelderige tropennatuur ten toon.

Dit is voor de *farmers* de gunstigste tijd om te zaaien. Rijst en maïs worden tusschen de verward over elkaar gestorte, half verkoolde boomstammen en takken gezaaid en later luchtig in den grond gewerkt, waarbij de asch zich met de aarde vermengt. De steeds menigvuldiger wordende regenbuien doen het zaad in den warmen, aldus bemesten bodem spoedig ontkiemen; de teedere spruitjes schieten onder dauw en regen welig op, en na twee maanden staat alles in vollen bloei.

In de maand Mei maken de onweersbuien meer en meer voor een algemeenen landregen plaats. De hemel is bijna aanhoudend met wolken bedekt, en het regent, zooals men zegt, om elke kleinigheid. Dagen zonder regen worden spoedig eene groote zeldzaamheid. Daarbij wordt de lucht zwoel en dampig, want de tornado's brengen haar niet meer in beroering en zuiveren haar niet meer en de, vóór en na den langsten dag loodrecht boven het land staande zon maakt, ofschoon zij zelden in staat is den wolkensluier vaneen te scheuren, de hitte van dag tot dag ondragelijker.

Hoe weldadig deze toestand ook op den plantengroei moge werken, op den mensch — de inboorling zelfs niet uitgezonderd — werkt hij uiterst afmattend. De van waterdamp zwangere lucht is niet in staat de verhoogde uitwaseming van het menschelijk lichaam op te nemen en zoo maakt zich dan een moeielijk te beschrijven gevoel van opgeblazenheid en angst van hem meester, dat hoogst nadeelig op spijsvertering, ademhaling en zenuwstelsel werkt, en daardoor een schadelijken invloed op de geheele constitutie uitoefent, welke, door het melancholische van het weder, nog toeneemt. De aldaar zoo veelvuldig voorkomende leverziekten vertoonen zich, gedurende dezen tijd, in hare gevaarlijkste stadiën; overal hoort men klagen over gestoorde spijsvertering; galkoortsen zijn aan de orde van den dag en decimeeren de menschelijke krachten in merkwaardig korten tijd op zeer bedenkelijke wijze.

Tegen half Juli scheurt de wolkensluier vaneen; de zon, die men dikwijls gedurende geheele dagen niet meer te zien kreeg, breekt weer door en de tweede helft van deze maand biedt een hoogst welkom intermezzo aan van zonnige, droge dagen met eene dampvrije lucht en een helder blauwen hemel, midden in dezen treurigen regentijd. Intusschen is de rijst in de *farms* tot rijpheid gekomen en de inboorling haast zich haar droog onder dak te brengen, want de volgende, tweede helft van den regentijd, zou hem hiertoe geen gelegenheid meer geven.

Die schoone dagen zijn echter spoedig voorbij en de regen begint weer met verdubbelde kracht. Het regent niet meer; het water valt dag en nacht in stroomen naar beneden, dikwijls, zonder ophouden, eene geheele week lang. De in het droge seizoen over rotsen en rolsteenen daar

heenklaterende kristalheldere woudbeeken groeien aan tot stroomen, de stille woudmoerassen worden meren, waarboven kreupelhout en hooger geboomte treurig uitsteken. De rivieren zetten, waar zij slechts buiten hare oevers kunnen treden, groote boschstreken onder water, stuwen het water van hare zijtakken met kracht op en maken daardoor de boschwegen onbegaanbaar. Geel en troebel rollen hare golven voort; het anders zoo heldere water wordt nauwelijks drinkbaar, wat echter niets hindert, daar de hemel drinkwater in overvloed naar beneden giet. De gemeenschap tusschen vele *farms* en negerdorpen is dan wegens het afschuwlijke weer en de onbegaanbare wegen afgebroken. Geheele dagen ligt de Neger lusteloos in zijne hut en leeft met zijne familie van de opbrengst van zijn rijst- en maïsoogst, dien hij boven onder het dak heeft opgestapeld en van eenige cassaven, die zijne vrouwen niet verre van zijne hut hebben geplant, en hij laat zich door het geruisch van den gelijkmatig neerkletterenden regen in slaap sussen. Zoo kruipen, onder bijna aanhoudenden regen, de dagen van Augustus en September langzaam voort, en men verbeeldt zich bijna in een droom te verkeeren, wanneer eindelijk het zware wolkgordijn vaneen scheurt en de lieve zon, eerst schuw en als ter sluiks, later evenwel vol en helder, op de naar haar licht snakkende aarde neerziet.

In October begint de tijd der t o r n a d o's weder. Wilde onweersstormen verscheuren den dichten wolkensluier meer en meer, hevige bliksemstralen doorklieven de van electriciteit zwangere atmospheer; dof rolt de donder boven de uitgestrekte wouden en kletterend stort de regen als eene wolkbreuk naar beneden. In November worden de regenbuien zeldzamer en op het einde van deze maand, wanneer de *harmattan* weer begint te waaien, is de donder geheel verstomd, de regen houdt geheel op en van den geheelen *tornado* is niets overgebleven als een zwak flikkerend weerlicht, dat zich nu en dan aan den avond- en nachtelijken hemel vertoont — een zekere voorbode van het aanbrekende droge seizoen.

4. Klimaat en Gezondheidstoestand.

Het klimaat van L i b e r i a is overeenkomstig de breedtegraden, waaronder dit land ligt (4° 24′—7° NB.) zuiver tropisch; het staat echter even als ieder ander land zeer onder den invloed van de weersgesteldheid en van oro- en hydrographische toestanden. Van de ondragelijke hitte bij dag en de evenzeer gevoelige koude des nachts, die het leven in vele, zelfs sub-tropische landen zoo onaangenaam maken, heeft men in dit land zelden te lijden. De gemiddelde dagelijksche temperatuur is ongeveer die van een heeten Europeeschen zomer; slechts zelden wordt de hitte wat men noemt, onuitstaanbaar; niet zelden vindt men echter de temperatuur bij de lichte kleeding, die men daar gewoonlijk draagt, zelfs koel. De gemiddelde temperatuur in de schaduw is ± 82° F. (= 22° R. = 27.5° C.). Des nachts daalt zij zelden beneden 75° F. en stijgt, gedurende het warmste gedeelte van den dag (om 1 uur) nauwelijks boven 88° F. [1]). Het grootste verschil tusschen de temperatuur over dag en die bij nacht neemt men waar in het droge seizoen, wanneer des nachts de koude h a r m a t t a n waait, en het kleinste gedurende den regentijd. Bovendien zijn de nachten in het boschrijke laagland minder koud dan op de kale hoogvlakten van het binnenland. De hoogste temperatuur in de zon, d. w. z. op het vrije veld, welke ik ooit waarnam, was 115° F. zeer zeker eene hitte, die men zonder nadeel niet lang uithoudt.

Het is wel niet te loochenen, dat eene voortdurende temperatuur, zooals men die in het midden van den zomer heeft, met al hare bijkomende verschijnselen, verslappend op het organisme van den Europeaan moet werken; dat deze een groot deel van zijn aangeboren weerstandsvermogen er bij inschiet, en dat hij door invloeden zelfs van ondergeschikten aard, waaraan hij in Europa met gemak het hoofd biedt, in hooge mate kan geschokt worden. Wat in E u r o p a slechts acute ziekteverschijnselen zijn, worden, als men geruimen tijd in dit klimaat leeft, zeer licht ziekten met een chronisch karakter. Al kan nu ook de Europeaan zich langzamerhand min of meer acclimatiseeren, d. w. z. al leert zijne constitutie zich te schikken naar de ongewone eigenaardigheden van dit klimaat, hij ontsnapt toch nooit aan de koortsen, die aan de geheele kust heerschen en zijne krachten worden, al naar de hevigheid en de menigvuldigheid waarmede zij optreden, na korter of langer tijd gesloopt.

Reeds langen tijd heerscht daarom op de westkust van tropisch A f r i k a de algemeen aangenomen gewoonte, dat de Blanke, telkens na een driejarig verblijf aldaar, ten minste voor een half jaar naar E u r o p a, resp. naar A m e r i k a terug keert, om zijne geschokte gezondheid te herstellen. Alle handelshuizen en zendelingsgenootschappen aan de kust van Liberia hebben dit tot een

[1]) De gewoonlijke thermometerstand bedroeg 's morgens 6 u. 77° F. (25° C.), 's middags 12—1 u. 86° F. (30° C.) en 's avonds 6 u. 84° F. (29° C.).

vast systeem gemaakt; hij echter, wiens middelen en omstandigheden dit veroorloven, blijft nooit langer dan twee opeenvolgende jaren aan de kust.

Hoewel ook het klimaat van Liberia niet gezond genoemd kan worden, verdient het toch de voorkeur boven het moerasgebied, dat men aan de golf van Guinea, van Lagos tot aan de Cameroon, aantreft. De zoogenaamde Afrikaansche malaria- of moeraskoorts, welke in deze streken hare verwoestingen aanricht en jaarlijks hare offers eischt, zoodat men wel eens de streken van Calabar en Cameroon het graf der Blanken genoemd heeft, doet zich hier, voor zoover ik weet, hoewel zeer gevaarlijk, toch niet met doodelijken afloop voor. Geen enkel der mij bekende sterfgevallen onder de Blanken in dit land moet men geheel op rekening der malariakoortsen stellen. Ik ontken echter niet dat het klimaat òf de directe òf — in de meeste gevallen — de indirecte oorzaak van den dood was, daar het de eene of andere ziekte of wel een organisch gebrek, dat de lijder in min of meer hevigen graad reeds met zich naar de kust bracht, en waaraan hij waarschijnlijk vroeger of later te huis ook bezweken zou zijn, spoedig op eene bedenkelijke wijze doet toenemen en den dood ten gevolge heeft. Aan den anderen kant verdwijnt onder den invloed van dit klimaat de vatbaarheid voor verschillende ziekten, die in Europa tot de gevaarlijkste behooren, zooals Tuberculose en andere ziektetoestanden der luchtwegen, die men in Liberia nauwelijks kent. Vele ziekten echter, die in Europa epidemisch heerschen, zooals typhus, cholera, vele kinderziekten, pokken enz. zijn hier geheel onbekend. De laatste ziekte is slechts onder de inboorlingen van veel meer zuidelijk gelegen landstreken te vinden. Evenzoo zijn in Liberia tot nu toe geen gevallen voorgekomen van gele koorts.

Het procent der sterfgevallen onder Blanken is dus in Liberia betrekkelijk niet bovenmate hoog te noemen, en de geheele westkust heeft wellicht een veel slechter naam dan zij werkelijk verdient. In Europa toch heeft men er zich aan gewend, jonge en sterke menschen onverwachts te zien sterven, hoe zou men dan mogen verwachten, dat een dergelijk geval aan deze kust geen plaats zou kunnen hebben?

De koortsaandoeningen zelve doen zich zeer verschillend voor. In de meeste gevallen echter vertoonen zij zich als onze *intermittens*, zeldzamer als eene voortdurende koorts, of gelijk men daar zegt, „*inward fever*" (inwendige koorts), welke even zeker, maar langzaam en gestadig, vergezeld van gestoorde spijsvertering, zenuwachtige overprikkeling, onrustigen slaap met zware droomen, of geheele slapeloosheid, verbonden met ijlen bij opene oogen, de krachten verwoest. Bij groote zwakte doet zich wel eens het belangrijke verschijnsel voor dat iemand, die zich in gezelschap bevindt, zonder een voorgevoel van een koortsaanval te hebben en levendig aan het onderhoud deelnemende, plotseling geheel verwarde antwoorden geeft, langzamerhand allerlei onzin door elkander praat, welke met het onderwerp van het gesprek in het geheel niets te maken heeft, en eindelijk in zittende houding met opene oogen en in volslagen delirium begint te lachen of te zingen. Men verwijdert hem dan en brengt hem naar bed.

De koortsen kunnen zich voordoen zonder dat men de oorzaak er van kan opgeven, of wel zij vertoonen zich als het gevolg van slechte spijsvertering (galkoortsen) en andere storingen in het menschelijk organisme, of van verkoudheden, aan welke men in de tropen in veel hooger mate is blootgesteld dan men zou denken, of van ingespannen arbeid en dagmarschen, of ook van grooten invloed der zonnewarmte. Zooveel is zeker, dat zij geenszins altijd op infectie berusten, en men moet wel degelijk onderscheid maken tusschen de zoogenaamde Malaria- of moeraskoortsen en andere koortstoestanden, welke hoofdzakelijk het gevolg zijn van gestoorde spijsvertering. Dikwijls is het moeielijk zoo niet geheel onmogelijk, oorzaak en gevolg uit elkaar te houden, d. w. z. te bepalen of organische storingen de oorzaak van de koorts zijn of omgekeerd.

Gewoonlijk neemt men aan, dat het klimaat slechts aan de kust ongezond is en men in de hooger gelegen, moerasvrije streken ver in het binnenland, van de lastige koortsen weinig of niets te vreezen heeft. Ik heb echter onderscheidene streken van het binnenland tot op 76 *miles* van de kust bezocht, welke, bij tamelijk hooge ligging, meer vrij van moerassen zijn dan het kustgebied, en waar ik dus aan geen schadelijke miasmen behoefde te denken — de koortsen zijn echter nergens weggebleven. Toch bestaat nog altijd de mogelijkheid, dat ik het zoogenaamde Contagium uit de kuststreek had meegebracht, want dikwijls, lang nadat men in Europa is teruggekeerd, breken de koortsen nog sporadisch uit. Gewoonlijk schreef ik ze in zulke gevallen aan al te groote vermoeidheid toe, veroorzaakt door afmattende dagmarschen, den invloed der brandende zonnestralen, grooten dorst of eene in een plotseling ontstanen tocht opgeloopene verkoudheid. Ook op mijne jachttochten door moerassig terrein mogen bovengenoemde oorzaken wel het eerst in aanmerking komen; wel is waar worden zij nog krachtiger gemaakt door den invloed der ingeademde moeraslucht, want dit is zeker, dat ik mij door zulke marschen en zelfs door tochten in kano's door

moerasstreken, de hevigste aanvallen heb op den hals gehaald.

Bij geregelder leven in onze jachtstations, bij minder gelegenheid tot overgroote inspanning, verliepen de koortsaanvallen, hoewel zij niet minder dikwijls voorkwamen, toch lichter en zonder groote stoornis en krachtverlies te veroorzaken. Wij legden ons eenvoudig neer, lieten den eersten aanval voorbijgaan, namen dan onzen arbeid weer op en grepen, om verdere aanvallen, zoo mogelijk, te voorkomen, naar het universeele — hoewel daarom niet, zoo als velen gelooven, — radicale middel: chinine.

Deze intermitteerende koortsen vertoonen zich hier op dezelfde wijze, waarop men haar ook in Europa kent. Gewoonlijk beginnen zij met koude rillingen, die langzamerhand in heete koorts overgaan, waarop, bij normaal verloop, eene krachtige transpiratie volgt. De geheele aanval is in één tot drie uren voorbij, terwijl hij, wanneer men hem niet door een gepast gebruik van chinine voorkomen kan, telkens den tweeden of derden dag op hetzelfde uur terugkeert. De dagelijks voorkomende aanvallen zijn het menigvuldigst, doch worden algemeen voor minder krachtig gehouden dan die, welke den tweeden of derden dag terugkeeren. De koortshitte bereikt in de ernstigste gevallen eene hoogte van 42° C., een thermometerstand, dien men in Europa slechts bij eenen hevigen graad van typhus waarneemt, en die voor het leven van den zieke doet vreezen. Deze koortsen komen, ofschoon minder zeldzaam en niet in zulk eenen hoogen graad, ook bij de Americo-Liberianen voor; bij de inboorlingen daarentegen heb ik haar nooit waargenomen.

Eene geheele reeks van ziekten, waaraan hier, even zoo goed als de Blanke, ook de zich daar vestigende kleurlingen niet ontsnappen, behooren tot de rubriek: gebreken der spijsvertering. Men is het over het algemeen hierover eens, dat wellicht, behalve de milt, van alle organen de lever het meest onder den invloed staat van het tropische klimaat. Zij schijnt het bloed met gal te overladen en de direkte gevolgen daarvan zijn galkoortsen, die in den regel eveneens het karakter van intermitteerende koortsen dragen, en samengaan met alle verschijnselen der geelzucht, als groen en geel zien, met eene gele kleur van het oogwit en van de huid, met volslagen gebrek aan eetlust en met galbraken. Als radicaal middel tegen deze galkoortsen heeft calomel mij steeds uitstekende diensten bewezen.

Dysenterie, dat is de eigenlijke bloeddiarrhoe, is in Liberia, voor zoover ik weet, niet bekend. Men heeft daar in het algemeen meer van obstructies dan van diarrhoe te lijden, wat wel het meest de massa's purgeermiddelen bewijzen, welke daar verkocht worden, terwijl men stoppende middelen nauwelijks kent. Diarrhoe moet men intusschen, waar zij zich ook vertoont, steeds bij tijds tegengaan, daar zij zeer licht een chronisch karakter aanneemt en zelfs den dood van den patient kan veroorzaken, of ten minste zulk een krachtverlies na zich sleept, dat de lijder eene andere, toevallig bijkomende ziekte niet meer kan te boven komen. Haemorrhoïden zijn onder de Liberianen, zelfs bij jonge lieden, een algemeen verschijnsel.

Het behoeft, bij die menigvuldige koortsen in het geheel geen verwondering te wekken, dat het bloed slechter en ten laatste geheel waterig wordt. Men hoort menigmaal van Blanken, die zich lang aan de kust hebben opgehouden — en ik heb dit zelf ook ondervonden — dat bij speldeprikken, schrammen en andere lichte kwetsuren der huid, vóór dat het bloed zich vertoont, eerst een druppel water (*serum*) te voorschijn komt.

Zeer dikwijls wordt dan ook in Liberia door Blanken en negerkolonisten over opgezwollen beenen en voeten geklaagd, eene plaag, waarvan even zoo goed mijn reisgenoot als ik zelf zeer veel te lijden hadden. Door het opbinden van banaanbladeren of van de groote vleezige bladeren van een aldaar in het wild groeiend *Sedum*, kan men het gezwel voor eenigen tijd doen verdwijnen. Het menigvuldigst neemt men dit verschijnsel in den regentijd waar, wanneer de uitwaseming der huid in de van waterdamp zwangere lucht niet kan plaats hebben. Waterzucht (*Hydrops*) is bij de Americo-Liberianen eene zeer bekende en gevaarlijke ziekte.

Eene ware landplaag zijn, voor zwarten en blanken, ook de inboorlingen niet uitgezonderd, de van zelf ontstaande huidwonden aan beenen en voeten, vooral boven de enkels en op het scheenbeen, welke wonden zeer spoedig in lastige zweren ontaarden, die slechts zeer moeielijk, dikwijls eerst na jaren, of zelfs in het geheel niet genezen kunnen worden. Zij beginnen gewoonlijk met kleine blaasjes met ontstoken randen, worden zeer snel grooter en nemen dikwijls een bedenkelijken omvang aan. Hare genezing wordt vooral bemoeielijkt door de groote warmte en sterke zweetafscheiding, en daar deze zweren een voortdurend aantrekkingspunt voor vliegen en — des nachts — voor mieren zijn, worden zij voor hem, die er door gekweld wordt, eene ware plaag. Ik heb zelf onbeschrijfelijk veel door deze zweren geleden, die mij gedurende geheele maanden het reizen, jagen en verzamelen onmogelijk gemaakt, het leven verbitterd en mij eindelijk genoodzaakt hebben de kust te verlaten en in Europa genezing te zoeken.

Een van tijd tot tijd zeer lastige plaag van deze tropische gewesten, waaraan geen Europeaan ontsnapt, is de zoogenaamde *prickly heat* — daar kortweg *heat* genoemd — of „R o o d e H o n d." Dit is eene brandige ontsteking der zweetklieren, ten gevolge waarvan de huid, vooral op de door kleederen beschutte plaatsen, als met roode puntjes bezaaid schijnt. Het ergste is, dat deze ontsteking vergezeld gaat van een krachtig jeuken, dat door krabben nog versterkt wordt. Ik had daarvan nooit veel te lijden en geloof dat, wanneer de raad der nieuwere doctoren, zooals Dr. Falkenstein, die na een langdurig oponthoud in West-Afrika, uit eigen ondervinding en na waarneming bij anderen, kan spreken, meer algemeen werd opgevolgd, d. w. z. indien in plaats van flanel, dat, door achtelooze zwarte bedienden gewasschen, maar al te licht ineenkrimpt, zijne poreusheid verliest en stug wordt, lichte katoenen stoffen van luchtig, zacht maaksel, als onderkleederen werden gedragen, deze plaag grootendeels geweerd kan worden.

Zeer veel heeft men ook te lijden van de aanvallen der z a n d v l o o (*Pulex penetrans*), dáár „*chigre*" genoemd, die de voetzolen, nog meer echter het vel onder de nagels der teenen doorboort en daar hare eieren legt. Daar deze diertjes zeer klein zijn, worden ze in den beginne in het geheel niet opgemerkt; spoedig echter veroorzaakt de zich tot de grootte van eene erwt ontwikkelende eierstok een jeukend, borend gevoel en de eieren moeten dan, dikwijls met groote moeite, verwijderd worden. Het onaangenaamste van de zaak is, dat deze parasieten meestal gevaarlijke, moeielijk te genezen wonden achterlaten, die dubbel lastig zijn, dewijl zij zich aan de voeten bevinden. Vóór 3 jaren, toen wij aan de kust kwamen, kende men deze plaag, die zich van de Portugeesche bezittingen uit steeds meer noordwaarts langs de kust uitbreidde, in M o n r o v i a nog in het geheel niet, en men dacht ook algemeen dat men daarvan vrij zou blijven. Nu echter wemelt het daar en in het nog westelijker gelegen C a p e M o u n t van deze plaaggeesten, en wanneer men door de straten van Monrovia gaat, vindt men op de honderd personen er geen twintig, die niet met verbonden voeten voorbijhinken, of anderen, die een of meer, sommigen ook, die alle teenen verloren hebben. Een aanzienlijk procent van deze voetlijders komt echter op rekening der bovengenoemde verzweringen. Niemand blijft van deze land- of beter gezegd, kustplaag verschoond, en wanneer de Blanke niet zooveel daarvan te lijden heeft als de kleurling, dan heeft hij dit te danken aan grootere zindelijkheid en beter beschutting door goed schoeisel.

5. Samenstelling van den Grond. Geologische bijzonderheden.

De volgende, hierop betrekking hebbende opgaven, zijn niet bestemd een algemeen beeld van geheel L i b e r i a te geven, evenmin als de daaropvolgende aanteekeningen over den plantengroei en over het leven der dieren, daar zij alleen gegrond zijn op waarnemingen in de omgeving van M o n r o v i a, in het gebied van den S t. P a u l en het district van G r a n d C a p e M o u n t. Volgens met veel zorg ingewonnen berichten moeten echter, de geringe locale afwijkingen uitgezonderd, de algemeene geologische, botanische en faunistische toestanden met die van de door ons bereisde streken tamelijk wel overeenkomen.

Wanneer men van de kust uitgaande, de zandige strandlijn en de daaropvolgende moerasstreek achter zich heeft, bereikt men het hooger gelegen land, het grootendeels met bosch bedekte heuvelgebied. De grond van deze breede landstreek bestaat overal uit eene sterk ijzerhoudende roode kleiaarde, welke zeer vele kleine, afgeronde steenen bevat, die naar het uiterlijk en het gewicht te oordeelen, den indruk maken van boonerts. Zelfs de hoogste heuvelen zijn met deze kleiaarde bedekt, welke klaarblijkelijk als het verweeringsproduct te beschouwen is van het gesteente, dat de kern van deze heuvelen uitmaakt. Deze kern bestaat uit een jong eruptief gesteente, dat niet zelden aan de hellingen, nog menigvuldiger echter aan de rotsbanken, welke de stroomen dwars doorsnijden en die de stroomversnellingen veroorzaken, te voorschijn komt. Dit gesteente heb ik in even groote quantiteit, zoowel aan Kaap M e s s u r a d o en in C a p e M o u n t, als ook in het binnenland aangetroffen, en een vluchtige blik, dien ik bij een bezoek aan S i e r r a L e o n e — op mijne terugreis — op de zich daar bevindende rotsen werpen kon, heeft mij hetzelfde schouwspel opgeleverd. Ook daar zien de straten, door de ijzerhoudende kleiaarde er geheel rood uit.

Met uitzondering van ijzer wordt in L i b e r i a geen mineraal gewonnen [1]). Het goud, dat ver in het binnenland, in de hoogvlakte en waarschijnlijk ook in het K o n g g e b e r g t e gevonden wordt (waschgoud) [2]), vindt zijn weg sedert jaren niet meer, zooals vroeger, naar de Liberiaansche kust, maar gaat met de handelskaravanen der

[1]) Over de bewerking van het ijzer later.

[2]) Naar de opgaven van den Liberiaanschen Neger Anderson (*Narrative of a journey to Musardu, New-York*, 1870) wordt het gedegen goud in kleine korreltjes in de aarde gevonden en door wasschen en uitwannen gewonnen.

Mandingo's door de westelijke handelsstraat naar Sierra Leone. Zonder twijfel bezit Liberia aanzienlijke schatten aan metalen, vooral aan koper [1]), waarschijnlijk ook aan goud. Hun moedergesteente kan wel een oude kwarziet zijn, gelijk ik het onder anderen in het Cape Mount-gebergte heb aangetroffen. De aldaar verzamelde proef bevat groote blaadjes witten glimmer [2]).

Daar mijne zoölogische onderzoekingen mij volop werk verschaften en ik bovendien op het gebied der geologie niet genoegzaam vertrouwd was, kon ik mij niet in die mate met geologische studiën bezighouden, als ik wel gewenscht had. Toch is door de weinige, voor het geologische Rijksmuseum te Leiden, medegebrachte monsters, waaromtrent prof. Martin mij de noodige ophelderingen gaf, bewezen, dat in Liberia oude kristallijne, ertshoudende massiefgesteenten voorkomen, evenals jongere eruptief-formatiën, bedekt met hare verweeringsproducten. — Lagen, welke versteeningen bevatten, heb ik nergens aangetroffen.

6. Plantengroei.

a. Algemeen karakter der Flora.

Liberia heeft, gelijk van een zoo waterrijk land onder deze breedte niet anders kan verwacht worden, een buitengemeen weelderigen plantengroei, waarvan zelfs de rug van het lage strandduin en vooral zijne naar het binnenland gekeerde helling, niet ontbloot is. Deze laatste is gewoonlijk met doornige struiken begroeid, terwijl op opene plaatsen eene tot de Convolvulaceën behoorende plant (*Ipomoea sp. ?*), met weelderigen, donkergroen glinsterenden bladerdos en met groote, violet-roode bloemtrechters, over den grond kruipt. Eene andere karakteristieke plant van dezen kustzoom is een palm, die het voorkomen heeft van een struik en nauwelijks meer dan één meter hoog wordt. Dit is hoogst waarschijnlijk de *Hyphaene guineensis Schum. et Thonn.*, de eenige soort van waaierpalmen, die ik in Liberia heb aangetroffen. Hij komt het talrijkst voor aan den voet der voorgebergten, waar hij zelfs kleine groepjes vormt. Mijn jager Jackson zeide mij, dat deze palm meer zuidwaarts aan de kust van Liberia hooger wordt en aan Cape Palmas reeds boomen met tamelijk hooge stammen vormt. Zijne harde waaierbladeren worden voor allerlei vlechtwerk, vooral voor hoeden gebruikt. Behalve langs de strandlijn en op eenige zandige, kleine glasvlakten dicht daarachter, heb ik dezen palm nergens gevonden.

De moerasstreken van het kustgebied en de moerassige oevers der rivieren en *creeks*, voor zoover de vloed der zee die regelmatig bereikt en het zoetwater brak wordt, zijn bedekt met ondoordringbaar Mangrove-bosch (*Rhizophoren*), dat aan de streek alreeds een eigenaardig karakter geeft. Uit de verte, vooral van eenige hoogte gezien, maken deze gelijkvormige, lage, dof grijs-groene Mangrove-bosschen een uiterst zwaarmoedigen indruk. Het op deze wijze ontstane vooroordeel verdwijnt echter, wanneer men op eene rivier, of beter nog, op een dier stille, zwarte, eenzame creeks tot midden in het Mangrove-gewas doorvaart en het nauwkeuriger beschouwt. „Een woud op stelten," roept de oningewijde op het eerste gezicht uit, en hij heeft volkomen gelijk. Op een niet te ontwarren labyrinth van vingerdikke bogen, zonder takjes en bladeren, ontwikkelen zich wild dooreengegroeide knoestige takken, met lederachtige, matgroene, gaafrandige bladeren, waarboven zich slechts hier en daar een miniatuurboschje hooger in de lucht verheft. Al die stelten namelijk zijn niets anders als luchtwortels, die, gelijk neerhangende touwen, van de takken afwaarts groeien en even boven de oppervlakte van het water, vorksgewijze in drie of vier deelen uit elkander gaan en dan, zoodra zij in het water terecht komen, boschjes van draadvormige wortels ontwikkelen. Hoe verder nu de takken zich over het water uitspreiden, des te meer kunnen mergrijke luchtwortels van bovengemelden vorm zich ontwikkelen, en vormen dan, spoedig sterk geworden, eenen steun voor de verder en verder zich uitbreidende takken. Tusschen deze in het water wortelende afleggers, zet zich echter langzamerhand slijk aan, dat met der tijd hoe langer zoo vaster wordt, gaandeweg moeras vormt en tot vast land overgaat, hoemeer de Mangrove-formatie aan de waterzijde toeneemt.

Eerst wanneer de op deze wijze aan het water ontwoekerde grond eene bepaalde vastheid verkregen heeft en zwaarder lasten kan torschen, beginnen de takken sterker te worden en als boomen, tot eene hoogte van 20—30 voet, op te groeien. Onder den verhoogden last van het

[1]) Gedegen koper heb ik op den rug van het voorgebergte Mesurado gevonden.

[2]) President Roberts zond voor jaren een aanzienlijk quantum monsters van gesteenten uit het binnenland van Grand Bassa naar Engeland om daar onderzocht te worden, waarop eene Engelsche bergwerkvereeniging aan de Liberiaansche regeering belangrijke sommen voor het verleenen eener concessie moet aangeboden hebben. Deze echter, bang dat op deze wijze de Engelschen zouden krachten vasten voet in Liberia te krijgen, en waarschijnlijk ook uit afgunst, wezen het aanbod van de hand, en hiermede was de zaak afgeloopen.

opperhout krommen zich dan de buigzame, oorspronkelijk loodrechte steunsels en vormen het bovenvermelde bogenlabyrinth.

Een bijzonder merkwaardig verschijnsel bij deze Rhizophoren is, dat de zaadkiemen zich ontwikkelen, eer zij de moederplant verlaten. De jonge planten vertoonen zich aan het einde der tamelijk kleine vruchten in den vorm van groene, tapvormige knoppen, die, naar beneden hangende, zich vrij spoedig in de lengte ontwikkelen, welke laatste weldra twee voet en meer bereikt. Aan het uiteinde dier knoppen vertoonen zich talrijke roode, wratachtige stippeltjes, die, zoodra de knop den slijkachtigen grond bereikt, een bosje van vezelige wortels uitzenden. Volgens Dr. Pechuël-Loesche [1]), zouden deze zaadspruitsels niet, zooals tot nu toe algemeen werd verondersteld, aangroeien tot zij den grond of het water bereiken en daar wortels schieten, maar, na eene zekere lengte bereikt te hebben, door haar eigen gewicht afvallen en in den modder zakken, waar zij zich, als de voorwaarden gunstig zijn, dan verder tot eene zelfstandige plant ontwikkelen. Volgens de opgaven van genoemden auteur schijnen echter de door hem op de Loango-kust gevonden Rhizophoren tot eene andere species te behooren als die, welke wij in Liberia hebben aangetroffen. Ik heb in de Liberiaansche Mangrovebosschen wel is waar afgevallen zaadspruitsels gevonden, die zich echter niet verder schenen te ontwikkelen, en ik veronderstelde, dat deze op mechanische wijze, vooral door de dikwijls daar zich ophoudende papegaaiduiven en andere vogels, waren losgerukt. Overigens bestaat er hoegenaamd geen reden om te betwijfelen dat rijpe, afgevallen zaadspruitsels zich in den modder tot zelfstandige planten zouden kunnen ontwikkelen.

Het spreekt van zelf dat de Mangrove eenen gewichtigen factor in de vorming van nieuw land uitmaakt, vooral aan de monding der rivieren, welke veel slijk met zich voeren, dat door den vloed in de verward door elkaar gegroeide takken gewerkt wordt en daar door de ebbe wordt achtergelaten. Deze zoo merkwaardig goed voor de omstandigheden berekende Rhizophoren, kunnen met recht als de Amphibiën der plantenwereld worden aangemerkt. Verder landwaarts in, waar de grond reeds meer vastheid verkregen heeft, ontwikkelen zich dadelijk andere planten. Daar vindt men den Pandanus, den Papyrus en verscheidene andere karakterplanten; nog meer landwaarts in, waar de Mangrove hare levensvoorwaarden niet meer vindt en langzamerhand verdwijnt, daar vertoont zich in hare plaats de wijn- en oliepalm als overgang tot de Flora van het vasteland.

Niet ten onrechte worden de Mangrove-bosschen als de voornaamste broeiplaatsen der verderfelijke moeraskoortsen beschouwd en daarom angstig en schuw vermeden. Voert de jacht iemand echter toevallig in de gewelfde gangen van zulk een doolhof, dan mag men zien, hoe men er weder uitkomt. Zonder hier en daar tot aan de ooren in eene bedriegelijke, met blauw slijm bedekte water-, of beter moerasvlakte te verzinken, komt men er zelden af, hoezeer men ook zijn best doet, door de takken te klauteren of de lange, vlierachtige wortelbogen neer te trappen, om iets als basis onder de voeten te krijgen. Wanneer men evenwel nog eerst, ondanks het nuttige zakkompas, door bodemlooze plaatsen van de ingeslagen richting wordt afgebracht, dan maakt zich van den ronddwalende eene aan waanzin grenzende wanhoop meester, tot men deze verpeste, van rottende zelfstandigheden stinkende, bij iederen tred zuigende en opborrelende moerassen achter zich heeft, vooral wanneer in deze loodzware, van ieder frisch windje afgesloten atmospheer, de gloeiende middagzon op het hoofd brandt.

Wie zou onder zulke omstandigheden in deze pestmoerassen een rijk dierenleven voor mogelijk houden? En toch is dit het geval, hoe stil en doodsch het er ook bij den eersten aanblik daarin moge uitzien. De opmerkzame beschouwer, die in zijne lichte kano stil door de Mangroven heenglijdt en zich op de loer legt, is werkelijk verbaasd, welken rijken overvloed van dierlijk leven deze woeste moeraswildernissen aanbieden. Het zwarte slijk leeft hier en daar letterlijk van heirscharen muskieten- en andere insectenlarven, en op dit slijk wandelen, als spinnen, nu eens voorwaarts, dan weer zijdwaarts, dan weer achterwaarts, nijvere krabben, waaronder de kleine, bruin en rood geteekende, behendig aan de wortelstokken rondklauterende Mangrove-krabben (*Sesarma*) het meest voorkomen. Op vrije plaatsen koesteren zich scharen van in troepen levende, kleurrijke „*big eye bompies*“ of springvisschen (*Periophthalmus Koelreuteri*) (zie Visschen), welke eene amphibieächtige levenswijze leiden, bij het minste geritsel den dikken kop met de bloedroode, starende oogen omhoog heffen en met hunne borstvinnen, welke het voorkomen van halfafgezette voeten hebben, snel voorwaarts hinken. Tallooze lastige steekvliegen maken iemand het stilzitten onmogelijk en wee den jager, die zich 's avonds te lang daar buiten ophoudt en dan des nachts tusschen de Mangroven door naar huis moet trekken; hij wordt door de

[1]) Die Loango-Expedition der Deutschen Gesellschaft zur Erforschung Aequatorial-Africas. Dritte Abtheilung. Leipzig. 1882.

rondom hem gonzende muskieten-zwermen bijna doodgemarteld, en heeft den anderen morgen zulk een gezwollen hoofd, dat geen hoed hem meer past. Aan de waterspruiten der Mangrove, welke slechts door den vloed bespoeld worden, hangen in koloniën geheele trossen van groote, eetbare oesters, welke, vooral in het begin van den droogtetijd, wegens hare smakelijkheid door inboorlingen en Liberianen evenzeer gezocht worden, en de armoedige spijslijst van den blanken jager met een welkom nommer verrijken.

Boven in de boschjes zitten talrijke, ten deele reusachtige en fraai gekleurde ijsvogels als in stille overpeinzing verzonken, tot zij zich plotseling hals over kop in het water storten en, op hun vorige zitplaats teruggekeerd, een buitgemaakt vischje verorberen. Hier zoeken wulpen (*Numenius phaeopus*) en ruiters (*Totanus glottis*) vlijtig naar voedsel; verder naar binnen sluipt een dwergreiger of een roerdomp door het kreupelbosch; daar wandelt met afgemeten stap een withoofdige, zwarte ooievaar, een zilverreiger of een groenglinsterende Ibis heen en weer of staat visschend in het lage water; daar ginds in de takken heeft eene kolonie van leikleurige Mangrove-reigers (*Ardea atricapilla*) hunne primitieve nesten van rijs gebouwd, en zij klauteren in de struiken, met hunne teenen de wortelbogen omsluitend, behoedzaam op en neer. Cormoranen en slangenhalsvogels zitten in trage houding met S-vormig ingetrokken hals, op de takken in de nabijheid van het water; eene vlucht wilde eenden, gestoord door een naderende kano, vliegt gonzend en schreeuwend op; geheele zwermen vruchtenetende, groene duiven vallen op de groene zaadknoppen der Mangrove aan, om er hun maal mede te doen, en boven dit alles vliegen zwarte wouwen (*Milvus migrans*) met hunne als eene vork uitgespreide staarten, en zwart en wit geteekende zeeadelaren (*Gypohierax angolensis*) in kringen heen en weer. En opdat ook de grootere dieren niet zouden ontbreken, doorwoelt verder naar achteren in de Mangroven het penseelvarken (*Sus penicillatus*) het moeras, en aan den waterkant, in de zon, koestert zich in trage rust de krokodil, aan een knoestigen, halfverrotten boomstam gelijk, op een arme antilope of een muskusdier loerend, die het ongeluk hierheen gevoerd heeft om te drinken.

Den overgang van de Mangrove tot de boschstreek vormen zandige grasvlakten, welke nu en dan door struiken, heesterachtig hout of palmgroepen worden afgebroken. Eene voor deze grassteppen bijzonder karakteristieke plant, die meestal verstrooid staat, maar nu en dan wel eens tot kleine groepjes vereenigd voorkomt, is *Anona senegalensis Pers.*, een misvormde boom met half verdroogde, grijsgroene bladeren en vruchten van samentrekkenden smaak en een geur, die aan ananassen of aardbeziën doet denken. Deze vruchten hebben grootte en vorm eener perzik en worden daarom door de Liberianen, hoewel zeer ten onrechte, „*wild peaches*" genoemd. De bast, vooral der wortels van dezen boom, geeft eene buitengewoon adstringeerende thee, die juist om deze hoedanigheid door de Liberianen als middel tegen koorts gebruikt wordt. Het gras van deze steppen, hoe schoon het er ook uitziet, is veel te hard en bevat te veel kiezelzuur, dan dat het als weide voor antilopen, buffels of zelfs voor rundvee of geiten zou kunnen dienen.

Op deze steppen volgen, vooral op laag en vochtig terrein, heerlijke palmbosschen, waar de oliepalm (*Elaeis guineensis L.*) de eerste plaats inneemt. Hij is de hoogste en slankste van alle palmen van Liberia, tiert in elken grond en wordt daarom overal, op zonnige heuvels, in de steppe en in het moeras aangetroffen. Toch wordt hij het meest op opene plaatsen, ook wel tusschen ander hout, zelden in afzonderlijke palmbosschen, doch nooit in uitgestrekte oerwouden gevonden. Men treft hem echter zeer dikwijls aan in de lagere streken der Mandingo-vlakte, waar het oerwoud niet meer zoo dicht is en kleine bosschages met grassteppen afwisselen. Verderop in deze vlakte, waar eindelijk elke boomgroei ophoudt, ontbreekt ook de oliepalm. Waar en onder welke omstandigheden men ook den oliepalm ontmoet, overal maakt hij door het sierlijke in zijn geheelen habitus een aangenamen indruk. Op den stam, die nauwelijks de dikte van een mensch bereikt en zich tot eene hoogte van 30 M. kaarsrecht in de lucht verheft, beweegt zich de prachtige bladerkroon in den wind bevallig heen en weer. Blijft de palm aan zich zelven overgelaten, dan krijgt de stam, door de achterblijvende basis der bladstelen, een verwilderd, stekelig aanzien en is dan gewoonlijk bekleed met varens en slingerplanten, die zich in de bladoksels vestigen en dikwijls bij wijze van naar de aarde afhangende guirlandes geheele boomgroepen verbinden. In den regel echter worden de stammen door de inboorlingen van de overblijfsels der bladstelen gezuiverd, om ze te kunnen beklimmen en de vruchten naar beneden te kunnen halen, en dan vormen de lidteekens der afgebrokene bladstelen eene sierlijke, regelmatige teekening. De vruchttrossen, meest drie tot vier bijeen, zitten op korte stelen in de bladoksels der kroon. Zij zijn wat hunne gedaante aangaat, het best met eene Ananas te vergelijken, worden tot 50 cM. lang en meer dan 30 cM. dik en hebben dan een gewicht van ongeveer 30—40 KG. De vruchten zitten afzonderlijk, maar dicht op elkander en

zijn slechts door de vooruitstekende, stekelige schutbladeren rondom de as van elkander gescheiden. Zij hebben de grootte en den vorm van eene middelmatig groote pruim, zijn een weinig hoekig en naar de basis toe eenigszins spits. Onder de vettige, glinsterende, meniekleurige, lederachtige huid der vrucht (*palmnoot*) ligt het eveneens gekleurde, zoete, veel olie bevattende vleesch, dat op zijne beurt weder den steen omsluit, welke de evenzeer sterk oliehoudende kern bevat.

Uit het vleesch der palmnoten wordt op verschillende wijzen de geelroode palmolie getrokken, en door het kloppen der harde van kleine overlangsche groeven voorziene steenen, verkrijgt men de daarin opgeslotene palmpitten, die met de palmolie de beide, verreweg belangrijkste landsproducten voor den handel uitmaken. De palmolie is om zoo te zeggen het eenige vet, dat onder de inboorlingen en zelfs bij de Liberianen ter bereiding hunner spijzen gebruikt wordt. In den tijd dat de palmnoten rijp zijn, maken deze dikwijls het hoofdvoedsel uit der Negers, in wier gebied de oliepalm gedijt, en in tijden van hongersnood leven vele inboorlingen bijna uitsluitend van palmpitten.

Door uitsnijden van den eindknop in de bladerkroon, hier en daar ook alleen door wegsnijden der mannelijke bloemtrossen of der jongste bladeren, tapt men den oliepalm het zoete op most gelijkende sap af, dat onder den naam van palmwijn bekend is, in verschen toestand zeer aangenaam smaakt, maar, wanneer het blijft staan, spoedig tot gisting overgaat en dan een bedwelmende drank wordt.

In tijden van grooten nood eindelijk moet de schoone oliepalm, nadat hij den inboorling de olie voor zijne spijzen heeft verschaft, hem de middelen voor allerlei Europeesche genietingen heeft geleverd en met zijn hartebloed diens dorst heeft gestild, ook nog zijn leven voor hem opofferen om hem, nadat hij den boom van al zijne bladeren heeft berooid en de teedere bovengedeelten er heeft afgehakt, met deze laatste de zoogenaamde palmkool te verschaffen.

Doch niet alleen voor den mensch is de oliepalm van algemeen nut, maar hij maakt ook den broodkorf uit voor eene ongeloofelijke massa dieren. Geheele kudden apen van allerlei soort trekken dagelijks door de palmbosschen om zich aan de zoete vruchten te laven, gewone en vliegende eekhoorntjes, plantenetende vledermuizen, neushoornvogels, mantelkraaien, benevens eene menigte andere vogels, bezoeken hen regelmatig als hunne bestendige voederplaatsen. Met de door al die gasten naar beneden geworpen en van zelf afgevallen palmnoten, voeden zich weder talrijke boschantilopen, wilde zwijnen, kleine knaagdieren en vleeschetende dieren en een geheel leger van insecten, slakken enz.

De belangrijkste palmsoort is, na den oliepalm, de w ij n-p a l m (*Raphia vinifera Beauv.*) Hij tiert alleen op een moerassigen grond, ontbreekt op droge plaatsen geheel, en ontwikkelt zijne gansche weelde en pracht aan de oevers der *creeks* in de moerasstreek, die hij met zijne verbazend lange vederbladeren dikwijls geheel overdekt. Zijn stam is op verre na niet zoo hoog en slank als die van den reeds genoemden oliepalm, zijne kroon echter veel grootscher en indrukwekkender. Zijne bladstelen bereiken eene lengte van 10—12 M. en leveren den inboorlingen eene der gewichtigste bouwstoffen voor hunne hutten, namelijk voor wanden en deuren, terwijl de bebladerde einden dezer reuzenvederen tot het maken van daken worden aangewend. Bovendien worden de gemakkelijk te splijten bladstelen voor alle denkbare zaken, voornamelijk tot het vlechten van matten, korven en vischfuiken gebruikt. Ook van dezen boom wordt palmwijn getapt en men zegt, dat deze nog bedwelmender is dan die, welke men van den oliepalm wint. De vruchten echter worden tot geen enkel doeleinde aangewend, en dus staat deze palmsoort, hoe nuttig zij ook in menig opzicht is en hoezeer zij de streek tot sieraad strekt, verre achter bij den oliepalm, welks vederen en vederstelen zij alleen in waarde en kwaliteit overtreft.

Eenige andere inheemsche palmsoorten, van geen practisch nut en slechts zeer weinig verspreid, vallen nauwelijks in het oog en er blijft, om het beeld van deze echte kinderen der tropen te voltooien, nog slechts over gewag te maken van den even als de beide laatstgenoemden tot de vederpalmen behoorenden k o k o s p a l m, die sedert langen tijd in West-Afrika overgebracht, zich langs de geheele kust heeft verbreid, zonder evenwel ergens in verwilderden toestand voor te komen. Deze prachtige palm bevindt zich daarom ook altijd slechts in de volkplantingen, en tot nu toe nog wel alleen in de nabijheid der kust. Bij C a p e P a l m a s moet hij zeer talrijk worden aangetroffen; langs de geheele overige kust van Liberia komt hij slechts hier en daar voor en wordt naar alle waarschijnlijkheid meer als sieraad aangeplant, dan om het nut dat men er van trekt. Hij gedijt echter in L i b e r i a zeer goed, en zou, wanneer de Liberianen wat ondernemender waren, bij zijn snellen wasdom, en daar hij zoo spoedig vrucht draagt, wel geschikt en ook waard zijn, om in het groot aangekweekt te worden, daar het vruchtvleesch eene fijne olie levert en zonder dat het eerst geperst behoeft te worden, gedroogd, onder den naam van c o p r a een kostbaar handelsartikel oplevert. Een ander sieraad van het Liberiaansche land-

schap zijn de heerlijke tamarinden, de echte Acacia's en mimosen, welker wijd uitgespreide takken met hunne schoone sierlijke vanen, frissche, lommerrijke plekjes aanbieden.

Een geheel ander tooneel dan de mangrove- en palmbosschen, biedt het uitgestrekte majestueuse hoogwoud aan, dat wij nu binnentreden. Welk een verschil met onze duistere dennenwouden, waar stam aan stam zich kaarsrecht omhoog heft; met onze beukenwouden, waar over gladde, lichtgrijze stammen het heldergroene bladerdak zich welft ; of zelfs met de donkergroene eikenwouden, waar statige reuzenstammen hunne wijdvertakte, kolossale bladerkronen dragen, wier geruisch in den wind den bezoeker eerbied inboezemt!

Het tropische oerwoud kan men met geen der drie genoemde vergelijken, daar het bij al zijne majesteit meer het karakter van een gemengd woud vertoont. Hoog boven alles welft zich het uitgestrekte dak der reuzenboomen, die op stammen van dikwijls mammouthachtige afmetingen en verbazingwekkende hoogte, in plaats van takken, om zoo te zeggen, weder nieuwe stammen naar alle richtingen uitzenden. Deze woudreuzen, onder welke wij er van 10—15 M. in omvang (op borsthoogte) gemeten hebben, en die gewoonlijk eerst op eene hoogte van 20—30 M. hunne geweldige kroon ontwikkelen, moeten eene inderdaad onbegrijpelijke kracht in de wortels bezitten, en deze wordt nog daardoor vergroot, dat de overgang van den stam tot de wortels rondom door wand- of vleugelvormige, als T-ijzer loopende steunpilaren gevormd wordt, welke van den grond af, waar zij het breedst zijn, naar boven langzamerhand smaller toeloopen en welker tusschenruimten diepe vakken of nissen vormen. Onder deze titanen van het oerwoud is de Bombax of wolboom (*Eriodendron anfractuosum D. C.*) reeds van verre aan zijne geweldige dikte en witten gladden bast kenbaar. Hij wordt dikwijls tot het bouwen van groote kano's gebruikt, die wegens het zachte, sponsachtige hout, wel gemakkelijk te vervaardigen, maar om die reden ook van korten duur zijn. De wolboomen worden bij de meeste negerdorpen alleenstaand aangetroffen, daar de, anders voor elk natuurschoon gevoellooze Negers, voor dezen boom een zekeren eerbied schijnen te hebben en hem bij het uitroeien van het bosch laten staan.

Onder het bladerdak van dit hoogwoud par excellence, welks kroon een hagelschot nauwelijks bereiken kan, staat een hoogwoud van den tweeden rang; een woud in het woud. Ook deze stammen welven hunne koepels te zamen, maar zijn niet zoo groot en staan meer opeengedrongen. Eenige soorten van deze boomen herinneren levendig aan de Mangrove, terwijl de stammen, in plaats van op den grond, op tot 2 M. hoog boven den grond zich verheffende dooreengestrengelde wortels staan, of — doch van den stam uit — tot op genoemde hoogte hunne wortels schuins af naar den grond richten.

Tusschen deze boomstammen eindelijk heeft zich een ondoordringbaar doolhof van kreupelhout ontwikkeld, doorweven en bij elkander gehouden door lianen, van af de dikte van bindgaren tot die van een man, die elke vrije beweging voor den mensch onmogelijk maken. Alles groeit in wilde wanorde door elkander en slechts zelden is er een recht stammetje te vinden, dat voor vlaggestok, bootsmast of iets dergelijks geschikt is. Slechts met het kapmes in de hand kan men zich door dit labyrinth een weg banen; door de afgesneden takken en de geteekende boomen is gewoonlijk de terugweg gemakkelijk te vinden.

Ook onder de lagere plantensoorten draagt alles het karakter van onbeperkten weelderigen groei. Kruiden, die in ons klimaat nauwelijks de lengte van een hand overschrijden, worden hier door exemplaren, die de hoogte van een man bereiken, vertegenwoordigd. De bladeren, de ademhalingswerktuigen der planten, bereiken eene voor ons oog onnatuurlijke grootte en prijken met de meest verrassende schakeeringen van de lichtste tot de donkerste kleuren, waarbij echter toch de donkere tinten de overhand hebben. Het oog zoekt echter te vergeefs naar het liefelijke, sappige groen onzer weiden — overal stuit het op glinsterende, lederachtige bladeren, die het voorkomen hebben alsof ze verlakt zijn, en die hierdoor in staat schijnen aan de heete stralen der tropenzon den noodigen weerstand te bieden.

Vele planten schijnen alleen van lucht, anderen weder alleen van water te kunnen leven. Op de in wonderlijke krommingen uitloopende stammen en takken heeft zich een leger van woekerplanten, nl. van buitengewoon sierlijke varens en *Orchideën*, benevens andere parasieten, met niet zelden heerlijk gekleurde bloesems gevestigd. In de moerassen woekeren manshooge Aroïdeën met reusachtige kelken en pijlbladeren op sterke, stekelige stelen, ter lengte van een arm, die onze in potten gekweekte *Calla aethiopica* ver in de schaduw stellen. De zwarte stille woudkreken en waterkuilen zijn bedekt met lischbloemen (*Irideën*) van de meest zachte witte kleur en den heerlijksten geur. Schoone witte waterleliën (*Nymphaea*), gelijk de onze, met even groote drijvende bladen, wier geplooide rand echter, evenals bij de *Victoria regia Lindl.* bordvormig opgeslagen is, en andere *Nymphaeaceën* van veel kleinere afmetingen en met bladen als die van *Hydrocharis morsus ranae D. C.* bekoren

het oog van den reiziger, die op vermolmde, half vergane, door saamgebonden takken gevormde bruggen, boven deze elegisch stille woudmoerassen balanceert.

De plantenwereld van Liberia heeft over het algemeen meer het karakter van het grootsche dan van het sierlijke; zij verrast en overweldigt meer dan zij bekoort. Het oog kan zich meer verlustigen in de rijke nuanceeringen van het groen der bladeren, dan in de verschillende kleurenpracht der bloesems, zooals wij die op onze liefelijk groene velden en alpenweiden gewoon zijn te zien. Nergens heerscht symmetrie en orde; zelden vindt men eene bloem, die voor ons oog bij hare omgeving past; zoo ziet men de heerlijkst gekleurde teedere planten van de wonderlijkste vormen, tusschen ondoordringbaar kreupelhout op vermolmde wortelstronken en boomstompen. Overal raken de uitersten elkander. De schoonste bloesems rieken in het geheel niet, of wel zij hebben een bedwelmenden geur — in het kort, alles wat men ziet, draagt het karakter van het vreemdsoortige en nieuwe.

Even interessant als grillig is de wisseling der bladeren aan boomen en struiken. Enkele boomen wisselen hunne bladeren telkens in een bepaald jaargetijde, anderen doen dit om de twee jaren. Velen verliezen alle bladeren gelijktijdig en wel het meest in het droge seizoen; anderen verliezen en vernieuwen ze het eene jaar aan den eenen tak, dan aan een tweeden en zoo vervolgens, en weder bij anderen heeft de wisseling der bladeren onmerkbaar, maar gedurende het geheele jaar plaats, terwijl het eene blad na het andere afvalt en dadelijk weder door een ander wordt vervangen, en dit geschiedt zoo onmerkbaar, dat men zou gelooven, dat er in het geheel geen wisseling plaats heeft, dewijl deze boomen altijd groen blijven.

b. Nuttige, in het wild groeiende planten.

Op het gebied van Nuttige planten levert Liberia nauwelijks iets op, dat niet aan de geheele westkust eigen is. Behalve de reeds vermelde palmsoorten leveren de bosschen eene groote menigte voortreffelijke houtsoorten op, die als bouw- en schrijnwerkershout worden aangewend. Tot nu toe werd echter zoodanig hout nog niet uitgevoerd, maar alleen door de Liberianen gebruikt. Bij gebrek aan zaagmolens worden de groote, gladstammige woudboomen op de plaats zelve, waar zij geveld zijn, dikwijls op de meest primitieve wijze door middel van trekzagen (bosch- of boomzagen) in de lengte tot balken en planken gezaagd of dwars in 1/2 M. lange blokken verdeeld, welke laatste dan tot dakspanen gespleten worden, of wel er worden — en dit is uitsluitend het werk der inboorlingen — kano's van getimmerd. De meeste houtsoorten zijn zeer hard en kunnen uitstekend gepolitoerd worden, en daar zij, al naar de soort, verschillend van kleur zijn, zoo kan een praktisch timmerman de eene kamer met witte, de andere met roode en eene derde met bruine planken beschieten of ook de buitenwanden van bruin, deur- en vensterposten van wit en deuren en vensterluiken van rood hout vervaardigen.

De eenige houtsoort, die als zoodanig geëxporteerd wordt, is het zoogenaamde camwood of roodhout, dat, ruw van den bast ontdaan, door inboorlingen naar de factorijen gebracht en daar bij het gewicht verkocht wordt. Dit hout, dat ook door de inboorlingen zeer dikwijls tot het roodverwen (nl. van stoffen) gebruikt wordt, wordt als handelsartikel grootendeels naar het westelijk gedeelte van Frankrijk gezonden, waar het in groote massa's gebruikt wordt om wijnen rood te kleuren. Het camwood stamt af van een laagstammigen, vergroeiden boom (*Baphia haematoxylon Hook. fil.* ?), die in het oerwoud op zekere plaatsen wordt aangetroffen en als een heilige boom, dien men niet mag aanraken, aan den ingang der meeste negerdorpen staat, of een bestanddeel der heilige tooverwouden (*Grigribush*, *Devil-bush*) vormt.

Als tweede kleurstof, die echter niet wordt uitgevoerd, moet de indigo vermeld worden, die hier uit de bladeren van een in het wild groeienden struik wordt getrokken. De inboorlingen gebruiken haar veel om garen en zelfvervaardigde stoffen blauw te verwen, alsook hier en daar bij het tatoueeren van de huid.

Verscheidene Ficus-soorten en lianen (*Landolphia*), wier gestremd melksap het caoutchouc (*India rubber*) [1]) oplevert, groeien in de oerwouden hier en daar in groote menigte. Het is alleen jammer, dat de inboorlingen zich niet meer op dit verwaarloosd middel van bestaan toeleggen, daar het, bij eene rationeele behandeling, zoowel voor de leveranciers als voor de factorijen groote winsten kon afwerpen.

Eenige Rhizophoren-soorten bevatten in haar bast eene voortreffelijke looistof, welke de Liberianen tot het looien van hunne dierenhuiden aanwenden. De zeer taaie, slanke lianen worden algemeen als touwwerk gebruikt en zijn steviger en minder breekbaar dan touw van hennep of boombast vervaardigd.

Zoogenaamde officineele planten worden in

[1]) Nadere bijzonderheden over het winnen en bereiden in de afdeeling: „De Inboorlingen."

Liberia in menigte aangetroffen; toch worden zij slechts door inlandsche geneeskundigen en als zoogenaamde huismiddelen toegepast en slechts de vergiftige vruchten van een enkelen, *Physostigma venenosum Balf.*, een tot de *Papilionaceën* behoorenden boom, worden als Calabar-boonen in den handel gebracht.

Aan eetbare vruchten zijn de wouden van Liberia betrekkelijk arm. Der vermelding waard is, behalve de oliepalm, de tamarinde, wier boonen een aangenamen, zuurachtigen smaak hebben en eene frissche spijs opleveren. In het oerwoud komt een zekere boom, welks groenachtig gele pruimen (*bush-plums*) door apen, eekhoorntjes, antilopen, wilde zwijnen enz. en eene menigte vogels, alsook door de inboorlingen zeer gezocht worden, zeer menigvuldig voor. Zijne vruchten worden meestal versch gegeten, dikwijls ook gedroogd en menigmaal wordt daaruit een soort bier gebrouwen, dat, met gember vermengd, zeer aangenaam smaakt.

In het boschrijke, van vele kloven voorziene Cape Mount-gebergte heb ik dikwijls een wijnstok aangetroffen, die kleine, blauwe, zuurachtig smakende druiven oplevert en welks groene ranken er juist uitzien als onze wijngaardranken en ook denzelfden smaak hebben. In Robertsport zag ik een dezer wijnstokken aan het latwerk voor een huis zeer welig groeien en de lieden verzekerden mij, dat de druiven zeer zoet waren en bij genomen proeven een goeden wijn opleverden.

Eene belangrijke rol niet slechts in Liberia maar in een groot deel van West-Afrika speelt de Cola-noot. Zij is de vrucht van een boom (*Sterculia acuminata Beauv.*) die op open plaatsen in het bosch, en in struikgewas in het wild groeit, niet zeer hoog is, maar groote bladeren heeft; zij smaakt buitengewoon bitter en wordt door zeer vele inboorlingen hartstochtelijk gekauwd. Zij bevordert de speekselafscheiding en verdrijft honger en dorst. Boven in het gebied der Mandingo's is zij bovendien een zeer gezien en gangbaar betaalmiddel.

In verschillende streken van Liberia, vooral in de kleine bosschages, die in de grassteppen verstrooid staan, groeit de *ananas* (*Ananassa sativa Lindl.*) in het wild en bedekt menigmaal geheele vlakten, zoodat men moeite heeft zich door de 1/2 M. hooge, stekelige bladeren heen te werken. In streken waar zij rijkelijk worden aangetroffen, verschaffen zij den inboorlingen niet alleen eene lekkernij, maar ook een belangrijk voedingsmiddel. In gekweekten toestand heb ik haar niet aangetroffen.

c. Cultuurplanten.

Veel talrijker dan de nuttige, in het wild groeiende planten, zijn de cultuurplanten, van welke er, in het voorbijgaan gezegd, slechts weinigen oorspronkelijk in Afrika te huis zijn. Van de korensoorten worden slechts rijst en maïs door de inboorlingen verbouwd, maar lang niet voldoende voor eigen gebruik, zoodat de Liberianen er toe moeten overgaan zich geïmporteerde rijst aan te schaffen. Zoowel rijst als maïs leveren, wanneer het weder geschikt is voor den oogst, rijkelijk vrucht. Veel beter dan de korenvruchten zijn de knolvruchten vertegenwoordigd. Van dezen worden slechts de kassave of maniok (*Manihot utilissima Phl.*) en de zoogen. zoete aardappel of batate (*Batatas edulis Chois.*) aangekweekt. De eerste, eene Euphorbiacee, is in Liberia onder den naam „*cassada*" bekend en wordt met voorliefde door de inboorlingen geplant, maar ook dikwijls aan de Liberianen verkocht. Zij gedijt in elken grond, het liefst echter op uitgeroeiden boschgrond. Bij het aanleggen van eene nieuwe plantage, legt men de ongeveer één voet lange stekken, in welke men de stengels der oude planten verdeelt, op één pas afstands van elkander in hooge, losse, voor dit doel gemaakte aardhoopen. Daar men het aanplanten bij het begin van den regentijd onderneemt, ontwikkelen zich de stekken zeer snel en de jonge planten groeien zonder verder toedoen, gedurende den regentijd krachtig op, zonder dat zij op den aangeaarden grond van de toenemende natheid behoeven te lijden. Een goed aangelegde kassavefarm heeft dan tegen het einde van den regentijd een zeer statig voorkomen. Op de vingerdikke, van knoopen voorziene, tot 2 M. hooge, rechte stengels, verheffen zich de uitgespreide kronen der donkergroene, groote, handvormig verdeelde bladeren, die samen, gedurende het droge jaargetijde, den grond voor al te sterk uitdrogen bewaren. In de aarde hebben zich, ongeveer na een half jaar, reeds groote dahlia-achtige wortelknollen ontwikkeld en deze kunnen alreeds verzameld worden. Het groote voordeel der kassave is namelijk dit, dat de bruikbaarheid van hare wortelknollen niet van een bepaalden tijd van rijpheid afhangt en men zich, zoo spoedig zij eene bepaalde grootte hebben bereikt, dagelijks zijn behoefte kan halen, de anderen echter rustig kan laten voortgroeien. De kassaven kunnen dit verscheidene jaren uithouden en hare wortelknollen worden dan zoo dik als een arm, zonder daardoor minder smakelijk te worden. Geraspt en uitgewasschen leveren zij uitmuntende stijfsel. Zij zijn veel meliger en smakelijker dan de bataten en smaken, in het vuur geroosterd, als gebraden kastanjes.

Evenals de kassave door de inboorlingen, zoo wordt de b a t a t e door de Liberianen met voorliefde aangekweekt, niet omdat zij wegens hare smakelijkheid of rijker oogst de voorkeur verdient boven de eerste, want daarin staat zij verre achter, maar eenvoudig omdat men bij de laatste niet zoo lang op den oogst behoeft te wachten. De batate (Eng. *sweet potato*) is de wortelknol van eene Convolvulacee en haar aanbouw geschiedt geheel op de wijze der maniokcultuur. Van een oud batatenveld worden namelijk de over de aarde kruipende lange uitloopers van deze planten afgenomen, op den aangeaarden grond van het pas aangelegde veld nedergelegd, en hier en daar met wat aarde toegedekt, waarop zij zeer spoedig, vooral wanneer men een gunstig jaargetijde uitkiest, wortels schieten en knollen aanzetten. In den tijd van drie maanden zijn deze reeds zoo groot, dat met den oogst een begin kan worden gemaakt. Ook hier vraagt men naar geen tijd van rijpheid en men haalt, wat men dagelijks noodig heeft, versch van den akker. De bataten zijn niet grooter dan Europeesche aardappelen, maar hebben meestal een langwerpige, zelden eene bolvormige gedaante, smaken onaangenaam zoet, ongeveer als bevroren Europeesche aardappelen, en zijn veel minder droog en melig dan de reeds beschreven k a s s a v e n; zij maken echter niettemin gedurende het grootste deel van het jaar het hoofdvoedsel uit van de armste klassen der Liberiaansche kolonisten. De overige knolplanten, welke veel minder worden aangekweekt dan de beide genoemde soorten, zijn de zoogenaamde, tot de A r o i d e ë n behoorende e d d o e s (*Colocasia esculenta Schott.*) met zeer melige knollen, ter dikte van een vuist tot die van een kinderhoofd, welke echter, indien ze slecht worden toebereid, gemakkelijk zeepachtig worden; verder het bekende a r r o w r o o t (*Maranta arundinacea L.*) met knollen zoo lang en dik als een arm, en de y a m s (*Dioscorea*).

Onder de o l i e h o u d e n d e p l a n t e n moeten de reeds genoemde olie- en kokospalm vermeld worden en de tot de P a p i l i o n a c e ë n behoorende a a r d n o o t p l a n t (*Arachis hypogaea L.*) Deze laatste, eene sierlijke plant met tweejukkige, lichtgroene bladeren, wordt op uitgeroeid boschland aangeplant, komt echter niet zelden ook in het wild groeiend voor. De na het bloeien zich ontwikkelende, korte, opgeblazen doppen, welke twee zaden bevatten, buigen zich naar omlaag en zakken in de aarde, waar zich dan in korten tijd de boonen (*aardnoten*, *groundnuts*) tot rijpheid ontwikkelen, welke later door omwoelen van den grond worden verzameld. De aardnoten zijn sterk oliehoudend en leveren, geroosterd, een uitstekend voedsel op, worden echter van hier slechts in zeer geringe menigte uitgevoerd, in tegenstelling met S i e r r a L e o n e en de noordelijke kuststreken, vanwaar uit geheele scheepsladingen naar Europa vertrekken. De aardnotenvelden zijn een geliefkoosde verzamelplaats voor aardzwijnen (*groundhogs*, *Aulacodus swinderianus*, *nec Orycteropus capensis*) en aardeekhorentjes (*groundsquirrels*, *Xerus erythopus*), die het oliehoudende zaad zeer ijverig opzoeken en dikwijls groote verwoestingen aanrichten. Als oliehoudende plant zoude ten slotte nog de w o n d e r b o o m (*Ricinus communis L.*) vermeld kunnen worden, dien men in de nabijheid der negerwoningen overal in wilden toestand aantreft, wier zaad echter nergens voor den uitvoer verzameld wordt, of op de plaats zelve tot het winnen van olie wordt gebruikt.

Onder de in Liberia verbouwde g e n o t p l a n t e n, neemt de k o f f i e b o o m de voornaamste plaats in. De koffie, die in L i b e r i a niet alleen in verwilderden toestand voorkomt, maar in de bosschen werkelijk ook in het wild groeit, wordt in groote *farms* uitsluitend door de Liberiaansche kolonisten aangekweekt en levert, na de producten van den oliepalm, het voornaamste handelsartikel van L i b e r i a. De vraag naar dit artikel, vooral in Engeland, wordt van jaar tot jaar grooter en de prijzen, die nu reeds hoog staan, (tot 20 Dollarcents per Eng. pond) schijnen nog meer te zullen stijgen [1]). De aanblik, die een goed aangelegde en goed onderhoudene farm van koffieboomen, met hunne groote, altijd groene, als met lak overtrokken bladeren oplevert, vooral tijdens den vollen bloei, is een waar genot. Men plant de boomen in rijen op een afstand van 8—10, in nieuwe plantages zelfs van 12 voet en meer in het vierkant en houdt hen zoo laag, dat men de schoone granaatroode bessen, ter grootte van een kers, die ieder twee koffieboonen bevatten, op den grond staande kan plukken. Daar de vruchten van den bloeitijd af totdat zij rijp zijn twee jaren noodig hebben, draagt de boom bloesems, jonge en rijpe vruchten ter zelfder tijd. De bloesems, die in dichte, in de bladoksels staande hoopjes aan de takken zitten, zijn sneeuwwit en verspreiden een onbeschrijfelijk heerlijken geur. De hoofdbloeitijd valt in Liberia in het begin van het droge seizoen en duurt hoogstens twee dagen, waarna dan de grond door de afgevallen bloesems er uit ziet alsof hij besneeuwd ware. Uit de bladeren kan eene aromatische thee bereid worden. De ijzerhoudende kleigrond van Liberia schijnt voor de koffiecultuur als geschapen te zijn,

[1]) Een bewijs voor de voortreffelijke qualiteit van dit product levert het feit, dat zoowel E n g e l a n d als H o l l a n d, met groote kosten jonge koffieplanten uit L i b e r i a naar hunne bezittingen in I n d i ë en den I n d i s c h e n A r c h i p e l laten vervoeren.

want zelfs in den meest humusarmen grond, in de vlakte zoowel als aan rotsachtige, door den regen afgespoelde, steile hellingen, gedijt de koffieboom welig en levert, als hij eenmaal goed opgegroeid is, een rijken oogst.

De cacao-boom (*Theobroma Cacao L.*) tiert in Liberia ook voorspoedig, toch treft men hem in de plantages slechts zelden aan en hij komt daar in te kleinen getale voor, dan dat zijne vruchten uitgevoerd zouden kunnen worden. Hij verlangt een diepen grond, schaduwrijke plaatsen, wordt nauwelijks 10 M. hoog en heeft eene schoone, een weinig piramidale kroon met groote elliptische bladeren. Direct uit den stam en de takken groeien, het geheele jaar door, kleine roode bloesems, uit welke zich de langwerpige, op augurken gelijkende, ten tijde der rijpheid oranjegele vruchten ontwikkelen, in wier sappig vleesch de in 5 rijen gerangschikte, geelachtige zaadkorrels (boonen) steken. De beplanting eener geheele farm met cacaoboompjes levert echter veel meer moeielijkheden op dan eene koffieplantage, daar de uit het zaad getrokken jonge boompjes het verplanten slecht kunnen verdragen.

Tabak wordt op Liberiaansch grondgebied nergens gekweekt, wel echter in de Mandingo-hoogvlakte, waar hij echter nauwelijks voor eigen gebruik toereikend schijnt.

Behalve de koffie wordt slechts het suikerriet in het groot aangeplant. Het gedijt, evenals de rijst, zoowel op een natten als op een drogen bodem. De aanbouw van dit gewas is in elk opzicht, daar het gemiddeld een rijken oogst oplevert, zeer winstgevend, maar den Liberiaanschen *farmer* ontbreken de geldmiddelen om de kostbare inrichtingen voor suiker- en rumbereiding zich aan te schaffen; de bestaande zijn meest allen zeer primitief en daarom niet geschikt het geproduceerde suikerriet op de beste wijze ten nutte te maken, en de opbrengst is dientengevolge niet zoo groot als zij kon en moest zijn. Om deze reden heeft dan ook de aanbouw van suikerriet in den laatsten tijd meer en meer voor de koffiecultuur het veld moeten ruimen. De suiker wordt in ongeraffineerden toestand als bruine suiker en wel bijna uitsluitend in het land zelf verkocht, evenals ook de rum, die in de met suikerraffinaderijen in verbinding staande branderijen gedistilleerd wordt. De meeste suikerplantages en daarmede verbonden inrichtingen bevinden zich aan den St. Paul tot bij de Mühlenburg Mission, en zelfs achter deze nog meer landwaarts in treft men haar aan.

Ofschoon de verschillende groentesoorten bij eenige zorg in Liberia goed gedijen, geeft zich toch zelden iemand eenige moeite ze aan te kweeken. Kool en boonen zijn dan ook bijna het eenige wat men hier aantreft, tomaten of liefdeappelen (*Lycospersium esculentum Mill.*), ook eenige soorten van eierplanten (*egg-plants*, *garden-eggs*, *Solanum melongena L.*) vindt men dikwijls, hier en daar ook in verwilderden toestand, evenals eene soort portulak, bij de Golahs „*Sakkum*" genoemd, dien wij zelfs op onze, het meest van de kust verwijderde stations, om de Neger-woonplaatsen, in verwilderden toestand aantroffen en die een zeer goede groente (porselein) oplevert. Onze meest gewone groenten, ten minste gedurende ons verblijf in het binnenland en niet zelden ook aan de kust, bestonden echter uit de jonge bladeren der bataten en kassaven, die men wel is waar niet op eene lijn met de Europeesche spinazie kan stellen, maar die toch in plaats daarvan zeer welkom waren.

Menigvuldiger zijn de vruchten uit de familie der Cucurbitaceën, zooals gewone, groote pompoenen, wier schalen dikwijls met kunstig ingesneden teekeningen versierd, te koop worden aangeboden, gewone meloenen en de saprijke, verfrisschende watermeloenen of de sierlijke fleschvormige pompoenen, die, uitgehold als kalebassen en in twee helften gesneden, als drinkschalen worden gebruikt of ook, gelijk wij later zullen zien, als klankborden worden aangewend, en tevens als hoofdbestanddeel der geliefkoosde kalebassen-castagnetten moeten dienen.

Er moet nu nog van eene boomvrucht gewag gemaakt worden, die men gaarne als zoodanig tot de ooftsoorten zoude willen rekenen, ofschoon zij, wat haar uiterlijk betreft, zoowel als in botanisch opzicht, tot de zoo even genoemde Cucurbitaceën behoort, n. l. de boommeloen. De meloenboom, (*Carica papaya* L., Eng. *papaw*), die zoowel rondom de woonplaatsen der Liberianen als der inboorlingen groeit en overal even weelderig gedijt, en dien de zwarte keukenmeiden ongaarne zouden missen, kenmerkt zich vooral door zijne gestalte en zijn onbegrijpelijk snellen wasdom, waarin hij zelfs den bekenden Ricinus (wonderboom) nog overtreft. Zijn uiterlijk voorkomen doet, hoewel dit slecht met onze voorstelling van een pompoenplant overeenstemt, in menig opzicht aan den palm denken. De slanke, overal even dikke stam, die, zooals bij de palmen, van onder tot boven met de groeven der afgevallen bladeren bedekt is, draagt op zijn top eene kroon van langstelige, zeer groote, handvormig verdeelde bladeren, en aan de basis dier bladeren zitten, in een dichten hoop rondom den stam, het geheele jaar door, trechtervormige, gele bloesems en half of geheel rijpe, gestreepte vruchten, die den vorm van augurken hebben. De meloenboom groeit verbazend snel, bloeit en draagt vruchten reeds in het eerste jaar, waarin hij meer dan eene manshoogte bereikt en reeds eene

statige bladerkroon draagt. In zijn derde of vierde jaar is hij reeds volwassen, d. i. zijn stam is, bij eene hoogte van 6—8 M., nauwelijks 2 dM. dik, terwijl de bladerkroon, vanaf hare volle ontwikkeling in het eerste jaar, nauwelijks merkbaar in grootte toeneemt. Daar deze boom geen eigenlijke houtplant is, kan men hem niet goed beklimmen en stoot of slaat daarom zijne vruchten gewoonlijk met een stang (den bladsteel van een wijnpalm) naar beneden. Zoo doet men ook met zijne bladeren, die dikwijls tot het toedekken van kookpotten en tevens bij het wasschen als surrogaat van zeep worden gebruikt. Zijn leven is van korten duur, want even snel als hij zich ontwikkelt, sterft hij ook. Daar hij zich echter zeer gemakkelijk voortplant en zonder menschelijke bemoeiingen in de onmiddelijke nabijheid der woonplaatsen uit weggeworpen pitten ontkiemt en gedijt, zoo behoeft men zijn vroegen dood niet zeer te betreuren. De boommeloenen worden meer in half- dan in geheel rijpen toestand gebruikt. De onrijpe vruchten zijn groen en leveren ingemaakt een voortreffelijk moes op, dat veel op ons appelmoes gelijkt. In rijpen toestand zijn de vruchten schoon geel, hebben een teeder, door bovenmatige zoetheid bijna onaangenaam vleesch, dat door liefhebbers met azijn en zout, hier en daar ook met suiker gegeten wordt. Behalve echter, dat deze het geheele jaar voorhanden vruchten, in een land als Liberia, dat zoo arm aan vruchten is, niet genoeg gewaardeerd kunnen worden, bezitten zij, even als de bladeren, eene vleeschverterende eigenschap gelijk tot dusverre nog bij geen enkele plant in zoo hooge mate werd waargenomen. Taai vleesch van alle dieren, dat op de gewone manier niet gaar wil worden, behoeft slechts korten tijd vóór het koken, in papaw-bladeren gewikkeld te worden, of men heeft bij het koken zelf slechts een weinig melksap van onrijpe vruchten bij het water te doen, om het gaar te krijgen. Dit is eene, voornamelijk voor de aldaar verblijfhoudende Europeanen, niet te versmaden hoedanigheid, terwijl het voor de Negers, die voorzien zijn van een uitstekend gebit en een even sterke maag, niet van zoo groote beteekenis is. Men moet zich eigenlijk verwonderen dat dit, aan de kust welbekende middel, niet reeds langen tijd in Europa in gebruik is, daar het melksap van deze plant zonder moeite verzameld en geconserveerd zou kunnen worden.

Onder de als ooft op te noemen boomvruchten zou men den pisang (*Musa paradisiaca*, *L.* Eng. *plantain*) en de banaan *Musa sapientium L.*) wel de eerste plaats mogen toekennen. Hunne welbekende, kostelijke vruchten zijn in verschillende variëteiten en op sommige plaatsen in groote menigte voorhanden. Wij hebben deze planten nooit in verwilderden toestand aangetroffen en vonden haar steeds als een zeker teeken van de nabijheid van menschelijke woningen. Zij ontbreken nooit bij de woonplaatsen der Negers, wier dorpen en steden dikwijls met een geheelen gordel van deze interressante, nuttige planten omgeven en daaronder verborgen zijn. Treft men haar, wat niet zelden geschiedt, in oude, meer met struiken en bosch begroeide *farms* aan, dan kan men er veilig op rekenen, dat daar eene negerkolonie, zoo niet zelfs eene dier mobiele steden geweest is, welke om de eene of andere reden verlaten of door den oorlog verwoest en niet weder opgebouwd is.

Zeer talrijk is aan de kustplaatsen de statige mangoboom (*Mangifera indica L.*) die stellig het eerst, gelijk zoo menige andere, door Portugeesche en Spaansche slavenhandelaars in het land gebracht en rondom hunne slavenfactorijen in menigte werd aangeplant. Deze boomen wijzen, met de prachtigste, tot groepen vereenigde oude exemplaren, nog heden de plaatsen aan der vroegere slavendepôts (*Monrovia* en *Grand Cape Mount*). De mangoboom is een waar sieraad der kustplaatsen [1]). Wat grootte en vorm betreft, gelijkt hij het meest op onze linden en wilde kastanjeboomen; zijn kroon is echter eer nog dichter en meer gesloten en wordt door de weelderige, donkergroene, glanzige bladeren geheel ondoorzichtig. Hij bloeit en draagt jaarlijks tweemaal vrucht, echter zóó, dat zekere takken, ja dikwijls de geheele helft van den boom, slechts vruchten dragen, terwijl de andere bloeien en omgekeerd, zoodat eigenlijk iedere enkele tak toch slechts eens per jaar bloeit en vruchten tot rijpheid brengt. De mangopruimen zijn zoo groot als een appel, hebben echter meer den vorm van een perzik en een dienovereenkomstig grooten steen met gegroefde oppervlakte. In onrijpen toestand zijn zij grasgroen, worden bij het rijpen geel en sappig en hebben een zwak terpentijnachtigen smaak en reuk.

Een andere, kleinere en vergroeide boom, dien de slavenhandelaars evenzeer schijnen te hebben ingevoerd, is de *Anona muricata L.* Zijne plompe, wanstalige vrucht, Eng. *soursop*, Holl. „zuurzak" genoemd, is met geen Europeesche te vergelijken, wordt zoo groot als een beetwortel en heeft onder de, een weinig bobbelige, dunne, groene schil een wit, teeder, zeer saprijk vleesch van aangenaam zuurachtigen smaak, in hetwelk de talrijke, op pompoenpitten gelijkende, zwarte zaden steken. De *soursop* is de saprijkste vrucht, die ik ooit heb leeren kennen en in de heete tropenlanden een waar geschenk des Hemels. Een tot hetzelfde *genus* behoorende boom, *Anona squamosa L.* (*sweetsop*)

---

[1]) Merkwaardig is het, dat wij dezen zoo nuttigen boom nooit in het binnenland hebben aangetroffen.

onderscheidt zich, zooals reeds de engelsche naam aanduidt, door zijne zoete vruchten, komt echter op verre na niet zoo menigvuldig voor als eerstgenoemde.

De guave-boom (*Psidium Guava Radd., var. pomiferum*), die evenmin als voorgaande eene belangrijke grootte bereikt, levert de aangenaam smakende guaven, terwijl van zijne bladeren eene koortswerende thee getrokken wordt.

Oranjeboomen van verschillende hoedanigheden komen in de volkplantingen der Liberianen algemeen voor en nog talrijker, in half wilden toestand, de limoenboom. De vruchten van dezen laatsten zijn half zoo groot als orangen en iets bleeker gekleurd. Zij zijn veel te zuur om rauw gegeten te worden; toch geeft hun sap, met suikerwater verdund, een zeer welkomen, verfrisschenden drank, die, vooral bij koortsaanvallen, onschatbare diensten bewijst.

Als specerijen zijn noemenswaard de gember, een soort uien en Spaansche peper. De gember (Eng. *ginger*, *Zingiber officinale Rosc.*) wordt hier en daar vlijtig aangebouwd en zijne knolachtige wortelstokken, die de bekende specerij opleveren, worden deels in drogen toestand geëxporteerd, deels voor huiselijk gebruik voor het zoogenoemde *gingerbeer* en *gingerbread* aangewend. Het vooral in het droge seizoen door Liberiaansche vrouwen veelvuldig bereide gemberbier is niets anders dan een dun waterig afkooksel van gember, dat met gewoon zuurdeeg tot gisting gebracht wordt en bij de aldaar hooge temperatuur binnen weinige uren een sterk mousseerenden, aangenaam verfrisschenden en opwekkenden drank vormt. Gingerbread is gewoon brood, waarin een afkooksel van gember of kleine stukjes gekookten gember gekneed zijn. De uien (*shallots*, *chalotten*) zijn zeer klein en worden slechts bij de inboorlingen, hoofdzakelijk bij de bewoners van het verre binnenland, aangetroffen. De Liberianen ontvangen door de poststoombooten uit Madeira aangevoerde uien en uit de faktorijen, Hollandsche en Duitsche. Zeer verspreid is, aan de kust zoowel als in het binnenland, de Spaansche peper, waarmee de Liberanen en inboorlingen hunne spijzen, vooral hunne vischsoep en vleeschspijzen zoo overdreven mogelijk kruiden. Ook gebruikt men nu en dan voor een gelijk doel eene soort roode, in dichte trossen aan een struik in het bosch groeiende bessen, die aan sterkte nauwlijks voor Spaansche peper onderdoen.

Onder de spinplanten staat het katoen bovenaan. Het wordt in de Mandingo-vlakte op groote velden aangekweekt, veel minder echter door de Vey's in het *Cape Mount district* en slechts in geringe hoeveelheid door de Golah's; het komt overigens in de genoemde streken ook in verwilderden toestand voor. Geëxporteerd wordt de katoen, die van uitmuntende kwaliteit is, niet, maar zij wordt door de producenten zelf afgesponnen en tot doeken [1]) geweven, welke deels in het land zelf gebruikt, deels bij de inboorlingen der streken, oostelijk van Monrovia gelegen, als handelsartikelen worden aan den man gebracht. Deze katoenstoffen (*country cloth*) zijn wel het eenige door de inboorlingen vervaardigde artikel in den kusthandel. Oostelijk van Monrovia wordt geen katoen aangebouwd; ook worden daar geene weefsels vervaardigd, daar deze tak van industrie uitsluitend door de Mandingo's, de Boozies, Pessies, Vey's en, hoewel in geringe mate, door de Golah's wordt uitgeoefend. De Liberianen, welke zich daar hebben neergezet, houden zich hiermede nergens bezig. Behalve katoen wordt eene groote menigte plantaardige stoffen op het weefgetouw of tot vlecht- en touwwerk bearbeid. De taaie, zachte en splijtbare bast der palmbladstelen, vooral der wijnpalmen, geeft voortreffelijke matten, wanden voor negerhutten, vischfuiken en vele andere zaken, evenals eenige soorten van biezen en de bladeren van den *Pandanus*, van welke laatste ook hoeden en regenschermen worden vervaardigd. Van de teedere maar sterke bladvezels der wijn- en oliepalmen wordt naai- en bindgaren gedraaid; ook maakt men er op dezelfde wijze snoeren en touwen van. Bovendien worden vele soorten van knoopwerk, vooral buidels voor alle mogelijke doeleinden, en zeer sterke vischnetten daarvan gemaakt. Van de vederbladeren van den olie- en wijnpalm worden op zeer eenvoudige en geschikte wijze draagkorven (*kingjars*) gevlochten en breede strooken sterken boombast leveren de daarvoor noodige draagriemen, terwijl de taaie, buigzame lianen (*ratang*) in plaats van touwen gebruikt worden om ze vast te snoeren. De laatste worden bovendien ook bij massa's bij het bouwen van negerhutten gebruikt om het houtwerk bij elkander te binden. IJzeren nagels zoowel als houten pennen zijn daar ten eenenmale overbodig.

7. De Dierenwereld.

a. Zoogdieren.

Een land als Liberia, dat zich door een tropisch klimaat, rijkdom van water en een weelderigen plantengroei onderscheidt, moet, zooals van zelf spreekt, ook op het gebied van de dierenwereld een grooten rijkdom ten toon spreiden.

---

[1]) Nadere bijzonderheden over deze industrie later.

Eene der belangrijkste diergroepen van Liberia, zooals in het algemeen van de meeste keerkringsgewesten, vormen ongetwijfeld de levendige, koddige **apen**, die men aldaar in de wouden, zoowel met betrekking tot het aantal der soorten, als der individuen, zeer veelvuldig aantreft. Wij hebben op onze reizen en bij het jagen in het geheel 10 soorten gevonden en in onze verzamelingen opgenomen, n.l. de chimpansé, *Simia troglodytes*, 3 soorten van het geslacht Colobus (*Colobus polycomos*, *Col. ursinus* en *Col. ferrugineus*), verder 5 soorten van meerkatten (*Cercopithecus Campbellii*, *C. petaurista*, *C. diana*, *C. callithrichus*, *Cercocebus fuliginosus*) en één halfaap (*Nycticebus potto*).

De chimpansé's, door de Liberianen „baboons" genoemd, leven in troepen bijeen en loopen groote streken lands af, om voedsel te zoeken, dat voornamelijk in allerlei vruchten en beziën bestaat. Meer in het binnenland worden zij niet zelden aangetroffen, en zij komen hier en daar zelfs in de nabijheid der kust voor, zonder zich evenwel vele dagen in dezelfde streek op te houden. Juist deze omstandigheid maakt de jacht op deze dieren zeer moeielijk, daar men gewoonlijk, nadat men kennis gekregen heeft van hunne verblijfplaats, eerst daar aankomt als zij reeds weder vertrokken zijn. Hier en daar schijnt ook een oude chimpansé zich geheel van zijne familie af te zonderen en een kluizenaarsleven te leiden, wat evenwel bij andere apen ook wel plaats heeft. Als de gelegenheid zich aanbiedt, worden ook wel hier en daar jonge chimpansé's door de inboorlingen gevangen en naar de kust gebracht. De inboorlingen vertellen, dat bij vriendelijke behandeling deze dieren zeer tam en vertrouwelijk worden en, grooter, tot het bewijzen van allerlei kleine diensten worden afgericht, zooals: het aandragen van water en hout, het bewaken van kinderen en het verjagen van vogels van de rijstvelden. Wanneer men aan de vrij wel overeenkomende mededeelingen der inboorlingen geloof mag schenken, zou een volwassen chimpansé voor den gorilla noch in lengte, noch in breedte der schouders, noch in lichaamskracht behoeven onder te doen. Hij wordt dan ook algemeen door de inboorlingen als het zinnebeeld van kracht en kloekheid beschouwd en speelt in hunne aan sagen zoo rijke geschiedenis eene belangrijke rol.

Terwijl de chimpansé's zich meestal op den grond ophouden, en in het algemeen slechts dan een boom beklimmen, wanneer op den grond niet genoeg vruchten te vinden zijn, leven de Colobus-soorten en meerkatten uitsluitend in de kronen der boomen en komen slechts naar beneden om water te drinken, of om de opene plekken, die het oude woud hier en daar vertoont, te passeeren. Gewoonlijk leven zij in grootere of kleinere gezelschappen, die van 4 of 5 tot soms ongeveer honderd exemplaren tellen, bijeen, en doorkruisen de bosschen, om hunne voederboomen op te zoeken; des avonds keeren zij naar hunne gemeenschappelijke slaapplaatsen terug.

Deze apen leven doorgaans van planten, maar terwijl de bewegelijke, onrustige meerkatten uitsluitend vruchten als voedsel gebruiken, voeden zich de eenigszins lompe en meer trage Colobus-soorten grootendeels met boombladeren, waarvan zij eene ontzaglijke hoeveelheid kunnen opnemen. Dit is een gevolg van het ontbreken der wangzakken en van den bijzonderen bouw der maag, en daaruit is ook te verklaren, dat deze apen, om zich het noodige voedsel te verschaffen, niet, zooals de meerkatten, groote strooptochten behoeven te ondernemen, maar dezen tot een veel kleiner gebied kunnen beperken.

Alle apen zonder uitzondering houden er echter van, om als toespijs allerlei insecten te gebruiken, zooals spinnen, kevers en hunne larven, die zij met waren hartstocht en groote volharding onder oude boomschors van daan halen of van den pels hunner kameraden afzoeken. Alle eigenlijke apen zijn dagdieren, en met dezelfde gezelligheid, waarmede zij overdag de wouden doorkruisen, betrekken zij ook des avonds hunne slaapplaatsen. Nadat zij deze met het invallen der duisternis ingenomen hebben, zoekt elk lid van het gezelschap zich eene gemakkelijke zitplaats op, waar het voor nieuwsgierige blikken, en bovenal voor het vorschend oog des jagers beveiligd is. Daar ziet men dan, hoe zij zich in alle denkbare houdingen tot de nachtrust voorbereiden. Hier leunt er een, op een tak gezeten, met den kop op de borst nedergebogen, zijdelings tegen eenen boomstam, daar heeft zich een ander op zijnen eeltigen podex neergezet, de achterpooten naar voren opgetrokken en tegen den boomstam gesteund, terwijl hij den kop daartusschen legt, en eenige anderen hebben een paar dicht gebladerde takken bij elkaar getrokken en zoo een nest gemaakt, waar zij elkander in teedere omarmingen omvat houden.

Zoodra des morgens het zonlicht de machtige kruinen der boomen bestraalt, terwijl beneden tusschen de stammen alles nog in nacht gehuld is en geen voetstap wordt vernomen, geen vogel nog de vleugels uitstrekt en zijn morgenlied aanheft, begint het in de boomen, die de apen tot hunne slaapplaats hebben uitgezocht, reeds levendig te worden. Een brommende, diepe gorgeltoon, als kwam hij uit de diepte van een hollen boomstam, juist zooals een buikspreker dien uitstoot, weerklinkt, eerst zacht, dan wat

luider, als om de langslapers wakker te roepen: de aanvoerder der bende geeft het teeken tot vertrek. Al die dichte klompen in vertakkingen en tusschen het dichte gebladerte krijgen leven en beweging en lossen zich op in eene menigte apen, die nu, één voor één achter elkaar, met den aanvoerder aan het hoofd, zich op weg begeven. Zoo gaat het nu, terwijl men alle gedruisch zooveel mogelijk vermijdt, en overal de sterkste takken als bruggen gebruikt, door de kronen der boomen heen. Ieder oogenblik luistert de aanvoerder aandachtig toe, of niet een verraderlijk gerucht beneden uit het donkere woud een verborgen gevaar doet vreezen. Houdt de aanvoerder stil, dan volgen alle apen zijn voorbeeld, en geen stap gaat men verder, vóór het opperhoofd, overtuigd dat zijn vermoeden ongegrond was, den tocht weder aanvaardt. De aanvoerder zelve is in den regel een oude veteraan, die reeds meer kruit geroken heeft, want gewoonlijk vindt men bij zulke aanvoerders oude beenbreuken, die meestal goed genezen zijn. Wanneer de apen zich van het gevaar bewust zijn, zonder te weten, van welke zijde het komt, dan blijven ze zitten en nemen eene houding aan, die den jager alles behalve eenen aap doet vermoeden.

De jager, die zich uit gemakkelijk te verklaren oorzaken wel wacht, om de apen op hunne slaapboomen te storen, en wiens hagelschot in den regel ook niet zoo ver dragen zou, zoekt zich eene plaats uit, waar de apen elken morgen voorbijkomen, en waar minder hooge boomen hem veroorloven een aap onder schot te krijgen. Daar gaat hij reeds vóór het aanbreken van den dag op den loer liggen, en wacht, zonder de minste beweging te maken, in nedergehurkte houding, met het geweer tot schieten gereed over de knieën gelegd, de aankomst der apen af, die hij gewoonlijk aan den sterker neerdruppelenden dauw en de beweging van eenige takken gemakkelijk bemerkt. Gelukkig hij, zoo hij dan niet door eene hoest- of niesbui overvallen wordt, en er geen takje onder zijne voeten kraakt, want in dit geval maakt de geheele bende, zoo zij zich niet door stilzitten meent te kunnen redden, met haren aanvoerder aan het hoofd, rechtsomkeert, en zoekt, lang vóór er een schot kan gelost worden, haar heil in eene overhaaste vlucht, en de jager ziet zich in zijne verwachtingen bedrogen. Deze anders zoo kloeke dieren schijnen in zulke gevallen alle bezinning verloren te hebben; vluchten, dat is hunne eenige gedachte. In hunne wilde haast dragen zij er geene zorg meer voor, om dikke takken voor hunnen weg uit te kiezen, met ware doodsverachting werpen zij zich zelfs op lichte twijgen, terwijl zij van hunne veerkracht gebruik maken, om zich naar eene andere standplaats te laten slingeren. Daarbij komt een roepen, blaffen, schreeuwen, buitelen, een naar beneden vallen van dorre takken, dat men gelooft, dat de wilde jacht door de boomen raast. Is echter de aanvoerder de gevaarlijke plaats gepasseerd, dan wordt het voor den jager gemakkelijk, want slechts zeer zelden zal het een aap invallen, om van den weg, die door zijn voorganger ingeslagen is, af te wijken.

Zeer belangwekkend is de wijze, waarop de apenmoeders hare jongen medédragen. Zij hebben altijd maar één jong, dat door de moeder met de uiterste zorg verpleegd wordt, en, als het al te veel leven maakt, door een der apenvaders wel eens beknord en tot de orde geroepen wordt. Op de strooptochten echter klemt zich het jong aan het lijf zijner moeder, strengelt de armen vast om haren nek en de beenen om hare lendenen, en maakt zoo met haar de meest halsbrekende sprongen en acrobatische kunstukken mede, en de moeder vliegt met den geheelen troep voort, alsof de meêgesleepte last voor haar volstrekt geen hindernis zijn kon.

Eenmaal op de voederboomen aangekomen, vreten zij zich zeer op hun gemak den buik vol, en de Meerkatten nemen des avonds nog de beide wangzakken vol mede op weg naar hun nachtverblijf. Op hunne voederplaatsen nemen zij het op het punt van voorzichtigheid niet zoo nauw meer; zij spelen met elkander, twisten om de zoetste vruchten, stelen ze van elkander, krabben elkander het gezicht stuk, slaan elkaar om de ooren en vervolgen elkaar onder groot geschreeuw, ja leveren soms formeele gevechten, waaraan de geheele troep deelneemt.

De onderscheidene apensoorten hebben alle hunne verschillende geluiden, waaraan zij reeds in de verte te herkennen zijn, geluiden zoowel om te lokken als om te waarschuwen. Ook bij stoornis gedragen zij zich verschillend. Terwijl de meeste Cercopithecus-soorten bij het minste gevaar dreigende gerucht onder groot geschreeuw op de vlucht gaan, of in de grootste stilte achter boomstammen, of langs dikke takken heenglijdend, wegsluipen, blijven de Colobus-soorten, die zich gewoonlijk buiten schot in de hoogste boomkruinen ophouden, zelfs bij het derde of vierde schot rustig zitten, wel is waar in eene houding, dat men hen eerder voor knoestige uitwassen of roode, woekerende bladmassa's aanziet, en beginnen, na eene korte staking, hunne drukke bezigheden weder te hervatten. Zij schijnen over het algemeen niet zoo verstandig te zijn als de meerkatten, vluchten, als zij door aanhoudend schieten daartoe genoodzaakt worden, slechts op kleine afstanden, en zien het zelfs rustig aan, hoe de jager op hen aanlegt en vuur geeft. Zij zijn moeielijk te dooden en komen zelden vóór het tweede of derde schot naar beneden.

Ja, het gebeurde mij eens, dat een roode, oude Colobus, die eerst met het vierde schot capituleerde en van eene hoogte van 120—150 voet naar beneden stortte, mij den bovenarm door en door beet, en rok- en hemdsmouwen in hunne geheele lengte opscheurde, toen ik hem voor dood opnam, zoodat ik genoodzaakt was, hem tot den strop te veroordeelen, en zoo een einde aan zijn leven te maken.

Valt eene apenmoeder met haar jong, zoo tracht zij dit nog zelfs in haren doodstrijd te beschermen, terwijl zij het teeder in hare armen sluit, en, al naar omstandigheden, den barbaarschen jager dreigend of biddend aanziet. Ik heb apen zien sterven, met zulk eene biddende of verwijtende uitdrukking op het gelaat, dat ik mij zelven werkelijk als een moordenaar voorkwam, en een zeker bewustzijn van schuld in langen tijd niet van mij konde afwerpen.

Er blijft mij nu nog over om met eenige woorden over den aldaar voorkomenden nachtaap (*Nycticebus potto*) te spreken. Dit kleine, wolharige aapje, met gele lantarenoogen in het ronde kattenkopje, leidt eene geheel nachtelijke levenswijze. Over dag houdt zich dit kleine diertje slapend in de holten der boomen en andere schuilhoeken op, en komt alleen des nachts te voorschijn om voedsel te zoeken, of zich, onder zacht gesnap, met zijne kameraden tusschen bladerrijke takken te vermaken. Omtrent de levenswijze van dit zonderlinge diertje vertellen de inboorlingen, in wier sagen het, evenals de chimpansé eene gewichtige rol speelt, allerlei fabelachtige zaken, zooals b. v. dat het apen vangt, en dat het in zijne handen eene buitengewone spierkracht bezit enz. Dit laatste laat zich verklaren wanneer men zijne sterk gelede gespierde handen, wier vingertoppen op de wijze van zuigschijven verbreed zijn, nauwkeuriger beziet.

Zeer talrijk zijn in Liberia de **knaagdieren** vertegenwoordigd. Eene belangrijke groep daarvan vormen de boomeekhorentjes, die, wat hunne levenswijze betreft, geheel met de onze overeenkomen. Velen onderscheiden zich door een meer rolronden dan platten staart, anderen door lichte overlangsche strepen langs de zijden van het lichaam en gedeeltelijk zacht, fluweelachtig haar, terwijl weder anderen op den rug ruige, om niet te zeggen borstelige, haren dragen. De meest gewone eekhorentjes, die wij gevonden hebben, zijn *Sciurus caniceps*, het grootste en sterkste van allen, *Sciurus rufobrachiatus*, het meest gewone, *Sciurus aubinnii*, de eenigste soort, die in boomholten leeft, grijsachtig grauw van kleur met zwarten staart en een zwarten streep over den rug, alsook de kleinere soorten: *Sc. poensis*, *pyrropus* en andere.

Even belangwekkend als de boom-eekhorentjes zijn de aard-eekhorentjes (*groundsquirrels*), *Xerus erythopus*. Deze soort leeft, in plaats van in de boomen, uitsluitend op den bodem, en graaft zich holen in den grond, leidt over het algemeen eene levenswijze als de hamster, en richt, evenals dit dier, op bebouwde velden dikwijls groote schade aan. Het heeft, voornamelijk op den rug, stug, grijsbruin, gespikkeld haar, lichte strepen aan de zijden, en voeten, die meer tot graven dan tot klimmen zijn ingericht.

Weder anderen, de Anomaluren of vliegende eekhorentjes, hebben voor- en achterpooten door een soort van valscherm verbonden, zij dragen onder de basis van den sterken staart schubachtige uitsteeksels, die hun als steunpunten bij het klimmen behulpzaam zijn en leiden eene uitsluitend nachtelijke levenswijze. Eigenaardig is het, dat men bij geen enkele van de 19 Afrikaansche eekhorensoorten de lange haarpluimen aan de ooren vindt, die onze eekhorens zoo zeer tot sieraad strekken.

Ook aan andere knaagdieren is de Liberiaansche Fauna rijk, en eenigen onder hen bereiken eene aanmerkelijke grootte. De belangrijkste daarvan zijn: Twee soorten van stekelvarkens (*Hystrix cristata* en *H. africana*), die evenals onze das en vos in de bosschen onder rotsen en boomwortels hunne met onderscheidene uitgangen voorziene holen bouwen, en eene nachtelijke levenswijze leiden; verder het zoogenaamde aardvarkentje (*groundhog*, *Aulacodus Swinderianus*), met borstelige haren op den rug, dat op de wijze van onze hazen in nesten of legers op den grond leeft, en evenals het stekelvarken om het nadeel, dat het veroorzaakt, maar meer nog om zijn blank, wèlsmakend vleesch, ijverig vervolgd wordt; eindelijk eene in de bosschen levende groote rattensoort met een aan het uiteinde witten staart, *Cricetomys gambianus* (*bushrat*), die de verlaten termietenheuvels bewoont.

Onder het heirleger van Liberiaansche muizen vindt men, nevens de door schepen ingevoerde Europeesche huisrat en de bruine rat (*Mus rattus* en *M. decumanus*) en de Egyptische rat (*Mus alexandrinus*) eene geheele reeks van muizensoorten, die voor het grootste deel tweekleurig gestreept zijn en meest in de bosschen leven, zooals: *Mus trivirgatus*, *sikapusi*, *rufinus* en anderen, alsook op enkele plaatsen in koloniën bij elkaar levend, eene dwergmuis (*Mus minutoides*), een der sierlijkste en kleinste zoogdieren van de geheele schepping. Dit diertje leeft in de nabijheid van de woningen der menschen, waar het in heggen en hoog rietgras, ongeveer 1 voet boven den grond, uit mos en grashalmpjes zijn sierlijk, kogelrond nest met zijdelingschen ingang bouwt.

Van bijzonder belang voor den reizenden natuurvorscher

in Liberia zijn de **vledermuizen**. Terwijl de kleine, insectenetende soorten zich meer in bewoonde plaatsen ophouden, en zich overdag in de van palmbladeren vervaardigde daken der negerhutten verschuilen, zijn de grootere, uitsluitend van vruchten levende soorten, meerendeels bewoners van het hoogstammige woud. Over dag hangen zij in geheele trossen, met den kop naar beneden, aan de boomtakken, en fladderen des nachts rond, om zich aan wilde pruimen, honigrijke bloesems en jonge, sappige uitspruitsels te goed te doen. De grootste soorten, waaronder *Cynonycteris straminea*, *Epomophorus monstrosus* en eene door ons ontdekte soort, zonder nagel aan den index (*Leiponyx büttikoferi*), vliegen in groote troepen bij het vallen van den avond uit, om hun voedsel te zoeken, waartoe zij dikwijls mijlen afstands moeten afleggen. Zij hebben eene weinig gedruischmakende wijze van vliegen, evenals de uilen, en die ook niets gemeen heeft met de haastige bewegingen van onze vleermuizen; hunne vlucht bedraagt soms nagenoeg 1 M.

Het geluid van eenigen laat zich met het luide gekwaak van den aldaar levenden reuzenkikvorsch vergelijken, en wordt, voornamelijk in het droge jaargetijde, elken avond in de plantages gehoord, waar deze dieren van mangopruimen en andere zoete, saprijke vruchten leven.

Hunne jongen, waarvan ieder slechts één heeft, dragen zij, op hunne strooptochten, aan de borst geklemd met zich mede, en hullen ze, wanneer zij geschoten worden, in hunne vliegh uid.

Ook aan **roofdieren** levert Liberia zijn contingent. De leeuw, een bewoner van boomlooze streken, komt in dit aan bosschen zoo rijke land niet voor. Wel echter wordt het kattengeslacht hier vertegenwoordigd door den luipaard en door eene tijgerkat (*Felis celidogaster*). De eerste schijnt, hoewel hij om zijn groot jachtgebied nergens veelvuldig voorkomt, toch over het geheele land verspreid te zijn, en wordt even goed in de meer bebouwde en bewoonde kuststreken als in het met onmetelijk oerwoud bedekte binnenland gevonden. Hij valt des nachts in de schapen- en geitenstallen der volkplantingen en sleept zijn buit naar het bosch, om hem ongestoord te kunnen verteren. Huiskatten heb ik zelfs in de meest verwijderde negerdorpen aangetroffen.

Onder de kleinere roofdieren moeten nog vermeld worden 2 civetkatten (in Liberia „rakoon" genoemd): *Viverra civetta*, van de grootte van een vos, op den grond levend, en eene kleinere, slanke, op een marter gelijkende, *Viverra genettoides*, die meer de bosschen bewoont en op de boomen klimt, waar zij de vogelnesten plundert en jonge eekhorentjes enz. vervolgt.

Wilde honden, jakhalzen en hyena's zijn, voor zoover ik weet, in Liberia niet bekend; wel echter komt in de rivieren aldaar eene soort van otter, *Lutra liberiensis*, voor, die aan deze streek uitsluitend eigen is.

Een zeer fraaie, kleine, ruigbehaarde **insectenvreter**, in kleur met den bunzing overeenkomende, *Crossarchus obscurus*, leeft in het bosch, waar hij bij het zoeken naar insecten met zijn tot een slurf verlengden snuit trechtervormige gaten in den grond boort. Dit diertje wordt buitengewoon tam, en men houdt het gaarne in de hutten der Negers, welke het van ongedierte zuivert. Zijne bewegingen zijn zeer haastig en eenigszins zenuwachtig en herinneren, evenals zijn geheele habitus, levendig aan onzen Europeeschen egel. Ook eene sierlijke spitsmuis komt in deze streken, zoowel aan de kust als in het binnenland, voor.

Een groot contingent aan bijzonder in het oog vallende zoogdieren levert Liberia in de **herkauwende dieren**. Een wilde buffel, die meer in de aan de grassteppen grenzende woudzoomen en moerasstreken dan diep in het oerwoud leeft, *Bos pumilus* (in Liberia *bush cow* genoemd), komt niet zelden voor; hij weet zich, niettegenstaande zijne grootte, waarin hij voor onze tamme koeien niet behoeft onder te doen, merkwaardig goed aan de nasporingen der menschen te onttrekken. Wanneer hij aangeschoten wordt, is hij, op zich zelve reeds een lomp dier, veel gevaarlijker dan de luipaard, die, met betrekking tot zijn standvastigheid en moed, zijne groote renommée op verre na niet verdient. In bebouwde streken richten de buffels niet zelden groote schade aan, doordien zij de planten, in plaats van ze enkel af te vreten, uit den grond rukken, en, wat er nog overblijft, in den bodem vasttrappen.

Onder de vele soorten van bosch-antilopen, waaraan Liberia rijk is (steppen-antilopen ontbreken) zijn er eenige van de fraaisten, die men over het algemeen kent, en verscheidene daaronder worden tot heden toe in de zoölogische cabinetten slechts zeer zeldzaam aangetroffen. De noemenswaardigsten daaronder zijn: *Tragelaphus scriptus*, tamelijk groot en prachtig geteekend, het oude mannetje met lange manen op den rug; verder *Cephalophus sylvicultrix*, grooter dan eene geit, glanzig zwartbruin van kleur en met een geelachtig wit schild op den rug, dat zich naar den staart toe verbreedt; *Cephalophus doria* [1]),

[1]) Tot nu toe was deze fraaiste aller boschantilopen slechts door een klein stuk huid bekend, dat in het British Museum te Londen bewaard wordt. Een volwassen exemplaar, dat ik aan den St. Paul schoot, ontsnapte en werd eerst eenige dagen later terug gevonden, half opgevreten door roofdieren en mieren, zoodat slechts de schedel kon

die onder de grootte van eene geit blijft, met geelachtige grondkleur en talrijke glanzig zwarte dwarsstrepen; *Cephalophus pluto*, donkergrijs gekleurd, met bitter, onaangenaam smakend vleesch; *Cephalophus Maxwellii*, dáár *fulintongue* genoemd, de meest gewone onder alle Liberiaansche antilopen, met ranke, dunne beenen en zeer korte, sierlijke horentjes; eindelijk de, met deze tot de dwerg-antilopen behoorende *Antilope spinigera*, de kleinste van alle Afrikaansche antilopen, met pooten niet dikker dan een pijpesteel, en met zeer ranke en spitse horentjes, die nauwelijks de lengte van 2 cM. bereiken. Het Liberiaansche muskusdier, *Hyaemoschus aquaticus*, dat op een gele grondkleur zeer fraaie witte vlekken en strepen vertoont, leeft in de nabijheid van meren en rivieren, waarin het, wanneer het vervolgd wordt, de vlucht neemt, en tot aan den neus toe in het water duikt.

Op eene eigenaardige wijze zijn de **dikhuidige dieren** vertegenwoordigd. Terwijl de olifant vroeger tot zelfs aan de kust voorkwam, vindt men hem tegenwoordig alleen nog in de bosschen van het binnenland, en ook daar slechts in enkele exemplaren. Meer veelvuldig is hij wel is waar op de Mandingo-hoogvlakte, waar men hem in kleine kudden aantreft. Van daar komt ook het meeste ivoor, dat aan de kust aangebracht wordt. Ik heb den olifant zelven nooit gezien, maar op een met bosch begroeid eiland in den middenloop van den St. Paul zijne groote voetstappen gevonden. Deze moeten afkomstig geweest zijn van een oud, reusachtig exemplaar, dat reeds jaren lang in deze streken gewoond en een kluizenaarsleven geleid heeft, maar zich tot heden toe aan alle nasporingen met het beste gevolg wist te onttrekken (over de jacht op dit dier spreken wij later).

Rhinocerossen vindt men in Liberia niet, evenmin als het groote Afrikaansche rivier- of nijlpaard, welk laatste dier aldaar door eene voor Liberia eigene soort, *Hippopotamus* (*Choeropsis*) *liberiensis*, vertegenwoordigd wordt.

Dit Liberiaansch rivierpaard, aldaar *sea cow* of *water cow*, door de Vey's „malie" genoemd, is in grootte en levenswijze geheel en al verschillend van het gewone rivierpaard. Het wordt, bij eene hoogte van ongeveer 2½ voet, nauwelijks 4 voet lang, maar is voor het overige geheel een nijlpaard in miniatuur.

Terwijl echter het groote, gewone nijlpaard meestal in het water leeft en zich nooit ver van zijn element verwijdert, gaat het Liberiaansche rivierpaard slechts bij gelegenheid in het water, en leeft, zooals reeds Milne Edwards [1]) zeer juist verondersteld heeft, meer in het bosch, waar het een aanmerkelijk groot jachtgebied heeft, en zijne wandeling over berg en dal soms mijlen ver uitstrekt.

Daar het, zooals reeds gezegd is, op een groot jachtgebied aanspraak maakt, en slechts paarsgewijze en niet, als andere nijlpaarden, in groote troepen bijeen leeft, ja bovendien in vele streken in het geheel niet gevonden wordt, komt dit dier overal slechts zeer zeldzaam en in kleinen getale voor. Zijn vleesch is eenigszins grof maar toch sappig, en de smaak daarvan kan het best met dien van versch varkensvleesch vergeleken worden.

Van de meer bepaald Afrikaansche soorten van varkens komt in Liberia alleen het penseelvarken, *Sus penicillatus*, voor. Het leeft in kleine troepen van 5—12 stuks bijeen, bewoont gaarne moerassige streken, en trekt zich, na op zijne nachtelijke strooptochten ter verkrijging van voedsel de bosschen doorzocht te hebben, in de ontoegankelijke moerassen terug. Het voedsel van dit dier bestaat uit afgevallen boomvruchten, wortels, insecten en hunne larven.

Het bereikt niet geheel de grootte van ons wilde zwijn, heeft eene gele kleur, die aan den kop in zwart overgaat, terwijl zijne ooren aan de uiteinden met lange haarpluimen zijn voorzien. Nu en dan wroeten deze zwijnen in een half uitgedroogden waterplas, ja zelfs in de opene grassteppe eene komvormige holte in den bodem, waarin zich de zeug met hare biggen, allen den snuit naar het midden gekeerd, te slapen leggen, terwijl de beer op kleinen afstand de wacht houdt en bij het dreigen van het minste gevaar het teeken tot de vlucht geeft. Ook deze dieren zijn, evenals het kleine rivierpaard, moeielijk te ontdekken, en vallen den jager evenals het laatstgenoemde meer door toeval, dan door zijn eigen toedoen, in handen.

Onder de merkwaardigste diervormen, die eigen zijn aan de tropen-fauna, moeten de **schubdieren** gerekend worden. Ik heb in Liberia drie soorten aangetroffen, waaronder het langstaartige (*Manis longicaudata*), met een zeer langen, spits uitloopenden grijpstaart, dat bijzonder behendig in het klimmen is en zijn verblijf gaarne in de boomen kiest; het leeft van allerlei insecten en hunne larven, die het met zijne lange tong onder oude boomschors en uit verrotte stammen te voorschijn haalt; het rolt zich bij dreigend gevaar, als een egel, tot een bal ineen, met den snuit naar binnen gekeerd. Eene andere soort is *Manis tricuspis*, korter

bewaard worden. Bij dezelfde gelegenheid werd echter door mijn jachtboy een jong exemplaar, dat het oude vergezelde, levend gevangen, en dit voorwerp staat nu als unicum in de collecties van het zoöl. Rijks-Museum te Leiden.

[1]) Recherches. 1868—74, p. 46.

en dikker dan de voorgaande, met schubben, die in drie punten uitloopen. Het grootste van allen echter is het reuzenschubdier, *Manis gigantea*, met een buitengewoon dikken, stompen staart. Het is te dik en te lomp om op boomen te klimmen of zich als een bal op te rollen, maar kruipt onder den grond in zelfgemaakte holen, die met in- en uitgangskanalen zijn voorzien. Het zoekt de termietenwoningen op, wier hechte wanden het met zijne buitengewoon sterke, kromme klauwen openkrabt; dan steekt het zijne lange, kleverige tong midden tusschen de door elkander wemelende, opgeschrikte diertjes, en trekt haar, als zij hiermede bedekt is, weer terug. Dit doet het ook gaarne met de zwervende mieren (*drivers*). In de voormaag van een gedood exemplaar heb ik wel 6 liter termieten en in de eigenlijke maag evenveel zwervende mieren gevonden. Dit dier woog, bij eene lengte van 1.5 M., 75 pond.

Men zegt gewoonlijk van de schubdieren, dat zij zeer traag en lomp in hunne bewegingen zijn; ik kan echter verzekeren, dat het langstaartige schubdier een even behendig klimmer als het reuzenschubdier een goed voetganger is, en dat het niemand behoeft in te vallen, dit laatste in het loopen te willen inhalen, evenmin als men dit een das zou kunnen doen.

Er blijft mij nu nog over, een reusachtig **waterzoogdier** te vermelden, dat in den benedenloop der meeste Liberiaansche stroomen wordt aangetroffen, nooit echter vrijwillig de zee schijnt in te gaan.

Ik bedoel den lamentijn, *Manatus senegalensis*, door de Liberianen „*malentine*" genoemd. Deze dieren leven, op de wijze der meeste vinvoetige zoogdieren, in troepen bijeen en gebruiken uitsluitend waterplanten tot voedsel. Zij zwemmen de rivieren van Liberia op tot aan de eerste watervallen, en worden hier en daar in het water plassend en spelend aangetroffen. Men zegt, dat zij eene lengte van 4—5 M. bereiken. Onder de verbazend dikke huid, die met slechts weinige, alleenstaande haren is voorzien, ligt eene dikke speklaag. Het vleesch is grof van vezel, bleekrood van kleur en laat zich — wanneer n.l. een zeker vooroordeel onze smaak niet reeds vooraf bedorven heeft — zeer goed gebruiken, al moge de smaak ook juist niet fijn zijn. Men kan het het best met varkensvleesch vergelijken. Het eenigste exemplaar dat wij machtig konden worden, was 3 M. lang en woog 300 KG.

Ik kan hier ter loops nog aanmerken, dat ik het vleesch van bijna alle dieren, dat der roofdieren uitgezonderd, op verschillende wijze toebereid, geproefd heb. In het bijzonder heb ik er werk van gemaakt den smaak van het vleesch der verschillende apensoorten te vergelijken; in het algemeen overigens is mij dat van het watermuskusdier, van eekhorentjes, boschratten, stekelvarkens en inzonderheid dat van het aardvarkentje (*Aulacodus*) het best bevallen.

b. Vogels.

Is de klasse der zoogdieren in Liberia talrijk vertegenwoordigd, niet minder is dit het geval met die der vogels, en er zou over hunne levenswijze, voornamelijk over hun nestbouw en het uitbroeden der eieren veel belangrijks te zeggen zijn.

Wat mij van den aanvang mijner onderzoekingen ten hoogste verwonderde, is, dat de zoo talrijke West-Afrikaansche **roofvogel-soorten**, zoowel dagroofvogels als uilen, hier zoo slecht vertegenwoordigd zijn. Men zoude anders denken, dat zulk een land de gunstigste voorwaarden moest opleveren voor het bestaan eener in soorten rijke roofvogelfauna, en ik vond mij zeer teleurgesteld, langen tijd geene andere roofvogels hier aan te treffen als den West-Afrikaanschen zeearend, *Gypohierax angolensis*, alsook den zwarten wouw, *Milvus migrans*, die hier beiden even veelvuldig voorkomen. Beiden zijn daar stand- en broedvogels, en maken hun nest in de kronen van hooge, onbeklimbare boomen, bij voorkeur in groote bombax- of wolboomen in de nabijheid van de rivieren of van het zeestrand. De zeearend gebruikt dierlijk voedsel, dat voornamelijk in visschen bestaat, maar legt ook eene groote voorliefde aan den dag voor de zoete vruchten van den oliepalm, waardoor zijn vleesch een beteren smaak schijnt te krijgen en daarom door de inboorlingen als voortreffelijk geroemd wordt. De zwarte **wouw** is, zoolang hij nog jong is, niet van den Europeeschen te onderscheiden, bij ouderen echter wordt de snavel geel en daarom heeft men deze oude exemplaren wel onder den naam *Milvus ægyptius* of *parasiticus* tot eene bijzondere soort verheven en van de onze afgescheiden. De schoone arendhavikken, die aan den Senegal en den Gambia te huis behooren, schijnen in Liberia niet voor te komen; ik heb slechts een jong exemplaar van *Spizaëtus coronatus*, dat ver uit het binnenland aangevoerd was, kunnen bekomen. Een in sommige tijden aldaar zeer veelvuldig voorkomende kuikendief is *Circus Swainsonii*, een fraaie vogel, die dicht boven den grond vliegend, in moerassen en op bebouwde velden op kleine zoogdieren en reptielen jacht maakt, en bij een bosch- of steppenbrand, gemeenschappelijk met den zwarten wouw in koene wendingen door de rookwolken dringt, om de voor het vuur vluchtende dieren buit te maken. Verder vonden wij twee soorten van sperwers, *Nisus erythropus*

en *N. unduliventer*, den prachtigen *Astur monogrammicus* en de *Baza cuculoides*, die in verzamelingen nog zeer zeldzaam is en het meest op onzen wespendief (*Pernis apivorus*) gelijkt, alsmede eene uilensoort: *Ulula Woodfordii.*

De geheele familie der **raven** is in Liberia, evenals over het algemeen in geheel westelijk Afrika, slechts door eene enkele soort, *Corvus scapulatus*, vertegenwoordigd, die geheel dezelfde levenswijze leidt als onze gewone kraai, en ook hetzelfde geluid voortbrengt [1]).

Onder de **zwaluwen** vindt men in Liberia onze boerenzwaluw, *Hirundo rustica*, die van November tot Mei als trekvogel daar haar winterverblijf houdt, en bij hare komst door de Europeanen als bode uit het verre vaderland, met blijdschap begroet wordt. Men heeft tot heden altijd in de meening verkeerd, dat deze trekvogels de keerkringsgewesten slechts als winterverblijf bezoeken en daar niet broeden. Ik heb echter, twee dagen vóór mijne terugreis naar het vaderland, in Monrovia een nest met twee jonge, bijna vliegvaardige *Hirundo rustica* gekregen, die mij van het tegendeel overtuigden. Dit moge nu eene uitzondering zijn, daar mij vroeger zulk een geval nooit was voorgekomen, als feit blijft het niettemin bestaan. Eene zeer fraaie inheemsche zwaluw is *Waldenia nigrita*, die ik op alle door mij bevaren stroomen heb aangetroffen Zij plaatst zich, evenals de ijsvogels, op kale, boven het water uitstekende boomtronken, bouwt in eene holte daarvan haar nest, hoog genoeg boven het water, en jaagt op de wijze der zwaluwen, in de vlucht, waarbij zij zich soms in het water stort.

De **geitenmelkers** zijn, voor zooverre wij gevonden hebben, door twee soorten, *Caprimulgus binotatus* en *Scotornis climacurus*, vertegenwoordigd. Beiden houden zich over dag op den grond onder struiken verborgen, en maken des nachts, en vooral ook in de avondschemering, in minder dichte of boomlooze plekken van het woud jacht op insecten. Vertrouwende op de bedriegelijke overeenkomst, die hunne kleur heeft met die van den bodem, laten zij zich zeer dicht naderen, en zijn, zoowel bij dag als des nachts, moeielijk van den grond op te jagen.

Twee Eurystomus-soorten, *E. afer* en *gularis*, beiden evenzeer uitmuntende door prachtig gekleurde vederen, zitten in vadsige rust op uitstekende takken in het woud, jagen, meestal eerst nadat de grootste zonnehitte voorbij is, in de vlucht naar insecten en storten zich daarbij niet zelden in het water. Zij zitten op hunne takken in de houding van roofvogels, en doen zich met hun dikken kop en gelen snavel veel grooter voor, dan zij in werkelijkheid zijn.

De **ijsvogels** zijn in Liberia in eene menigte van meest prachtig gekleurde soorten voorhanden. Eenigen hieronder, de eigenlijke ijsvogels, met de Genera *Ceryle* en *Alcedo*, leven uitsluitend aan het water, waar zij visschen vangen, terwijl anderen, die tot het geslacht *Halcyon* of *Dacelo* behooren, in het bosch, van het water verwijderd, leven en zich met insecten voeden. Onder de eerste groep is de grootste soort *Ceryle maxima;* zij bereikt de grootte eener kerkkouw. *Ceryle rudis*, de meest gewone soort, leeft aan de oevers van rivieren en *creeks* en aan het zeestrand, en is overal gemeen, waar de Mangrove wordt aangetroffen. Zij houdt zich, evenals onze torenvalk, nu en dan boven het water staande, en werpt zich van eene aanzienlijke hoogte in het water op haren buit, dien zij meestal in de vlucht verslindt. Zij maakt, evenals de zoo even genoemde soort, haar nest in horizontale gangen van 6 tot 10 voet lengte, die zij zelve in de steile oevers der rivieren graaft. Onder de eigenlijke, visschende ijsvogels moeten nog genoemd worden: *Alcedo picta* en *A. cristata*, beiden veel kleiner dan de onze, maar even schoon gekleurd. Tot de tweede groep, de bosch-ijsvogels, die allen roode, aan den top afgeronde snavels bezitten, behooren de Liberiaansche soorten *Dacelo* (*Halcyon*) *senegalensis*, *D. cinereifrons*, *D. badia* en *D. rufiventris*. Van al de hier genoemde soorten is *D. senegalensis* de gemeenste, *D. badia* de zeldzaamste.

Ook aan **bijeneters** (*Merops*) heeft Liberia geen gebrek. Zij houden zich meest in open streken, in *farms* en grassteppen op, zitten, evenals de Eurystomus-soorten, op ver uitstekende takken en vliegen dikwijls als onze *Merops apiaster*, in groote zwermen onder luid, trillend geschreeuw in het rond. Onder de verschillende soorten zijn er drie, die bijzondere vermelding verdienen, n.l.: *M. albicollis*, omdat zij de meest gewone, en *M. gularis*, omdat zij de schoonste en tegelijk de zeldzaamste is. De laatste soort leeft steeds paarsgewijze, en gaarne in de nabijheid van water, waar zij veel jacht op insecten maakt. Haar geluid bestaat in een zacht, melodieus trillen, waarbij zij de lange roode vederen van de keel los laat afhangen en in de zon schitteren. De derde soort eindelijk, *Merops erythropterus*, prachtig van kleur, wijkt in levenswijze van de beide eerste soorten af, doordien zij in de *farms* op alleenstaande boomtronken en twijgen dicht boven den grond zit, en haar voedsel op den grond zoekt. Zij leeft meestal paarsgewijze of alleen, en komt veel zeldzamer voor dan *M. albicollis.*

[1]) Over den Liberiaanschen wielewaal later.

Eene zeer belangrijke groep vormen de **honigzuigers** of *Nectarinia's*, die men wel de Afrikaansche kolibries zoude kunnen noemen. Het zijn de kleinste Afrikaansche vogels, en de vederen der mannetjes, bij eenige weinige soorten ook die der wijfjes, schitteren met de prachtigste metaalkleuren. Zij hangen hunne nesten gewoonlijk op aan lage twijgen, eenige soorten bij voorkeur boven het water. De nesten zijn zeer fraai, uit graspluimen, stukjes boombast en boomwol als vilt ineengewerkt en van binnen met plantenwol gevoerd; zij vormen gewoonlijk een ovalen buidel met zijdelingschen ingang, die meestal door een klein vooruitstekend dak beschermd wordt. De meeste soorten leggen slechts 2 eieren, zelden klimt dit getal tot 4; de eieren zijn nauwelijks grooter dan eene groote erwt, en vertoonen weinig afwisseling in kleur. De meest gewone soorten zijn: *N. chloropygia*, *N. aurea* en *N. fuliginosa*, waarvan de eerstgenoemde de kleinste en tevens de meest voorkomende, de laatstgenoemde de grootste van alle door mij waargenomen soorten is.

In grooten getale en in verschillende soorten vindt men in Liberia het heir der **zangvogels**, zoowel boschzangers als lijsterachtige vogels, vertegenwoordigd, en moge ook geen nachtegaal, geene merel of lijster den wandelaar met haar vroolijk gezang verheugen, moet men ook toestemmen, dat goed vogelgezang in de West-Afrikaansche bosschen zeldzamer gehoord wordt dan in Europa, toch zal men spoedig bevinden, dat geheel ten onrechte door velen aan de Afrikaansche vogels elke gave van zingen ontzegd wordt. De Liberiaansche wouden en boschjes worden verlevendigd door eene menigte vogels, die men in Europa zeker gaarne in het orkest der goede zangvogels zoude opnemen. Ik herinner hier slechts aan de vele Trichophorus- of Criniger-soorten, die daar onze lijsters vertegenwoordigen, en bijna zonder uitzondering eene goede, buigzame stem hebben, en waaronder *T. nivosus* door een zachten, aangenamen fluittoon uitmunt. Onder de door ons aangetroffen lijsterachtige vogels verdienen, behalve de reeds genoemde soort, nog het meest vermeld te worden: *Trichophorus poliocephalus* en *T. canicapillus*, *Turdus pelios*, *Cossypha verticalis* en *Pycnonotus obscurus*. Deze laatste is een der meest gewone vogels van Liberia en houdt zich bij voorkeur in bewoonde plaatsen op. Hij is een onverbeterlijke levenmaker, en de eerste vogel, die den Europeaan, welke hier voor het eerst voet aan wal zet, zijn onophoudelijk: „Tschi, tschi, tschi, tschiga" in de ooren schreeuwt. En opdat er ook aan wielewalen geen gebrek zou zijn, verrast ons daar *Oriolus brachyrhynchus* met zijn zacht fluitend gezang, dat hij somtijds afwisselt door op zeer bedriegelijke manier het miauwen eener kat na te bootsen.

Een der grootste sieraden van de wouden aldaar is *Pitta angolensis*, de eenige vertegenwoordiger van dit geslacht in Afrika. Ofschoon deze schoone vogel overal voorkomt, wordt hij toch nergens in grooten getale aangetroffen, en kan, omdat hij meestal in het dicht struikgewas over den grond loopt, moeielijk gezien worden.

Onder de Liberiaansche **zangers** munten de Drymoëca-soorten door eene bewonderenswaardige kunstvaardigheid in nestbouw uit. Zij naaien hun buidelvormig nest, dat uit wortelvezels gevlochten en met boomwol gevoerd is, op zeer kunstige wijze aan de bladeren van een tak vast, en zorgen er steeds voor, dat een gezond, sterk blad tegelijker tijde dak en voordak vormt, waartoe zij dit blad met hun snavel rondom doorboren en zeer stevig op het nest vastnaaien. *Drymoëca superciliosa* scheen mij toe, de veelvuldigst voorkomende soort te zijn.

Slechts een enkele maal heb ik *Calamoherpe turdina* aangetroffen. Deze vroolijke bode uit Europa, waar hij de met riet en biezen begroeide waterkanten bewoont, kwam in de eerste dagen van December in Robertsport aan, en zette zich neder in het hooge rietgras, rondom mijne verblijfplaats aldaar. Hier vervroolijkte hij mij, niet alleen des morgens en des avonds, maar ook over dag, met zijn luidklinkend „karrakiet, karra, karra, karrakiet" en bleef zoo trouw in de nabijheid van mijne woning, dat ik hem elken dag door het venster kon zien en het niet van mij konde verkrijgen, om hem dood te schieten.

Van de **kwikstaarten** hebben wij *Motacilla flava* en *M. vidua* zeer dikwijls aangetroffen; laatstgenoemde houdt zich gaarne aan het water op, en is op de rotsachtige eilanden in den middenloop van den St. Paul een zeer gewone vogel. Op bebouwde velden treft men vrij veelvuldig *Anthus Gouldii* aan, en in grassteppen, zoowel tusschen het hooge gras als op alleenstaande boomen *Macronyx croceus*, eene geel en grijs gekleurde Anthus-soort met eene buitengewoon lange spoor, die hem tamelijk veel op onzen leeuwerik doet gelijken.

De **vliegenvangers** zijn in Liberia, behalve door onze gewone soort (*Muscicapa grisola*), die dáár als trekvogel den winter doorbrengt, nog door eene menigte anderen vertegenwoordigd, bij enkelen waarvan tusschen het mannetje en het wijfje een groot onderscheid in kleur bestaat. De meest voorkomende zijn: *Terpsiphone nigriceps*, *Bias musicus* en *Platystira melanoptera*. Deze laatste soort is daardoor merkwaardig, dat zij niet als de andere vliegenvangers de insecten in de vlucht vangt, maar hen van

de takken der boomen en moerasplanten afzoekt, en een soort van zacht gezang voortbrengt, dat soms door luid klappen met den snavel wordt afgewisseld.

Van **Drongo's** vonden wij slechts *Dicrurus atripennis* en *Melaenornis edolioides*, van **klauwieren** *Telephonus senegalus* en *Nicator chloris*; de **spreeuwen** vonden wij enkel door den fraaien aan den buik wit gekleurden *Pholidauges leucogaster* vertegenwoordigd.

De groote groep der **muschachtige vogels** wordt in Liberia voornamelijk door de wevervogels vertegenwoordigd, welke dien naam dragen, omdat vele van hen door groote bekwaamheid in het bouwen van hunne nesten uitmunten. Eene geheele reeks van soorten leven in groote gezelschappen, welke soms meer dan honderd paren tellen, bijeen, en bouwen hunne buidelvormige, hangende nesten in eene en dezelfde boomkroon, zoodat de takken soms buigen onder den last der in trossen hangende nesten. *Ploceus* (*Hyphantornis*) *textor* en *H. castaneofuscus* (de eerste geel en groen, de laatste chocolade-bruin en zwart gekleurd) bouwen gewoonlijk in denzelfden boom, bij voorkeur in wolboomen en palmen, in de nabijheid van de woningen der menschen.

Niet zelden vindt men zulk eene broedkolonie zelfs in boomen, die te gelijker tijd een zeearend (*Gypohierax*) tot woonplaats verstrekken. Ik heb nooit opgemerkt, dat er in zulke gevallen, tusschen buren van zoozeer verschillend karakter oneenigheid ontstond. Of echter de wevervogels zich tot den zeearend aangetrokken gevoelen, omdat ze in hem een machtigen beschermheer zien, dan of deze laatste uit liefde tot gezelligheid een boom tot broedplaats kiest, die door wevervogels wordt bewoond, kan ik niet met zekerheid uitmaken. Mijns inziens is echter het eerste waarschijnlijker: want de zeearend maakt jaren achtereen van zijn uit opeengestapelde takken vervaardigd nest gebruik, terwijl de wevervogels elk jaar hunne nesten opnieuw bouwen en deze zelfs in den rand van den geweldigen horst vasthechten, zonder door den arend gestoord te worden.

De beide bovengenoemde zijn de meest gewone onder de vele soorten van wevervogels, en er is, voornamelijk in de kuststreek, geen dorp, waar men deze gasten niet aantreft. In zulk eene broedkolonie heerscht een oorverdoovend leven, zoodat iemand bijna hooren en zien vergaat. Wat het eene paar met groote moeite opgebouwd heeft, wordt, als het zich even verwijdert, door een paar luie buren weder dooreen geworpen, om het als geschikte bouwstof voor hun eigen nest te gebruiken. Daarover ontstaan natuurlijk groote twisten, want zelfs wevervogels laten zich dergelijke verstoringen van den huiselijken vrede niet welgevallen, en ik zag verscheidene dezer gevechten daarmede eindigen, dat beide partijen met bebloede koppen en uitgerukte veeren aftrokken. De nesten der beide genoemde soorten zijn moeielijk van elkaar te onderscheiden; beiden zijn uit smalle strooken van de bladeren der rietplant (nooit uit grashalmen) geweven, en zeer hecht en zorgvuldig aan boomtakken of de kronen der palmen vastgebonden, zoodat zelfs de hevigste storm hen niets deren kan. Zij zijn kogelvormig, hebben aan den onderkant eene opening, om in en uit te vliegen, en ter zijde daarvan de plaats voor de eieren, zoodat men zulk een nest zou kunnen vergelijken met een slakkenhuis, waarvan de opening naar beneden gekeerd is. In dit nest leggen de grootste soorten gewoonlijk 2, de kleinere 3 tot 4 eieren, die groen van kleur zijn met bruine stippen. Andere wevervogels, die echter niet zooals bovengenoemde in groote gezelschappen bijeenleven, bouwen buitengewoon sterke en toch zeer luchtige, op retorten gelijkende nesten, met eene schuins afhangende buis, om in en uit te vliegen; ook gedurende den broeitijd werken zij aan deze buis ijverig voort, tot deze eene lengte van ongeveer 6 voet bereikt heeft en tot dicht op den grond afhangt. De eieren, en vervolgens ook de jongen, liggen in het kolfvormige gedeelte van het nest, en de vogel weet de lange toegangsbuis zoo behendig in de vlucht te passeeren, dat het hem tijd noch moeite kost er door heen te sluipen.

De Afrikaansche wevervogels zijn in kleur, grootte en lichaamsbouw zeer verschillend. Terwijl de Hyphantornis- of Ploceus-soorten zich meestal door groene en gele grondkleuren, een tamelijk rechten snavel en ook doordat zij in troepen bijeen leven, onderscheiden, hebben de Sycobius-soorten eene zwarte grondkleur met het prachtigste, als metaal schitterende scharlakenrood op den kop en gedeeltelijk ook op de borst en den staart, een korten snavel met zeer dikke basis en een ineengedrongen lichaamsbouw zooals onze goud- en appelvinken. Weder anderen gelijken veel op onze vlasvinken, wat kleur en grootte betreft; eenige *Vidua's* hebben koraalroode snavels, en bij de meeste soorten zijn de mannetjes met lange, wapperende staartvederen versierd. In den tijd, dat de rijst rijp wordt, richten al deze vogels op de rijstvelden groote verwoestingen aan, en men moet daarom altijd wachten uitzetten, om deze dieren, die in ongelooflijk groot aantal op de velden neêrvallen, van daar te verjagen.

Eene vogelgroep, die in Europa geene vertegenwoordigers heeft, is die der **Musophaga's** of **pisangvreters**. Met slechts weinige uitzonderingen hebben deze vogels groene vederen, en levendig roode slagpennen, een korten snavel en eene hooge kuif, die wel wat op de kuif van onzen hop

gelijkt. Evenals eekhorentjes loopen zij over de takken der boomen, en weten zoo met de bewonderenswaardigste behendigheid door de dichtste kronen heen te sluipen. Hun geschreeuw is dikwijls van het gekras der mantelkraai niet te onderscheiden; toch weten zij ook, evenals *Oriolus brachyrhynchus* en *Buceros albocristatus*, op bedriegelijke wijze het miauwen eener kat na te bootsen. Van deze groep werd in Liberia alleen *Corythaix macrorhynchus*, maar dan ook zeer menigvuldig, aangetroffen. — Zeer na met deze groep verwant is een fraaie, trotsche vogel, *Turacus giganteus*. Hij bereikt de grootte van een grooten huishaan, draagt op den kop een dichten vederbos, en wordt door de Liberiaansche kolonisten *peafowl* of *peacock* (wilde pauw) genoemd. In kleine troepen van 4 tot 5 exemplaren bezoekt hij de hoogste niet al te dichtkronige boomen, waar hij zijn hals uitrekt, de vleugels laat hangen, den schijfvormig uitgespreiden staart afwisselend op- en neer beweegt, en zijn vèr klinkend „koeroea, koeroea, roek, roek, roek," aanheft.

De **neushoornvogels** of *Bucerossen* hebben wij in acht verschillende soorten aangetroffen, waaronder eenigen zijn, die men tot heden in zoölogische verzamelingen slechts zeer weinig aantreft. Zij voeden zich alleen met boomvruchten, bij voorkeur met palmnoten, en zijn over het algemeen zeer onrustige, levenmakende vogels, die zich door hun eigenaardig, luid geschreeuw van alle andere vogels onderscheiden. Daarbij schijnt hun de min of meer sterk ontwikkelde hoornschede op kop en snavel als klankbodem te dienen en aan hun heesch, ruw geroep een zekeren klank te geven. Evenals alle vruchteneters, zoeken zij uitgestrekte streken van het bosch af en leiden een zwervend leven, waarom het ons ook nooit gelukt is, deze vogels bij het broeden te bespieden en dus te kunnen bevestigen, wat er merkwaardigs over hunne wijze van broeden gezegd wordt. De door ons verzamelde soorten zijn: *Buceros elatus*, *B. atratus*, *B. cylindricus*, de grootste soorten, en *B. fistulator*, steeds in schreeuwende troepen bijeen levend en een heesch, krassend geluid voortbrengend; *Berenicornis albocristatus*, zwart, met witte, losse veeren op de kruin, en langen, kegelvormigen staart, een vogel die nooit in gezelschap van zijns gelijken, wel echter soms in dat van apen aangetroffen wordt, die hij, naar men zegt, bij naderend gevaar door zijn miauwend geluid waarschuwt, waarom hij door de Liberianen *monkey-bird* genoemd wordt. *Tockus semifasciatus* is de meest gewone van allen, en doet door zijn geheelen habitus, ja zelfs door zijn geluid eenigszins aan onzen ekster denken. Onder het vliegen, waarbij eenige snel elkander opvolgende vleugelslagen door zweven en gelijktijdig dalen worden gevolgd, vormt hij een eenvoudig kruis, waarbij kop en staart even ver uitsteken, en men aan den dikken kop den vogel dadelijk herkennen kan. Twee kleine soorten, ongeveer van de grootte van den notenkraker, zijn *Buceros* (*Tockus*) *Nagtglasi* en *T. pulchrirostris*, die in zeer kleine gezelschappen rustig bijeenwonen.

Bijna even belangrijk als de neushoornvogels zijn de **papegaaien**, hoewel zij daar slechts in twee soorten voorkomen. De grootste dezer soorten, *Psittacus timneh*, is de Liberiaansche vertegenwoordiger van den grauwen papegaai (*Psittacus erythacus*), welke laatste in Liberia niet wordt aangetroffen. Hij is altijd iets kleiner dan *P. erythacus*, heeft een licht gekleurden snavel en nooit zulk een fraai rooden staart als de andere; ook is hij op verre na niet zoo leerzaam. Deze vogels leven in troepen van vele honderden exemplaren bijeen, en kiezen jaar uit jaar in dezelfde boomen tot slaapplaats, waar zij in rijen, de een dicht tegen den ander geleund, op de takken zitten. Deze papegaaien-kolonieën verleenen aan het oerwoud eene eigenaardige bekoorlijkheid. Reeds vroeg, bij het eerste morgenkrieken, vóór nog een andere vogel de vleugels uitrekt, verlaten zij schreeuwend, krassend, fluitend en zingend hunne slaapplaatsen en verspreiden zich ver in het woud om naar voedsel te zoeken, en keeren eerst bij zonsondergang, eenige achterblijvers dikwijls lang na het vallen van den avond, onder hetzelfde rumoer naar hun nachtverblijf terug. Dikwijls vallen zij op rijst- en maïsvelden neer en richten daar groote schade aan. Dezelfde levenswijze leiden ook de echte grauwe papegaaien (*Psitt. erythacus*) die van de goudkust tot aan de Congo in groote troepen bijeen leven, en voor den handel gevangen worden [1]). Daartoe wordt een lokvogel in een maïs-veld geplaatst, dat met lijmstangen en strikken is bedekt. Het is verwonderlijk, welk een aantal van deze papegaaien, door alle op die kust varende stoombooten, des zomers naar Liverpool worden vervoerd, om daar aan de vogelhandelaren verkocht te worden. Evenals de Liberiaansche grauwe papegaai de soort van het zuidelijk gedeelte der westkust vertegenwoordigt, zoo bestaat er in dit land ook een vertegenwoordiger van de in de Gaboon-landen enz. voorkomende inséparables (*Psittacula pullaria*) n.l. *Psittacula Swinderiana*. Ook deze is iets kleiner dan zijn zuidelijker

---

[1]) Aan de kust wordt door de manschappen der Engelsche stoombooten, die zich met den handel in levende dieren, en vooral in vogels, bezighouden, voor een papegaai reeds 3 tot 5 shillings betaald. Als men nu bedenkt, hoeveel van deze dieren gedurende den overtocht sterven, dan is het niet te verwonderen, dat de vogelhandelaren in Liverpool voor elk exemplaar 8 tot 12 shillings betalen.

naamgenoot, maar veel schooner van kleur. Men vindt dezen hoogst zeldzamen, kleinen papegaai in troepen van 7—12 stuks, meestal in de hoogste boomkronen, dikwijls in gezelschap van Bucconen en zoo hoog, dat men genoodzaakt is, met grof schroot naar hem te schieten. Wij hebben hem slechts eenmaal, gedurende 2 dagen in de oerwouden aan den middenloop van den St. Paul kunnen waarnemen en later nooit weer aangetroffen. Zijn geluid heeft veel overeenkomst met het knarsen van het roestige hengsel eener deur.

Eene eigenaardige groep van **klimvogels** vormen de b a a r d v o g e l s. Deze zetten zich, evenals onze Europeesche koekoek op boomtakken; zij klimmen niet en leven, met weinige uitzonderingen, in troepen bijeen.

De belangrijksten hiervan zijn *Megalaima calva*, wier kop geheel naakt of hoogstens met eenige haartjes bedekt is, en die aan elke zijde van den kop, achter den mondhoek, eene haarpluim heeft.

Terwijl deze vogelsoort in troepen bijeen leeft en een groot geschreeuw voortbrengt, leeft *Pogonorhynchus hirsutus* slechts bij paren langs de woudzoomen, en laat een eentonig gezang hooren. Hij is niet schuw, en wanneer de eene geschoten is, fluit de andere lustig voort, tot een tweede schot ook hem naar beneden doet tuimelen.

Ook aan **spechten** ontbreekt het niet. Evenals bij ons kloppen zij ook dáár tegen doode boomstammen en takken en dragen niet weinig bij tot de levendigheid in de bosschen. De meest gewone soorten zijn: *Dendromus Caroli* en *D. nivosus*.

De C e n t r o p u s-s o o r t e n of s p o o r k o e k o e k e n stemmen in gewoonten het meest met onzen koekoek overeen. Geen enkele echter vervroolijkt ons door den ons allen zoo welbekenden koekoekskreet, maar zij roepen aanhoudend hun dof, „doe doe doe doe," hetgeen hen dáár den naam „Doedoe," bezorgd heeft. De spoorkoekoeken leven steeds in met struikgewas begroeide streken, dringen met de grootste vlugheid door het dichtste hout en komen gaarne in de nabijheid der menschelijke woningen. De meest gewone soort is *Centropus monachus*, eene meer zeldzame is *C. Francisci*. Aan de koekoeken sluiten zich de geslachten *Zanclostomus* (*Phoenicophaës*) en *Oxylophus* aan, die in Liberia onderscheidene vertegenwoordigers hebben.

Onder de talrijke **duiven** van Liberia zijn zoowel onze echte duiven als ook de tortelduiven vertegenwoordigd, en wel gedeeltelijk door zeer fraaie soorten met goudgroene en staalblauwe kragen en stippen op de vleugeldekken.

Onder dezen moeten vermeld worden *Columba unicincta* (door Duchaillu in de Gaboon-streken ontdekt, maar sedert, behalve door ons, niet weder gevonden), in het dichte oerwoud aan den St. Paul, en *Columba iriditorques*; *Turtur erythrophrys*, zeer gewoon in de moerassige laaglanden aan de kust; *Peristera tympanistria*, *P. puella* en *P. afra*, alle drie tot de g r o n d d u i v e n behoorende, en onder de p a p e g a a i d u i v e n *Treron nudirostris*. Deze laatsten leven van boomvruchten en jonge knoppen, voornamelijk der Rhizophoren, en leiden een zwervend leven, daar zij een gedeelte van het jaar, in troepen bijeen levend, aan de kust doorbrengen, en overigens, meer verstrooid, het binnenland bewonen. De papegaaiduiven hebben allen eene groene kleur, die hun, daar zij uitsluitend op boomen leven, goede diensten bewijst. Alle door ons waargenomene soorten bouwen, evenals onze duiven, in boomen of op lage boomtronken een zeer eenvoudig, klein nest van worteltjes of dunne takjes, en leggen daarin twee witte eieren.

Ofschoon men in het boschrijke Liberia de fraaie P t e r o c l e s-s o o r t e n of z a n d h o e n d e r s en de sierlijke kwartels in het geheel niet kent, zijn daar de **hoendersoorten** nochtans vrij talrijk vertegenwoordigd. Men vindt in de oerwouden het fraaie wilde parelhoen, *Numida cristata*, eenige fraaie soorten van patrijzen, *Francolinus Peli* (*Lathami*) en *F. ahantensis*, zoo ook een in wetenschappelijke verzamelingen zeer zeldzaam woudhoen, *Agelastus meleagrides*, dat even welkom is in de cabinetten der zoölogen als op de tafel des jagers, die er een voortreffelijk gebraad van weet te bereiden.

Dat in het aan moerassen en water zoo rijke Liberia de groepen der m o e r a s- en z w e m v o g e l s rijk vertegenwoordigd zijn, spreekt wel van zelve, en het is daarom wel vreemd, dat men hier niet die welbekende scharen van reigers, flamingo's enz. vindt, waarvan de reizigers in de aequatoriaalstreken (Gaboon, Ogowe, Fernando-Vaz) en aan den Congo, ja zelfs in de 10 en meer graden zuidelijk van den aequator gelegen Portugeesche bezittingen, spreken. Wel zijn de plevierachtige vogels en nog meer de reigers, minder weer de zwemvogels, in talrijke soorten voorhanden; in groote troepen bijeen levend, heb ik ze echter nooit aangetroffen.

Onder de **plevierachtige vogels** vindt men daar den *Oedicnemus senegalensis*, die op het eerste gezicht nauwelijks van onzen griel te onderscheiden is en dezelfde levenswijze leidt, en de fraaie *Glareola nuchalis Liberiae* [1]), die zich van de gewone, aan den boven-Nijl voorkomende *Gl. nuchalis* standvastig onderscheidt door een roestkleurigen kring om den hals. Wij vonden laatstgenoemde hier en

[1]) Zie: H. Schlegel, Notes from the Leyden Museum, 1881.

daar in groote menigte op de rotseilanden in den middenloop van den St. Paul, aan de Fisherman Lake en aan de Marfa River, waar hunne broedplaatsen zich bevinden. Het wijfje legt de eieren in eene kleine holte, die het in het zand maakt. Tot de kievîten behoort de aldaar voorkomende *Vanellus inornatus*, die in troepen van 5—7 stuks nieuw aangelegde farms bezoekt, en een slechts aan de oevers van rivieren levende lappenkievit, *Lobivanellus albiceps*, met lange, van beide wangen neerhangende gele huidlappen en eene zeer sterke, ongeveer één duim lange spoor aan den duim van den vleugel. De plevieren zijn door de ook bij ons inheemsche *Charadrius* (*Aegialites*) *cantianus* en *Ch. hiaticula* vertegenwoordigd, die zich beiden aan het zeestrand en aan de monden der rivieren ophouden.

Het meest van alle moerasvogels komen de **reigers** voor. Eenigen zijn echte cosmopolieten, terwijl anderen uitsluitend tot de West-Afrikaansche fauna behooren. Zij nestelen deels afzonderlijk, deels in kleine koloniën bijeen, bouwen, voornamelijk de kleinere soorten, hunne uit eenige takjes kunsteloos vervaardigde nesten in Rhizophorenbosschen en leggen gewoonlijk 2, soms ook 3 eieren. Eigenaardig is het verschijnsel, dat eenige leikleurige soorten in hunne jeugd wit zijn, en dat bij anderen de gele kleur der teenen zich soms een eind boven de tarsen uitstrekt, ja dikwijls aan den eenen tarsus verder dan aan den anderen. De soorten, die wij verzameld hebben, zijn: *Ardea egretta*, *ardesiaca*, *gularis*, *atricapilla*, *sturmii*, *leucolopha* en *cucullata*. Te zamen met den fraaien, grooten zilverreiger vindt men dikwijls een zwarten ooievaar met halfnaakten, witten kop, *Ciconia leucocephala*.

Van de **Ibis-soorten** hebben wij gevonden: *Ibis hagedash* en *Ibis olivaceus*, welke laatste in troepen van 4—5 stuks aan den middenloop van den St. Paul elken avond onder luid gehuil zijne slaapplaats in de hoogste boomkronen opzocht. Den grooten West-Afrikaanschen maraboe (*Leptoptilos crumenifer*) heb ik wel is waar in Liberia niet opgemerkt, maar hij is mij bekend geworden door een levend exemplaar, dat van het naburige Engelsche eiland Sherbro aangevoerd was.

Onder de **snipachtige vogels** vonden wij, benevens vele anderen, ook menigen goeden bekende uit Europa hier terug, zooals: *Numenius phaeopus*, *Totanus glottis*, *Actitis hypoleucos*, *Tringa subarquata*.

De **rallen** komen in Liberia slechts weinig voor, en wij hebben er slechts twee soorten aangetroffen, n. l. den in verzamelingen nog zeldzaam voorkomenden *Himantornis haematopus*, die in de bosschen aan den middenloop van den St. Paul leeft, en *Limnocorax flavirostris Sw.* (*Ortygometra nigra Gml.*). Deze laatste houdt zich in de moerassen achter het zeestrand op, is moeielijk te genaken en natuurlijk nog moeielijker onder schot te krijgen. Onder het loopen knikt hij voortdurend met den kop evenals onze *Gallinula*.

Wat nu de **zwemvogels** aangaat, hierover kunnen wij kort zijn. De flamingo is in Liberia geen standvogel. Ik zelf heb hem nooit gezien, maar kort voor onze aankomst in Grand Cape Mount was aldaar een exemplaar geschoten, dat waarschijnlijk hierheen verdwaald was. Iedereen beweerde, dat hij dezen schoonen vogel vroeger nooit gezien had, en het dier werd als een wonder aangestaard. In dezelfde streek komt hier en daar een groote gans, *Plectropterus gambensis* voor, die zich onderscheidt door een sterken spoor aan den duim des vleugels. Aan de Fisherman Lake hebben wij het oude mannetje en aan de Marfa River jonge exemplaren gevonden.

De Afrikaansche lappengans (*Sarcidiornis africana*) troffen wij op de zandbanken voor den mond der Sugary River aan. De eenige eend, die wij in Liberia gevonden hebben, is *Dendrocygna viduata*, de fraaie, over de warme streken van Amerika en Afrika (ook Madagascar) verspreide weduweneend. Men treft haar meer aan de kust, op de zandbanken voor de riviermonden aan, dan verder in het binnenland.

Zeezwaluwen heb ik alleen aan de kust en op de Fisherman Lake gevonden. Wij verzamelden: *Sterna cantiaca*, *St. hirundo*, *St. longipennis* en *Hydrochelidon nigra*, welke laatste soort de meest gewone schijnt te zijn. De schaarbekken (*Rhynchops flavirostris*) vond ik niet zelden om de zandbanken voor de monden van de Cape-Mount-, Marfa- en Sugary River. Zij leven steeds paarsgewijze en vangen hun buit op dezelfde wijze als de zeezwaluwen dit doen. Hunne vleugels zijn naar evenredigheid zeer lang en sikkelvormig, hun lichtgele snavel sterk aan beide zijden samengedrukt en scherp van rand, de bovensnavel altijd iets korter dan de ondersnavel. Deze vogels zijn zeer nieuwsgierig, en om ze onder schot te krijgen behoefde ik slechts iets vreemds neer te leggen of zelve plat op den grond te gaan liggen, en dadelijk kwamen zij er op af. Is van een paar de eene gevallen, dan laat men hem stil liggen, waarop dadelijk de andere angstig heen en weer vliegt, tot een tweede schot ook hem doet neervallen.

Langs de rivieren en *creeks* ziet men dikwijls op kanotochtjes den op een duiker gelijkendenden **slangenhalsvogel** (*Plotus Levaillantii*), met zijn langen, dunnen, S-vormig ingetrokken hals, op boven het water hangende of daarop drijvende boomstammen gezeten of ook wel op overhangende

takken klauterenden. Hetzelfde is het geval met den nog veelvuldiger voorkomenden *Phalacrocorax africanus*, die zich, als hij aangeschoten is, evenals de eerste, door behendig onder water te duiken, tracht te redden, en zich, als hij in het nauw gebracht wordt, door scherpe, gevoelige houwen met zijn snavel nadrukkelijk weet te verdedigen.

c. Kruipende dieren.

Hebben wij ons bij de klassen der zoogdieren en vogels, als de hoogst ontwikkelde wezens uit de dierenwereld, wat lang opgehouden, bij de overige groepen kunnen wij des te korter zijn.

Van de groepen der **schildpadden**, die van alle kruipende dieren het hoogst ontwikkeld zijn, hebben wij in Liberia zes verschillende soorten gevonden, namelijk: eene landschildpad (*Testudo cinixys*), twee zoetwaterschildpadden (*Cinixys erosa* en *Trionyx niloticus*) en drie zeeschildpadden (*Dermatochelys coriacea*, *Chelonia midas* en *Ch. imbricata*).

Testudo cinixys herinnert in hare levenswijze aan onzen egel. Ook zij geeft aan het kreupelhout en aan de woudzoomen de voorkeur boven het duistere hoogstammige woud, en is tamelijk algemeen verspreid, doch nergens in groot aantal te vinden. Haar vleesch wordt gegeten, omdat men daar alles eet; ik vond het echter altijd taai en smakeloos. Deze schildpad heeft de eigenaardigheid dat het achterste gedeelte van haar rugschild beweegbaar en door eene soort van scharnier met het voorste deel verbonden is. Veel meer dan deze komt *Cinixys erosa* voor, die in moerassen, *creeks* en rivieren aangetroffen wordt. Zij bereikt, evenals de vorige, eene lengte van ongeveer 30 c.M. maar haar rugschild wordt op verre na niet zoo hoog als bij de eerstgenoemde.

Trionyx niloticus wordt, hoewel zij geographisch zeer ver verspreid is, nergens in grooten getale aangetroffen. Zij bereikt eene buitengewone grootte, zooals twee oude exemplaren bewijzen, die ik uit de Grand Cape Mount River en de Fisherman Lake gekregen heb. Deze dieren toch hadden bij eene lengte van 122 cM. een rugschild, dat 78 cM. lang en 57 cM. breed was, en wogen elk 75 pond. Deze schildpadden komen waarschijnlijk des nachts aan land, waar hen de afgevallen palmnoten tot voedsel dienen. Het geheele dier is van boven donker olijfgroen en overal met gele vlekken bezaaid. Aan de onderzijde van het lichaam is de kleur overal geelachtig wit. Beide soorten worden met snoek-haken gevangen.

Dermatochelys coriacea is eene echte reuzenschildpad, daar zij meer dan 6 voet lang wordt, en volwassen nagenoeg 800 pond weegt. De kleur van kop en rug is zwartachtig blauw, en overal, ook op de sterke pooten, is zij als bezaaid met witte vlekken ter grootte van een gulden. Zij levert eene ongeloofelijke hoeveelheid traan, die niet alleen uit het vleesch verkregen wordt, maar ook, in eene onuitputtelijke voorraad onder de huid, die het panser bedekt, en onder het pantser zelve voorhanden is [1]). De vier pooten zijn bij deze soort, in verhouding tot de overige lichaamsdeelen, zeer lang, dik en plat, en hebben, evenals als bij alle zeeschildpadden, eenige overeenkomst met vinnen. Ik moest steeds de buitengewone spierkracht bewonderen, die deze dieren in hunne pooten bezitten, en het is moeielijk te begrijpen, dat zij — de bovenvermelde lederschildpadden niet uitgezonderd — bij hun schijnbaar moeielijken, waggelenden gang zoo snel vooruitkomen, zoodat men ze niet dan met moeite kan inhalen. — De andere soort van zeeschildpadden, *Chelonia midas*, vertoont veel geringere afmetingen dan eerstgenoemde en heeft een sterker gewelfd rugschild, dat uit een hard been-pantser bestaat. Zij is eveneens tamelijk algemeen verspreid, en levert de bekende schildpadsoep. Deze soort, evenals ook de vorige, werd bij nacht door wachthebbende Liberiaansche soldaten aan het strand gevangen. — De derde soort, *Chelonia imbricata*, om hare haakvormige bovenkaak „hawkbill turtle" genoemd, wordt hier en daar in de zee door visschers met den angel gevangen. Het prachtig gemarmerde hoornschild, waarmede de schubben van haar pantser bekleed zijn, levert het bekende echte schildpad. Alle zeeschildpadden hebben de gewoonte om op zekeren tijd van het jaar, in Liberia van November tot Januari, dus gedurende het droge seizoen, des nachts aan het strand te komen, en in het losse zand haar eieren te leggen (te zamen ongeveer 50—100 stuks), die dan door de zonnewarmte uitgebroed worden. Deze eieren hebben, in plaats van eene kalkachtige schaal, eene witte, perkamentachtige huid, zijn altijd kogelrond, en, voornamelijk die der grootste soorten, zeer vet. Ofschoon hoendereieren smakelijker zijn, at ik deze schildpadeieren gaarne, en als ik eene groote hoeveelheid daarvan bezat, placht ik ze te rooken; daardoor kan men ze langen tijd bewaren en de smaak blijft ook zeer goed, hetzij men ze fijn gewreven in de rijst kookt, of gestampt in de soep gebruikt.

Krokodillen komen, voornamelijk in den benedenloop der rivieren, in moerasstreken en bovenal op de zandbanken voor de mondingen der rivieren, veelvuldig voor, maar worden over het algemeen meer gevreesd, dan dat zij werkelijk

[1]) Zie H. Schlegel, Fauna japonica.

gevaarlijk voor den mensch zijn. Evenwel schijnt het nu en dan te gebeuren, dat een aan den oever liggende oude *alligator*, zooals zij hier naar Amerikaansch spraakgebruik genoemd worden, eene wasschende of waterscheppende vrouw of een kind wegsnapt, onder water trekt, verdrinkt en op de eene of andere zandbank opvreet. Men heeft mij een aantal dergelijke gevallen voor waar verhaald, onder anderen het raadselachtige verdwijnen eener vrouw, wier twee zilveren armbanden men later in den maag van een gedooden grooten krokodil zou gevonden hebben.

Ofschoon het somtijds gebeurt, dat men een krokodil aan den oever in de zon slapende vindt, is het toch over het algemeen zeer moeielijk, om deze dieren te genaken, daar zij buitengewoon waakzaam zijn. Zij liggen, oude boomstammen gelijkend, òf geheel boven op den oever en storten zich bij het minste gevaar, met een tamelijk snellen zwaai in het water, òf zij liggen slechts met de voorste helft van het lichaam op het droge. In dit geval glijden zij, bij nadering van eenig gevaar, langzaam en zonder het minste gedruisch in het water terug. Hun vleesch wordt door de inboorlingen als zeer „zoet" (smakelijk) geroemd en gaarne gegeten. Ik heb alleen den gewonen krokodil (*Crocodilus vulgaris*) en *C. frontatus* aangetroffen, welke laatste veel kleiner is en ook een korteren snuit heeft. De eerste leeft in rivieren en *creeks*, de laatste op de zandbanken voor de monden der rivieren en in de Fisherman Lake. Hun leder, dat de inboorlingen goed weten te bereiden, is zeer geschikt om er schoeisel van te maken; maar het is mij eens gebeurd, dat een man, wien ik eene bedorvene krokodillenhuid had gegeven om te looien, deze in kleine reepen sneed en er palaversaus [1]) voor zich en zijn kroost van kookte!

In grootte volgt op den krokodil de *Varanus* (*Monitor*) *stellatus*, aldaar „*guano*" genoemd, met een roeistaart en zwempooten. Hij kan even goed zwemmen, als loopen en klimmen en wordt even veelvuldig aan de rivieren als op de zandbanken voor hare mondingen gevonden. Zijne huid wordt eveneens gelooid, en zijn wit vleesch is zeer fijn en welsmakend.

Naast eenige kleine soorten van hagedissen, als *Agama colonorum* en anderen, zijn ook de wormachtige in de aarde levende soorten talrijk vertegenwoordigd, o. a. door *Amphisbaena* (*Ophioproctus*) *liberiensis* en eene soort van *Typhlops*.

Aan **slangen**, zoowel giftige als niet-giftige is Liberia buitengewoon rijk, en wanneer ik aan de menigte giftslangen denk, die mij door kinderen levend gebracht werden, namelijk aan de in grooten getale voorkomende *Naja rhombeata*, dan ben ik werkelijk verwonderd, dat er in dit land zoo weinig ongelukken voorkomen, die het gevolg zijn van slangenbeten. Ik werd eens, en wel door eene kleine, hoewel zeer gevaarlijke giftslang gebeten, die mij, terwijl ik haar in de alcohol-kist wilde zetten, op de hand sprong. Ik zoog echter de wond zorgvuldig uit, wreef haar in met ammoniak en later met sterken spiritus, en voorkwam daardoor alle verdere gevolgen. Een uitstekend middel, dat ik onderscheidene keeren heb laten toepassen, is, zich een goeden roes te drinken, daar de ras in het bloed overgaande alcohol het slangengift schijnt te vernietigen. Dit eenvoudige middel vond weldra zulk een algemeenen bijval, dat zich een tijd lang elken dag eenige menschen bij mij aanmeldden, die voorgaven, zooeven door eene groote slang gebeten te zijn. Dat echter dit middel in handen van onverstandige menschen ook gevaarlijk kan worden, blijkt hieruit, dat men een klein meisje in Monrovia eens zulk eene groote dosis rum had ingegeven, dat zij uit den daarop gevolgden slaap niet weder ontwaakte. Over het algemeen genomen zijn er veel meer niet-giftige dan giftige slangen; maar toch scheen het mij toe, dat in de streken, die ik bezocht heb, de giftige slangen, ten minste wat het aantal der individuen betreft, veel talrijker waren. De fraaiste en tevens de gevaarlijkste onder de giftige slangen zijn de a d d e r s, voornamelijk *Vipera rhinoceros*, die ongeveer 6 voet lang wordt; zij heeft een kop, ter grootte van eene vuist, die van den nek scherp is afgescheiden, en is gewapend met twee lange gifttanden; op den neus zijn twee hoorn- of bladvormige uitwassen. Haar staart is kort en dun, en daar zij zeer traag is, maar buitengewoon gevoelig in haren staart schijnt te zijn, is onder de aldaar wonende planters de volgende sage ontstaan:

„Nadat God de slangen had geschapen, en ten slotte aan deze dieren den staart schonk, was de trage *cassade-snake* — zoo wordt zij door de kolonisten aldaar genoemd — op een rustig plekje in de zon ingeslapen. Toen zij, eindelijk wakker geworden, ook aankwam, waren al de overigen weg en er was nog slechts een zeer klein staartje overgebleven, omdat de anderen allen de langste en grootste staarten hadden uitgezocht. God gaf dit staartje nu aan de slang met de woorden: „Het is uwe eigene schuld, dat gij niet zoo bedacht kondet worden, als aan uw rang en uwe grootte past. Neem u nu in acht, dat gij dezen staart niet verliest, want gij zoudt dan geen anderen meer kunnen krijgen." De trage cassade-slang echter

[1]) Zie IIde Hoofdstuk: de inboorlingen.

heeft deze woorden onthouden, en draagt sedert de grootste zorg voor haar staartje. Gij kunt haar op den kop of midden op haar lichaam trappen, dit zal zij rustig verdragen; trapt gij haar echter op den staart, dan bijt zij woedend om zich heen, en gij zijt verloren."

Eene andere soort, *Vipera chloroëchis*, is eveneens vermeldenswaard, omdat zij een grijpstaart heeft, evenals *Vipera ammodytes* uit het zuidoosten van Europa; voor zoo verre ik heb opgemerkt, klimt zij echter niet zooals deze op struiken. Ofschoon niet groot, is zij toch zeer gevaarlijk, en neemt, als zij geplaagd wordt, eene dreigende houding aan: zij richt zich half op, werpt den dikken kop met van toorn fonkelende oogen in den nek, en laat in haren wijd geopende muil de gifttanden zien. Zij is licht grasgoen van kleur met eenige blauwe vlekken op kop en nek, en over het geheele lichaam met sterk gekielde schubben bedekt. Eene andere soort, *Naja atropos*, die tot de brilslangen behoort, komt in Liberia vrij algemeen voor, en daar zij dikwijls in de woningen komt, waar zij tot in de meest verborgen schuilhoeken doordringt, om ratten en muizen te vangen, wordt zij zeer gevreesd, hoe nuttig zij overigens ook zijn moge. Zij bereikt eene aanzienlijke grootte, gaat ook te water, en steekt onder het zwemmen den kop boven het water uit.

Onder de niet giftige slangen staat *Python hieroglyphicus* om hare grootte en kracht bovenaan. Hoewel zij nergens in grooten getale voorkomt, is zij toch over het geheele land verspreid, en wordt ook hier en daar wel in kisten gevangen gehouden. De Liberianen noemen haar algemeen *Boa constrictor*. Ik heb aan den St. Paul een exemplaar gevangen, dat ruim 4 M. lang en naar evenredigheid dik was, maar naar men zegt, zouden er zelfs voorkomen van 6 M. lengte. Vele soorten, waaronder *Dendrophis*, bewonen bij voorkeur boomen en struiken, soms zelfs van aanzienlijke hoogte, en voeden zich met vogels en hunne eieren, insecten enz. Zeer dikwijls ziet men op kano-tochten zulke slangen van de overhangende boomtakken afhangen, en als ik in het woud op den loer stond, heb ik ze meermalen voor of boven mij zien slingeren.

Ook aan **Batrachers** is Liberia tamelijk rijk. Het meest vallen de boomkikvorschen in het oog, die in groot aantal voorkomen, meestal dwergachtig klein en voor het grootste gedeelte prachtig geteekend zijn; in den rijtijd verzamelen zij zich bij duizenden in de door den regen gezwollen creeks en onder water gezette farms. Onder het groote aantal water- en graskikvorschen valt bijzonder een reuzenkikvorsch in het oog, die meer dan een hand lang wordt en daar den naam draagt van „bullfrog." Ofschoon hij in grootte voor zijn Amerikaanschen naamgenoot moet onderdoen, heeft hij voor het overige met dit dier veel overeenkomst. Van de padden komt de tijgerpad (*Bufo pantherinus*) zeer veel voor; zij is de grootste der mij bekende soorten. Hare levenswijze is geheel dezelfde als die van onze *Bufo vulgaris*. Zeer belangrijk zijn de tot het geslacht der Pipa's behoorende en dus met de Amerikaansche Pipa's het naast verwante Xenopus-soorten, die wij in twee verschillende soorten gevonden hebben. Terwijl de dunne teenen der zwakke voorpooten tot aan de basis geheel vrij zijn, zijn de krachtige vleezige achterpooten met zeer sterke zwemvliezen voorzien, en op de vier binnenste teenen met een duidelijken nagel gewapend. Beide soorten leven in stille, afgelegen woudmoerassen. Ook onder de Batrachers komen wormachtige, in den grond levende soorten voor, en deze vonden wij in Liberia vertegenwoordigd door *Caecilia tentaculata*, die zich gaarne in mierenhoopen ophoudt.

d. Visschen.

Zoowel de zee langs de kust, als de rivieren van Liberia zijn zeer rijk aan visschen, die meerendeels een smakelijk voedsel opleveren. Onder de aalachtige visschen verdient voornamelijk de sidderval (*Malapterurus electricus*) bijzondere vermelding. Naar men zegt, moet deze soort in alle Liberiaansche rivieren voorkomen, maar evenals alle alen geeft hij aan de stille, moerassige *creeks* de voorkeur boven stroomend water. Hij wordt niet veel langer dan één voet, maar is zeer dik, heeft een breeden platten kop en zoowel aan de boven- als aan de onderkaak vleeschachtige baarddraden. Zijne huid is glad en glibberig, geelbruin van kleur met zwarte vlekken. Zelfs kleine exemplaren, die niet langer zijn dan een vinger, kunnen, als men ze aanraakt, een zeer gevoeligen electrischen schok veroorzaken. Het uitgesnedene electrische apparaat van deze visschen was nog in eene stuiptrekkende beweging, lang nadat de visch reeds gebakken en gegeten was.

Verscheidene soorten, waaronder de tot de Labyrinthvisschen behoorende *Ophiocephalus*, *Clarias* en anderen, die in moerassen leven, begraven zich bij het uitdrogen daarvan gedurende het droge jaargetijde in het slijk en houden zoo een soort van winterslaap. Zoodra zich nu aan de oppervlakte eene harde korst gevormd heeft, komen de Negervrouwen, aan wie de vischvangst voornamelijk overgelaten is, graven de half verstijfde visschen uit het slijk en maken op deze wijze dikwijls eene goede vangst. Komt later de regentijd terug, die den bodem weer in een moeras herschept, dan verschijnen ook de visschen, die zeker gedurende hunne onvrijwillige gevangenschap een

groot deel van hun vet verloren hebben; zij vinden in de vele overblijfselen van planten en de talrijke insecten ruimschoots voedsel. Onder de grondelachtige brakwater-visschen verdient bovenal de *Periophthalmus Koelreuteri*, aldaar *jumping fish* of *big eye bompy* genoemd, onze opmerkzaamheid. Hij komt overal in de nabijheid der kust in Rhizophoren-moerassen, aan de mondingen der rivieren en in *creeks* zeer veel voor, en doet op het eerste gezicht meer aan een watersalamander denken dan aan een vertegenwoordiger uit de klasse der visschen. Deze zonderlinge visch schijnt zich ook werkelijk om het water niet veel te bekommeren, en er alleen gebruik van te maken, om bij dreigend gevaar zich op eene veilige plaats te redden. Veel meer leidt hij het leven van een reptiel; op zijne borstvinnen, die bijna tot voeten vergroeid zijn, huppelt hij met zijns gelijken, den kop hoog opgericht, op het verdroogde slijk in de zon rond, en redt zich bij gevaar in het water, dat hij half springend, met boven de oppervlakte uitstekenden kop, doorzwemt. Dit fraaie, dofgroene vischje met zijne twee lange, hooge, prachtig ultramarijn en kobaltblauw gekleurde rugvinnen, zijne blauwe vlekken op den rug, zijne uitpuilende karmijnroode oogen, die boven in of eigenlijk aan de zijden van den kop zitten, wordt niet veel meer dan een vinger lang, en levert aan de talrijke reigers, duikers enz. ruimschoots voedsel.

Dat ook de zee een groot contingent aan de Liberiaansche vischrijkheid levert, is reeds gezegd. De meeste door ons aangetroffen zeevisschen zijn zeer algemeen verspreid, en slechts zeer enkelen komen alleen in bepaalde streken voor. Zij vervangen in de kustplaatsen voor een groot deel het vleesch, dat in Liberia, door het ontbreken van slachtvee, spaarzaam genoeg voorkomt, zoodat eene familie, die elken dag bij de eeuwig wederkeerende rijst-, maniok- en batatenschotels een visch kan voegen, zich naar de begrippen aldaar met het volste recht gelukkig mag noemen. Nevens den aldaar niet zeer zeldzamen haai, komt hier en daar ook een reusachtige zaaghaai (*Pristis*) voor, die zelfs de rivieren opzwemt. Ik heb eens een exemplaar gekregen, dat, de 3 voet lange zaag medegerekend, 15 voet lang, en over de borstvinnen gemeten, meer dan 6 voet breed was. Het vleesch van dezen visch, dat geheel zonder graten is, evenals dat van den haai, smaakt (in het bijzonder bij jonge dieren) heel goed, en heeft bovendien het voordeel, dat er zich behoorlijke stukken van laten afsnijden.

e. Weekdieren.

De weekdieren zijn in Liberia zoowel door land- en zoetwaterslakken, als door zeeslakken en schelpdieren vertegenwoordigd. Onder de **landslakken**, die wel is waar niet door rijkdom aan soorten schitteren, munten vooral uit eenige van de fraaiste en grootste soorten van Achatinen, die tot nog toe bekend zijn. Hiervan mogen genoemd worden: *Achatina perdix*, de grootste van alle bekende landslakken, *Achatina prunum*, die door hare schoonheid uitmunt, en *Achatina purpurea*, de meest gewone van allen. De landslakken, die men aldaar het veelvuldigst aantreft, zijn echter de fraaie *Limicularia's* (*L. flammea* en *turbinata*). De **zoetwaterslakken** worden vertegenwoordigd door de beide geslachten *Ampullaria* (2 soorten) en *Melania*, van welke laatste wij 8 verschillende soorten verzameld hebben. De **zeehoorns** en **zeeschelpdieren** zijn aan deze kust arm aan soorten (waarschijnlijk ten gevolge van de hevige branding, die alles wat leven heeft, verwoest) en onbeduidend in vorm, grootte en kleur, zoodat men met recht kan beweren, dat de Noordzee in dit opzicht veel rijker bedeeld is. Groote, eetbare oesters vindt men in de nabijheid der riviermonden en in de brakwater-creeks, waar zij aan de Rhizophoren hangen. Van hunne schelpen brandt men kalk, die gebruikt wordt bij het bouwen der weinige steenen huizen, of, nadat zij met water verdund is, tot het witten der houten wanden. Aan den St. Paul, waar deze oesters ontbreken, gebruikt men voor het branden van kalk de huisjes der *Melania tuberculosa*, die daar in groote massa's bijeen liggen.

f. Insecten.

Het mag iedereen, die reeds in andere keerkringsgewesten gewoond heeft, na een kort verblijf in Liberia vreemd voorkomen, dat men daar, noch des daags door **vliegen**, noch des nachts door **muskieten** (anders eene algemeene plaag in heete gewesten) in die mate gekweld wordt, als men werkelijk zou mogen verwachten. Niettegenstaande wij bij onzen arbeid veel met bedorven vleesch te doen hadden, werden wij toch door de vliegen weinig lastig gevallen, het meest nog door de zoogenaamde goudvliegen, die men in Europa ook kent, en op kano-tochten door eene soort van bremsen, die, zelfs door dichte kleeren heen, zeer gevoelige steken kunnen toebrengen. Zoolang wij ons in de wouden aan den middenloop van den St. Paul ophielden, kenden wij de muskieten in het geheel niet, en later bevonden wij, dat zij alleen in de kuststreek worden aangetroffen, zonder echter werkelijk eene plaag voor de bewoners te zijn, zoodat wij gedurende ons verblijf in Liberia nooit van de medegebrachte muskietennetten, ter bescherming van onze bedden, gebruik behoefden te maken.

Veel meer dan van de vliegen hadden wij te lijden van **termieten** en **mieren**, die zoowel aan de kust als in het binnenland eene even groote plaag zijn. Liberia schijnt dan ook, naar de door ons bereisde streken te oordeelen, één groot mieren- en termietennest te zijn.

De termieten-heuvels zijn aan de kust, ja zelfs midden in Monrovia en in de oerwouden van het binnenland, in groot aantal te vinden, en menig half verwoest gebouw is een sprekend bewijs van de verwoestingen, door de termieten aangericht. Dikwijls drongen deze mijnen aanleggende verwoesters [1]) in onze kisten, hoezeer wij deze ijverig doorzochten en op schragen boven den grond hadden geplaatst, en alleen aan onze groote zorgvuldigheid hadden wij het te danken, dat onze kleeren en onze verzamelingen van hen verschoond bleven. Er bestaan in Liberia onderscheidene soorten van deze insecten, waaronder eene (*Termes mordax*) uitsluitend in de bosschen leeft en een steenhard nest bouwt. Dit nest is hoogstens 1 M. hoog, is gebouwd in den vorm van een paddestoel, waarvan soms meerdere op elkander geplaatst worden, en ziet er van binnen, door het groot aantal cellen, eenigszins sponsachtig uit. De meest gewone soort is de strijdlustige termiet (*Termes bellicosus*) die nu eens in het woud, dan weder in het vrije veld of op de heide hare reuzenkegels bouwt, welke vaak van zijtorentjes zijn voorzien, dikwijls bij eene hoogte van 5 M. een omvang van 12 M. hebben, en òf geheel kaal òf met struikgewas begroeid zijn. Gewoonlijk bouwen zij hunne woningen rondom eenen boomtronk of in eene struik. Spoedig echter is het hout weggevreten en de steenharde, van klei opgebouwde kegel, staat dan alleen daar, en wordt elk jaar, al naar de behoefte dit vordert, vergroot. In de wouden waren ons deze termietenheuvels dikwijls aangename zitplaatsen, om op het wild te loeren. Nooit ziet men een termiet aan de buitenzijde der woning rondloopen, want alle arbeid geschiedt van binnen naar buiten en wordt des nachts verricht. Als zij op dood takhout aanvallen, bedekken zij dit eerst met eene laag klei, en overal, waar hun weg hen ook heenleidt, op wegen, langs muren en houten wanden, leggen zij overdekte gangen van klei aan, waardoor zij voorwaarts trekken, tot zij aan het doel van hun tocht zijn gekomen, en hun vernielingswerk van binnen uit kunnen beginnen. Het begin van het droge jaargetijde (het laatst van November) is de paartijd der termieten. De gevleugelde mannetjes en wijfjes vliegen dan bij millioenen rond, zoodat dikwijls de zon er door verduisterd wordt, en het paren geschiedt onder het vliegen. Dit is eene gunstige gelegenheid voor de juist om dezen tijd uit Europa aangekomen boerenzwaluwen, om zich schadeloos te stellen voor de vele ontberingen, die zij zich op hunne lange zeereis hebben moeten getroosten. Men ziet dan geheele scharen van deze zwaluwen kris en kras door de wolken van termieten heenvliegen en hunne snavelen klappen als gelederenvuur, zoodat het een lust is dit schouwspel aan te zien. Ook in de woningen dringen deze vliegende termieten binnen, en vliegen bij het eten in schotels en op borden, zoodat in korten tijd alles bedekt is met afgevallen vleugels en rondkruipende, vleugellooze insecten. Dadelijk na de paring n.l. verliezen de mannetjes en de wijfjes de vleugels, vele van hen worden de buit van vogels, hagedissen, kikvorschen en mieren, en slechts weinige mannetjes en bevruchte wijfjes vinden den weg naar de woning terug. De teruggekeerde wijfjes worden nu (gewoonlijk slechts één in elke termieten-woning) ingemetseld in een klomp klei, ter grootte van eene vuist, die rondom met gaatjes, op ongeveer 1 cM. afstand van elkaar, is voorzien, waardoor de arbeiders aan het gevangene wijfje voedsel bezorgen. Haar achterlijf, dat duizende eieren bevat, neemt langzamerhand bewonderenswaardige afmetingen aan, wordt zoo lang en dik als een vinger, heeft dan eene witte kleur, waarop zich de oorspronkelijke lijfringen als smalle, bruine inkervingen voordoen. Het wijfje dat op deze wijze verpleegd wordt, heet de koningin der termieten (*bug-a-bug queen*) en bevindt zich steeds beneden in het centrum van de woning.

Veel meer dan van de termieten hadden wij van de verschillende soorten van **mieren**, voornamelijk van de „drivers" of zwervende mieren te lijden. Deze brachten ons dikwijls groot nadeel toe, hoezeer zij door het zuiveren der menschelijke woningen van muizen, ratten en ander ongedierte, in het algemeen eene weldaad voor het land mogen heeten. In lange rijen, waaraan geen eind scheen te willen komen, drongen zij, minder over dag dan des nachts, in onze woning of in ons kamp door, verspreidden zich over den vloer, de wanden, kisten en andere vrijstaande voorwerpen, en verwoestten in ongeloofelijk korten tijd alles, wat maar op den naam van dierlijk organisme aanspraak kon maken. Alles, wat maar leven bezat, kakkerlakken (*Blatta americana*), ratten, slangen, moest voor hen vluchten. De hoenders, die hun hok niet konden verlaten, en andere levende dieren, die wij toevallig in gevangenschap hielden, werden door hen half doodgebeten, en wij zelve, door een onuitstaanbaar bijten uit den slaap opgeschrikt, waren over ons geheele lichaam met dit moordzuchtige ongedierte bedekt, en sprongen

[1]) Ten onrechte witte mieren, in Liberia „bug-a-bug" genoemd.

uit onze hangmatten, om op den grond, waar het eveneens van deze dieren wemelde, door nieuwe heirscharen overvallen te worden. En dan onze arme verzamelingen! Versch bereidde huiden van zoogdieren en vogels bedorven, verzamelingen van vlinders en andere insecten half vernield, de vruchten van dagen lang verzamelen en prepareeren vernietigd — en dat alles het gevolg van een enkel bezoek van een troep zwervende mieren. Gedurende het natte jaargetijde gevoelt men deze plaag het meest, want dan worden de mieren door het steeds dieper in den grond dringende vocht uit hunne onderaardsche woningen verdreven. Vele mieren maken nu nesten boven den grond, anderen echter, die door overstroomingen geheel van den grond verdreven worden, bouwen voorloopige woningen onder aan de bladeren van struiken en boomen. Bovendien vindt men daar eene groote, langbeenige, geelachtig roode, bijzonder kwaadaardige soort van mieren, die het geheele jaar door op boomen en struiken leeft en tot kleine koloniën vereenigd, in samengerolde bladeren woont. De jager echter, die langs zulke boomen voorbijkomt en toevallig aan een tak of stammetje stoot, is in een oogwenk met hunne bewoners overdekt, en het eenige middel, om zich van deze kwaadaardige kwelgeesten te bevrijden, is, dat hij onmiddelijk zijne kleederen uittrekt en zorgvuldig alle mieren daaruit verwijdert. Het geweer wegwerpen, trappelend en dansend de kleeren van het lijf rukken, zoodat de knoopen er afspringen, en daarbij, door smart overmand, de wonderlijkste sprongen maken: dit alles is het werk van één oogenblik, en moet op den nuchteren, onverschilligen toeschouwer zeker een veel meer komischen indruk maken, dan op hem, die daarbij betrokken is.

Als bepaald nuttige insecten zijn in elk geval de **bijen** te beschouwen, die voornamelijk meer in het binnenland in de wouden leven, en naar men zegt, aan den rand der Mandingo-hoogvlakte zeer veelvuldig voorkomen. Zij bouwen hare nesten in holle boomen, dikwijls op eene aanmerkelijke hoogte en verraden zich, even als onze bijen, door haar gegons. De Negers, die veel van zoetigheid houden, klauteren dan naar boven en rukken het geheele nest met bijen, cellen en honig uit, waarop zij de cellen uitpersen en eenvoudig wegwerpen, in plaats van er was van te maken. Men plundert daar de bijennesten om der wille van den honig, in Neder-Guinea om der wille van het was. In de Mandingo-vlakte, waar de bijen veelvuldiger voorkomen, wordt tamelijk veel was gewonnen, doch het komt in Liberia op verre na niet in zulk eene groote hoeveelheid in den handel als in de aequatoriaalstreken.

Aan **kevers** schenen mij de door ons bezochte streken niet bijzonder rijk te zijn, en bepaald arm aan grootere soorten. Van het geslacht Goliath, dat voor de keverfauna onder den aequator zoo karakteristiek is, vonden wij slechts eene enkele soort. De **vlinders** zijn talrijk genoeg, en zelfs door fraaie soorten vertegenwoordigd, maar van de zoo gezochte soorten uit de veel warmere Cameroonstreken hebben wij er geene gevonden.

De **rechtvleugelige insecten** zijn voornamelijk door sprinkhanen en kakkerlakken talrijk vertegenwoordigd. Eenige soorten van *Mantis* en *Phasma*, die door hun abnormalen bouw belangrijk zijn, verlevendigen in grooten getale de opene, met laag hout begroeide streken. Ook de boomen-bladwantsen en de cicaden zijn in eene menigte soorten voorhanden. Wanneer men in het algemeen nadenkt over de groote armoede aan soorten en individuen in de insectenwereld, wanneer men bij het afkloppen van boom en struik altijd en altijd weer in het omgekeerde regenscherm een heir van mieren ziet wemelen, en bij veel sprinkhanen en bladwantsen slechts zelden een eenzaam kevertje vindt, dan dringt zich onwillekeurig de overtuiging aan ons op, dat juist de vraatzuchtige mieren de oorzaak zijn, dat de overige insectenvormen zoo spaarzaam voorkomen.

De groep der **duizendpooten** vertoont eene tamelijk groote soort van *Scolopender* (aldaar *centipede* genoemd) die met recht door inboorlingen en kolonisten evenzeer gevreesd wordt, daar haar beet vergiftig is, en, zij het ook niet direkt doodelijk, toch in elk geval zeer pijnlijk, ja zelfs gevaarlijk worden kan. Onderscheidene groote Julus-soorten (millioenpooten) komen daar zeer veel voor, maar zijn alleen daardoor lastig, dat zij overal inkruipen en onaangenaam rieken. Ook deze dieren worden door de zwervende mieren ijverig gevangen, en de Negers verlaten daarom gaarne, vooral wanneer die gasten over dag komen, voor ongeveer een uur hunne woning, om haar door deze gedienstige geesten door en door te laten zuiveren.

Voor nog gevaarlijker dan de beet des Scolopenders houdt men dien van een aldaar tamelijk algemeen voorkomenden **schorpioen** en van eene groote, ruig behaarde **vogelspin** (*Mygale*), welke aldaar ten onrechte „tarantula," genoemd wordt. Deze laatste bemachtigt haren buit met éénen sprong en hare kaaktangen zijn inderdaad groot genoeg om eene tamelijke wonde te veroorzaken. Daar ook deze spinnen, evenals de genoemde schorpioen, dikwijls in de huizen gevonden worden, is de aldaar aangenomen regel ten volle gerechtvaardigd, n. l. om elken avond vóór men gaat slapen, zijn bed en bij het opstaan, zijne kleederen en schoenen te onderzoeken.

g. Kreeftdieren.

De Crustaceeën van Liberia zijn bijna uitsluitend door krabben vertegenwoordigd, die in tamelijk veel soorten voorkomen, waarvan eenigen door grootte, anderen door fraaie kleuren uitmunten. Zij behooren zoowel tot de land-, zoetwater- en brakwater-krabben als tot de zeekrabben. Over de eenige soort van garnalen [1]), die wij in Liberia gevonden hebben, is reeds in mijn vroeger bericht (1880) gesproken. Eene reusachtige landkrab (*Cardisoma armatum*) bewoont des daags een hol, dat zij zelve in den grond graaft, meestal in de nabijheid van het water, en gaat des nachts op voedsel uit, dat uit wormen, insecten, kleine slangen, jonge hoenders, eenden en andere vogels bestaat. Zij bezit eene aanmerkelijke spierkracht, en sleept leder, oude lappen en stukken touw in haar nest.

Eene veelvuldig voorkomende zoetwaterkrab is *Thelphusa africana*, die echter den dag in holen aan de oevers der rivieren doorbrengt.

De Mangrove-moerassen zijn bevolkt met onderscheidene meest kleine, maar zonderling gevormde en gekleurde soorten van de geslachten *Sesarma* en *Gelasimus*, en aan het strand vindt men de zandkleurige *Ocypode cursor* en *africana*, die zeer behendig en met verbazende snelheid de door de zee aangespoelde weekdieren in de branding weten weg te snappen, daar zij even snel zijdelings als voor- en achterwaarts kunnen loopen. Op rotsen in de branding zitten talrijke Grapsus-soorten op buit te loeren, waaronder de bijzonder fraai geteekende *G. maculatus*, wiens pooten met borstels zijn bedekt. De zee zelve herbergt eenige zeer groote, prachtige soorten, als: *Calappa rubroguttata*, *Neptunus validus* en *N. diacanthus*, die soms door de visschers met den angel worden gevangen. Ook eene prachtige soort van langoesten wordt daar in de zee gevangen.

1) Zie IIIde Hoofdstuk: Reizen aan de St. Paul's River.

h. Wormen.

Reeds in mijn vroeger bericht heb ik een reusachtigen worm (*Lumbricus*) vermeld, wiens kleur, al naarmate het licht er op valt, prachtig rood of groen is; hij bereikt soms eene lengte van 1 M. en wordt zoo dik als een pink. Deze worm wordt dikwijls de buit van de zwervende mieren, ofschoon hij zich tracht te verdedigen door een scherp vocht uit te spuiten, dat hij door samentrekking van de spierhuid uit het lichaam perst. Juist om deze wijze van zich te verdedigen wordt dit dier door de inboorlingen algemeen voor vergiftig gehouden en zeer gevreesd.

Bij deze gelegenheid moet ik nog de Liberiaansche bloedzuigers vermelden, die in de zoetwater-moerassen talrijk voorkomen, en zoowel voor den naakten Neger als voor den Europeeschen jager, die bij het doorwaden dezer moerassen genoodzaakt is zijne laarzen uit te trekken, zeer lastig kunnen worden. Zij zuigen zich n.l. zeer gemakkelijk vast, en terwijl zij in normalen toestand ongeveer 1 duim lang zijn, bereiken zij het dubbele van hunne natuurlijke grootte, als zij volgezogen zijn. — Den op vele plaatsen der westkust van Afrika te recht gevreesden Guineaworm (*Furia medinensis*) hebben wij in Liberia nooit aangetroffen, toch schijnt hij ook daar volstrekt niet onbekend te zijn.

Hiermede sluit ik het hoofdstuk over de dierenwereld van Liberia, daar de lagere dierklassen voor het algemeen van minder belang zijn en, dewijl zij bovendien grootendeels in de zee leven, het onderzoek derhalve niet tot de taak van een landreiziger kan behooren.

TWEEDE HOOFDSTUK.

DE BEVOLKING VAN LIBERIA.

Om een helder inzicht te verkrijgen in de ingewikkelde bevolkingstoestanden van Liberia is het volstrekt noodzakelijk, om de uit Amerika gekomen zwarte en gekleurde kolonisten en de inlandsche bevolking streng van elkander te scheiden, en aan elk een afzonderlijk hoofdstuk te wijden. Daar de reiziger steeds het eerst met de eerstgenoemden, die zich reeds lang als heeren des lands beschouwen, in aanraking komt, willen wij hen ook hier den voorrang geven.

A. DE LIBERIANEN.

De Liberianen of *Liberians*, zooals zij zich zelve noemen — of Amerikanen, zooals zij door de inboorlingen genoemd worden, zijn vrij geworden Amerikaansche Negerslaven en hunne nakomelingen, deels kleurlingen van alle nuanceeringen, die op verschillende plaatsen aan de voormalige Peperkust, bij voorkeur aan den voet der verschillende voorgebergten en langs den benedenloop der rivieren volkplantingen hebben gesticht, die nu te zamen één groot geheel, den vrijstaat Liberia, uitmaken.

1. De Peperkust vóór de aankomst der Amerikaansche landverhuizers.

Lang vóór deze nederzettingen, toen de slavenhandel nog bloeide, was deze kuststreek een zeer voordeelig uitvoergebied voor het toen in Amerika zoo gezochte „ebbenhout", en zoowel Spanjaarden als Portugeezen hadden op verschillende plaatsen aan deze kust hunne depôts. Later, toen de Engelsche kruisers den slavenhandelaars het leven steeds zuurder maakten, waren deze in de door vele stille *creeks* afgebroken kuststreken volstrekt niet om eene veilige schuilplaats verlegen, waar zij hunne waar konden verbergen, tot zich een gunstig oogenblik opdeed, om ze bij nacht in te schepen. De scheuring tusschen de verschillende Negervolkeren en de daaruit ontstaande voortdurende oorlogen, lieten het hun nooit aan nieuwen toevoer ontbreken, en zoo vormden zich langzamerhand dieper landwaarts in, achter de stations der blanke en gekleurde slavenhandelaars, geregelde slavenwegen. Langs deze wegen werden voortdurend lange treinen met gevangenen — dikwijls ver uit het binnenland, waarmede nu sinds lang alle betrekking is afgebroken — met ketenen

en de beruchte halsvorken aan elkaar gekoppeld, naar de kust gedreven.

Thans is wel is waar in deze streken de uitvoer van slaven geheel opgehouden en de vroegere slavenfactorijen zijn vervallen, ofschoon in het binnenland de slavernij voortbloeit en steeds bloeien zal, want het denkbeeld daarvan is onder de inboorlingen zoo vastgeworteld, dat heer noch slaaf er iets aanstootelijks in vinden.

2. Liberia, eene Amerikaansche Negerkolonie.

De slavenhandel was nog in vollen gang, toen in het jaar 1816 in de Vereenigde Staten door edele menschenvrienden de „Noord-Amerikaansche kolonisatie-maatschappij" werd opgericht. Deze stelde zich ten doel om aan de groote menigte vrij geworden Negers, die zonder verdiensten of voor hen geschikten arbeid in de Vereenigde Staten rondzwierven, gelegenheid te geven, weder naar hun Afrikaansch vaderland terug te keeren.

Daar het echter onmogelijk was, ieder naar zijn eigen vaderland terug te zenden — weinigen toch wisten het aan te geven, en zouden bovendien, wanneer men hen daar aan land had gezet, ellendig omgekomen of op nieuw in slavernij vervallen zijn — zoo vatte men het plan op, om voor allen gezamenlijk in de eene of andere streek aan de westkust van Afrika eene kolonie te stichten, die door nauwe aaneensluiting zich tegen de mogelijke aanmatigingen en vijandelijkheden der inboorlingen zoude kunnen verdedigen.

Bovendien beloofde men zich buitengewoon veel goeds van den zedelijken en beschavenden invloed van zulk eene christelijke Neger-kolonie op de haar omringende barbaarsche inboorlingen, ja sommigen gingen in hun philantropische dweeperij zoo ver, zulk eene kolonie te beschouwen als het e e n i g e en o n f e i l b a r e middel om de Afrikaansche Negervolken te beschaven.

Door de regeering der Vereenigde Staten krachtig ondersteund, zond het comité afgevaardigden naar de kust van Sierra Leone, om daar naar eene voor kolonisatie geschikte streek om te zien. Deze afgevaardigden kozen als terrein voor de nieuwe kolonie het eiland S h e r b r o, iets meer dan 100 *miles* zuidoostelijk van Sierra Leone voor de monden van onderscheidene groote rivieren gelegen, waar zij door aankoop een belangrijk grondgebied verkregen.

De eerste poging, om dit land met gekleurde kolonisten te bevolken, geschiedde in het jaar 1820 en was niet zeer gelukkig. Reeds gedurende de eerste maanden stierven niet alleen de drie aanvoerders tengevolge van ziekten, door het klimaat veroorzaakt, maar op één na alle blanken, benevens 22 van de 88 zwarte kolonisten. Na eenige verdere vergeefsche pogingen ging de rest der kolonie in 1822 naar kaap M e s s u r a d o aan de Peperkust over, waar zij het jaar te voren van eenige inlandsche vorsten eene landstreek gekocht hadden. Hier stichtten zij, op den rug van het genoemde voorgebergte, onder velerlei moeielijkheden, hen door de inboorlingen in den weg gelegd, eene stad, die, ter eere van Monroe, toenmaals president der Vereenigde Staten, M o n r o v i a genoemd werd. Het nieuw verworven grondgebied der kolonie echter kreeg den naam van L i b e r i a.

Ofschoon de jonge en kleine kolonie met groote moeielijkheden te kampen had, ontwikkelde zij zich, geholpen door de Vereenigde Staten, meer en meer. Ieder vrijwillig kolonist kreeg, behalve vrijen overtocht, kosteloos een stuk land en een klein huisje met houten wanden en met dakspanen gedekt, alsook voor de eerste maand vrij onderhoud. Bijna elk jaar kwamen nu nieuwe kolonisten, die zich deels in Monrovia vestigden, deels (hoewel eerst later) langs de waterwegen, de eenige wegen in dit land, het binnenland indrongen, en aan de oevers van den St. Paul en de Messurado River suiker- en koffieplantages aanlegden. Zoo zijn nu tegenwoordig niet alleen de streken langs de oevers van den St. Paul, tot op 20 *miles* van zijnen mond, waar de eerste watervallen aangetroffen worden, maar ook groote streken achter deze laatsten door kolonisten bebouwd en bevolkt.

Voortdurend trachtte de jonge volkplanting, onder voortreffelijke Amerikaansche leiding, nieuwe landstreken te verwerven, en het viel haar niet moeielijk, haar grondgebied zoowel aan beide zijden langs de kust, alsook landwaarts in, allengs zeer belangrijk te vergrooten, tot zij, na verloop van jaren, de geheele kuststreek oostelijk van Sherbro tot aan kaap Palmas in naam bezat.

Eene van de eerste giften der beschaving, waarmede de inboorlingen verblijd werden, was de brandewijn, die ook als voorlooper der beschaving bij de Indianen zulke uitstekende (!) diensten bewezen heeft. Even als daar, zoo vond deze drank ook bij de Negers bijval, en de vorsten der verschillende stammen lieten zich gemakkelijk overreden, om voor eenige vaatjes gin (jenever) of rum een contract te onderteekenen (d. i. de voor hen gemaakte handteekening met het gebruikelijke kruisje bekrachtigen), waarbij zij een gedeelte van hun gebied aan Liberia afstonden. Zij behoefden, zooals wij weldra zien zullen, van dezen stap geen berouw te hebben, daar zij vorsten der inlandsche bevolking bleven. Liberia had hun bij

dezen afstand hunne betrekking van Regent laten behouden, maar in het contract bepaald, dat zij voor hunne onderdanen aan de Liberiaansche regeering verantwoordelijk zouden zijn, en tegen de kolonie geen oorlog mochten voeren of de kolonisten op eene andere wijze nadeel toebrengen. Geen dezer opperhoofden bekommert zich echter om deze bepalingen en de verschillende stammen verwoesten elkanders land door oorlogen en maken slaven en houden slaven evenals vroeger. De kolonisten-republiek is een doorn in het oog van alle inboorlingen, en daar deze nooit in staat is geweest, noch ooit zijn zal, om de stammen der inlanders in toom te houden, lachen deze laatsten iemand in het gezicht uit, wanneer men op reis in het binnenland, bij voorkomende oneenigheden met de Liberiaansche regeering dreigt.

Zoolang de kolonie onder de zorgvuldige leiding stond van de Amerikaansche maatschappij, en een blanken gouverneur aan het hoofd had, nam zij zichtbaar in bloei toe. Er werden volksscholen opgericht; en in Monrovia ontstond, hoewel eerst in 1862, het „*Liberia College*" dat tegenwoordig nog bestaat en door Amerika gesteund wordt. Dit is eene inrichting voor hooger onderwijs met zwarte [1]) professoren als leeraren, die naast de wis- en natuurkundige wetenschappen, zich in het bijzonder op talen, voornamelijk Grieksch, Latijn en Arabisch, schijnen toe te leggen. De handel, die zeer in bloei toenam, breidde zich tot ver in het binnenland uit, en had de bronnen der rijke Mandingo-hoogvlakte voor zich ontsloten, wier voortbrengselen, als: vee, paarden, rijst, boomwol en katoenen stoffen, ook palmolie, palmpitten, ivoor en stofgoud, de markt in Monrovia vulden.

3. De eerste jaren der Republiek.

In het jaar 1847 gevoelde zich de kolonie sterk genoeg, om op eigen beenen te kunnen staan, en verklaarde zich voor eene zelfstandige, van de Ver. Staten onafhankelijke republiek, die weldra door alle Europeesche Staten, maar eerst in 1857, dus 10 jaren na hare vestiging, ook door Amerika erkend werd. Hare staatsinrichting is op Amerikaansche leest geschoeid. Aan het hoofd staat een president, die de uitvoerende macht bezit, en eene wetgevende vergadering, uit een senaat en een huis van vertegenwoordigers bestaande. Zetel der regeering is Monrovia, en het Engelsch is zoowel de officieele, als de gewone spreektaal.

De voornaamste bepalingen der grondwet zijn: Volkomen vrijheid van geloof en geweten, vrijheid van spreken en schrijven, kosteloos onderwijs en vóór alles de bepaling, dat een Blanke in Liberia nooit grondbezit hebben of een staatsambt bekleeden mag.

Wanneer wij ons verplaatsen in den toenmaligen toestand der nieuw gevestigde republiek, wanneer wij niet vergeten, dat in dien tijd de slavernij nog in vollen bloei was, en dat de op verschillende plaatsen aan de kust gevestigde slavenhandelaars de inboorlingen voortdurend tot vijandelijkheden tegen de kolonie ophitsten, dan laat zich de geestdrift verklaren, waarmede juist dit laatstgenoemd artikel in de grondwet werd opgenomen, ofschoon het, zooals wij later zullen zien, voor de algemeene welvaart van Liberia noodlottig dreigt te worden.

Onder de leiding van eenige schrandere, flinke mannen, zooals Roberts, den eersten president en zijn opvolger Benson, ging de jeugdige republiek goed vooruit. Elke burger was met vreugde bereid, zijn penningske voor het algemeen welzijn bij te dragen, en zoo ontstond er dus, bijna zonder inspanning, een klein leger en eene vloot, door eenige kleine Liberiaansche koopvaardijschepen in oorlogschepen te veranderen; ook werd op den westelijken uithoek van kaap Messurado een soort van fort gebouwd, waarop nog tegenwoordig ijzeren veldslangen liggen, die bij voorkomende gelegenheden de saluutschoten van vreemde oorlogschepen beantwoorden.

De immigratie uit Amerika nam in dezen tijd van opkomst voortdurend toe, en met haar hield ook de uitbreiding van de grenzen des lands gelijken tred. Groote landstreken, o. a. de geheele kuststreek in het westen van Monrovia tot aan den achter het eiland Sherbro uitmondenden *Big Boom River*, die het grondgebied van de Mannah's, Gallina's en Cassa's omvat, werden onder het bestuur van Roberts door aankoop van de betreffende Negerstammen verkregen. In het westen, 45 zeemijlen van Monrovia, werd aan den voet van het Grand Cap Mount-gebergte, bij de uitwatering van de groote en schoone Fisherman Lake, de kolonie Robertsport gesticht, die door hare uitmuntende ligging aan eene schoone reede en in het mondingsgebied van eenige rivieren, die tot tamelijk ver in het binnenland bevaarbaar zijn, uitstekend voor handelsplaats geschikt is. In het oosten ontstonden de volkplantingen van Grand Bassa (*Edina* en *Buchanan*) aan de monding van de St. Johns River, verder naar het Z. O. Sinoe, en Harper aan Cape Palmas. Toen nu in het jaar 1857 de oostelijk van Cape Palmas gelegene zuster-republiek Maryland, die in 1834 op dezelfde grondslagen als Liberia gevestigd was, met de laatstgenoemde was vereenigd, had het grondgebied van Liberia zijne tegenwoordige uitbreiding verkre-

[1]) Dezen zomer (1883) zijn ook twee blanke professoren (Amerikanen) aangesteld.

gen, en omvat alzoo de geheele kuststreek van het eiland Sherbro in het noordwesten tot een weinig voorbij Cape Palmas in het zuidoosten, eene landstreek, die aan de landzijde wel op de kaart, maar in werkelijkheid alles behalve scherp begrensd is. Zij wordt staatkundig verdeeld in de vier counties (provinciën) M o n t s e r r a d o (met inbegrip van Grand Cape Mount), G r a n d B a s s a, S i n o e en C a p e P a l m a s (met inbegrip van Maryland); elke provincie mag twee afgevaardigden in den senaat zenden. — Intusschen is volstrekt niet de geheele kuststreek door Liberiaansche kolonisten bevolkt, daar deze zich bijna uitsluitend om havenplaatsen en langs den benedenloop der groote rivieren vereenigen. De geheele uitgestrekte streek, die met oerwoud is begroeid en zelfs groote landstreken langs de kust, zijn tot heden geheel aan de inboorlingen overgelaten, wat maar al te dikwijls aanleiding heeft gegeven tot noodlottige verwikkelingen, daar de Republiek, ten minste in haren tegenwoordigen toestand, te zwak is, om bij voorkomende gelegenheden tegen de inboorlingen krachtig op te treden.

4. Achteruitgang.

Sedert de eerste jaren na de verklaring der onafhankelijkheid is het met Liberia in elk opzicht achteruit gegaan, en daaraan heeft het reeds vermelde beginsel, om de Blanken van alle betrekkingen uit te sluiten, niet weinig schuld. In plaats van deze laatsten te lokken, en hen door verstandige, loyale wetten aan te moedigen om hunne meerdere ontwikkeling en hun kapitaal te gebruiken tot het exploiteeren van de onuitputtelijke, voor het grootste deel braak liggende schatten des lands, waarbij zoowel de bewoners als de fiscus zeer gebaat zouden zijn, is men er integendeel zooveel mogelijk op uit, hen te weren. In plaats van de blanke kooplieden te veroorloven, op alle landingsplaatsen aan de kust handel te drijven, heeft men in den laatsten tijd alle havens, tot op vijf [1]) na, voor hen gesloten. Was het reeds vroeger aan alle vreemde kooplieden streng verboden, om in het binnenland factorijen aan te leggen, nu werd door deze wet voor den Liberiaanschen handelsstand, die om zijne armoede geheel van de blanke kooplieden afhankelijk is, een tusschenhandel zonder eenige concurrentie in het leven geroepen, waarbij het systeem om de inboorlingen uit te zuigen, tot het uiterste kon doorgedreven worden. De gevolgen hiervan lieten niet lang op zich wachten. De handel met het binnenland en met de gesloten, nu nog slechts voor de Liberiaansche tusschenhandelaars toegankelijke kustplaatsen, verslapte, daar de inboorlingen het spoedig moede werden, om zich door de tusschenhandelaars te laten uitzuigen; de uitvoer van de voortbrengselen des lands nam spoedig af, en hiermede natuurlijk ook de inkomsten van den staat, die voornamelijk uit tollen en patentrechten moeten gevonden worden. Hierdoor en ook ten gevolge van de voortdurende guerilla-oorlogen tusschen de verschillende stammen, heeft de welvaart des lands veel geleden. De handel met de rijke Mandingo-hoogvlakte is om dezelfde reden geheel afgebroken, en het land, dat bijna zonder inspanning rijk kon zijn, verarmt meer en meer.

De financiën van het land zijn tegenwoordig door een veeljarig wanbestuur geheel uitgeput. Liberia heeft het Amerikaansche muntstelsel aangenomen, maar zijne eigene munten bestaan slechts in koperen één- en twee-centstukken, die buitenslands gestempeld worden. Er is echter veel Amerikaansch en ook wat Engelsch zilver in omloop, waarvan evenwel in de streken ten westen van Monrovia veel aan het handelsverkeer onttrokken wordt, daar de inboorlingen, voornamelijk de Vey's het tot sieraden verwerken. Bovendien is ook nog eenig Engelsch goud in omloop, maar dit komt, naar men beweert, buiten de havenplaatsen hoogst zelden voor.

5. Verwikkelingen met Engeland.

Om in de zoo sterk gevoelde behoefte aan gereed geld te voorzien, heeft de Liberiaansche regeering reeds sedert lang papieren geld uitgegeven, dat tot tegen het einde van het laatste tiental jaren steeds zijnen vollen koers behield.

Toen echter later, ten einde het steeds hooger stijgende geldgebrek weg te nemen, het papieren geld belangrijk vermeerderd werd, daalde het spoedig tot bijna op de helft zijner nominale waarde.

Om nu den gedrukten toestand van 's lands financiën nog te vermeerderen, komt de afbetaling der s t a a t s s c h u l d a a n E n g e l a n d, die in 1886 moet plaats hebben, en eene som voor o o r l o g s k o s t e n, eveneens door dit land geeischt. Daar deze beide duistere punten aan den Liberiaanschen gezichteinder den tegenwoordigen toestand aldaar, benevens de annexatie-politiek der Engelschen op eene eigenaardige wijze in het licht stellen, verdienen zij voorzeker hier eenigszins nader uiteengezet te worden, te meer, daar eene weldra te verwachten catastrophe de opmerkzaamheid van Europa meer dan tot heden op dit land zoude kunnen richten.

Om den kwijnenden handel en het verkeer wat op te

[1]) *Grand Cape Mount*, *Monrovia*, *Bassa*, *Sinoe* en *Cape Palmas*. In den jongsten tijd werd intusschen nog eene zesde, aan River *Cess* of *Cestos* (tusschen *Grand Bassa* en *Sinoe*) voor vreemdelingen geopend.

beuren en zich de middelen te verschaffen tot eene betere exploitatie van de rijkdommen des lands, sloot de Liberiaansche regeering in het jaar 1871 in Engeland eene leening van 100,000 L. St. of een half millioen dollars, tegen 7 %; deze som moest in 15 jaar betaald worden met eene zekere jaarlijksche amortisatie, terwijl de voorwaarde er bij bedongen werd, dat Liberia, vóór het de geheele som afbetaald had, nergens eene nieuwe leening mocht sluiten. Na aftrek van de twee jaren vooruit te betalen rente, provisie der agenten, reiskosten en verdere voorschotten der Liberiaansche afgevaardigden enz., bleef er van de £ 100,000 nauwelijks meer dan de helft over. Dit kapitaal werd deels in geld, deels in handelswaren geleverd; want de Engelschen konden de verzoeking niet weerstaan, om uit deze zaak, die buitendien al voordeelig voor hen was, nog een klein winstje extra te trekken.

De toenmalige president der Lib. republiek, *S. Ex. J. E. Roye*, die persoonlijk de leening in Engeland gesloten had, wèrd, toen hij met den eersten termijn der leening in Monrovia teruggekeerd was, beschuldigd, een groot deel dezer som te hebben verduisterd, van zijn ambt ontzet en met zijn zoon in de gevangenis geworpen. Zijn huis werd op de ruwste wijze geplunderd, waarbij zelfs eenige moorden plaats hadden, die later nooit zijn gestraft geworden. Het medegebrachte geld echter werd door de oproerlingen in beslag genomen, en onderling verdeeld of op de onzinnigste wijze verkwist.

Ik heb in Monrovia veel over deze duistere zaak hooren spreken en redelijk denkende lieden schijnen van de onschuld van den afgezetten president overtuigd te zijn. *Mr. Roye*, van de opgewondene massa het ergste vreezende, ontvluchtte uit de gevangenis, om zich met zijn eigen, in der haast samengepakt vermogen — hij bezat een groot privaatvermogen — op eene Engelsche stoomboot te redden, die juist op de reede lag. Toen hij echter des nachts in zee sprong, om door zwemmen eene buiten de branding voor hem gereed liggende boot te bereiken, werd hij — naar men zegt, omdat hij zich te zwaar met geld beladen had — door de branding verzwolgen en verdronk.

De minister van buitenlandsche zaken (*Sécretary of States*) *Hon. W. H. Johnson*, die later met een tweeden termijn der leening aankwam, ontving reeds in Sierra Leone bericht van de onlusten in Liberia en van het voornemen, ook hem bij zijne aankomst gevangen te nemen. Hij wendde zich derhalve tot den kapitein der boot met het verzoek, om hem in geval van nood in bescherming te nemen, en ontving van dezen de verzekering, dat hem, zoolang hij aan boord en dus onder de bescherming der Engelsche vlag was, geen leed zou geschieden. Zoo kwam men op de reede van Monrovia. Nauwelijks echter lag het schip voor anker, of eene geheele bende Liberianen kwam aanroeien, klauterde aan boord en wilde *Johnson* gevangen nemen. Daarop had echter onze wakkere kapitein juist gewacht; hij wenkte zijne gereedstaande matrozen en liet de geheele bende, voor zoover zij niet spoedig weder naar hunne booten konden terugkeeren, over boord werpen en daarop de ankers lichten. *Johnson* echter voer, onder bescherming der Engelsche vlag, met het medegebrachte geld naar *San Paolo de Loanda*, en schreef van daaruit naar Monrovia, dat hij het geld niet brengen wilde voordat hij eene schriftelijke verklaring had, dat men hem ongemoeid zou laten Nadat hij hiervan de verzekering had verkregen, kwam hij terug, werd echter toch gevangen genomen, doch later weder vrijgelaten. De geleende geldsom werd voor het grootste deel aan het doel onttrokken, zoodat slechts weinig daarvan onder de verschillende counties kon verdeeld worden, ter verbetering van handel, verkeer en landbouw.

Sinds dien tijd werd aan Engeland noch rente betaald noch kapitaal geamortiseerd, en wanneer over drie jaren (1886) de termijn voor de geheele uitdelging der schuld zal verstreken zijn, dan zal het er met Liberia's toekomst donker genoeg uitzien — of Engeland moest niet Engeland zijn.

Dat Liberia deze schuld nooit kan terugbetalen, ligt voor de hand, ook zonder dat men de resultaten der staatsrekening behoeft na te gaan. Deze wezen voor de laatste jaren een jaarlijksche inkomst van 85,000 dollars aan in half waardeloos papiergeld, terwijl eene jaarlijksche uitgave van 120,000 dollars daartegenover staat. Deze toestand van een hopeloos bankroet hangt als een dreigend onweer boven het bestaan der Afrikaansche modelrepubliek, en niet alleen de beide belanghebbende partijen, maar ook zij, die daar buiten staan, zien met spanning de dreigende ontknooping te gemoet.

Doch dit is nog niet alles. Reeds sedert twintig jaren bestaan er verschillen tusschen Engeland en Liberia, betreffende de definitieve vaststelling der grenzen in het noord-westen. Deze zaak is, in het kort, de volgende:

Liberia heeft, zooals reeds vroeger gezegd is, onder den president Roberts het gebied der Mannà's, Gallina's en Cassa's van de inlandsche vorsten gekocht, maar deze landstreken, omdat zij voor kolonisatie niet dadelijk noodig werden geacht, evenals nog zoo menige andere landstreek, tot nu toe geheel aan de inboorlingen overgelaten. Sedert dien tijd hebben zich echter in deze aan de Engelsche bezittingen grenzende streken Engelsche kooplieden uit Sierra Leone (o. a. aan de *Solyman-* en *Manna River*) gevestigd,

waar zij, daar de Liberiaansche regeering hier geene tolstations heeft opgericht, vrij van tollen en patentrechten, met de inboorlingen handel kunnen drijven en ten gevolge daarvan zeer goede zaken maken.

Reeds in dien tijd, evenals nog heden, bestond er bloedige vijandschap tusschen den Gallinas-stam en den met de Liberianen bevrienden Vey-stam, waarbij de gehuurde rooverbenden der eersten in het gebied der Vey's vielen, moordden en plunderden en de inwoners als slaven wegsleepten, den Liberiaanschen binnenlandschen handel benadeelden en zelfs de Liberiaansche volkplanting in Grand Cape Mount bedreigden. Daar alle onderhandelingen tot geen bevredigenden uitslag voerden, besloot de Liberiaansche regeering eindelijk, radicaal te werk te gaan, en, in plaats van zich enkel tot verdediging te bepalen, de oproerige bewerkers van den oorlog, de Gallinas-stammen in dit geval vorst Mannah, van de zeezijde in zijn eigen land — of liever in het aan Liberia afgestane grondgebied — aan te grijpen. Zich te zwak voelende, om zelfstandig op te treden, greep de regeering naar het reeds zoo dikwijls aangewende middel, om de Vereenigde Staten te verzoeken, een oorlogschip ter hulp te zenden. De gouverneur van Sierra Leone werd vroeg genoeg van de beraamde onderneming onderricht, om de Engelsche kooplieden, die op het vermoedelijke oorlogsterrein woonden, in de gelegenheid te stellen, hunne eigendommen in veiligheid te brengen.

Na aankomst van het Amerikaansche oorlogschip voer men naar de genoemde kust, en onder het vuur van het geschut, waaronder eenige Gattling-kanonnen, werden de Liberiaansche troepen ontscheept. De soldaten van vorst Mannah echter, ziende dat onder zulke omstandigheden geen tegenstand mogelijk was, hadden reeds de kleine kustplaats, die zij bezet hielden, in brand gestoken en zich in de moerassen teruggetrokken. De Liberiaansche troepen, die bevreesd waren, dat zij op dit boschachtig en moerassig terrein in eene hinderlaag zouden gelokt worden, hielden het voor beter, weer terug te keeren, zonder de verder landwaarts in gelegen, sterke hoofdstad van vorst Mannah, bereikt te hebben. Bij den brand van het zooeven vermelde kustplaatsje, waar zich Engelsche kooplieden gevestigd hadden, werd eene aan deze laatsten behoorende hoeveelheid palmolie en palmpitten vernield, omdat de Engelschen verzuimd hadden deze te rechter tijd in veiligheid te brengen. Dit geschiedde in het jaar 1871.

Sedert duurden de onderhandelingen over de Engelsch-Liberiaansche grensregeling voort, zonder tot eenig resultaat te leiden; de inval der Liberianen in het gebied van Mannah werd echter n o o i t officieel vermeld.

In het vorige jaar (20 Maart 1882) nu verscheen met het koloniale jacht *the Prince of Wales*, begeleid door eene kanonneerboot, de gouverneur van Sierra-Leone, *S. Ex. Havelock* als buitengewoon Engelsch gevolmachtigde, om, zooals het heette, de vraag der grensregeling (*Boundary question*) eindelijk eens tot een eind te brengen en te gelijk eenige andere zaken te bespreken. Bij de nu volgende onderhandelingen met den toenmaligen president *Gardner* kwam aan het licht, dat de Engelsche gezant, in naam zijner regeering, voor de schade, die eenige Engelsche onderdanen geleden hadden in den Liberiaanschen veldtocht van 1871 tegen vorst Mannah, eene schadevergoeding van 42,000 dollars verlangde. Verder verlangde hij uit naam van zekeren Mr. Harris, een blanken Engelschen onderdaan en factorijbezitter in de genoemde landstreken, 50,000 dollars schadevergoeding. Deze Mr. Harris, die zich met onderscheidene vorsten der reeds genoemde landen door huwelijk met hunne dochters verzwagerd had, en daardoor grooten invloed op hen bezat, gaf zich sedert jaren alle mogelijke moeite, om den haat der Gallina's tegen Liberia aan te wakkeren, en hen tot nieuwe invallen in het Liberiaansche gebied aan te sporen. De haat van Harris tegen Liberia had zijn grond daarin, dat reeds meermalen enkele zijner schepen, waarop hij lang vóor 1871 goederen in de Liberiaansche havens binnensmokkelde, door de douanen verbeurd verklaard waren. Bij eene dergelijke gelegenheid had een Engelsch oorlogschip, daartoe door Mr. Harris aangezocht, zulk een buitgemaakt smokkelvaartuig met geweld uit eene Liberiaansche haven weggehaald. Voor zulke bij zijnen smokkelhandel geledene schade, durfde hij nu van de Liberiaansche regeering lang daarna — de gelegenheid was nu immers gunstig — de bovengenoemde vergoeding te vragen, en de Engelsche gevolmachtigde was onbeschaamd genoeg, de belangen van Harris te verdedigen. Nadat de daarover gevoerde onderhandelingen het onrecht van Mr. Harris duidelijk hadden aan het licht gebracht, liet echter *Havelock* zijn eisch vallen. Nu echter vorderde hij zeer stellig in naam van Hare Majesteit de Koningin Victoria, dat S. Ex. Gardner, president van Liberia, tegen kwijtschelding der 42,000 dollars, afstand zou doen van alle rechten, die Liberia had op de landen der Gallina's tot aan de Marfa-Rivier bij Grand Cape Mount, òf dat hij, in geval van weigering, de gevraagde som dadelijk zou betalen.

Het standpunt van den president was zeer moeielijk. Geld was, als gewoonlijk, niet voorhanden en grondgebied afstaan wilde en konde hij niet. De Engelsche gezant, die elk verzoek om naar een Europeeschen scheids-

rechter van de hand sloeg, stelde echter zijn ultimatum zoo dringend, en de beide oorlogschepen, die hem naar Monrovia gebracht hadden, lagen daar zoo dreigend op de reede, dat president Gardner eindelijk, door den nood gedrongen, toestemde en onderteekende, onder voorbehoud van de goedkeuring van den Senaat. Hierop trokken de Engelschen af.

De opgewondenheid in Monrovia gedurende deze dagen was vreeselijk. Nog laat in den nacht, die op dezen noodlottigen dag volgde, werden er meetings gehouden en de president, van wien het gerucht ging, dat hij zonder voorbehoud in den verlangden afstand van grondgebied had toegestemd, vreesde bij den volksoploop vóór zijne woning voor zijne persoonlijke veiligheid.

De spoedig daarop bijeengeroepen Senaat verklaarde, zonder toestemming van het huis der vertegenwoordigers geen afstand van grondgebied te kunnen bekrachtigen, en stelde alzoo de onderhandelingen uit tot de eerstvolgende gewone zitting der wetgevende vergadering (tegen het einde van 1882). De president ontving echter den last, om, ingeval de Engelsche regeering de tegen alle begrippen van volkenrecht indruischende schadevergoeding toch wilde afpersen, onder geenerlei omstandigheden noch de schuld te erkennen, noch in den afstand van grondgebied toe te stemmen, en, bij de aanwending van geweld van de zijde der Engelschen, plechtig te protesteeren en op alle christelijke natiën der wereld te appelleeren. Nadat de gouverneur Havelock [1]) in de landen der Gallina's door zijne agenten voor het afstaan van grondgebied had laten werven landde ZEx. den 30 Maart, dus eenige dagen na zijne terugkomst uit Monrovia, in *Sulymah*; hier liet hij dadelijk de vorsten der Gallina's bijeenroepen om een contract te onderteekenen, waarbij het genoemde kustgebied aan Engeland werd afgestaan, hoewel, zooals reeds gezegd is, Liberia daarop reeds oudere rechten had. De vorsten waren door de agenten zoo voortreffelijk voorbereid en de Engelsche goudstukken op de tafel van den Gouverneur blonken hen zoo verlokkend in de oogen, dat de meeste Negervorsten, door dezen glans verblind, onderteekenden, zonder de gevolgen van dezen stap te kennen. Eén dezer vorsten, *Jiah* [2]) van Mannah-Rock — zoo vertelt Dr. Roberts, de berichtgever in een der nummers van den „Observer", — eischte een dag om zich te bedenken. De Gouverneur verklaarde echter, vol verontwaardiging over deze aarzeling, dat hij geen tijd had om te wachten, en maakte zich gereed om heen te gaan. Een der agenten intusschen drukte den besluitelooze de pen in de hand en gaf haar een stoot, waarop hij verklaarde, dat *Jiah* nu onderteekend had. [1]) Krachtens dit fameuze dokument, dat echter eerst nog door de Engelsche regeering goedgekeurd moest worden (!) zou nu het geheele kustgebied van Sherbro tot aan de Mannah River ter breedte van $1^{1}/_{2}$ *miles* landwaarts in; aan de Engelschen behooren, en wanneer de Engelsche regeering goed vindt het verdrag te bekrachtigen (!) dan mag Liberia zien, waar het recht verkrijgt. [2])

Niettegenstaande dit alles tracht Engeland de zaak langs minnelijken weg te schikken. Omstreeks het midden van Juni kwam namelijk weder een Engelsch oorlogschip naar Liberia met gezanten, die over den afstand van grondgebied nog eenmaal zouden onderhandelen. Deze brachten den vroegeren eisch terug tot den afstand van het onderhavige grondgebied tot aan de Mannah River en verlangden, in geval van weigering, de onmiddelijke betaling der meer vermelde oorlogskosten. Zij schenen derhalve niet te willen wachten op de bijeenkomst der wetgevende vergadering in December. Eene in der haast bijeengeroepen vergadering van Notabelen in Monrovia verklaarde echter uitdrukkelijk, den eisch tot schadevergoeding niet te erkennen en evenmin toe te stemmen in een afstand van grondgebied.

Wel beschouwd, kan men deze Liberiaansche patriotten om hunne weigering niet hard vallen, want, wanneer de nog onbesliste vraag eens aan een onpartijdig oordeel werd onderworpen, dan kan ik nauwelijks gelooven, dat de Engelschen in het gelijk gesteld zouden worden.

De tegenwoordige stemming in Liberia, en vooral in Monrovia, dat toch in geval van weigering het meest onder den druk der Engelschen, zoo niet onder een bombardement, zou te lijden hebben, spreekt zich het duidelijkst uit in een artikel uit den meer vermelden „Observer", dat naar Liberiaanschen aard eenigzins hoogdravend is, en waarvan ik hier een gedeelte weergeef:

„— — — — De verstandige lezer weet, dat eene duurzame beschaving alleen van bewoonde centra kan uitgaan, „en dat het stelsel, om de inlandsche bevolking handels„plaatsen op te dringen, slechts tot hun voortdurend nadeel

[1]) De boven beschreven gebeurtenissen vielen voor gedurende mijn verblijf in Monrovia, kort vóór ik naar Europa terugkeerde; de nu volgende berichten echter, voor zooverre zij de vraag der grensregeling betreffen, ontleen ik aan de sedert mijne terugkomst ontvangen nummers van den in Monrovia verschijnenden „Observer." Ik kan dus verder voor volkomene juistheid niet instaan, hoewel de berichten mij in het algemeen geloofwaardig toeschijnen.

[2]) Spreek uit: Dschaiah.

[1]) „Observer" 1882, No. 10.

[2]) Volgens nieuwere berichten heeft Engeland sedert van de kuststreek der Gallina's tot aan de Mannah River werkelijk bezit genomen.

„strekt, en eindelijk op hunne geheele vernietiging moet „uitloopen. Hoe zwak nu Liberia ook in de kolommen „van den „Reporter" [1]) wordt voorgesteld, toch heeft het „een veel grooter aandeel aan de beschaving dezer volkeren „dan de Britsche natie. Binnen den tijd van 60 jaar heeft „Liberia een deel van West-Afrika in bezit genomen en ten „deele geciviliseerd. Dit feit is een der bewon- „derenswaardigste gebeurtenissen der 19e „eeuw. De Liberianen zijn trotsch op hun erfelijk grond- „gebied en gevoelen zich zedelijk verplicht, deze roemrijke „erfenis onverdeeld aan hunne kleinkinderen en aan de milli- „oenen Negers, die nog steeds in ballingschap leven, over „te geven. Zij kunnen niet toestaan, dat het oorspronke- „lijke doel der stichting van Liberia ten gunste van de „handelsbelangen van Sierra Leone zoude worden „opgegeven. Engeland eischt te veel. De eischen van „den gouverneur Havelock na te komen, dit zoude een „nationale zelfmoord zijn.

„Ons volk gevoelt dit dan ook allerwegen en zoude liever „zien, dat Liberia door Engelsche wapenen verwoest werd, „dan in zoo iets toe te stemmen. De macht van Enge- „land moge het recht van Liberia vertreden, de waarheid „laat zich niet vernietigen!

(Observer 1882, No. 7, 27 April 1882).

6. Machteloosheid der Liberiaansche Regeering.

Thans wil ik het bewijs leveren voor mijne bewering, dat bovengenoemd artikel wat hoogdravend gesteld is. Het was steeds de neiging van Liberia, om op zijne beschavende werkzaamheid onder de inboorlingen te pochen, en het is trotsch op het feit, „op eene kustlengte van 600 Eng. mijlen" den slavenhandel te hebben uitgeroeid. Hoe weinig het echter in werkelijkheid tot afschaffing van laatstgenoemde zaak heeft bijgedragen, zouden de officieren der vóór de kust kruisende Engelsche kanonneerbooten kunnen bewijzen.

Hoe kan men ook verlangen, dat een land, dat ter onderdrukking zelfs van den geringsten opstand der inboorlingen een Amerikaansch oorlogschip moet te hulp roepen, den uitvoer van slaven zou verhinderen in kuststreken, die uitsluitend door inboorlingen worden bewoond? Het is zelfs niet eens in staat, zelfstandig den strandroof op eigen gebied te onderdrukken.

In het jaar 1880 strandde de *Carlos*, een Duitsch stoomschip, aan de Kroo-kust tusschen Sinoe en kaap Palmas. De bemanning was zoo gelukkig, zich in de sloepen te redden, maar werd echter vóór zij de kust kon bereiken, door inboorlingen uit *Nanna Kroo* en eenige naburige dorpen aangevallen, naakt uitgekleed en van hare bezittingen beroofd. Half verhongerd en door de zon verbrand, kwamen de ongelukkigen langs het strand naar Sinoe, waar zij in de aldaar gevestigde Hollandsche en Duitsche factorijen vriendelijk opgenomen, gekleed en van het noodige voor de terugreis werden voorzien. Daar de Liberiaansche regeering niet in staat was, aan Duitschland de verlangde voldoening te verschaffen, d. w. z. de strandroovers naar behooren te straffen, verscheen kort daarop de Duitsche korvet *Victoria* aan de Liberiaansche kust, om de misdadigers voorbeeldig te straffen, schoot de nesten der strandroovers in brand, en bracht eenige raddraaiers gevankelijk naar Monrovia, waar zij hen aan de Liberiaansche regeering ter bestraffing uitleverde. [1]) De Liberianen, die de krachtige inmenging van Duitschland slechts ongaarne zagen, en in stilte verwenschten — het waren immers Blanken, die zich in hunne aangelegenheden mengden en daardoor hunne zelfstandigheid beleedigden — konden de hen opgelegde schadevergoeding van 4500 dollars niet betalen, maar beloofden dit na een halfjaarlijkschen termijn te doen. Toen na verloop van dien tijd aan de Liberiaansche regeering een eisch tot voldoening werd gericht, sloeg men hierop geen acht en liet de vraag eenvoudig onbeantwoord. In Monrovia bleef men zeer kalm, en troostte zich met het oude spreekwoord: „Waar niets is, heeft de keizer zijn recht verloren." De Duitschers echter dachten er anders over en zonden, na eene tweede vruchtelooze aanmaning, op nieuw een oorlogschip, om het geld in te vorderen of met het bombardement van Monrovia te dreigen.

Eerst beschouwde men in Monrovia de zaak als eene onbeduidende bedreiging, en niet dan ter elfder ure, toen de commandant der korvet ernst van de zaak scheen te maken, werd de som, die bij eenige kooplieden onder borgtocht van de regeering kon worden verkregen, uitbetaald.

7. Sociale toestanden.

Staat de politieke macht van Liberia over de

[1]) Eene in Freetown (Sierra Leone) verschijnende courant, het orgaan van den Engelschen gouverneur.

[1]) Deze gevangenen, waaronder twee vorsten van dien rooverstam, werden in Monrovia goed behandeld en, nadat men hen eenigen tijd gevangen had gehouden, weder vrijgelaten, daar men het aan den eenen kant spoedig moede was, hen langer te voeden en te bewaken, en aan den anderen kant vreesde, met de stammen zelf in conflict te geraken.

stammen der inboorlingen beneden nul, met den moreelen invloed is het niet veel beter gesteld. Hoe zoude ook de inboorling door zijn „Amerikaanschen" broeder, die hem bij elke gelegenheid afzet, beliegt en bedriegt, die zedelijk dikwijls ver beneden hem staat en hem dagelijks de ondeugd der dronkenschap door zijn voorbeeld toont, die, zelve nauwelijks aan de slavenketen ontkomen, zijn inlandschen broeder onderdrukt en in slavernij houdt — hoe zou hij door hem zedelijk verbeterd kunnen worden? Wel echter is het tegendeel waar; hij zinkt, daar het bij het zwarte ras aangeboren schijnt, om eerder de slechte dan de goede eigenschappen van anderen over te nemen, door zijn voorbeeld nog dieper dan hij reeds staat, — of hij haat en verafschuwt hem en trekt zich met verachting van hem terug.

Daaruit moet men nu echter niet opmaken, dat alle Americo-Liberianen op dezen lagen trap staan; want ik heb integendeel vele gunstige uitzonderingen leeren kennen. Deze élite is echter niet in staat, om de groote massa te doordringen en aan den schadelijken invloed hunner andersdenkende medeburgers een tegenwicht te bieden, evenmin als de onder de Liberianen bestaande vrijmetselaars-loges iets tot verhooging van het zedelijk standpunt des volks kunnen of willen bijdragen. Ook daarin treedt weder duidelijk de behaagzucht en ijdelheid van het zwarte ras aan het licht; toch moet men zich daarover niet verwonderen; veeleer moet het ons bevreemden, dat de vereeniging der *Odd Fellows* daar ook niet hare vertakkingen heeft. Niet beter is het gesteld met de Liberiaansche orde der *African Redemption* of de Afrikaansche Verlossingsorde, die van de regeering uitgaat. Zij schept er evenveel behagen in, deze orde te verleenen, als de gedecoreerden er eer in stellen haar te ontvangen. Kortom, overal, waar men het oog wendt, overdreven ijdelheid, behaagzucht, snoeverij en naäpen van de instellingen van groote, geciviliseerde Staten in consulaten, staatsleeningen, ridderorden, geheime genootschappen, en dit alles, als het ware, gebruikt als een vernis, om daaronder de innerlijke wanorde en ledigheid te verbergen.

Wanneer tegenwoordig iets gedaan wordt voor de zedelijke verbetering der inboorlingen, dan is dit voornamelijk te danken aan de Christelijke zending en aan den Islam.

Het ligt volstrekt niet in mijn plan, om tusschen deze twee monotheïstische godsdiensten eene vergelijking te maken, of te willen voorspellen aan welke van beiden onder deze zwarte Fetischdienaren de toekomst behoort. Wanneer men echter ziet, hoe snel de Islam zich in het binnenland uitbreidt, en daartegenover stelt de geringe gevolgen van de Christelijke zendingwerkzaamheid, dan zal een onbevooroordeeld opmerker spoedig het antwoord op deze vraag gevonden hebben. Zeker is het, dat ook de Mohammedaansche godsdienst een beschavenden invloed op den inboorling uitoefent, zeker is het ook, dat zij goed voor hem past, daar zij hem, bij hare groote eenvoudigheid, de polygamie veroorlooft en hem na den dood de bekende zinnelijke genietingen van het paradijs belooft. „Allah is God, en Mohammed zijn profeet". In deze grondstelling is duidelijkheid en eenvoudigheid, zoodat zelfs de traagdenkende Neger haar begrijpen kan.

Hoe moeielijk is het daarentegen, om den Neger het Christendom met zijne samengestelde, ingewikkelde dogmen te verklaren en verstaanbaar te maken! Hoe kan b.v. een inboorling met zijn naief, gezond Negerverstand begrijpen, dat de almachtige Vader zijn eenigen Zoon aan het kruis laat sterven en hem niet redt? Wij mogen ons niet te zeer verwonderen, wanneer de Neger tegenover het Christendom, voor zooverre hem dit geen stoffelijk voordeel aanbiedt, zich onverschillig toont, en zulks te meer, omdat deze godsdienst, door zijne strenge, ascetische levensbeschouwing, zijne monogamie en vele andere zaken, in het geheel niet in zijne kraam te pas komt.

Het hangt er overigens veel van af, hoe de Christelijke leer den Fetischdienaar wordt verklaard; maar het is hier de plaats niet, om daarover verder uit te wijden. In allen gevalle is het echter verkeerd, om met leêge dogmatiek bij den Neger aan te kloppen, en zijn heil te zoeken in het maken van proselieten en het winnen van zielen voor den hemel, zooals, helaas! nog zoo dikwijls geschiedt.

In dit opzicht moet men alle achting hebben voor de Amerikaansche zendelingen, die in talrijke vaste stations over de geheele Liberiaansche kust verspreid zijn. Het zijn bijna uitsluitend Blanken, en zij zijn met blanke vrouwen gehuwd. Zij wijden zich doorgaans met hart en ziel aan hunne moeielijke en gewoonlijk ondankbare taak, die niet zoozeer daarin bestaat, dat zij volwassenen tot het Christendom bekeeren, als wel in de opvoeding der hen toevertrouwde of verweesde en verwaarloosde kinderen. Zij geven hen in hunne scholen vrij goed onderricht in de elementaire kundigheden, als lezen, schrijven, rekenen en zingen, en houden hen in den tusschentijd — en daarop moet vooral nadruk gelegd worden — nuttig bezig, voornamelijk in de plantages, die aan hunne inrichtingen verbonden zijn. Vermeldenswaard is ook het Amerikaansche gebruik, om ouderlooze Negerkinderen als kind aan te nemen. Er zijn namelijk in Amerika vele lieden van beiderlei kunne, die

zich tegenover eene zendingmaatschappij verplichten, om gedurende eene reeks van (gewoonlijk 10) jaren, jaarlijks eene zekere som — meestal 25 dollars — te betalen, waarvoor dan in het eene of andere Afrikaansche zendingstation een ouderloos of verlaten Negerkind opgenomen en opgevoed wordt. Het bedoelde kind krijgt dan bij den doop den naam van zijn ver verwijderden weldoener, die op deze wijze quasi de plaats van vader of moeder bij hem vervuld. Men vertelt, dat het niet zelden kinderen van voormalige slavenhouders zijn, die op deze wijze een zoenoffer voor de vroegere wreedheden hunner vaderen willen brengen.

Het is intusschen met recht te betreuren, dat het zaad, hetwelk deze wakkere zendelingen met zooveel ijver uitstrooien, niet meerdere vruchten draagt. De Neger toch, die als kind in zulk eene inrichting opgevoed, gekleed en onderwezen wordt, komt later zelden in de gelegenheid om voordeel van zijn aangeleerde kundigheden te trekken. Hij keert, na het verlaten der inrichting, weder naar zijn landslieden terug, draagt de medegebrachte kleederen af en bindt later, naar landsgebruik, weder een zakdoek om zijne lendenen.

Ik kan bij deze gelegenheid niet nalaten, deze zendelingen in liefde en dankbaarheid te gedenken. Zij zijn mij, voor zoover ik hen heb leeren kennen, dierbare vrienden geworden, wier gastvrij huis ten allen tijde voor ons openstond, die, wanneer wij vermoeid van de jacht of door ingespannen marschen, of van koortskoude rillend en door ontberingen uitgeput, bij hen aankwamen, ons steeds liefdevol opnamen, herbergden en verpleegden. Dikwijls zonden zij ons op groote afstanden brood en verversc hingen, en gedurende mijne ziekte en bij den dood van mijn reisgenoot Sala stonden zij mij met raad en daad ter zijde en bezorgden laatstgenoemden eene plechtige en eervolle begrafenis op hun eigen kerkhof.

Over de kerkelijke en zedelijke toestanden onder de Liberianen valt niet veel bemoedigends te zeggen. Het zijn hier ook weer voor het grootste deel de zendelingen, die hunne krachten er aan wijden, om goed geordende kerkelijke toestanden te vestigen of in stand te houden. Met behulp van Amerikaansch kapitaal werden scholen en seminariën voor priesters gesticht, kerken gebouwd en geestelijken bezoldigd, en het was het streven van de zendelingen, om de kerkelijke toestanden te consolideeren, opdat later de verschillende congregatiën op eigen grondslag, zonder vreemde hulp zouden kunnen voortbestaan. Maar in dit opzicht heeft men vele onaangename ervaringen opgedaan. Sedert de ondersteuning van buiten heeft opgehouden en de kerkelijke genootschappen op zichzelve moeten staan, ligt alles in duigen, want de stichting van sekten versnippert de bovendien reeds geringe krachten, en de Neger is van nature niet zeer geneigd tot krachtige samenwerking en tot het brengen van geldelijke offers. De geestelijken worden slechts gebrekkig of in het geheel niet bezoldigd, zoodat men bij hen geene beschaving mag vooronderstellen, en er dus uit hunne voordrachten weinig te leeren valt. Iedereen, die zich daartoe geroepen voelt, treedt in de kerk als prediker op, en zoo ziet men dan des zondags en ook in de week des avonds eerzame smeden, schoenmakers en kleermakers, op echt Amerikaansche wijze snuivend en stampend, onder vreeselijke gesticulaties en een welsprekend gebarenspel voor de vuist eene preek van den kansel houden, die met zijne handtastelijke verklaringen en beelden onwillekeurig aan de bekende kapucijner-preek uit Schiller's Wallenstein herinnert. [1])

Het ergst gaat het echter toe tijdens de zoogenaamde *revivals* of godsdienstige opwekkingen, wanneer alles nog meer dan anders, zoowel bij dag als des avonds, naar de kerk stroomt. In de scherpste kleuren, met gloeiende phantasie wordt dan aan het zondige auditorium hemel en hel afgeschilderd en op de van nature zeer prikkelbare gemoederen der toehoorders, voornamelijk der vrouwen en meisjes, zoodanig gewerkt, dat deze, door den

[1]) Als eene stijlproeve van de drastische, zelfs ruwe wijze, waarop bij zulke gelegenheden op de licht op te wekken phantasie der toehoorders wordt gewerkt, moge het volgende fragment uit eene lijkrede dienen. Gedurende mijn verblijf in Robertsport (Grand Cape Mount) verdronk een soldaat van de burgerwacht aldaar, in de Cape Mount, River. Toevallig had deze jonge man des morgens te voren twist met zijne moeder gehad en was in onmin van haar gescheiden. Bij de begrafenis, waaraan ook de moeder en de zuster van den verdronkene deelnamen, liet zich de veldprediker Mc. Keever, nadat hij den twist van den verongelukte met zijne moeder in het scherpste licht had gesteld, en er op gewezen had, dat in dezen spoedigen dood duidelijk de straffende hand Gods te zien was, op de volgende wijze uit:

„En wat denkt gij nu, dat het lot van dezen man zal zijn? Het ant-„woord op deze vraag is niet moeielijk te geven. Hij zal verdoemd „worden ter helle! En wanneer hij dan komt aan de poort van de „plaats der eeuwige pijn, wanneer rook en vlammen hem tegenslaan „en hij het huilen en jammeren en steunen der ongelukkigen hoort, „die door spottende en lachende helpers van den vorst der helle steeds „weder in de op nieuw aangeblazen vlammen teruggedreven worden, „wat zal hij dan zeggen? — „Maakt plaats", zal hij zeggen, „maakt „ „plaats! Laat mij gaan op den bodem der hel, der eeuwig brandende, „ „vlammende hel, ja, op den diepsten, allerdiepsten bodem, ja op „ „den bodem der hel, der eeuwig, eeuwig, ja der eeuwig brandende „ „hel!" "

woordenvloed overstelpt, plotseling hare zelfbeheersching verliezen, met een schrillen kreet opspringen en door de kerk rennen, onder hysterische krampen op den grond neervallen, zich om en om wentelen, weder opspringen en den eersten den besten toehoorder in de armen vliegen, terwijl zij, met een door verbrijzeling des harten verwrongen gelaat, onophoudelijk uitroepen: „*O Lord, allmighty God, oh Christ, my Savior, oh help me, save my poor soul!*" Dan worden zij uit de kerk gebracht, of loopen ook wel zelve de straat op, tot zij, door heeschheid onbekwaam om eenig geluid te geven, ergens blijven liggen en naar hare woning gebracht worden. Na zulke teekenen van innerlijke verbrijzeling des harten en inkeer tot zichzelven, en nadat zij van huis tot huis hebben medegedeeld, dat de Heer hen in zijne genade tot de wedergeboorte heeft opgewekt, worden zij dan op den volgenden Zondag in de rivier in het openbaar gedoopt en in die gemeente opgenomen, waarbij zij zich wenschen aan te sluiten. Zulke aannemingen van nieuwe leden zijn natuurlijk zeer geschikt, om den predikanten nieuwe stof tot zalvende voordrachten te leveren. Hun mond vloeit dan over van de genade Gods, die weder een mensch uit de klauwen des doods en der hel gerukt heeft, tot opnieuw iemand uit het midden der toehoorders opspringt, en, met eene verheerlijkte uitdrukking op het gelaat, in verrukking uitroept: „*Glory, glory, Christ is coming, our Savior is nigh!*" en in onmacht valt. En *glory, glory,* klinkt het dan uit den mond der overspannen menigte. Handenwringende en zich voor de borst slaande, herhalen de aangegrepen toehoorders de meest indrukwekkende woorden der nadrukkelijke predikatie; luider weerklinkt des redenaars stem van den kansel, en de „heilige geest", die over de vergadering zweeft, grijpt nu dezen, dan genen aan, tot eindelijk de heesch geworden geestelijke, na een gebed vol hoogdravende phrasen, met een lach van innerlijke zelfvoldoening de „opgewekten" om zich verzamelt, en hen met zalvende woorden geluk wenscht met dit gelukkige keerpunt in hun leven en hen nieuwen moed inspreekt.

Doch het toppunt van al deze schandalen — want anders kan de eenigszins opmerkzame toeschouwer deze tooneelen nauwelijks noemen, wanneer hem toevallig een blik achter de schermen gegund is — bereikt het godsdienstige paroxisme in de zoogenaamde *Camp-meetings* of legerverzamelingen. Dit zijn feestelijke, godsdienstige samenkomsten in het open veld, of, waar dit mogelijk is, op eene opene plaats in het woud, waar enkele boomen, die men nog heeft laten staan, eene gewenschte schaduw geven. Even als alle andere reeds vermelde uitwassen van een dweepzieken sektencultus, zijn zij uit Amerika overgebracht en verkrijgen in Liberia, door de eenigszins veranderde toestanden, een ander koloriet. Alle congregatiën nemen aan deze feesten deel, waaronder de Methodisten en de Baptisten steeds de belangrijksten zijn. De *Camp-meetings*, die in Monrovia jaarlijks éénmaal (in Februari) worden gehouden en 8—14 dagen duren, vereenigen niet alleen de bewoners der residentie, maar ook alle naburen uit de omliggende volkplantingen. Op de verzamelplaats worden tenten en loofhutten opgeslagen, en eene bijzondere hut met een eenigszins verheven spreekgestoelte voor de redenaars gebouwd. Voor dezen zoogenaamden *stand* worden op eene opene plek alle zitbanken uit de gezamenlijke kerken, vereenigingslokalen enz. voor het gebruik der toehoorders geplaatst. De menschen trekken dan uit met bedden, tafels, stoelen, keukengereedschappen en levensmiddelen, in het algemeen voorzien van alles, wat voor eene *camping* van 8—14 dagen noodig schijnt, zoodat het kamp, vooral bij nacht, met al zijne verschillende hutten en de daarvoor verzamelde tierende en gestikuleerende menschengroepen, die door de rookende vuren en de aan de reusachtige boomstammen opgehangen en op palen geplaatste lantarens en palmolielichten phantastisch verlicht worden, een avontuurlijk aanzien verkrijgt en onwillekeurig aan een reusachtig zigeunerkamp doet denken. Het is buitengewoon interessant, om het leven in zulk een veldleger, dat in elk geval veel overeenkomst met een Joodsch loofhuttenfeest moet hebben, gade te slaan. Bij gansche scharen trekken de lieden op den eersten morgen, zijnde een Zondag, uit: — mannen met een ernstig en waardig uiterlijk, in het zwart gekleed en met een hoogen cilinderhoed op het hoofd; jonge dandies in hun beste gewaad; kreupelen en armen, deels half in lompen gehuld; oudere dames in hare donkere kleeding met een witten zakdoek en het *prayerbook* in de hand, in groepen of aan den arm harer echtgenooten, en daartusschen jonge ladies, zoo kostbaar mogelijk naar de Parijsche mode gekleed, met slanke, in nauwe corsetten geregen taille, in robes met lange sleep, die òf over het trottoir sleept, òf met de hand gedragen, òf wel door den zelden ontbrekenden sleepdrager vastgehouden wordt. De voeten, die op gewone dagen dikwijls elke bekleeding missen, steken bij deze gelegenheid in sierlijke, nauwe bottines; op het hoofd prijkt een fijne Parijzer-hoed, zoo mogelijk met een wapperende struisveder versierd, eene geruite shawl, met de levendigste kleuren bedrukt, is over den rechterschouder geworpen en de eene hand draagt de zijden *umbrella*, terwijl de andere op achtelooze wijze met den waaier speelt, zoodat men deze zwarte schoonen, van achteren ge-

zien, voor Europeesche dames met zwarte glacé handschoenen konde aanzien. Daarnaast hinkt een oud krom moedertje op hare kruk leunende, en eene schare van half naakte „*boys*" met potten, schotels, stoelen en anderen ballast op het hoofd, vormen de achterhoede van den belangwekkenden trein.

Doch laten wij onze geloovigen, die wij daar de revue passeeren lieten, verder volgen op hun weg naar den *camping-ground*. Reeds onderweg kan de opmerkzame toeschouwer de schare in verschillende categorieën indeelen. Dezen leest men op hun gelaat, dat het hen met den godsdienst heilige ernst is, zij gaan stil en aandachtig hun weg. Daar bespreken eenige mannen een koopcontract of eene andere zaak, en onder eene groep vrouwen doet het eene of andere pikante stadsnieuwtje of een familieschandaal de ronde, waarom men in Monrovia, zelfs in de hoogste kringen, nooit verlegen is — deze alle gaan er heen „*weils Mode just.*" Met welk doel echter gindsche jonge dandies en fijne ladies zich hier bevinden, blijkt al zeer spoedig uit de wijze, waarop zij, en ook voornamelijk de laatsten, hare elegante kleeding door bevallige bewegingen en vlugge wendigen nog meer weten te doen uitkomen; want het is alom bekend, dat de zwarte, wat behaagzucht en ijdelheid betreft, niet bij zijn blanken broeder achterstaat. Of zouden de steelsgewijze, beteekenisvolle blikken uit de groote, schoone, levendige oogen van het zwakkere geslacht naar die van het sterke geworpen, nog eene andere beteekenis kunnen hebben? Bijna zoude men het gelooven, want het is zoo aangenaam des avonds arm in arm in het schemerdonker van het woud te wandelen, wanneer men zich des daags de keel heesch gezongen en gebeden en de knieën wond geknield heeft! De predikers echter in hunne zwartlakensche rokken en met onberispelijk witte dassen, van heinde en ver bijeengekomen, om hun licht te laten schijnen en hunne stem te laten hooren, mogen zich reeds bij voorbaat verheugen over de vruchten van hun redenaarstalent; want te vuur en te zwaard willen zij allen gedurende deze *meeting-days* op de zondige, ongeloovige menigte los gaan, in de gloeiendste kleuren de hel en hare kwalen voor hen afschilderen, om toch recht veel schaapjes op den weg des heils te brengen. De halfnaakte *boys* echter, meestal naar landsgebruik slechts met een *handkerchief* bedekt, verheugen zich even goed als hunne heeren in deze lang gewenschte feestdagen, wel is waar ook weder op hunne eigene wijze. Deze feesten zijn immers eene aangename afwisseling in hunne eentoonige, alledaagsche bezigheden, en de te verwachten tooneelen zijn voor hen zoo vermakelijk! Ledig kunnen zij bij deze groote geestelijke komedie toezien, want niemand noodigt hen — deze „smerige bushniggers" uit, om deel te nemen aan de godsdienstoefeningen.

Intusschen zijn wij op den *camping-ground* aangekomen. Reeds heeft een der aanwezige geestelijken voor de verzamelde menigte het doel en de beteekenis der *Camp-meetings* verklaard en deze ingeleid door een lang gebed, dat in den toon der grootste verslagenheid en wanhoop wordt uitgesproken, waarbij al de aanwezigen met den rug naar den geestelijke gekeerd, nederknielen en het aangezicht op den stoel nederbuigen. Na het zingen van een meerstemmig lied, welks melodie echter in de verste verte geen overeenkomst vertoont met een Europeesch koraalgezang, en dat wel een bewijs levert voor de kracht der Negerlongen, maar in het geheel niet voor de fraaiheid van hun stemgeluid pleit, wordt de godsdienstoefening aangevangen.

Hoe de optredende geestelijken kunnen razen en tieren, is reeds gezegd, en dit geldt voor de *Camp-meetings* in dubbele mate. Nauwelijks heeft een prediker den kansel verlaten, en heeft men aan de steeds hoogere stemming door een krijschend gezang lucht gegeven, of er wordt eene voordracht aangekondigd van broeder X uit Y. Met eene hoogst zalvende inleiding, voortbouwende op de reeds opgewekte stemming der toehoorders, zal het hem niet moeielijk vallen, om de gemoederen, die reeds zoozeer geprikkeld zijn, nog meer te schokken, en weldra heeft hij zijn doel bereikt. Een wilde kreet — de eerste vonk is ontbrand! Daarop schijnt de geestelijke te hebben gewacht. Steeds zalvender, steeds indrukwekkender wordt zijne rede, immer levendiger zijne gebaren en de uitdrukking van zijn gelaat. Met waarlijk demonischen lust schijnt hij in de harten zijner verslagen toehoorders te woelen — verpletteren, vermorselen is zijn hoofddoel! Met innerlijke bevrediging overziet hij de berouwhebbende kudde, reeds ontmoeten zijne zoekende blikken onheilspellend gloeiende, vonken schietende oogen. Steeds hooger klimt de vloed zijner rede, evenals de immer nader en nader komende donder klinkt het van het redenaarsgestoelte, en weldra ruischen en bruisen zijne gevleugelde woorden gelijk storm en onweder over de hoofden der toeschouwers heen; links en rechts vliegen zijne donderkeilen op de hoofden der verharde zondaren neder, die kermend, steunend en handenwringend, met de stomme wanhoop op het gelaat, den geestelijke schijnen te bezweren, voor hen, arme zondaars, om genade te bidden. Reeds zijn eenige toehoorders, voornamelijk van het zwakkere geslacht, in onmacht gevallen en buiten de vergadering gebracht; anderen springen als bezetenen op, loopen, onder het uiten van merg en been

doordringende kreten, rond, en werken door hunne handelwijze aanstekend op de overigen, die tot nog toe in staat waren zichzelven te beheerschen, totdat ten laatste alles in halve razernij ontaardt. De geestelijke echter heeft zijn doel bereikt en knielt neder, en zijne toehoorders met hem, om te bidden. In een roerend, innig smeekgebed verheft de prediker zijne stem, en vraagt voor de verlichten de hulp van God, terwijl hij voor diegenen, die nog in de duisternis, en op den weg des verderfs wandelen, spoedige redding afsmeekt. Elk krachtig woord wordt door de menigte luid herhaald of met een krachtig „Amen" bevestigd. „Glory", roept in de hoogste extase eene schrille meisjesstem, en „glory, glory", weerklinkt het uit honderden kelen, tot eindelijk de opgewondenheid in een inmiddels aangevangen lofgezang eindigt.

Nadat alles weder een weinig tot rust gekomen is, verzamelt zich de gemeente voor den „stand" om hare zielenherders, die reeds, elkander gelukwenschende met den goeden uitslag, in eene kleine groep bijeenstaan. Een woord van innigen dank, door eenige van de ouderlingen gebracht voor hunne heerlijke, wegsleepende voordracht, wordt meesmuilend aangehoord en met een krachtigen handdruk beantwoord; maar het is hun voornamelijk te doen om de schare der verlichten, die nu, de een na den ander komen aanwankelen, om hun hart in gebaren lucht te geven, daar zij gewoonlijk geen woorden kunnen vinden. Nog eenmaal worden zij door de zielenherders krachtig toegesproken, terwijl de gemeente voor hen bidt, waarop de vergadering voor een oogenblik uiteengaat en zich in de hutten terugtrekt.

Hier dampt de ketel reeds boven het geïmproviseerde haardvuur, en weldra wordt, nadat men den geheelen morgen voor de ziel heeft gezorgd, ook de jeukende maag bevredigd. De predikatiën duren echter, nu voor deze dan voor gene sekte, bijna den geheelen dag onafgebroken voort, soms tot laat in den nacht. Dan vereenigen zich diegenen, die om verschillende oorzaken liever huiswaarts keeren, dan den nacht in het kamp door te brengen, en trekken gezamenlijk, onder het zingen van godsdienstige liederen, stadwaarts, waar zij dikwijls nog, vóór zij uiteengaan, een optocht door de straten houden. De jonge lieden, die des morgens bij de heenreis reeds zulke verstaanbare blikken hebben gewisseld, hebben nu elkander meestal gevonden, de schare lost zich langzamerhand op, het rumoer verstomt, en de nacht dekt stad en kamp met haren beschermenden sluier.

Zoo gaat het gedurende de legerverzamelingen dag aan dag. Eenige bezoekers keeren eerst des morgens huiswaarts en ontmoeten op den weg nieuwe scharen, die zich naar het kamp begeven; weder anderen, door hun dagelijkschen arbeid verhinderd, gaan eerst tegen den avond er heen; de meesten echter blijven gedurende den geheelen tijd buiten in het kamp en komen eerst op den morgen van den laatsten dag in plechtigen optocht, met de geestelijken aan het hoofd, in de stad terug. In de nieuwe Methodistenkerk wordt dan ten slotte nog eene godsdienstoefening gehouden, waarna de *Camp-meetings* weder voor een jaar gesloten worden verklaard. Op een der eerstvolgende zondagen worden dan de wedergeborenen aan den oever van de Messurado River gedoopt en in de onderscheidene kerkelijke sekten opgenomen.

Wanneer men echter, afgaande op het groot aantal kerken, christelijke sekten en godsdienstige feesten, bij de Liberianen echt christelijke gezindheid zou meenen te vinden, zoude men zich zeer bedriegen. Zonder het bestaan van gunstige uitzonderingen te willen ontkennen, durf ik toch gerust beweren, dat de groote massa, die bij elke gelegenheid den naam van God op de lippen neemt, alleen aan de vormen hangt en volstrekt niet doordrongen is van den geest des Christendoms. Wel echter dient de godsdienst maar al te dikwijls als dekmantel, om daarachter zedeloosheid en gemeenheid te verbergen.

Hoe weinig ook op het gebied van het openbaar onderwijs moge worden tot stand gebracht, dit weinige verdient toch onze waardeering. Reeds in het begin van dit hoofdstuk werd vermeld, dat de Liberiaansche grondwet kosteloos onderwijs voor de jeugd voorschrijft. Dit onderwijs wordt, zij het ook op verre na niet voldoende, toch verstrekt, en ieder Liberiaansch huisvader, voor zooverre hij ten minste in de nabijheid van eene school woont, is in de gelegenheid gesteld, om zijne kinderen en pupillen wat lezen, schrijven en rekenen te laten leeren. Wel is waar wordt van deze gelegenheid lang niet zooveel gebruik gemaakt, als men zou wenschen, en de onverschilligheid der Liberiaansche staatsburgers verschuilt zich maar al te dikwijls achter de verklaring, dat de openbare volksschool toch niet kan voldoen aan de eischen, die haar gesteld worden. Dit is nu trouwens maar al te waar, ofschoon het de onverschilligheid der huisvaders geenszins verontschuldigt. Het ontbreekt bijna algemeen aan geschikte lokalen; van leermiddelen is zoo goed als niets voorhanden; de onderwijzers worden slecht bezoldigd en zijn ook zelden voor hunne taak berekend, daar ontwikkelde lieden zich, wegens de karige bezoldiging, niet aan het onderwijs willen wijden en er ook geen kweekschool voor onderwijzers bestaat.

Daardoor komt het dan, dat slechts gegoede lieden in staat zijn, om hunne kinderen het onderwijs te doen genieten aan privaatscholen, die gewoonlijk op een hoogeren trap staan. In de residentie is wel is waar voor deze zaak wat beter gezorgd, hoewel nog lang niet in voldoende mate. In vroegere tijden, vóór de vestiging der republiek en gedurende haren bloeitijd, moet het met het onderwijs der jeugd er beter hebben uitgezien dan tegenwoordig. Toen ondervond men op dit gebied, evenals in zoovele andere opzichten, den krachtigen invloed van Amerika, dat alle dergelijke ondernemingen met zijne rijke financieele hulpmiddelen steunde. Thans echter, nu Liberia, ten gevolge van zijne afscheiding van Amerika, meer op zichzelven moet staan, ligt alles in duigen, en wat men aan de vervallen gebouwen in Monrovia op elken muur, in elk venster lezen kan, dat spreekt zich ook duidelijk uit op het gebied van het onderwijs — n.l. dat Liberia zijn bloeitijd reeds lang achter zich heeft. Het met behulp van Amerikaansch kapitaal opgerichte seminarium voor zendelingen en geestelijken is reeds lang gesloten, en het kolossale gebouw, dat voor dit doel bestemd was, zal, daar het zoo goed als ongebruikt is, spoedig geheel vervallen zijn. De eenige uitzondering op dezen algemeenen regel schijnt tot nu toe het zoogenaamde *Liberia College* in Monrovia te maken, de eenige inrichting voor hooger onderwijs in Liberia, die, voor het grootste deel door giften uit Amerika gesteund, onder de leiding van eenige goede zwarte professoren, zooals Dr. Blyden en Dr. Johnson[1]), zich in een grooten bloei mag verheugen. Ter voortzetting hunner studiën gaan de zonen van goed gezeten burgers meestal naar Amerika, ook wel, ofschoon zeer zelden, naar Engeland.

In den omgang, zoowel met zijns gelijke als met den Blanke, is de Liberiaan aangenaam en vriendelijk, en er heerscht onder de zoogenaamde beschaafde standen een zekere goede toon, die in de hoofdstad des lands, Monrovia, niet zelden tot aristocratische deftigheid klimt. Men legt, naar Amerikaansch gebruik, in de koele avonduren bij elkander korte bezoeken (*calls*) af en daarom mag in geen enkel huis de zoogenaamde *parlor* ontbreken. Bij toevallige ontmoetingen eischt de goede toon, dat men blijft stilstaan, elkander onder een handdruk goeden morgen wenscht en naar elkanders welstand verneemt, wat vooral aan den nieuweling, door de omslachtige wijze waarop dit plaats heeft, zeer interessant en toch ook vreemd voorkomt. Nadat de informatiën naar den persoonlijken welstand voorbij zijn, vraagt men naar den welstand van elkanders familie. „*Is your family all well to day?*" „*All well, sir, thank you. And your lady, is she feeling a little better?*" — *Thank you for your information, she was very chilly and fevrish last night, but this morning, thank God, she's all right again!*" — En zoo gaat het voort, men vraagt naar oom en tante, spreekt over het weder, over de politiek en verlaat elkander dikwijls eerst na een lang gesprek, om bij de eerste ontmoeting met zijns gelijken opnieuw te beginnen. Op dezelfde wijze gaat de Liberiaan ook met den Blanke om, en, daar de eerste de vormen zeer goed kent en de beleefdheid in persoon is, zoo zoude men zich zeer aangenaam kunnen onderhouden, indien hij slechts wat beter van de ledige, onbeduidende phrasen tot een verstandig, degelijk gesprek konde overgaan. Men moet echter ingewijd zijn in de toestanden van dit land, om te weten, dat dikwijls al die vriendelijkheid slechts een masker is, waarachter de Liberiaan den ingewortelden haat verbergt, dien hij tegen alle Blanken voedt. De Liberiaan kan het nu eenmaal maar niet met goede oogen aanzien, dat een Blanke in zijn land fortuin maakt, terwijl hij het tot niets brengt, ja zelfs dieper en dieper zinkt en de schuldenaar van eerstgenoemden wordt. Hij wil en kan maar niet begrijpen, dat energie, volharding en een helder inzicht in de bestaande toestanden, de middelen zijn, die hem in staat stellen om vooruit te komen. Iedereen wil leven, zonder te arbeiden, en laat, als het eenigszins mogelijk is, zijn werk door slaven verrichten.

De slavernij is wel is waar bij de wet verboden, maar ook daar hebben de wetten hunne achterdeuren, waardoor men ze ontduiken kan. Daar men geen slaven mag houden, houdt men boys, d. i. oudere of jongere inlandsche Negers, die men, òf van de inlandsche vorsten direct koopt[1]), òf diep in de schuld heeft gebracht, en nu, zoolang zij tot eenigen arbeid bekwaam zijn, niet meer los laat. Met betrekking tot dit laatste punt zoude ik menig sprekend voorbeeld kunnen aanvoeren, doch het zij voldoende, hier het feit te constateeren. Het is eene moeielijke taak, om den Liberiaanschen farmer aan het verstand te brengen, dat de inboorlingen zijne natuurlijke broeders zijn, daar zij voor hem, die zich op zijn papieren Christendom, zijne „*civilisation*" en zijne vrijheid zoozeer verheft, slechts „vuile, stinkende bushniggers" zijn.

De arbeidende klasse en de landbouwdrijvende bevolking in Liberia verbergt haren geringen lust tot arbeid gaarne achter het voorwendsel, dat, waar het geld tot eene onderneming ontbreekt, alle inspanning niets kan baten, en

[1]) Op 1 Mei l.l. tot president der republiek gekozen.

[1]) De prijs voor een slaaf is 15—20 dollars.

hierin heeft zij in zeker opzicht gelijk. Maar het geld ontbreekt den eerlijken arbeider en planter niet in die mate, als men zoude gelooven. De factorijen schieten gaarne geld voor, om landbouw en handelsondernemingen te steunen, wanneer zij zien, dat de verstrekte voorschotten in voortbrengselen van den grond of in andere uitvoerartikelen terugbetaald worden. Doch hier schuilt juist het groote kwaad. Het stelsel van crediet (*trust*) te verleenen, is, in weerwil van zijn oorspronkelijk menschlievend doel, eene geheel verkeerde instelling gebleken te zijn, en waar het tegenwoordig nog bestaat, is dit alleen, omdat de factorijen, die op deze wijze groote sommen hebben uitgeleend, nu zoo in eens met dit stelsel niet kunnen breken, willen zij niet al het voorgeschoten geld reddeloos verloren zien; — of ook wel, omdat de Liberianen met de grootste welsprekendheid hunne omstandigheden weten af te schilderen en zich kunnen voordoen als de eerlijkste menschen der wereld. Met een *trust* kunnen zij, naar hun voorgeven, fortuin maken, en zij beloven alles tot den laatsten penning in producten terug te betalen.

Zoo krijgt b.v. de farmer een *trust* om eene koffiefarm te drijven, onder de belofte, dat hij het geheele bedrag van zijn oogst uitsluitend aan de factorij, die het voorschot geeft, zal verkoopen en den *trust* zal afbetalen.

Later echter komt de farmer weder en verzoekt een nieuw crediet, want de farm moet schoongehouden en bewerkt worden, en de arbeiders willen gevoed en betaald zijn. De handelsagent, die eenmaal A gezegd heeft, ziet zich, na een overstelpenden woordenvloed van den planter, verplicht, om ook B te zeggen, en een nieuw voorschot op den oogst te geven. Doet hij het niet, dan gaat de afgewezene naar eene andere factorij en beproeft daar een *trust* te krijgen. In den oogsttijd heeft de farmer weder eene menigte lieden noodig en het borgen begint op nieuw. Eindelijk is de oogst voorbij en de farmer wil zich wat te goed doen. Daar hij echter weet, dat hem daar, waar hij volgens contract het bedrag van zijn oogst moet afleveren, van de opbrengst eerst de voorschotten worden afgetrokken, koopt hij zijne benoodigdheden op eene andere plaats, en betaalt contant met producten, die hem van rechtswege niet eens meer toebehooren. Aan zijn schuldeischer brengt hij eene zekere hoeveelheid, om zijn goeden wil te toonen. Zoo gaat het het gansche jaar door. Nu en dan levert hij weder iets en betaalt een deel zijner schuld af, neemt weer een nieuwen *trust* op en verzekert daarbij aan de factoristen, bij al wat hem heilig is, dat hij elk korreltje van zijn oogst in hunne factorijen aflevert, en zoo doet hij ook bij de agenten der andere factorijen.

Geheel op dezelfde wijze gaat het ook met de tusschenhandelaren, die van de factorijen waren in voorschot krijgen om daarvoor in het binnenland, waar de Blanke zelf geen handel durft drijven, voortbrengselen des lands in te ruilen. In het begin gaat alles goed. De onderneming wordt spoedig op grootere schaal gedreven, en dienovereenkomstig groeit ook de *trust* aan. De factorist is verheugd, dat hij nu een ijverigen, soliden *trader* aan de hand heeft, en vertrouwt hem langzamerhand grootere voorschotten. Wanneer echter de *trader* eenmaal het vertrouwen van den factorist gewonnen heeft, begint gewoonlijk het bedrog. Naar het beweren van den handelaar treffen hem nu in korten tijd allerlei ongelukken: een groote kano vol palmpitten is bij den tocht over de rivier omgeslagen; inboorlingen, wien hij, naar hij verklaart, van zijn kant voorschotten gegeven heeft, hebben hem de beloofde palmolie niet geleverd, of een ongeluk in zijne familie heeft hem getroffen. Terwijl nu de factorist, uit medelijden met het ongeluk van den eerlijken man, hem opnieuw crediet geeft, brengt deze zijne producten, die volstrekt niet verloren geraakt zijn, naar eene andere factorij, waar hij ze contant betaalt krijgt.

Dit zijn nu slechts eenige trekken, waarmede ik het trust-systeem en zijne gevolgen wilde schetsen. Overigens zij het genoeg, te zeggen, dat onder de farmers en tusschenhandelaars in Liberia diegene voor den rijkste gehouden wordt, die bij de factorijen het hoogst in het krijt staat, of, zooals men daar zegt, h e t g r o o t s t e c r e d i e t h e e f t. Een gewone farmer of tusschenhandelaar, die niet in meerdere of mindere mate bij de eene of andere factorij „crediet heeft", is er nauwelijks te vinden.

Hoewel er nergens in Liberia publieke herbergen zijn — niet eens een hôtel of een koffiehuis in de residentie — behoeft men om geestrijke dranken toch geenszins verlegen te zijn. Rum en *gin* (jenever) is er in de factorijen genoeg te koop, den gemeenen man is voor drank alles veil, en in particuliere woningen zijn er holen genoeg, waar men bij spel en drank den tijd doodt.

De Liberianen, „het schoone geslacht' niet uitgezonderd, zijn hartstochtelijke minnaars van tabakrooken en tabakpruimen, en van hen hebben het ook de inboorlingen geleerd. Dikwijls heb ik mij vermaakt, wanneer ik *Donna Isidora*, onze gele keukenprinses, met het korte aarden pijpje in den mond, en met de lange sleep van hare katoenen japon het stof van den grond vegend, blootsvoets zag rondloopen, maar dan weder ergerde ik mij, als zij, met opgezwollen wang bij den haard gezeten om het eten te koken, als een echte *Yankee* het speeksel tusschen de tanden uitspoot.

8. Het leven in Liberia.

De woonhuizen der Liberiaansche kolonisten zijn, op weinige uitzonderingen na, naar een en hetzelfde plan van hout gebouwd [1]) en met kalk gewit, waardoor zoowel het houtwerk tegen den invloed van het weder, als tegen de brandende zonnestralen beschut wordt. De eerste eigenaardigheid, die bij deze huizen in het oog valt, is, dat zij niet direct op den grond of op doorloopende fondamenten gebouwd zijn, maar op ongeveer 2—6 voet hooge palen, of, waar dit materiaal gemakkelijk te verkrijgen is, op steenen voetstukken rusten. Uit een sanitair oogpunt is deze practische maatregel niet gering te achten, want daar de wind nu gelegenheid heeft, om vrij onder de woningen door te strijken, wordt er veel van den invloed der schadelijke miasmen weggenomen. Intusschen is deze wijze van fondamenten aan te leggen ook noodig, om de huizen, gedurende den langen regentijd, van onderen droog te houden, en om ze beter te kunnen beschutten tegen de verwoestende aanvallen der termieten. Om dit laatste doel nog beter te bereiken, worden de palen, die als fondament moeten dienen, met teer gedrenkt. Bovendien — en dit is misschien wel de voornaamste reden, waarom men deze wijze van bouwen kiest — is zij veel eenvoudiger en goedkooper dan steenen fondamenten.

Op 8—12 zulke palen, resp. steenen pijlers, rust het geheele houten gebouw, welks parterre, gewoonlijk door een houten wand in een soort van woon- en receptiekamer, den zoogenaamden *parlor*, en eene eenigszins kleinere slaapkamer (*bed-room*) verdeeld wordt. Achter deze twee vertrekken, in de lengte van het gebouw, bevindt zich gelijkvloers onder eene verlenging van het dak, eene achterkamer (*backshade*), die eveneens door houten wanden is ingesloten, en als voorraadkamer en bergplaats gebruikt wordt voor al datgene, wat in de beide woonkamers en op den zolder, die tevens als slaapvertrek dient, niet goed geborgen kan worden.

Aan den voorkant in de lengte van het gebouw is, insgelijks onder een vooruitspringend dak, de ± 2 M. breede *piazza* gebouwd, waartoe van het voorplein of van de straat eene trap van hout of op elkander gelegde steenen, toegang geeft. Op deze beschaduwde *piazza*, de lievelingsplaats der huisgenooten, zoowel bij de brandende hitte van den dag als in de koele avonduren, staan een paar ruwe, uit stroo of biezen gevlochten zetels, en de in Liberia onontbeerlijke hangmat noodigt tot liggen uit. Uit eene achterdeur in de *backshade* leiden eenige trappen naar de keuken, die meestal op een kleinen afstand achter het huis staat. Deze is gewoonlijk niets meer als eene loods met wanden van palmbladribben en een dak van palmbladeren. De vuurhaard, die gelijkvloers staat, wordt gevormd door eenige steenen of houten blokken, die het vuur bijeenhouden en tevens als steun dienen voor den ijzeren pot, waarin men het eten kookt. Het geheele bij het huis behoorende plein, de zoogenaamde *yard*, is dikwijls door eene omheining (*fence*) omgeven.

De huizen hebben wanden van ruwe planken, die op het geraamte der balken worden vastgenageld en als schubben op elkander liggen; het dak bestaat uit houten dakspanen. In de dikwijls scheefstaande deur- en vensteropeningen hangen zware, ruw bewerkte deuren en vensterluiken. Van glasruiten is, enkele openbare en particuliere gebouwen in Monrovia uitgezonderd, geen spoor te vinden. Ook worden de woonvertrekken in eenvoudige *farms* van binnen zelden met planken beschoten, daar het gezonder en koeler is, wanneer de wind door de naden der buitenwanden strijken kan, en men bovendien minder van ratten en slangen te lijden heeft, die bij voorkeur nestelen in huizen met dubbele wanden.

De meubileering der huizen is, met geringe uitzonderingen, zeer eenvoudig. Eenige der reeds beschreven stoelen, een ruw getimmerde tafel, eenige kisten en koffers, eenige zeer breede bedsteden met harde bedden — zachte bedden zijn te warm — en als het eenigszins mogelijk is, een groote schommelstoel (*rocking-chair*) voor de vrouw des huizes, maken het geheele ameublement uit, wanneer men niet een kleinen, half doffen spiegel en eenige schilderijen à la Genoveva, met of zonder lijst, daaronder rekenen wil. Eene klok is in eene farmerswoning of in een eenvoudig burgerhuis zelden te vinden; want zij is een gemakkelijk te ontberen luxe-artikel in een land, waar het bekende „*time is money*" niet te huis is, en waar de zon bijna het geheele jaar door geregeld om 6 uur op- en ondergaat, en des middags loodrecht boven het hoofd staat. Men is daar zoo gewoon, den tijd naar den stand der zon te bepalen, dat men zich zelden ook maar een kwartier vergist. Vóór zonsopgang houdt men zich aan het kraaien van den haan (*first and second fowl-crow*), dat even goed als het geratel van een wekker tot opstaan dringt. Dat in Monrovia, waar vele welgestelde gezinnen

[1]) Alleen in de bevolkingscentra, voornamelijk in Monrovia, alsmede ook in eenige der vele bloeiende koffie- en suikerptantages aan den St. Paul, die als de voortreffelijksten van Liberia bekend zijn, vindt men steenen huizen, die met pannen, dikwijls ook met zink gedekt zijn, waaraan echter evenmin als aan de houten huizen der farmers de onvermijdelijke *piazza* ontbreekt.

zijn, veel meer weelde aangetroffen wordt, behoeft nauwelijks vermeld te worden.

Het voornaamste voedingsmiddel der Americo-Liberianen is ongetwijfeld rijst, die in groote hoeveelheden door de factorijen ingevoerd wordt, terwijl brood nauwelijks als een noodzakelijk deel hunner levensbehoeften kan worden beschouwd. De rijst wordt naar de methode der inboorlingen toebereid, d. i. gaargekookt, uitgedampt en dan met wat versche of gekookte palmolie overgoten.

Een gerecht, dat door Liberianen en inboorlingen beiden evenzeer gezocht is, en uit batatenbladeren en palmolie wordt gekookt (de zoogenaamde „palaver-sauce"), wordt dikwijls als toespijs boven op den rijstschotel gelegd en, zoo mogelijk, met visch doorspekt. Onder de landbouwende bevolking en de armere klasse wordt de rijst dikwijls vervangen door de meer goedkoope kassaven (maniok) en de bataten (*sweet potatoes*, een knolgewas, dat veel meel bevat), die zoowel door Liberianen als door inboorlingen zeer veel verbouwd worden.

Daar Liberia, wegens gebrek aan geschikt voedsel, geen rundvee bezit — eenige koeien in Monrovia en andere grootere kustplaatsen uitgezonderd — en ook weinig schapen of geiten, zijn vleesch en melk op eene Liberiaansche tafel zeldzame gerechten. De zwijnen, die in tamelijk groote hoeveelheid in halfverwilderden toestand rondloopen, leveren een vleesch, dat in dit heete klimaat algemeen als te verhittend en voor de gezondheid nadeelig wordt gehouden. Veel meer dan het vleesch der genoemde dieren, wordt dat der antilopen en wilde zwijnen en van ander wild gebruikt, waarop de Liberiaan niet al te kieskeurig is, daar hij bij voorkomende gelegenheid zelfs een gebraden aap niet versmaadt. Hoenders en hoendereieren zijn niet zeldzaam, eveneens in bepaalde tijden van het jaar — van November tot Januari — de eieren der zeeschildpadden, die uit het zand der kust worden uitgegraven. Alle spijzen worden, evenals de inboorlingen zulks doen, met Spaansche peper sterk gekruid.

Als aangename verfrissching moeten verschillende boomvruchten vermeld worden, als: bananen, oranjeappels en citroenen, mangopruimen, de zoogenaamde *soursop* (*Anona muricata*), de guaven (*Psidium pyriferum*); terwijl de op augurken gelijkende vrucht van den meloenboom (*Carica papaya*), halfrijp gekookt, eene goede groente oplevert, die in een land als Liberia, dat zoo arm is aan groenten, niet hoog genoeg te waardeeren is [1]). Ook mag de heerlijke ananas, die op vele plaatsen in het wild groeit, niet vergeten worden.

De voornaamste drank, naast water, is koffie, die bij gebrek aan melk meestal zwart, met of zonder suiker gedronken wordt, en daar nog onvervalscht, zonder surrogaten, zooals deze in Europa gebruikelijk zijn, op tafel komt. Andere dranken zijn: het uit gist en een aftreksel van gember bereide, aangenaam smakende gemberbier (*ginger-beer*) en behalve de reeds vermelde spiritualiën (gin en rum) de palmwijn, die meestal door inboorlingen geleverd wordt.

Alles te zamen genomen is de voeding van den Liberiaan, ten minste uit de middel- en armere klasse, zeer slecht, en, daar dikwijls slechts een enkel van de genoemde hoofdgerechten een geheelen maaltijd uitmaakt, kan er geen sprake zijn van de samenstelling van een Liberiaansch menu.

Even eenvoudig en armoedig als de woning en het voedsel der Liberianen, is ook hunne kleeding. De mannen op het land dragen gewoonlijk broek, vest en jas van blauw katoenen stof, nu en dan ook oude kleederen, die zij aan boord der Engelsche postbooten koopen, en die mettertijd eene rijke staalkaart vormen van aaneengezette lappen van alle denkbare kwaliteit en kleuren. Op het hoofd dragen zij een strohoed of een zwarten, zachten vilten hoed en loopen, ten minste wanneer zij te huis of in de farm zijn, dikwijls blootsvoets. Niet beter dan de mannen zijn de vrouwen gekleed, zoodat zij op gewone dagen, over het geheel genomen, op den Europeaan een alles behalve gunstigen indruk maken. Zindelijkheid behoort niet altijd tot de hoofddeugden der Liberiaansche kolonisten en hunne familiën, men ziet dat aan hunne woningen, hunne maaltijden, hun lichaam en hunne kleeding, zoodat zij zich ook in dit opzicht dikwijls zeer ongunstig van de inboorlingen onderscheiden. Op zon- en feestdagen is dit gewoonlijk anders. De lieden, voornamelijk de vrouwen en meisjes, kleeden zich dan in hun beste gewaad, en hierin overtreffen zij niet slechts hunne inlandsche zusters, maar zelfs de vrouwen van den naburigen staat Sierra Leone.

De landbouw in Liberia heeft in de eerste plaats ten doel het aankweeken van levensmiddelen; toch wordt hij op verre na niet in die mate beoefend, dat hij in de behoeften kan voorzien. Zooals reeds gezegd is, krijgt ieder staatsburger een groot stuk (*lot*) land, waarover hij vrij kan beschikken. Hier bouwt hij een huis of eene hut, en kweekt vooreerst de noodige levensmiddelen, voornamelijk bataten (*sweet potatoes*), zeldzamer maniok (cassaven), beiden op dezelfde wijze als de inboorlingen. Rijst, zijn voornaamste voedsel, die hij even goed als de inboorlingen

[1]) Kool en boonen zijn nagenoeg de eenige Europeesche groenten, en niettegenstaande zij in den regentijd goed gedijen, worden zij toch slechts zelden aangetroffen.

zelve zou kunnen verbouwen, krijgt hij, indien het mogelijk is, van deze laatsten of koopt, als dit niet gaat, geïmporteerde — meest Oost-Indische rijst — in de factorijen. Slechts zelden wordt in de nabijheid der woning wat kool geplant, en evenmin als een moestuin moet men vóór de huizen eenige bloemperken zoeken.

Het is jammer, dat Liberia, welks bodem de bevolking voldoende zoude kunnen voeden, zijne huishoudelijke belangen niet beter begrijpt en weet te behartigen.

Zooals nu de toestanden zijn, worden jaarlijks groote sommen uitgegeven voor rijst en tabak — om van andere dergelijke landbouw-produkten niet te spreken — die daar toch zoo voortreffelijk gedijen en gemakkelijk op zulk eene groote schaal zouden kunnen verbouwd worden, dat zij niet alleen in de eigene behoeften voorzien, maar zelfs een uitvoer-artikel zouden kunnen vormen. Even gunstig als voor de rijstteelt is het land ook voor de cultuur van boomwol, want de boomwol, die door de inboorlingen geplant en verwerkt wordt, behoeft in geen geval, wat hare kwaliteit betreft, voor de Amerikaansche onder te doen.

Voor zoover de farmer zijnen grond niet voor het aankweeken van batataten noodig heeft, beplant hij hem met koffieboomen, of, hoewel zeldzamer, met suikerriet. Het is den armen man — en farmers zijn niet rijk — zonder kapitaal niet mogelijk, zijne geheele farm te gelijk te beplanten, en daar de koffieboomen eerst na vier jaren de eerste vruchten dragen, en niet vóór het zesde jaar den vollen oogst opleveren, is hij er in het begin erg genoeg aan toe. Vandaar dan ook de voorschotten, die den farmers door de Blanken verstrekt worden, en die zij dikwijls op de lichtvaardigste wijze misbruiken. Ook is het drijven van eene farm geene gemakkelijke zaak, maar integendeel een zeer moeielijk en tijdroovend werk, daar de natuurlijke rijkdom van den grond een buitengewoon weelderigen plantengroei ten gevolge heeft, die op zichzelve reeds een groote hinderpaal is voor den bloei der met groote moeite aangelegde plantages.

De tweede cultuurplant, die hier in het groot wordt aangekweekt, is het reeds vermelde suikerriet, dat hier voortreffelijk gedijt en een goeden oogst oplevert. Daar echter zoowel de inrichtingen voor het winnen van suiker als voor de bereiding van rum in Liberia, tengevolge van de beperkte geldmiddelen, nog zeer primitief zijn [1]), levert deze tak van landbouw niet zooveel op, als wel zou mogelijk zijn, en daarom heeft de aanplanting van het suikerriet in den jongsten tijd meer en meer plaats moeten maken voor de koffie-cultuur, die veel voordeeliger is. De suiker wordt ongeraffineerd, als zoogenaamde bruine suiker, verkocht, en wel hoofdzakelijk in het land zelf, daar slechts zeer weinig naar Amerika uitgevoerd wordt. De in het land zelf geproduceerde suiker kan echter bij lange na niet in de behoeften voorzien. De bereiding van rum in de branderijen, die met deze suikerfabrieken in verbinding staan, is onbeduidend, zoodat deze kleine hoeveelheid geheel in het niet verzinkt bij de groote massa spiritualiën, die jaarlijks in Liberia ingevoerd worden.

De grootste en schoonste suikerplantages en daarmede verbondene kokerijen en rumstokerijen vindt men langs den oever van den St. Paul, ten westen van Monrovia, waar men ook de beste koffiefarms van het land aantreft. De eigenaars dezer plantages wonen grootendeels op de plantages zelve, echter ook wel in Monrovia. Zij bezoeken hunne farms gewoonlijk in den tijd der drukste werkzaamheden, voornamelijk in den oogsttijd, en wonen dan gedurende hun verblijf aldaar in het huisje, dat op iedere farm opzettelijk hiervoor ingericht is. In den overigen tijd wordt dit huisje zoowel als de farm en de leiding der werkzaamheden, overgelaten aan een vast aangestelden opzichter.

De hoedanigheid der Liberia-koffie wordt als zeer voortreffelijk geroemd, wat ook reeds blijkt uit den prijs, die er voor betaald wordt. Een Engelsch pond gezuiverde en gedroogde koffie wordt aan de planters in het laatste jaar met 20 dollarcents (50 centen) in ruilwaren, en met iets minder in baar geld betaald. Konden echter de Liberiaansche farmers over meer kapitaal beschikken, zoodat zij de koffie vóór het zuiveren minstens een jaar lang in haar eigen zaadhulsel (eene harde roode bes, ter grootte van eene kers) op horden in de schaduw konden laten liggen, in plaats van ze kunstmatig op de snelst mogelijke wijze te drogen, zoo zouden zij eene schoone toekomst te gemoet gaan.

Het is in elk geval jammer, dat er aan de winstgevende koffie-cultuur, waarvoor de bodem van Liberia zoo uitmuntend geschikt is, en die het land schatten zou kunnen aanbrengen, niet meer zorg besteed wordt. Dit ligt nu trouwens grootendeels aan het karakter der inwoners zelve. De Neger houdt niet van werken, en vindt dus in de vruchten van den arbeid geene rechte bevrediging, juist omdat hij ze door zijne inspanning verkregen heeft. Dit feit is een noodlottig beletsel voor den vooruitgang van de cultuur in Liberia. De Neger mist geheel en al de energie

[1]) Er bestaan slechts weinig goed ingerichte, van stoomvermogen voorziene suiker-raffinaderijen en rumstokerijen, en deze voornamelijk aan den St. Pauls River.

en volharding van den blanken farmer in Amerika, hij bezit zelden moed en geduld, om vier jaren lang eene farm te bewerken, zonder directe voordeelen in te oogsten, en zoo laat hij gewoonlijk het schoonste deel van zijne bezitting onbebouwd. De farmer werkt gewoonlijk met de reeds vermelde *boys* en gehuurde inlandsche arbeiders, hier en daar ook met slaven van een inlandsch vorst, die hij met allerlei ruilwaren voor de geleverde arbeidskracht schadeloos stelt. Het arbeidsloon voor vrije arbeiders bedraagt in den regel, buiten den zeer eenvoudigen kost, een shilling per dag; het wordt echter zelden in „*cash*", maar bijna zonder uitzondering in handelswaren, hoofdzakelijk tabak en katoenen stoffen, uitbetaald, waarvan de farmer nog weder zijn voordeel trekt. Na al hetgeen gezegd is, behoeft niemand zich meer te verwonderen, dat het met den Liberiaanschen farmerstand niet recht vooruit, ja maar al te dikwijls op zeer bedenkelijke wijze achteruit gaat. In den regel arm uit Amerika hierheen overgekomen, bezit hij niets, om mede te beginnen, steekt zich, als hem dit mogelijk is, diep in schulden, en daar hem de noodige energie ontbreekt, kan hij zich hier niet weder uitwerken. Wel is waar gaat het niet allen zoo. Hoewel de zin voor spaarzaamheid evenmin aan het zwarte ras eigen schijnt te zijn, als het zien in de toekomst, zijn er toch altijd nog uitzonderingen, die zich met energie, door omzichtigheid en spaarzaamheid, uit de armoede weten omhoog te werken, tot zij het onbeperkte vertrouwen der blanke handelsagenten verworven hebben, en zich nu natuurlijk te meer verrijken, naarmate zij over meer hulpmiddelen kunnen beschikken.

Reeds lang hebben eenige omzichtige, met ondernemingsgeest bezielde Europeanen met de Liberiaansche regeering onderhandeld, om een groot stuk grond, voor de koffiecultuur in het groot, onder voldoende waarborgen voor eene reeks van jaren in huur te krijgen. Tot nog toe echter hebben alle dergelijke pogingen schipbreuk geleden op het wantrouwen van de regeering of op de onbeschaamd hoog berekende huurprijzen. Liberia vreest namelijk, dat, wanneer het eenmaal een vinger geeft, men spoedig de geheele hand zou nemen, en dan konde immers een Blanke in hun land rijk worden!

Dit wantrouwen der regeering is in het belang van het land zelve zeer te beklagen, daar dergelijke ondernemingen, die met toereikende geldmiddelen gesteund worden, zoowel voor den staat als voor particulieren, groot nut zouden afwerpen, en bovendien konde eene naar den eisch bestuurde model-plantage ook den naijver der Liberiaansche farmers opwekken en zoo op verschillende wijzen het land tot zegen te zijn!

Dat Liberia zoo goed als geen veestapel bezit, is reeds gezegd. Ofschoon achter de Mandingo-vlakte veel paarden voorkomen, ontbreken toch zoowel paarden als ezels in de kuststreken geheel en al, en de veestapel bepaalt zich tot eenige koeien, die men in onderscheidene grootere kustplaatsen aantreft. Deze armoede aan rundvee moet grootendeels toegeschreven worden aan het ontbreken van geschikt voeder. Door kunstmatige voeding zou wel is waar dit kwaad gemakkelijk te verhelpen zijn, maar daarmede laat zich niemand in, en het harde, droge gras der steppen is voor veevoeder ongeschikt. Het Liberiaansche rundvee behoort tot een zeer fraai ras. Het is niet bijzonder groot, zeer ineengedrongen gebouwd, heeft korte pooten, een kleinen kop en sierlijk gevormde horens; de kleur is grijsbruin met eenen lichteren streep over den rug en komt het meest overeen met die van het Schwyzer-vee in Zwitserland. Het vee der Mandingo-vlakte daarentegen, dat in vroegere betere jaren, met paarden en schapen, in grooten getale in Monrovia aan de markt gebracht werd, is veel grooter en sterker, het is doorgaans rood gekleurd en heeft lange horens, evenals het vee van Sierra Leone. Geiten komen veelvuldig voor. Ook deze hebben korte pooten, een ineengedrongen lichaamsbouw en geven gewoonlijk weinig melk. Schapen komen aan de kust zelden voor, en zijn hier, evenals in het binnenland, gladharig. Over de varkens, die tot een niet zeer groot, zwart ras behooren, dat waarschijnlijk uit Amerika is ingevoerd, is vroeger reeds het noodige gezegd.

Dit bijna volstrekte gemis van een veestapel is mede een der oorzaken, dat het leven in Liberia slecht en daarbij zeer duur is. Versch rundvleesch is slechts in hoogst zeldzame gevallen te bekomen, en men is derhalve genoodzaakt òf van het gebruik van vleeschspijzen af te zien, wat bij de geringe hoeveelheid plantenvoedsel niet wel mogelijk is, òf zich te voorzien van Amerikaansch ossenvleesch, Australisch schapenvleesch, in blikken bussen geconserveerd, of van ham en pekelvleesch, dat in de factorijen voor hooge prijzen verkocht wordt. Welk een onderscheid tusschen eene markt in Freetown (Sierra Leone) en in Monrovia!

In Freetown worden iederen morgen in de vroegte ossen, schapen en varkens geslacht, en reeds bij zonsopgang heeft iedereen zich voorzien van de noodige hoeveelheid vleesch, dat, in weerwil van zijne goede hoedanigheid, zeer goedkoop is. Eveneens is ook de vischmarkt elken morgen rijk voorzien, en men heeft daar ruime keuze, om het noo-

dige te kunnen inkoopen tot billijke prijzen. In de groote met steenen geplaveide hal, waar elken dag groente- en fruitmarkt gehouden wordt, wemelt het den geheelen dag van fruitvrouwen en kooplustigen. Ik was niet weinig verwonderd, toen ik bij mijn terugkeer uit Liberia, ten einde mij te onttrekken aan de gloeiende zonnehitte in de met rood stof bedekte straten, in de koele schaduw van dit reusachtig marktgebouw trad en op éénmaal een beeld voor oogen had, dat ik mij gedurende mijn 2½ jarig verblijf in Liberia nooit had durven voorstellen. In lange rijen zaten of stonden de koopvrouwen, waaronder vele goedgevormde gestalten met regelmatige, aangename, dikwijls zeifs schoone trekken. Verreweg het grootste aantal van haar droeg de lange, van blauw katoen vervaardigde talaar, een kleedingstuk, waaraan men de vrouwen van Sierra Leone dadelijk herkent, en dat voor het tropenklimaat als geschapen schijnt; het reikt van den hals tot aan den naakten voet en wordt door eenen gordel van dezelfde stof om de lendenen vastgehouden. Om het hoofd wordt een lichtgekleurde doek gewonden. Iedere koopvrouw tracht de op lange tafels voor haar liggende groenten, vruchten, enz. op de beste wijze aan te prijzen, en de voorbijgaande bezoekers uit te noodigen tot het koopen harer waren, die over het algemeen niet duur zijn. Men vindt in het gebouw dan ook alles bijeen, wat men van den weelderigsten tropenplantengroei verwachten kan, en ik zag hier eenen rijkdom van producten der plantenwereld uit alle tropische landen (maar die hier gekweekt worden), welke ik ten deele nauwelijks bij naam kende, laat staan dat ik ze, in het zuidelijker gelegen Liberia, ooit zoude gezien hebben. In bonte, schilderachtige verwarring vindt men hier de schoone, geelroode oranjeappels, de zure limoenen (op oranjeappels gelijkende, maar kleiner), de groote langwerpige citroenen, de op kleine appels gelijkende guaven (*Psidium pyriferum*), vijgen, de op reusachtige perziken gelijkende, zoete, eenigszins naar terpentijn smakende mangopruimen, de vormlooze „soursops" (*Anona muricata*), ter grootte van een kinderhoofd en zeer sappig, de aangenaam smakende „alligator-pears" (*Persea gratissima*), de fraaie broodvrucht (*Artocarpus indica*), geheele stapels kokosnoten, met de verfrisschende, in eene harde kern beslotene kokosmelk, menieroode noten der oliepalmen (*Elaeis guineensis*), geheele trossen heerlijke pisangvruchten en bananen (*Musa paradisiaca* en *M. sapientium*), heerlijke watermeloenen, flesschenpompoenen, geheele korven vol oliehoudende aardnoten (*Arachis hypogaea*), koffie, in haar kersrood vruchthulsel en gezuiverd, de gele, op augurken gelijkende vruchten van den cacaoboom (*Theobroma cacao*), de eveneens op augurken gelijkende boommeloenen of papaw's (*Carica papaya*), bergen van uitlokkende ananassen van een aardbezieachtigen geur, houten schotels vol kleine uien (*chalots*), andere schotels vol Spaansche peper in peulen en als korrels, kleine hoeveelheden kruidnagelen, fraaie roode tomaten en de witte vruchten der eierplanten (*garden eggs*, *Solanum melongena*), beiden bij de bereiding van sausen gebezigd; van korenvruchten vindt men rijst en maïs; verder groote massa's knolgewassen, zooals bataten (*sweet potatoes*, *Batatas edulis*) en kassaven of maniok (*Manihot utilissima*), eddoes (de knollen eener aroïdee, *Colocasia esculenta*), de knollen van het arrow-root (*Maranta arundinacea L.*), zoo lang en dik als een arm, de groote yamswortel (*Dioscorea*); dan nog versche kool, radijs, boonen, de verkoelende, koortswerende, aangenaam zure vruchten der tamarinden, verder gember, zelf gebrouwen gemberbier, siroop, palmwijn, palmolie, melasse, suikerriet. Denkt men zich nu bij deze groote verscheidenheid van producten, waaraan zich het bewonderend oog van den beschouwer verlustigt, nog de verschillende stamtypen en nuanceeringen in huidkleur, welke de uit tallooze volkstammen bestaande bevolking van Sierra Leone aanbiedt, en de Babylonische spraakverwarring, ontstaan door het groote aantal, dikwijls ten eenenmale verschillende tongvallen, die de onderscheidene koopvrouwen spreken, vermengd met het eigenaardig gekleurde Sierra Leone-Engelsch, dat hier de gewone omgangstaal is — dan krijgt men een flauw denkbeeld van de drukte en de rijke verscheidenheid op de groentemarkt te Freetown.

Hoe arm moest mij nu naderhand de markt in Monrovia, die overigens alleen des Zaterdags gehouden wordt, toeschijnen! Daar vindt men, aan den oever van de Messurado-River verstrooid, aan de aanlegplaatsen der kano's, onder eenige groote wol- (Bombax) boomen en aan de muren van enkele huizen neergehurkt, de vuile Congovrouwen met korven vol bataten, kassaven, eenige bananen, dikwijls ook eenige oranjeappels, wat kool, hoogst zeldzaam een schotel met groene boonen, eenige flesschen gemberbier en eene korf met gemberbroodjes, een paar flesschen palmolie en menigmaal ook palmwijn, eenige maïskolven en een pot vol suikerstroop. Overal heerscht de grootste onreinheid, die in de kano's der visschers, welke hunne nachtelijke vangst te koop aanbieden, wel haar toppunt bereikt. Om het noodige in te koopen, bedient men zich in Liberia nog bijna algemeen van ruilwaren als betaalmiddel, waarbij

voornamelijk de tabak (één blad vertegenwoordigt de waarde van twee dollarcent) eene groote rol speelt. In Sierra Leone daarentegen wordt overal met baar geld betaald.

In het algemeen geeft eene vergelijking tusschen deze beide steden aanleiding tot eenige opmerkingen. Wel heeft Monrovia het voorrecht eener gezondere, koelere en schoonere ligging, wel wandelt men prettiger in hare breede, rechtlijnige straten, die met gras begroeid zijn en breede trottoirs bezitten, dan in de gloeiende met stof bedekte straten van Sierra Leone, en maakt over het algemeen de stad in hare lijst van eeuwig groen, met hare schaduwrijke mango-boomen, hare kokospalmen en hare met plantsoen begroeide pleinen, een meer weldadigen indruk dan het boom- en schaduwlooze Freetown, waarop, daar het aan de zuidelijke helling van eene bergketen gelegen is, de zon met moorddadigen gloed hare stralen schiet. Daarentegen heeft Freetown goede, berijdbare, zij het ook wat steile straten, eene waterleiding uit het gebergte, die het geheele jaar voortreffelijk, koud drinkwater oplevert, goed onderhouden, hoewel nu juist geen fraaie, openbare en particuliere gebouwen, luchtige schoolgebouwen en eene strenge, voortreffelijke politie. In Freetown vindt men, wat men in geheel Liberia te vergeefs zoekt, op de goed onderhouden straten paarden en wagens, ezels en trekossen, terwijl men zich in Liberia, ja zelfs in Monrovia, van de inlandsche Negers als lastdragers bedient.

Over het algemeen spelen de dragers in Liberia, even als bijna overal in West-Afrika, ten gevolge van de geringe bevaarheid der rivieren en het volstrekte gemis aan lastdieren, eene gewichtige rol. Van de moeielijkheden en dikwijls ten eenenmale onoverkomelijke bezwaren, die dit lastige goederenvervoer door de Negers met zich brengt, weten al de reizigers in Afrika zooveel te vertellen, dat ik mij van verdere mededeelingen kan onthouden. De rivieren, in haar meestal korten benedenloop, en de dezen onderling verbindende *creeks* worden met kano's, zeldzamer ook met booten bevaren [1]), en vormen nagenoeg de eenige bruikbare verkeerswegen. De middelloop der meeste rivieren is, ingevolge der vele stroomversnellingen, zelfs voor kano's niet bevaarbaar. Het geheele uitgestrekte binnenland is derhalve, op eenige weinige uitzonderingen na, voor handel en verkeer tot nu toe een „noli me tangere" gebleven.

[1]) Een kleine ijzeren stoomboot van geringen diepgang, die jaren achtereen als wrak op eene zandbank in de St. Paul lag, is onlangs door eene Liberiaansche firma gerestaureerd en doet nu geregeld dienst tusschen Monrovia en de plaatsen aan de St. Pauls River via Stockton Creek.

9. Handel.

Tot heden toe bestond de handel op de geheele Liberiaansche kust bijna zonder uitzondering in het ruilen van de voortbrengselen des lands tegen invoerartikelen, zoodat in dit land naar evenredigheid slechts weinig baar geld of papier in omloop kwam. Alleen in Monrovia, waar een groot aantal beambten wonen, circuleert tamelijk veel gemunt geld en geldswaardig papier, van welk laatste echter tegenwoordig in de factorijen telkens slechts zooveel aangenomen wordt, dat de in- en uitgaande rechten aan den staat uitbetaald kunnen worden, voor zooverre deze niet — volgens nieuwe verordeningen — in Engelsch of Amerikaansch gemunt geld moeten worden voldaan. De handel met Liberia is reeds sinds geruimen tijd bijna uitsluitend in handen van drie buitenlandsche handelsfirma's: eene Hollandsche (Hendrik Muller & Co. te Rotterdam,) eene Duitsche (E. Woermann te Hamburg) en eene Amerikaansche (Yates & Porterfield te New-York), die elk hare eigene stoom- en zeilschepen heeft. De twee eerstgenoemde firma's hebben aan alle vijf opene havenplaatsen van Liberia vaste factorijen, terwijl de New-Yorksche firma, die hare artikelen meestal tegen contant geld verkoopt, geene vaste factorijen heeft, maar hare kapiteins in elke havenplaats laat aanleggen en gedurende den tijd, dat de schepen voor anker liggen, hare zaken laat afdoen. De klanten dezer Amerikaansche firma zijn meerendeels Liberiaansche kleinhandelaars (*shop-keepers*) en meer gegoede particulieren, die zich bij zulke gelegenheden hoofdzakelijk van gezouten, gedroogde en geconserveerde levensmiddelen voorzien. Slechts eenige weinige Liberiaansche firma's werken met eigene middelen of ook met Engelsch geld, en verzenden hunne landsproducten met de Engelsche postbooten. Deze groote stoombooten, waarvan er elke week één aan de Liberiaansche kust aanlegt, behooren aan twee Engelsche maatschappijen: de *African Steam-ship Company* en de *West-African Steam Navigation Company*. Zij bezoeken op hunne vaart langs de westkust de havens van Monrovia, Grand Bassa, Sinoe en Cape Palmas en brengen tegelijk de postverbinding van Liberia, via Liverpool, met de buitenwereld tot stand. Daar echter deze stoombooten in de genoemde havens niet altijd vracht genoeg vinden, om haar een geregeld binnenloopen te beloonen, zoo werd in den laatsten tijd Monrovia, dat nooit veel vracht geleverd had, uit de lijst der aanlegplaatsen (time-table) der beide stoomvaartlijnen geschrapt, en de booten leggen tegenwoordig slechts dan aan, wanneer zij op de heenreis voldoende vracht te lossen hebben, en op de terugreis, wan-

neer zij kunnen verwachten, dat zij eene voldoende hoeveelheid landsproducten (boven de waarde van £ 20) zullen te laden hebben, daar anders het oponthoud, dat het binnenloopen veroorzaakt, niet vergoed wordt. Ook Sinoe wordt nu en dan, hoewel zeldzamer, voorbijgevaren, zeer zelden ook Cape Palmas; alleen in Grand Bassa, de handels-metropolis van Liberia, leggen alle stoombooten aan.

Voor het bezorgen van den postdienst genieten deze stoomvaartmaatschappijen van Liberia het voorrecht, dat zij geen ankergeld behoeven te betalen. Als de stoombooten eenige uren blijven liggen, ontwikkelt zich dadelijk tusschen deze (zij blijven minstens een zeemijl van het strand verwijderd) en de kust een levendig verkeer van kano's en zware roeibooten, welke laatsten de waren, die ingescheept moeten worden, aan boord brengen. Er heerscht dan aan boord van den zwarten kolossus eene buitengewone drukte. Zonder ophouden hoort men het ratelen der stoomkranen, die, door schreeuwende, bewegelijke Kroo-Negers bediend, de zakken met palmpitten en de vaten palmolie uit de langs het schip liggende booten op het dek hijschen, en weldra is dit zoozeer met voortbrengselen des lands en met heen en weer loopende menschen opgevuld, dat men dikwijls moeite heeft, om zich door dien chaos een weg te banen.

In het vóóronder echter, het logies der matrozen, gaat het niet minder levendig toe. Vele van de manschappen, voornamelijk de kwartiermeesters, houden er namelijk op eigen rekening kleine magazijnen op na, waar men (tegen betaling in geld) gemaakte kleedingstukken, linnengoed en toiletartikelen, en ook eene groote menigte galanterieën enz. kan koopen. Daar deze artikelen, omdat zij niet aan land gebracht zijn, aan geene inkomende rechten onderhevig zijn, en bovendien van hen ook geene transport- en geleigelden betaald worden, zijn zij hier aanmerkelijk lager in prijs dan in de factorijen. Ook allerlei levensmiddelen worden door de Liberianen aan boord der stoomschepen van den *Chief steward* gekocht, zooals: aardappelen (*Irish potatoes*), uien van Madera, gecondenseerde melk, versche boter in blikken bussen, hammen en geconserveerd vleesch, benevens vele andere zaken. Dit alles wordt door de koopers aan land gebracht, zonder dat zij door de tolbeambten lastig gevallen worden.

Behalve de reeds genoemde schepen zijn nog tal van kleinere kustvaartuigen in de weer, om het verkeer langs de kust tusschen de verschillende nederzettingen en handelsstations tot stand te brengen; maar niettegenstaande dat alles ziet het er in de Liberiaansche havenplaatsen gewoonlijk zeer eenzaam uit.

De voornaamste producten, die uit Liberia uitgevoerd worden, zijn p a l m o l i e en p a l m p i t t e n, die beiden uit de vruchten van den oliepalm verkregen worden. Beiden worden uitsluitend door de inboorlingen in den handel gebracht, staan echter in hoedanigheid verre beneden die, welke van de meer zuidelijk gelegen kuststreken komen, zoodat de prijs doorgaans 20 pCt. lager is dan in de Calabar- en Cameroonstreken. In Grand Cape Mount komt de palmolie vloeibaar, in Grand Bassa echter in vasten vorm in den handel, en wordt, tot vaste klompen verdikt, in de zoogenaamde *kingjars* d. w. z. draagkorven, die van palmbladeren gevlochten en met bananenbladeren gevoerd zijn, naar de factorijen gebracht.

Een ander handelsproduct, dat eveneens door de inboorlingen uit planten bereid wordt, is de c a o u t c h o u c, het verdikte melksap van eenige Ficus-soorten en lianen (*Landolphia*), dat in den vorm van ballen, ter groote van een vuist, in den handel komt. Jammer maar, dat de winstgevende caoutchouc-bereiding niet beter en op uitgebreider schaal wordt gedreven, dan dit tot nog toe geschiedt. Materiaal is er in de oerwouden genoeg, want ik vond zoowel de caoutchouc bevattende Ficus als de Landolphia op mijne zwerftochten in groote menigte.

Als uitvoerartikel moet verder genoemd worden, hoewel het in geringe hoeveelheid voorkomt, het r o o d h o u t, Eng. *camwood*, dat van eene in het woud groeiende *Caesalpinia* (*Baphia haematoxylon*) af komstig is, en, van de ruwste bast ontdaan, door de inboorlingen bij het gewicht verkocht wordt. De vergiftige C a l a b a r-b o o n e n, die insgelijks door de inboorlingen verzameld en in den handel gebracht worden, zijn de vruchten van eene slingerplant (*Physostigma venenosum Balf.*), die tot de Papilionaceeën behoort en in het woud groeit. Zij worden in het binnenland als vergif bij de Godsoordeelen gebruikt.

Dit zijn al de uitgevoerde producten der plantenwereld, die niet langs den weg der cultuur verkregen worden. Het uit meer zuidwaarts gelegen kuststreken uitgevoerde ebbenhout schijnt in Liberia niet voor te komen.

Hieraan sluiten zich de uitvoerartikelen, die door cultuur verkregen worden, en die uitsluitend door Liberiaansche farmers worden gekweekt. Onder dezen speelt tegenwoordig de k o f f i e eene gewichtige rol, dan volgt de r u w e s u i k e r (*brown sugar*), die echter, zooals reeds vroeger gezegd is, als uitvoerartikel eene ondergeschikte plaats inneemt, en de g e m b e r (*ginger*), waarvan echter slechts zulke kleine hoeveelheden worden uitgevoerd, dat het bijna niet noemenswaardig is. Dit is ook het geval met den uitvoer van a a r d a m a n d e l e n (*ground-nuts*),

waarvan in Sierra Leone echter groote hoeveelneden in den handel worden gebracht.

Het dierenrijk levert slechts kleine hoeveelheden ivoor, daar de olifanten uit de kuststreken tot ver in het binnenland zijn teruggedrongen. De prijs der olifantstanden, die bij het gewicht verkocht worden, is verschillend naar de grootte, daar groote exemplaren per pond meer opbrengen dan kleinere.

Dierenhuiden worden uit Liberia niet uitgevoerd, evenmin als levende dieren, die verder zuidwaarts aan de kust zulk een gezocht handelsartikel vormen. Ook was wordt niet uitgevoerd, hoewel de oerwouden van het binnenland rijk zijn aan wilde bijenzwermen.

Veel grooter dan het aantal producten, dat uitgevoerd wordt, is het getal der invoer-artikelen, zoodat men, bij het betreden van een winkel in de factorijen, zich in eene rijke bazaar verplaatst ziet, waar alle mogelijke Europeesche handelsartikelen, die men voor het grootste gedeelte hier niet zoude verwachten, in schilderachtige verwarring dooreenliggend, de begeerige blikken der Negers tot zich trekken, en eene keus in vele gevallen zeer moeielijk maken.

Onder de groep der ingevoerde levensmiddelen neemt de rijst eene eerste plaats in. Hierop volgen: meel in vaten, gedroogde erwten en bruine boonen, gezouten vleesch in vaten, gerookte hammen, allerlei geconserveerde levensmiddelen in dichtgesoldeerde blikken bussen, voornamelijk schapen- en ossenvleesch, sardijnen, groenten, Chamer-melk en versche boter, die echter bij het openen der bussen onder den invloed der warmte gewoonlijk smelt, ook dierlijk vet ter bereiding der spijzen.

Eene bijzonder groote rol spelen de geestrijke dranken, als: rum, gin (jenever) en andere spiritualiën. Minder aftrek vinden bier (op flesschen) en wijnen, voornamelijk Bordeaux, portwijn, sherry (Xeres) en Champagne. Tabak (in bladeren) is zoowel bij de Liberianen als bij de inboorlingen een buitengewoon gezocht artikel, en neemt onder de ingevoerde waren eene der eerste plaatsen in. Men importeert ze in reusachtige vaten, zoogenaamde *hogs-heads*. Elke 6—12 bladeren zijn aan de basis bijeengebonden en vormen een *head;* 6 *heads* noemt men een *bar*. De *head* zoowel als de *bar*, zijn overal onder de Negers bekende collectieve eenheden en vervangen de plaats van kleingeld. Een enkel blad vertegenwoordigt twee dollar-cent, een *head* gewoonlijk 10 cent. Om bij de betaling in *heads* niet te kort te komen, maken handelaars en farmers hen kleiner, d. i. zij brengen ze op 5 bladeren. Tabak en ook eenige flesschen rum zijn steeds welkome geschenken van den Blanke aan een Negervorst.

Een buitengewoon grooten, rijken *stock* vormen de ellewaren, en andere artikelen voor kleeding, die in alle mogelijke verscheidenheden voorhanden zijn. Onder de eersten zijn er vele, die uitsluitend voor den handel op de Afrikaansche kust vervaardigd worden; bij deze stoffen, die van eene slechte kwaliteit zijn, is gewoonlijk de appretuur de hoofdzaak. Onder de ellewaren zijn de voornaamste: blauw en wit katoen en de *handkerchiefs* (zakdoeken), die bij de inboorlingen in alle kleuren en patronen gevonden worden. Zij worden door hen echter niet gebruikt voor het doel, waarvoor zij bestemd zijn, maar gewoonlijk als eenigst kleedingstuk om de heupen gedragen. Op de keus van goede, duurzame, en daarom ook dure stoffen let de Neger in den regel weinig. De stoffen moeten bij hem bepaalde, vaste prijzen hebben, anders gelooft hij, dat de factorist hem bedriegen wil. Zoo betaalt hij voor een yard katoen of voor een zakdoek een shilling, onverschillig of de waar goed of slecht is, daar hij zich van de betere kwaliteit eener duurdere soort, hoezeer de factorist hem dit ook aan het verstand tracht te brengen, moeielijk overtuigen kan. Het is derhalve zeer natuurlijk, dat de koopman zijne zwarte klanten de goedkoopst mogelijke waren aanbiedt, want hoe goedkooper hij inkoopt, des te grooter is zijne winst. Wollen stoffen, hoewel zij voorhanden zijn, worden minder gezocht, zooveel te meer echter, door de Liberianen, gemaakte heeren- en dameskleederen en linnengoed, hoeden en schoenen, van de grofste Amerikaansche arbeidersschoenen tot de fijnste dameslaarsjes. Verder vindt men kant, stoffen voor gordijnen, zeildoek en wollen dekens, foulards, shawls, handschoenen, regenschermen, voornamelijk de daar zoozeer gezochte, lichtgekleurde *en-tout-cas*, katoen, wol en zijde en wandelstokken.

Zeer talrijk zijn ook de galanteriewaren vertegenwoordigd. Men moet echter volstrekt niet denken, dat de Liberia-Neger van den tegenwoordigen tijd zich laat afschepen met de vroeger zoo gezochte gewone glaspaarlen, spiegeltjes en andere beuzelarijen, die reizigers dikwijls in groote massa's meedragen. Integendeel vindt men in den regel bij hen op dit punt eene goede dosis gezond verstand, practischen zin en voorliefde voor datgene wat duurzaam is, en werkelijk waarde heeft. Zoo zijn dan in de plaats van de glaspaarlen, die tegenwoordig nog slechts zelden verlangd worden, de dure 2—3 cM. lange agaat-koralen (*tenda-beads*) gekomen, waarvoor de Negers gewoonlijk een shilling per stuk betalen, en die in het binnenland overal tot dezen prijs in plaats van geld worden aangenomen.

Aan dezen chaos van galanteriewaren en toiletartikelen sluit zich eene groote verscheidenheid van papeterieën,

waaronder zelfs lithographieën en oleographieën, in breede vergulde lijsten, groote en kleine spiegels, toiletspiegels, hand- en reiskoffers.

Verder kan men hier allerlei huisraad, alle mogelijke soorten van pottenbakkerswaren en fijne tafelgereedschappen koopen, ook keukengereedschappen, waaronder gegoten ijzeren potten, koperen ketels (*brass kettles*) en zeer groote, ondiepe pannen (*neptunes*) van dezelfde stof vervaardigd, die bij de zoutbereiding (afkoken van het zeewater) door de inboorlingen gebruikt worden, allerlei ijzeren gereedschappen voor het veld en de werkplaats, zooveel men maar wenschen kan, staal, smeed- en bandijzer, koper- en ijzerdraad, lampen, petroleum, aarden tabakspijpen, die bij de inboorlingen zeer gezocht zijn, verschillende soorten van zeep, koloniale- en verfwaren enz. enz.

Eveneens zijn zeer gewild de vuurpangeweren, die in Deensche, Belgische en Engelsche fabrieken van oude, afgedankte percussie-geweren gemaakt worden, vuursteenen, en het Duitsche, Hollandsche en Engelsche buskruit. Dit buskruit is grof van korrel, wordt opzettelijk voor den handel op de kust vervaardigd en kan het best worden vergeleken bij het gewone mijnkruit. Ook sabels — oude Europeesche cavalerie-sabels met stalen schede — kap- of boschmessen (*cutlasses*), dolken, oude hartsvangers en zakmessen, naai- en andere machines, bijlen en zagen zijn hier te koop, zoodat men in zulk een *store* bijna alles vereenigd vindt, wat men in Europa over de meest verschillende magazijnen en winkels verdeeld, aantreft.

De ruilhandel — alleen in de residentie en in eenige grootere handelsplaatsen wordt tot op zekere hoogte met baar geld betaald — biedt bij verschillende ongeriefelijkheden dit voordeel aan, dat de koopman zoowel op de invoer- als op de uitvoerartikelen winnen kan. Het komt echter wel eens voor, dat hij landsproducten als betaalmiddel tegen een hoogeren prijs berekent, dan hij er in Europa voor terug krijgen kan, en dan moet natuurlijk dit verlies door de winst op de ingevoerde artikelen gedekt worden. Het is daarom licht te begrijpen, dat het boekhouden in deze, voornamelijk op ruiling berustende zaken, zeer ingewikkeld, ja, dikwijls zeer moeielijk is, en dat het opmaken van een inventaris der voorhanden waren met groote bezwaren gepaard gaat. Zooals reeds vroeger gezegd is, werden de in- en uitgaande rechten en de handelspatenten oorspronkelijk in Liberiaansch papiergeld betaald. Vóór eenige jaren namen de Kamers eene wet aan, krachtens welke 10 pCt. der tollen in metaal moet uitbetaald worden, en in den laatsten tijd moeten de verschillende handelsfirma's alle inkomende rechten op spiritualiën, tabak en sigaren, koperen ketels en buskruit in Engelsch goud betalen.

10. Postverbinding en politieke betrekkingen met de buitenwereld.

Liberia is op den 1sten April 1879 toegetreden tot het internationale postverbond, en daarmede eene schrede nader gekomen tot de beschaafde staten der overige wereld. De postverbinding, die door de beide reeds genoemde stoomvaartmaatschappijen wordt tot stand gebracht, is naar evenredigheid snel, regelmatig en veilig, zoodat b.v. gedurende mijn verblijf aldaar in mijne correspondentie met Europa geen enkele brief is verloren geraakt. Alleen komt het zeer dikwijls voor, dat in Monrovia meerdere stoombooten na elkander niet aanleggen, om de mail af te leveren en de nieuwe brieven mede te nemen, daar zij hiertoe volstrekt geene verplichtingen hebben aangegaan. Zoo komt het dan, dat er in de verzending en de ontvangst der brieven dikwijls eene vertraging van eenige weken ontstaat. Niets is derhalve begrijpelijker dan de blijdschap, waarmede men de lang verwachte *mailsteamers* tegemoet ziet, en de teleurstelling, die men ondervindt, als de vurig verlangde boot voorbijstoomt, zonder aan te leggen. Is echter eenmaal het schot gevallen, dat het ankeren van de boot aankondigt, al is het ook midden in den nacht (wat trouwens dikwijls plaats heeft), dan ijlt ieder, die nog brieven te bezorgen heeft, naar de *postoffice*, om ze af te geven. Inmiddels is ook de *mail-officer* in zijne lichte boot van boord van het stoomschip aangekomen, geeft de mail over en neemt het ondertusschen gereedgemaakte brievenpakket in ontvangst.

Ieder echter, die brieven verwacht, blijft in het ruime voorportaal van het postgebouw staan, tot de brievenzak geopend is en de adressen op de aangekomen brieven zijn afgelezen, om toch zoo spoedig mogelijk in het bezit der lang gewenschte tijdingen te geraken. Deze handelwijze is ook daarom noodzakelijk, omdat men hier geene postboden heeft en in de meeste gevallen de niet gereclameerde brieven enz. blijven liggen. De verbinding van de postbureaux aan de havenplaatsen met plaatsen, waar geene stoomschepen aanleggen, is zeer onzeker, en heeft in den regel plaats met booten, die toevallig naar zulke plaatsen varen en uit beleefdheid de brieven medenemen. Het briefport van en naar Liberia bedraagt voor een gewonen brief van 15 G. 8 cents (25 centen Holl).

De politieke betrekkingen van Liberia met de buitenwereld zijn wel is waar niet zeer ingewikkeld, maar toch vermeldenswaardig. Ofschoon Liberia door zijne onaf-

hankelijkheidsverklaring zich tot zijne eigene schade onttrokken heeft aan het oppertoezicht van het moederland, heeft het toch, de eerste jaren van zijn zelfstandig bestaan uitgezonderd, steeds vriendschappelijke betrekkingen met dit land onderhouden, en ook nog tegenwoordig heeft Liberia aan Amerika oneindig veel te danken. Deze laatste staat laat zich dan ook, uit achting voor deze intieme betrekking, in Liberia door een gezant vertegenwoordigen, die den hoogen titel van *Minister Resident and Consul General of the U. S. A.* draagt, en evenals de vertegenwoordigers van de verschillende Europeesche mogendheden, in Monrovia zijne woonplaats heeft. Bij zijne afwezigheid fungeert een *Vice-Consul General.* Van de Europeesche staten zijn in Liberia vertegenwoordigd: Nederland door den hoofdagent der firma H. Muller & Co. te Rotterdam, Duitschland door dien der firma Woermann te Hamburg, Denemarken en België door Liberianen. De vlaggen van al deze natiën, in vereeniging met de Liberiaansche vlag, die van de woning van den president der republiek wappert, geven aan de schilderachtige plaats Monrovia eene nog grootere bekoorlijkheid.

Zooveel over den tegenwoordigen toestand der Liberiaansche republiek.

11. Terugblik.

Ik heb zonder partijdigheid vóór of tegen Liberia de toestanden van dezen staat afgeschilderd, zooals zij zich aan mij voordeden. Bij een terugblik op mijne beschouwingen, schijnt het mij echter toe, dat ik ze bijna al te donker heb geschilderd. Hoe dikwijls moet niet de geschiedenis, die rechter der menschheid, in onze hoogst beschaafde Europeesche staten, op eene verkeerde administratie wijzen? Waar komen heden ten dage geen omkoopingen en verduisteringen voor? En is het onderwijs der jeugd overal reeds, wat het behoorde te wezen?

Bovendien hebben wij het recht niet, de Liberiaansche toestanden naar denzelfden maatstaf te beoordeelen als de onze, omdat daar geheel andere factoren moeten in aanmerking genomen worden. Wij mogen niet vergeten, dat de Liberiaansche republiek door gewezen Negerslaven is opgericht en nog tegenwoordig voor een deel uit dergelijke menschen bestaat. Kunnen wij het dien lieden, die gewoon zijn, om de Blanken als tirannen te beschouwen, zoo erg kwalijk nemen, dat zij den rassenhaat, die zoo lang voedsel heeft ontvangen, ook overbrengen op onschuldigen, en dat zij de inmenging der Blanken in hunne aangelegenheden met argwaan aanzien en zoo lang mogelijk trachten te weren?

Ook is het een onbillijke eisch, wanneer men van gewezen slaven en andere verwaarloosde Negers verwacht, dat zij op eens zichzelve zullen kunnen regeeren, en dan nog wel met een regeeringsvorm, waarmede volken, die op een hoogeren trap van ontwikkeling staan dan de Liberianen, van oudsher veel moeite gehad hebben.

De Liberianen hebben zich ontegenzeggelijk te vroeg geëmancipeerd, ofschoon het niet te ontkennen is, dat de toenmalige omstandigheden, die hier niet vermeld kunnen worden, hun eenigszins tot dezen stap hebben genoodzaakt. Uitstekende, omzichtige mannen, zooals de eerste presidenten Roberts en Benson — en bij uitzondering treft men tegenwoordig ook nog dergelijke mannen aan — zouden wel in staat zijn den staatkundigen toestand te verbeteren. Hoezeer zij ook voor het oogenblik toegejuicht worden, zoo maken hunne woorden echter geen blijvenden indruk, want de groote massa is blind voor de vragen der toekomst, die maar al te gemakkelijk in eene vraag over het al of niet voortbestaan der republiek veranderen, en leeft zorgeloos van den eenen dag in den anderen. De geestdrift, die de republiek in de eerste jaren van haar bestaan vervulde, heeft plaats gemaakt voor eene bedenkelijke lethargie, en wanneer tegenwoordig op den 26sten Juli, den feestelijk gevierden gedenkdag der onafhankelijkheidsverklaring, nog somtijds het Liberiaansche volkslied gezongen wordt, dan weerklinken hierin, als eene echo uit hoopvolle, lang vervlogen dagen, de woorden van den Liberiaanschen dichter *Teage*:

„All hail! Liberia, hail!
Arise and now prevail
O'er all thy foes;
In truth and righteousness,
In all the arts of peace,
Advance and still increase,
Tho' hosts oppose!"

B. DE INBOORLINGEN.

1. Lichaamsbouw en gestel der inboorlingen.

Zooals reeds vroeger is vermeld, zijn de oorspronkelijke bewoners van dit land van de Liberianen in elk opzicht onderscheiden, en wij hebben hier, voornamelijk bij de stammen in het binnenland, die nog weinig of geen „Amerikaansch bloed" in zich opgenomen hebben, met een oorspronkelijk Negerras te doen. Evenwel zijn, ten gevolge van de veelvuldige vermenging der verschillende stammen onderling, en voornamelijk door de opname van talrijke krijgsgevangenen van andere stammen, de kenmerken der enkele stammen niet scherp meer te onderscheiden. Over het algemeen vormen zij een gezond, krachtig slag van menschen, zijn groot van gestalte, en, waar ten minste aanhoudende oorlogen de voorwaarden voor hun bestaan niet al te zeer beperkten, doorgaans goed gevoed, en meestal zeer gezet. Ofschoon hierop verscheidene uitzonderingen voorkomen, voornamelijk onder de Mandingo's, vond ik hen eer kort en ineengedrongen, dan slank gebouwd. Allen echter, de Liberiaansche Mulatten zelfs niet uitgezonderd, hebben magere handen en vingers, die er uitzien alsof zij ineengekrompen waren. Het is overigens zeer moeielijk, een algemeen geldig oordeel uit te spreken, zoowel met betrekking tot lichaamsbouw, als tot huidkleur, gelaatsvorm, karakter, levenswijze en zeden.

Wat schedel- en gelaatsvorm van den inboorling betreft, hierover laat zich slechts met moeite iets bepaalds vaststellen, omdat men alle mogelijke vormen kan aantreffen. Alléen zooveel is zeker, dat de inboorling niet tot den algemeen aangenomen, hoewel meestal overdreven Negertypus gebracht kan worden, maar in ieder geval ver daarboven staat. De uitdrukking van het gelaat wijst op groote individueele verschillen, naar hunnen aard niet veel minder dan bij de Europeanen, en alleen de ongeoefendheid is schuld, dat wij de Negers aanvankelijk zoo moeielijk van elkander onderscheiden kunnen. Later, nadat het oog zich aan de nieuwe vormen gewend heeft, vindt men zeer gemakkelijk het onderscheid van de verschillende individu's. Allen hebben eenen tamelijk sterk dolichocephalen schedel, echter komt het prognatisme veel minder uit, dan men naár de gewone beschrijvingen verwachten zoude. Evenmin zijn de wangbeenderen sterk vooruitspringend, wel echter wordt de schedel naar boven belangrijk smaller, en is het voorhoofd smal en vooruitstekend. De neus is wel wat breed aangelegd, de neusvleugels staan wijd uit en de geheele neus is over het algemeen onaesthetisch, echter op verre na niet in die mate als ik het bij voorbeeld aan de Congo-Negers gezien heb. Over het algemeen is de punt van de neus slechts zelden naar boven gericht, maar integendeel zeer dikwijls naar beneden, wat eerder aan eenen haviksneus doet denken, wanneer men ten minste deze uitdrukking op den neus van eenen Neger mag toepassen. De lippen zijn niet zoo dik en omgekruld als men gewoonlijk aanneemt, bij eenige individuen kan men ze zelfs dun noemen. Het gelaat wordt bij het lachen slechts zelden tot eenen grijns verwrongen en heeft den vorm van een tamelijk vol ovaal met de grootste breedte tusschen de wangbeenderen, terwijl het naar boven en naar onderen langzamerhand smaller wordt. Een der hoofdsieraden van den Liberia-Neger vormen zijn blinkend witte, gezonde tanden, die hij door ijverig spoelen van den mond rein houdt, en in zijne ledige uren met een uit zacht hout vervaardigd staafje dikwijls polijst. De slechte gewoonte van het spits vijlen en uittrekken der middelste snijtanden is hier zoo goed als onbekend.

Hunne groote, zwartbruine oogen treden vol tropischen gloed van onder de lange wimpers te voorschijn. Om van schoone Negers te kunnen spreken, moet men wel is waar niet de bij ons als aesthetisch erkende vormen als maatstaf aannemen, maar moet hen reeds dadelijk als andere wezens, als Negers beschouwen, en wanneer ons oog, na een langer verblijf onder deze zwarten, zich gewend heeft aan de vormen, die misschien eerst leelijk schenen, dan zal men weldra, onder vele werkelijk leelijke gestalten, menige schoone weten te ontdekken en te waardeeren.

De kleur der huid is doorgaans een lichter of donkerder brons. Geheel donkerbruine menschen vindt men onder de inboorlingen zelden; eene zuiver zwarte huidskleur heb ik er nooit opgemerkt. Ook hierop moet vooral de nieuweling zeer opmerkzaam zijn, opdat hij niet de Liberianen met de inboorlingen verwisselle. Bij de eersten, die uit alle streken van Afrika bijeengegaard zijn, en zich ook onderling sterk vermengd hebben, vindt men dan ook alle mogelijke nuanceeringen, tot zelfs het zwart van het ebbenhout. Evenals bij alle Negers de binnenvlakte der hand en de voetzolen blank zijn, zoo hebben dikwijls ook verscheidene andere plekken der huid eene lichtere kleur, die langzamerhand in de meer donkere kleur van het overige ge-

deelte der huid overgaat. Alle gewrichten, zooals ellebogen, knokkels aan de handen, de kniegewrichten, enz. zijn in het oog vallend donkerder gekleurd dan de overige lichaamsdeelen.

De Negerkinderen zijn bij hunne geboorte blank, of beter gezegd, roodachtig wit, worden echter reeds na eenige dagen donkerder en hebben binnen enkele weken hunne natuurlijke donkere kleur gekregen. Nu en dan vindt men een geval van meer of minder volkomen albinisme, voornamelijk onder de kinderen in de zendingstations, daar de zendelingen het er op aan schijnen te leggen, om alle dergelijke kinderen, zoogenaamde *moonlight-children*, die onder hun bereik komen, als curiositeiten in hunne inrichtingen op te nemen. Zulke menschen hebben eene huid, die niet bepaald wit is, maar geelachtig of roodachtig wit; hun haar is evenzoo gekleurd, groeit niet zoo dicht als en is ook zachter dan het dichte, ruwe haar hunner meer donkere broeders. De iris van het oog is roodachtig, de pupil donkerrood gekleurd. Zij schenen mij zwak en teer gebouwd te zijn. Zeer opmerkelijk kwam het mij voor, dat ik nooit een volwassen Albino aantrof. Of nu deze menschen nooit oud worden, dan of het toeval alleen hier de schuld draagt, kan ik niet zeggen. Slechts zooveel weet ik, dat in de scholen der zendelingen Albino's door hunne medescholieren volstrekt niet veracht of met den nek aangezien worden. Eigenaardig is het, dat onder de Negers aldaar zeer veel gevallen voorkomen van gedeeltelijk albinisme. Dit vertoont zich het meest als witte vlekken op handen en voeten of nog meer aan de handgewrichten en de voetwortels, den voorarm en de scheenbeenderen, vooral op het voorhoofd, ook op het aangezicht en aan den hals; het wordt dan door de Liberianen *dish clout* genoemd.

De huid van den Neger is gewoonlijk koud en vochtig, daarbij echter zeer zacht, bijna fluweelachtig op het gevoel, ofschoon zij, bij nauwkeuriger beschouwing het voorkomen heeft van vol kleine barsten te zijn. Zij is ook veel dikker en sponsachtiger dan die van den Blanke, in het algemeen als voor de tropen geschapen, evenals de bladeren der planten aldaar, en scheidt een naar sterke boter riekend vetzuur af, dat de bekende onaangename negerlucht verspreidt.

Eene enkele maal heb ik een interessant geval van elephantiasis waargenomen in Fali, eene stad, die tamelijk ver in het binnenland ligt. De Neger, bij wien ik deze huidziekte opmerkte, een nog jong en krachtig man, zag er juist uit, alsof hij een vest zonder mouwen of beter gezegd een pikzwart borstpantser droeg, dat een goeden vinger dik was en veel op boomschors gelijkend, de borstkas geheel omsloot. Van onderen scheen het als afgesneden en van boven kwamen armen en hals vrij te voorschijn. Met uitzondering van eene verdikking op den bovenarm ter grootte eener boon, vertoonde zich op het geheele lichaam verder geen spoor van elephantiasis, en het scheen mij, die tegen betaling van een blad tabak dit eigenaardig verschijnsel nauwkeurig mocht bezichtigen, niet toe, dat het zich nog verder zou uitbreiden.

De Negers zijn zeer gevoelig voor koude, en slapen daarom des nachts in hunne hutten altijd bij een goed onderhouden vuur. Ook loopen zij niet gaarne in dauw of regen, maar wanneer zij eenmaal nat geworden zijn, geven zij er niets meer om. Voor het overige gaan zij gaarne in het water en baden en wasschen zich, zoo dikwijls de gelegenheid zich daartoe aanbiedt.

Even groot als hun afkeer is van koude, en om dezelfde reden ook van dauw en regen, even weinig bekommeren zij zich om hitte. De van nature trage Neger schijnt eerst goed warm te moeten worden, voordat de lust tot arbeid bij hem ontwaakt. Een Neger met een droge huid is eigenlijk maar een half mensch. Hij weet niet of hij aanpakken zal of niet. Wanneer hem echter eenmaal het zweet uit alle poriën dringt en in stroomen langs zijn naakt lichaam afloopt, dan schijnt opeens een geheel andere geest in hem gevaren te zijn. Onder luid tieren, schreeuwen en zingen verdubbelt hij zijne schreden; alsof het maar spel was, draagt hij nu den zwaren last, waaronder hij zooeven nog beweerde te zullen bezwijken, of is hij op de rivier, dan slaat hij zijne bladvormige roeispaan tweemaal zoo diep in het water, en doet de kano met de snelheid van den wind over de stille watervlakte voortglijden. Hoe feller de zon op zijn kroesharigen schedel en van het zweet parelende en glimmende huid brandt, des te meer schijnt hij zich in zijn element te gevoelen, des te aangenamer voelt hij zich gestemd en des te gewilliger laat hij zich zelfs voor het zwaarste werk gebruiken.

Het is waarlijk bewonderenswaardig, wat een Neger, die van nature zoo traag is en allen arbeid schuwt, verrichten kan, als hij eens uit zijne traagheid wakker geschud is. Zijn geheele organisme is ten eenenmale verschillend van het onze. Wanneer ons de kracht schijnt te zullen ontzinken, dan begint hij de zijne eerst te gebruiken, en toont, eenmaal aan den gang, in al zijn werk eene bewonderenswaardige taaiheid en volharding. Hij draagt dan zware lasten met het grootste gemak, en daarbij onder voortdurend gezang en gejuich uren ver, zonder stil te staan, berg op en berg af, beken doorwadend, over boom-

stammen klimmend en door moerassen wadend met eene snelheid, waarbij de nevens hem gaande Blanke den adem schijnt te zullen verliezen.

Even sterk als de longen der Negers, schijnt ook hun maag, die men het best met de maag van een struisvogel of haai zou kunnen vergelijken. Als echte kinderen der tropen leven zij, zoo lang het kan, van den eenen dag in den anderen, eten zich, als zij genoegzamen voorraad hebben, den buik onmatig vol, maar weten zich in geval van nood ook zeer goed te behelpen, ja zelfs honger te lijden. Men zegt van de bewoners van Zuid-Europa, dat zij matig zijn en licht verzadigd, en dit wordt gewoonlijk aan het warme klimaat toegeschreven, waarbij het lichaam niet zooveel eigene warmte behoeft te ontwikkelen als in koudere klimaten. Des te meer moet men zich verwonderen, wanneer men onder de keerkringen, waar dit in nog hoogere mate kon verwacht worden, juist het tegenovergestelde vindt, niet alleen wat de hoeveelheid betreft, maar ook vooral wat het vermogen van eene Negermaag aangaat, om warmte ontwikkelende voedingsstoffen, zooals vetten en spiritualiën, te verteren. In dit opzicht zijn de Negers ware Eskimo's. De palmolie drinken zij, als zij ze krijgen kunnen, versch in groote hoeveelheid, en in het verslinden van gezouten spek behoeven zij voor de bovengenoemde bewoners van het Noorden niet onder te doen. Bijzondere voorliefde echter toont de Neger voor geestrijke dranken. Palmwijn, een drank, die, wanneer zij versch is, een zoeten smaak heeft, maar in gegisten toestand de zinnen benevelt, wordt in groote hoeveelheid gedronken. Doch veel hooger dan palmwijn staat bij hen *gin* (jenever) en rum. Ik heb zwarten gezien, die een halve flesch rum in ééne teug uitdronken, zonder dronken te worden. Deze eigenaardigheid moet voornamelijk verklaard worden uit de omstandigheid, dat de zoo goed als naakte Negers zeker evenveel eigen warmte afgeven als de in pelzen gekleede Eskimo's in de poolstreken, en dit warmteverlies moeten zij noodzakelijk op de eene of andere wijze weer herstellen.

Hoe weinig hij het ook moge krijgen, schijnt toch vleesch voor den Neger eene algemeene behoefte te zijn. Hij eet daarom ook met groote gulzigheid alles, wat slechts eenigermate onder deze rubriek kan gebracht worden. Apen, buffels, antilopen, rivierpaarden, alle mogelijke roofdieren, muizen, ratten, krokodillen, slangen, hagedissen, kikvorschen, padden, schildpadden, al zijn zij nog zoo tranig, mosselen, slakken, krabben, larven van insecten, sprinkhanen, alles biedt dezen omnivoren een welkom voedsel aan. Visschen, die in deze streek zeer talrijk voorkomen, vormen algemeen eene zeer geschikte toespijs bij de rijst, en eene met palmolie bereide vischsoep, zeer sterk met Spaansche peper gekruid, is een nationaal gerecht, waar zelfs de Blanke smaak in vinden kan. Hetzelfde is het geval met de zoogenaamde *palaver-sauce*, een op onze spinazie gelijkend gerecht, dat uit bataten- en maniokbladeren, palmolie en Spaansche peper wordt bereid, zoo mogelijk met visch of vleesch wordt doorspekt en waarmede dan de in water gekookte en daarna sterk uitgedampte rijst bedekt wordt. Behalve rijst zijn de voornaamste voedingsmiddelen kassaven (maniok) en bataten, die overal, zoowel in het binnenland als aan de kust, tegenwoordig algemeen gekweekt worden.

2. Tatoueeren en beschilderen der huid. Haartooi.

Evenals alle natuurvolkeren, houden ook de Negers er zeer veel van, om hun lichaam op verschillende wijzen door kunst te versieren. Vrij algemeen verbreid is de gewoonte, om den rug te tatoueeren, hetwelk meestal plaats heeft bij gelegenheid van de feesten, die bij het eindigen van den kinderlijken leeftijd worden gevierd. De teekeningen zijn zuiver symmetrisch en bestaan uit kleine huidverdikkingen of knobbeltjes in den vorm van paarlen, die in dubbele rij de wervelkolom ter lengte van de vijf onderste rugwervels volgen, en van daar aan beide zijden langs de vijf buikribben naar de zijden van het lichaam loopen. Deze op een parelsnoer gelijkende teekeningen ontstaan ten gevolge van steken met eene naald, die uit de vrije hand worden aangebracht, en die men dan, door ze met eene bijtende vloeistof in te wrijven, doet opzwellen. Valt de teekening na de eerste operatie weinig in het oog, zoo wordt deze laatste nog eens herhaald, door de oude wonden op nieuw open te steken en in te wrijven. Hier en daar wordt de teekening door inwrijven met indigo en kool blauw of zwart gemaakt, welke laatste kleur bij de bruine huid altijd nog duidelijk genoeg afsteekt. Eene andere wijze van tatoueeren bestaat daarin, dat men de kenteekenen der stammen op het gelaat, somtijds wel ook op de armen afteekent, waarover later het noodige gezegd zal worden. Zeer interessant, hoewel in geen geval schoon te noemen, is het beschilderen van het lichaam, voornamelijk van het gelaat, met witte of gele klei. Dit heeft in zooverre zijne practische zijde, als de klei, die over het geheele lichaam wordt gesmeerd, de kwalijk riekende vetafscheiding der huid absorbeert, en ik geloof ook, dat het dikwijls alleen met dit doel geschiedt. Een op deze wijze van boven tot onder wit ge-

verfde Zwarte maakt echter op den Blanke een hoogst onaangenamen, afstootenden indruk, die nog verhoogd wordt, als eerstgenoemde zich slechts gedeeltelijk beschildert en b. v., door zijne armen en beenen met witte ringen te versieren, geheel het voorkomen van een zebra krijgt. Nu en dan vindt men ook mannen, die hun geheele skelet op het lichaam schilderen, door met groote zorgvuldigheid in hunne teekening alle beenderen te volgen. Ook vindt men hier en daar menschen, die beenen en armen, alsook de ooren wit verven en een witten ring om elk oog aanbrengen, wat hun in de hoogste mate ontsiert. Veel kieskeuriger en zorgvuldiger zijn in dit opzicht de vrouwen en meisjes, die voor het beschilderen meestal roode klei, gele oker of eene blaauwe verfstof (indigo) gebruiken. Hunne teekeningen bestaan gewoonlijk in aesthetisch gebogene lijnen, die zij meestal op het voorhoofd, aan de slapen of ook wel in het aangezicht aanbrengen. Zeer dikwijls wordt, zoowel door mannen als vrouwen, de huid met eene uit palmolie en welriekende vochten bereide pommade ingewreven, om haar daardoor zacht en lenig te doen blijven

Even belangwekkend als het beschilderen der huid is de wijze, waarop zij zich het haar vlechten, zoowel bij mannen als bij vrouwen. Bekend is het, dat het haar der Negers van nature ruw en hard op het gevoel, en niet in lokken, maar meer in den vorm van kurkentrekkers gewonden is, waardoor het een wollig aanzien verkrijgt. Ook is het niet gelijkmatig over het hoofd verdeeld, maar in kleine, dichte lokken vereenigd, die op geringen afstand van elkander staan, en wordt ook niet zeer lang. In hoogen ouderdom gaat de pikzwarte kleur der hoofd- en der weinige baardharen van grijs tot wit over en geeft den Neger een eerbiedwaardig voorkomen.

In den regel wordt het haar bij mannen en vrouwen kort gedragen zonder eenige frisuur. Zeer dikwijls echter wordt het met veel zorg in sierlijke vlechten gewonden, die in dichte rijen naast elkander aan het voorhoofd beginnen, om, in fraaie bochten over den schedel gelegd, in den nek te eindigen. Nu en dan worden groote haarbundels te zamen tot vlechten gewonden, welke dan in groote wanorde aan alle zijden van het hoofd afstaan en veel op horens gelijken.

De mannen scheren zich, voornamelijk bij de Golahs, dikwijls het hoofd òf geheel kaal, òf zij laten de wonderlijkste figuren in den vorm van bundels, schijven, ringen, driehoeken, strepen en halve manen staan, en wel gewoonlijk zoo, dat dit hun een allerzotst voorkomen geeft.

De vrouwen dragen echter de meeste zorg voor haar haartooi. Zij leggen de reeds vermelde rijen van vlechten aan beide zijden van den schedel, terwijl zij op dezen laatsten een zeer kunstig, fraai vlechtwerk van valsch haar tot eene groote hoogte aanbrengen, dit met hun eigen haar tot een geheel ineenvlechten en alles met den eenen of anderen talisman of met een zilveren gesp kronen. Omdat nu deze haartooi, die buitengewoon veel werk kost, niet iederen dag op nieuw gemaakt kan worden, ontwikkelt zich in de van olie en vet doortrokken vlechten een heir van ongedierte, waarom ook elke Negerin een puntig, houten staafje bij zich draagt, om daarmede, zoo noodig, haar lastige gasten voor een oogenblik tot rust te brengen.

Belangwekkend is het, een kransje van vrouwen gade te slaan, die bezig zijn elkander het haar op te maken. Daartoe zetten zij zich, van een half dozijn tot twintig bij elkaar in een grooten kring voor eene hut op den grond neer, elk tusschen de uitgespreide beenen der achter haar zittende. Nu maakt ieder met het reeds vermelde staafje de haarvlechten der tusschen hare beenen zittende buurvrouw los, en weet daarbij zeer behendig de talrijk rondloopende klaploopers te vangen, om die tusschen hare tanden te kraken en dan als de voortreffelijkste aller lekkernijen te nuttigen, waarbij ten gevolge der hoogst vernuftige inrichting geen der belang hebbenden te kort komt. Het doorzochte valsche haar wordt dan op een zakdoek in de zon gelegd, om daarna op nieuw ineengevlochten en gebruikt te worden. Zulk eene zitting duurt minstens drie uren en gaat, nadat het eerste deel der werkzaamheden, het loswinden der vlechten, afgedaan is, met vroolijken scherts en algemeen gelach gepaard, dat door de ongedwongen wijze, die deze natuurkinderen eigen is, niet nalaat, een gunstigen indruk te maken. Het opmaken van het haar is, met het beschilderen en zalven van het lichaam, bijna de eenige toiletbezigheid der Negerinnen, want aan de weinige lappen, die zij om hunne lendenen dragen, behoeven zij waarlijk geen tijd ten koste te leggen.

3. Kleeding en sieraden. Zindelijkheid.

De k l e e d i n g der inboorlingen is over het algemeen hoogst eenvoudig. De k i n d e r e n loopen tot aan hun tiende jaar geheel naakt rond, of dragen, ongeveer van hun zesde jaar af, een snoer om de lendenen, waarvan van voren een kleine lap afhangt, die bij de meisjes nu en dan met gekleurde glaspaarlen bestikt is. J o n g e m e i s j e s dragen dikwijls een dikke streng van bonte parelsnoeren om de lendenen, waardoor van voren en van achteren eene reep doek van nauwelijks eene hand breed wordt vastgehouden, die tusschen de beenen doorgetrokken is en aan beide einden kwasten draagt, welke tot aan de knieën reiken.

Deze strengen van paarlen, die dikwijls eene belangrijke geldswaarde vertegenwoordigen, zijn een veel voorkomend en geliefd versiersel bij de volwassen meisjes van den stam der Vey's. Het meest gewone en dikwijls het eenige kleedingstuk bij de volwassen lieden van alle stammen, voornamelijk bij de mannen, is steeds een groote zakdoek (*handkerchief*), zooals men dien in de factorijen aan de kust voor een shilling het stuk kan koopen, en die op verschillende wijzen tusschen de beenen doorgetrokken en om de heupen bevestigd wordt. Gehuwde vrouwen dragen gewoonlijk eene reep eigengemaakt of geïmporteerd katoen van de meest verschillende kleuren om de lendenen gewonden. Alleen op feesten en wanneer zij uitgaan, dragen de mannen, en wel de aanzienlijken, een eenvoudig lang hemd zonder mouwen (*country gown*) van *country cloth* (inlandsch laken) of van geïmporteerde, meest witte of blauwe stof, dat op de borst met een groote zak is voorzien, of zij werpen een zeer groot stuk inlandsch laken in smaakvolle plooien om het lichaam en over den linker schouder, waarbij de rechter arm vrij blijft. Ook de vrouwen gaan in dergelijke gevallen beter gekleed door haar lichaam tot onder de armen in eene grooten doek te hullen. Alleen zij, die min of meer met de beschaving in aanraking gekomen zijn, dragen eene soort van korte broek, uit lichte stof vervaardigd, die zelden tot aan de knieën reikt, en aan eene zwembroek doet denken.

Altijd, waar het ook zij, te huis of op reis, loopt de Neger blootsvoets. Zijne breede, eeltige voeten en korte, rechte teenen schuwen noch de kantige steenen van het woudpad, noch knoestige wortels en doornen, zelfs niet den beet der aan den weg liggende giftige slangen. Alleen de Mandingo's dragen nu en dan, echter zelden en alleen te huis, als artikel van weelde sierlijk uitgesneden houten sandalen met zeer hooge hakken, die door middel van riemen aan de voeten vastgehecht worden. Het hoofd dragen zij meest bloot en bedekken het hoogst zelden met eene muts van inlandsch laken, roode of zwarte in de factoriën gekochte, meest wollen mutsen, of met een uit gras gevlochten hoed, of de Negerin omwindt het met een als een tulband gevormden zakdoek.

De Negers, en daaronder voornamelijk de vrouwen, houden er buitengewoon veel van, zich zooveel mogelijk met allerlei versierselen te behangen. In de streken ten westen van Monrovia, in het bijzonder bij den Vey-stam, geeft men voor zulke zaken aan het zilver de voorkeur boven alle andere metalen. Daar echter in het land zelf geen zilver voorkomt, wordt het door den handel in hunne handen vallende Amerikaansche geld tot dit doel gebezigd, en tot ringen om vingers en teenen, armbanden, agraffen, en groote medaillons verwerkt, die aan zilveren, soms zesvoudig gewonden halskettingen op de borst gedragen worden. Dikwijls vindt men, voornamelijk bij de Kroo's, als versiersel ijzeren en koperen armringen. Gouden sieraden worden alleen bij de Mandingo's aangetroffen. Glasparels zijn in den jongsten tijd bijna geheel uit de mode geraakt, en worden hoogstens nog in dikke strengen tot lijfgordels voor groote meisjes of tot halssnoeren voor kleine kinderen gebruikt. In de plaats hiervan zijn bijna algemeen in den smaak eene soort van agaatkoralen (*tenda beads*) van ongeveer een duim lang, die bijna overal in het binnenland eene gangbare munt zijn en per stuk de geldswaarde van een shilling vertegenwoordigen. Echte en geïmiteerde koralen zijn niet gezocht. Wel echter draagt men sierlijk in zilver gezette hoektanden van luipaarden, tijgerkatten, wilde zwijnen, rivierpaarden, alsook krokodillentanden, klauwen van luipaarden enz. aan hals- en armbanden en om de enkels. De tanden van luipaarden zijn zeer gezocht en vormen een waardig sieraad voor vorsten en hunne vrouwen. Alleen om de vier hoektanden wordt de kop van een ouden luipaard verder in het binnenland met een slaaf betaald. Dikwijls ziet men volwassen meisjes geheele hals- en armbanden, ja zelfs lijfgordels dragen, die uit aaneengeregen zilveren munten bestaan, en hier en daar ontmoette ik zulke meisjes, die letterlijk stijf stonden van het zilver. Op ons jachtverblijf in Hokhie aan de Fisherman Lake bezocht ons een tijdlang eene vrouw uit eene naburige stad met twee jonge, schoone dochters, om ons die ten huwelijk aan te bieden. Beiden waren met zilveren versierselen op boven beschrevene wijze geheel behangen. Ieder droeg in haren sierlijk gevlochten en hoog opgekamden haartooi een zilveren diadeem, aan een zesdubbelen zilveren halsketting een medaillon, en om de lendenen een dubbelen gordel van zilveren munten; verder talrijke zilveren armbanden en ringen om vingers en enkels. Ik schatte de waarde in zuiver zilver van elk dezer zwarte schoonheden op 30—40 dollars, en was daarom zeer verwonderd, toen de waardige moeder, bij mijn schertsend dingen om den prijs van elke dochter, van 30 dollars op 20 afdaalde. Een zwarte vriend echter, die even als moeder en dochters mijne scherts voor ernst opnam, trok mij ter zijde, en fluisterde mij in het oor, dat ik mij in acht moest nemen, daar de sieraden niet aan de dochters maar aan de moeder behoorden, en na de bruiloft door deze weder teruggenomen zouden worden.

De inboorlingen van Liberia zijn over het algemeen zeer

zindelijk, zoowel op hun lichaam alsook op de woningen en de open plaatsen in dorpen en steden, en munten in dit opzicht zelfs boven de Amerikaansche Liberianen uit. Zij baden zich zeer dikwijls en wasschen zich elken avond op eene opzettelijk hiervoor ingerichte omheinde plaats, waar zij naakt neerhurken en zich geheel met water uit een gereed staanden ketel begieten.

4. Verdeeling in stammen.

De inboorlingen zijn in een groot aantal stammen verdeeld, waarvan elk eene bijzondere, eigenaardige taal heeft, die door de lieden van andere stammen niet verstaan wordt. De belangrijkste stammen om en ten westen van Monrovia zijn: De Kroo's, Golah's, Boozies, Pessies, Mandigo's, Deh's, Vey's en ten westen van hen de Gallina's. De twee machtigste stammen ten oosten van Monrovia zijn de Bassa's in de Bassa County, die tot er in het binnenland zich uitstrekken, en de oorlogzuchtige Grebo's aan kaap Palmas, die den Liberianen reeds zooveel moeite veroorzaakt hebben [1]). De Kroo's, wier nederzettingen over de geheele Liberiaansche kust verbreid zijn, hebben geen gemeenschappelijk stamopperhoofd. Zij vestigen zich bij voorkeur in de nabijheid der Liberiaansche havens, waar zij, streng van andere inboorlingen en Liberianen afgezonderd, zoo dicht mogelijk aan het zeestrand, in dorpen (*Krootowns*), bij elkander leven. Een Liberiaansche havenplaats zonder *Krootown* laat zich nauwelijks denken. Alleen tusschen Sinoe en Cape Palmas, waar zij eene kleine kuststreek als stameigendom bezitten, wonen de Kroo's als stam in grooter getal bij elkander; zij daar zijn als gevaarlijke zee- en strandroovers bekend. De mannen zijn uitsluitend visschers, en dobberen, zelfs bij slecht weder, in hunne kleine van uitgeholde boomstammen vervaardigde kano's op de golven, om met den hengel te visschen. Hun kano weten zij zelfs bij stormachtig weder zoo behendig te besturen en te keeren als een ruiter zijn paard. Zij verhuren zich dikwijls op de uit Europa komende schepen, en varen dan met deze de kust langs, om in plaats van de blanke matrozen, die hier geen zwaar werk kunnen verrichten, in de verschillende havens het lossen en laden alsook ander zwaar werk aan boord te verrichten, en worden bij den terugkeer aan hunne woonplaats weder aan land gezet. Deze Kroo-Negers, die zich voor geld aan schepen en handelsfactorijen verhuren, zijn op de geheele kust van Guinea algemeen onder den naam van Kroo-boys bekend en als goede arbeiders ten eenenmale onmisbaar geworden. De Kroo's hebben meest harde, scherp uitgedrukte gelaatstrekken, waaruit een zeker zelfbewustzijn en eene innerlijke energie spreekt. Zij zijn meestal kort en ineengedrongen en doorgaans van herkulische kracht, hebben een waren stierennek, en de ontwikkeling der spieren aan lijf en ledematen is bewonderenswaardig. Om hunne kracht, behendigheid en taaiheid zijn zij aan boord der schepen ten eenenmale onontbeerlijk. Zij verhuren zich gewoonlijk aan de schepen tegen een zeker maandelijksch salaris, ongeveer 5—7 dollars met de kost, die per man ongeveer 1½ pond rijst per dag bedraagt, benevens het gebruikelijke oorlam. De rijst koken zij zelf, en weten altijd op de eene of andere manier wat gezouten vleesch of spek daarbij te krijgen. Bij het sluiten van het contract is in den regel de chef of het opperhoofd van de betreffende Krootown tegenwoordig, die daarvoor een *book* (boek, schriftelijk bewijsstuk) verlangt, en gewoonlijk ook het voor de eerste maand vooruit betaalde bedrag der aangeworven personen opstrijkt. Het „*book*" speelt over het algemeen onder de Negers eene groote en hoogst gewichtige rol. Elk contract, ook het geringste, wordt als het ware door eene schriftelijke bevestiging daarvan verzekerd en geheiligd. De Neger, tegenover wien ik eene verplichting aanga, is tevreden, als ik hem met een „*book*", een schriftelijk bewijs daarvan geef, hoewel hij zelf niet lezen kan. Immers hij is overtuigd, dat ik op vertoon van het betreffende „*book*" de op genoemden datum aangegane verplichting dadelijk accepteer. Al wat geschreven is, is voor hem een „*book*", zij het een brief, een huurcontract of een dienstverdrag, eene schuldbekentenis of een aan hem gegeven bewijs van goed gedrag. Al deze *books* bewaart hij met de grootste nauwgezetheid en weet nog jaar en dag, ofschoon hij zelf niet lezen kan, van alle *books*, die in zijn bezit zijn, de beteekenis, den datum en de grootte eener eventueele schuldvordering zeer nauwkeurig.

In één opzicht hebben deze *books* dikwijls nog eene hoogst gewichtige beteekenis, daar men dezen, voornamelijk de „*books*" der blanke zendelingen, tooverkrachten toeschrijft. Zoo zond Mr. Day, de Luthersche zendeling in de *Mühlenburg Mission* eens zijn zwarten agent tamelijk ver het binnenland in naar eene stad, waar men de vrouw van een zijner arbeiders gevangen hield, om de uitlevering der gevangene te vragen. Hij gaf zijn bode eene schriftelijke volmacht mede, die natuurlijk niemand lezen kon. Trots de vertooning dezer volmacht wilde echter het hoofd van den stam niet toestemmen, waarop dan de

[1]) Van al de tusschen Bassa en Cape Palmas woonachtige stammen is nauwelijks meer dan hun naam bekend.

bode, ziende dat alle verdere pogingen vruchteloos bleken, het medegenomen „*book*" op het hoofd van het op het publieke plein staande afgodsbeeld legde met de woorden, dat hij niet voor de verdere gevolgen wilde verantwoordelijk zijn. De inwoners der stad echter vreesden, dat het *book* van den zendeling (*God-man*) een machtiger Fetisch zoude zijn dan de hunne, riepen dadelijk den gezant terug, leverden hem de gevangene uit en verzochten hem dringend, om toch het *book* weêr weg te halen en mede te nemen. Geen hunner waagde het dus, om het aan te raken.

Daar de zeelieden de vreemdklinkende namen der Kroo's niet kunnen onthouden, geven zij hen zoo zonderling mogelijke, Engelsche namen, die zij dan voor later behouden, bv.: *Jack go away*, *Ben half a dollar*, *Jack after supper*, *Bob look out*, *Flying Jib*, *Two-pound-ten*, *Peter Neverfear*, *Charles Foretop*, *Tom Saltwater* e. m. a.

De Kroo's zijn trotsch op hun zeemans- en visschersberoep, en zien alle andere Negers, die nooit op zee geweest zijn, met eene zekere minachting aan. Zij laten zich nooit er toe bewegen, om het land te bewerken, maar laten dit voor hunne vrouwen en slaven over. Wel echter timmeren ze hunne kano's zelf en leggen hierin eene groote behendigheid en vaardigheid aan den dag. In eene Krootown ziet het er zeer schilderachtig uit. De wanden der lage, niet zeer ruime hutten bestaan uit keurig gemaakt sterk matwerk, dat dikwijls met eene laag klei bestreken wordt, het dak uit de gevederde bladen der olie- en wijnpalmen Aan de inwendige inrichting der hutten besteden de Kroo's veel meer zorg dan de overige inboorlingen. Men vindt daarin banken en stoelen van vlechtwerk, dikwijls zelfs eene tafel, en altijd gemakkelijke bedsteden, die met zachte matten, vaak ook met *country cloth* bedekt zijn. Over het algemeen ziet men overal eene zekere mate van welvaart, in de hut zoowel als in de kleeding, welke laatste veel rijker en weelderiger is dan die der zwarte landratten. Velen dragen wollen zeemansbuizen, zooals zij over het algemeen met groot zelfbehagen bij elke gelegenheid den zeeman uithangen; verder dragen zij een breedgeranden vilt- of stroohoed en dikwijls over den onvermijdelijken zakdoek zelfs eene broek. Voor het overige ziet men ze dikwijls met de afgedragen kleederen der Europeesche zeelieden en uniformstukken van marineofficieren zeer fantastisch uitgedost, en in den laatsten tijd wandelen zij, wanneer zij aan wal vertoeven, met het daar meer en meer in de mode komende zonnescherm. Ook de vrouwen gaan beter gekleed dan die der overige Negers, daar zij zich dikwijls twee of drie doeken, de eene over den anderen, om de heupen binden. De Kroo's houden zeer veel van sieraden en dragen, voornamelijk aan de armen, gaarne ivoren ringen, die zij op hunne zeetochten in de Cameroon- en Gaboonstreken ingeruild hebben.

Ook de voeding der Kroo's is beter dan gewoonlijk bij de overige Negers. Zij voeden zich voornamelijk met rijst, die zij òf in de factorijën koopen, òf die hunne vrouwen zelve planten, daarenboven ook met bataten en maniok en hebben als toespijs visch, gezouten vleesch en spek, dat zij aan boord der schepen tegen versche visch inruilen, of palmolie. In het gebruik van vleesch zijn de Kroo's nog minder kieskeurig dan de overige Negers, en zelfs de verregaande *haut-goût* van een gestorven alligator of van een aangespoelden dolfijn kan hen volstrekt niet beletten, zulk vleesch met smaak te nuttigen.

De Kroo's schijnen in vroegeren tijd niet zulke hartstochtelijke zeelieden te zijn geweest als tegenwoordig, ja zelfs is er eene sage onder hen in omloop, die zegt, dat zij vroeger ver in het binnenland gewoond hebben, en alleen door oorlogen naar de kust zijn gedrongen. Men vindt overigens ook bij andere Negerstammen sporen eener vroegere volksverhuizing, waarbij misschien de oorspronkelijke kustbevolking geheel uitgeroeid of ten minste onder de nieuw aangekomen stammen is vermengd geraakt. De Kroo-Negers dragen als onderscheidingsteeken van hunnen stam eene getatoueerde streep van ruim een vinger breed, die loodrecht over het voorhoofd en den rug van den neus loopt.

De Vey-stam is over een zeer groot gebied verspreid, want het omvat de geheele kuststreek van Monrovia tot westelijk van de Marfa River en strekt zich langs de laatstgenoemde rivier even als langs de bijrivieren van de Fisherman Lake tot eenige dagreizen ver in het binnenland uit. De Vey's staan onder eenige machtige vorsten; die van het oosten onder een zekeren Vey John of John Gray, die van het westen onder Barlah, Freeman en Marana Sandfish. Deze laatste, de machtigste van allen, heeft zijne residentie in de sterk bevestigde stad Cobolia aan de Marfa River en leeft steeds in oorlog met de Gallinas-stammen aan de Manna-, Solyman- en Gallinas River. De Vey's zijn goedgebouwde, vriendelijke, goedhartige lieden, onder wien een Blanke zeer vreedzaam leven kan. Zij hebben eene zeer welluidende taal, die rijk is aan verhalen, en bezitten sedert ongeveer 50 jaren eene geheel eigenaardige schrijftaal, die een lid der wijdverbreide familie Gray zou hebben ingevoerd. De Vey's zijn buitengewoon vreedzaam van aard en laf in den oorlog, zoodat zij bijna altijd het onderspit delven en steeds door uit het noorden en westen invallende rooverbenden aangevallen en

geplunderd worden. Zij zijn over het algemeen bekwame handwerkslieden en vlijtige landbouwers, dragen veel zilveren sieraden en zijn hartstochtelijk aan het spel verslaafd. Zij zijn zeer ontvankelijk voor den Islam, die bij hen groote vorderingen maakt. Van andere stammen plegen zij zich door geen uiterlijk kenteeken te onderscheiden.

De Gallinas-stammen, de westelijke buren van de Vey's, schijnen, evenals de Kroo's, ver uit het binnenland gekomen te zijn, staan onder de opperheerschappij van eenige machtige vorsten en zijn over een grondgebied verspreid, dat door de zee, de Mannah River in het zuidoosten en de Gallinas River in het noordwesten begrensd wordt, en zich tamelijk ver naar het binnenland uitbreidt. Met de Vey's voeren zij haast bestendig oorlog, dien zij door de gehuurde krijgersbenden der Kosso's laten uitvechten. Zij hebben zeer veel gevoel voor kunst, maken sierlijk snijwerk in hout en zijn goede zilversmeden. Ook onder hen heeft, bijna nog meer dan onder de Vey's, de Islam ingang gevonden.

De Deh-stam, insgelijks met eene eigene taal, was vroeger zeer machtig en bewoonde een uitgebreid gebied, maar is tegenwoordig door aanhoudende oorlogen, voornamelijk met de naburige Golah's, bijna uitgeroeid en omvat nog slechts eenige kleine verstrooide landstreken achter Monrovia, aan de Little Cappe Mount River en aan de middenloop van den St. Paul.

Een zeer machtige en invloedrijke stam zijn de Golah's, die de met oerwoud bedekte streken aan den middenloop van den St. Paul tot bijna aan de Mandingo-hoogvlakte bewonen, en door den omzichtigen, oorlogzuchtigen en gevreesden koning Fân Quequeh geregeerd worden, die zijne residentie in Sublum, eene zeer sterke stad in het stroomgebied van de Little Cappe Mount River, gevestigd heeft. De Golah's zijn oorlogzuchtige, twistzieke en diefachtige menschen, die altijd gewapend rondloopen en trotsch op hunne dapperheid zijn. Zij missen veel van de goedhartigheid en vriendelijkheid der Vey's, en reeds hunne taal klinkt veel ruwer en is armer aan vokalen dan de Vey-taal. Daar zij geene waterwegen bezitten en bijna geheel van de hen omringende stammen afgezonderd leven, zijn zij somber en achterhoudend, zagen ons bezoek steeds met leede oogen aan en zochten, deels uit argwaan, deels uit hebzucht, ons verder voorwaarts dringen steeds op alle mogelijke wijzen te verhinderen, wat dan ook volkomen gelukte, daar wij, om verder te reizen, geheel afhingen van dragers uit hun stam. Zij bezitten geen uiterlijk stamkenteeken.

Oostelijk van de Golah's houdt de Pessy-stam zijn verblijf, die eveneens voor zeer krijgszuchtig, roofziek en diefachtig doorgaat, en bijna altijd met den ten westen van de St. Paul en ten noorden van de Golah's wonenden stam der Busie's in vijandschap leeft. In de streek, die door dezen laatsten stam bewoond wordt, heeft het oerwoud gedeeltelijk opgehouden een afgesloten geheel te vormen, en de grond is een golvend heuvelland, waarin grassteppen en bebouwde dalen afgewisseld worden door met bosch begroeide heuvelen en kale rotsen.

De Busie's oefenen den landbouw uit, planten veel katoen, weven doeken en hebben druk bezochte markten in hunne goed bevestigde steden. Zij zijn over het algemeen schoon en krachtig gebouwd en onderscheiden zich van de overige stammen door eene blauwe streep, die van de slaap tot aan de kin loopt, terwijl de Pessy's eene dergelijke streep hebben van het oor tot aan den buitensten ooghoek.

Eerst achter deze genoemde stammen begint de eigenlijke Mandingo-hoogvlakte, die door den zich verbazend ver uitbreidenden Mandingo-stam bevolkt is. Daar vindt de wandelaar bijna onafzienbare grasvlakten, waarop hier en daar slechts een eenzame boom te zien is, en waar landbouw en veeteelt bloeien, daar men zich hier niet behoeft bezig te houden met den zwaren en moeielijken arbeid van het omhakken der wouden. Als brandstof gebruikt men paarden- en koemest, en de muren der groote steden zijn, evenals al de huizen, van klei gebouwd. Twee belangrijke steden der Mandingo's zijn Mussardu en Madina. De Mandingo's zijn beroemd door hunne kunstvaardigheid in het bewerken van leder en het vervaardigen van goudsmidsartikelen. Zij hebben, evenals de Busie's, eigene smeltovens voor het smelten van ijzer en zijn voortreffelijke smeden, wevers en landbouwers. De Mandingo's zijn zonder uitzondering aanhangers van den Islam. Hunne talrijke Derwischen hebben in alle steden talrijke scholen, waar zij de kinderen onderwijs geven in het lezen en schrijven der Arabische taal, en er heerscht onder hen eene zekere welgemanierdheid en beschaving, die zelfs tot bij den Vey-stam merkbaar is.

5. Talen der inboorlingen.

De talen der verschillende stammen zijn, ofschoon zij in menig opzicht overeenkomst met elkander vertoonen, toch zeer van elkander onderscheiden, zoodat de lieden van den eenen stam de taal van den stam hunner naburen niet kunnen verstaan en men dikwijls in twijfel staat, of zij allen wel tot denzelfden taalstam behooren, wat nu en

dan nog beweerd wordt. Terwijl eenige stammen, zooals de Golah's, Pessie's, Bassa's en bovenal de Kroo's eene ruw klinkende taal spreken, in welke vooral de *r* buitengewoon hard wordt uitgesproken, heeft de Vey-taal iets welluidends en aangenaams en is ook naar evenredigheid het gemakkelijkst te leeren. In deze taal, evenals in de Golah-taal, zijn de klanken R en L moeielijk van elkander te onderscheiden. Hoezeer echter de talen van twee naburige stammen van elkander kunnen verschillen, moge een klein voorbeeld, het tellen van één tot tien, bewijzen. Zooals bekend, hebben alle Negers in Opper-Guinea het quintesimaalsysteem, zoodat dus vijf en alle veelvouden van vijf als eenheden worden aangemerkt.

	Golah.	*Vey.*
1 =	gûn	dondo
2 =	tië	fela
3 =	täi	saqua
4 =	tina	nani
5 =	nono	solu
6 =	nona dië gûn	su-dondo [1])
7 =	nona dië tië	su-fela
8 =	nona dië täi	su-saqua
9 =	nona dië tina	su-nani
10 =	iësia	tan [2])

Van daar telt men verder:

11 =	iësia dië gûn	tan-dondo
12 =	iësia dië tië	tan-fela
		enz.

Eene in het oog vallende eigenaardigheid bij het tellen tot honderd is, dat de getallen 20, 40, 60 en 80 bijzondere eenheden vormen, op dezelfde wijze als dit in het Fransch met de getallen 60 en 80 het geval is. In de Vey-taal b.v. luidt dit als volgt:

20 =	mobandi	
25 =	mobandi aco[3]) solu	(20 + 5)
30 =	mobandi aco tan	(20 + 10)
35 =	mobandi aco tan-solu	(20 + 15)
40 =	mofelabandi	(2 × 20)
50 =	mofelabandi aco tan	(2 × 20 + 10)
60 =	mosaquabandi	(3 × 20)
70 =	mosaquabandi aco tan	(3 × 20 + 10)
80 =	monanibandi	(4 × 20)
90 =	monanibandi aco tan	(4 × 20 + 10)
99 =	monanibandi aco tan su-nani	(4 × 20 + 19)

[1]) Verkorting van *soludondo*.

[2]) Met den Franschen neusklank uit te spreken.

[3]) Aco = en

100 =	hondo dondo [1])	(1 × 100)
101 =	„ „ aco dondo	(1 × 100 + 1)
	enz.	

Voor den reiziger is het niet moeielijk, ook zoolang hem de verschillende Negertalen nog vreemd zijn, om met lieden der onderscheidene stammen te verkeeren, daar er onder hen genoeg zijn, die in hunne jeugd eenigen tijd aan de kust doorgebracht en daar Engelsch geleerd hebben. Daar velen dezer menschen twee of meer Negertalen tegelijk spreken kunnen, zoo is het de eenvoudigste manier om zulk een taalkundige in zijn dienst te nemen, ten einde hem bij voorkomende gelegenheden als tolk te kunnen gebruiken. Door den tijd, als men langer onder een stam geleefd heeft, leert men dan genoeg van diens taal, om zich zelve te kunnen helpen. Dichter bij de kust zijn bovendien in alle Negerdorpen menschen genoeg, die meer of minder vlug dat bonte Neger-Engelsch spreken, hetwelk aan het gesprek zulk een eigenaardigen tint geeft [2]). Het nabootsingsvermogen van den Neger uit zich ook hierin, en men staat werkelijk verbaasd, dat een Negerjongen van 12—15 jaar behalve het Neger-Engelsch reeds drie of vier geheel verschillende Negertalen vloeiend kan spreken. Overal, hoe ver men ook in het binnenland doordringt, treft men in de taal sporen aan van een vroeger verkeer met Spanjaarden en Portugeezen. Zoo hoort men zeer algemeen het woord *save* [3]) (weten). De Engelsch sprekende inboorling zegt dus niet: „*you know*," maar bijna altijd: „*you save*," of: „*me save*" (ik weet) of: „*me not save*" (ik weet niet). Zulke taalkundige verschijnselen zijn er nog verscheidene, b.v.: het aan de geheele westkust gebruikelijke woord „*palaver*," dat, evenals het Spaansche „*palabra*" (Portug. „*palavra*") eene vrij algemeene beteekenis heeft. Men zegt b.v.: „*That be no p'laver*," voor: het is de moeite niet waard er over te praten; of: „*that be wowo* (*bad*) *p'laver*" (dat is een leelijk geval), of: *I make you p'laver* (ik daag u voor den rechter). De eigenlijke beteekenis van het woord *palaver* is overigens eene voor eene openbare vergadering gevoerde verhandeling, zij moge eene rechtsvraag, eene beslissing over oorlog en vrede (*war-palaver* en *peace-palaver*) of eene andere publieke aangelegenheid betreffen. In zekere groote middelpunten van het handelsverkeer, zooals b.v. in Boporo, de hoofdstad van

[1]) Voor de eenheid „honderd" moet vroeger een ander woord bestaan hebben en eerst in nieuweren tijd door het kortere Engelsche *hundred* (*Hondo*) vervangen zijn.

[2]) De Liberianen onderling maken van dat genoemde Neger-Engelsch geen gebruik, wel echter in het verkeer met de inboorlingen.

[3]) Afgeleid van het Spaansche en Portugeesche „*saber*."

het Boatswain-district, hoort men de talen van alle omliggende stammen spreken, en er zijn lieden, die al deze talen verstaan en ook spreken kunnen. In Boporo hoort men volgens den Liberiaanschen reiziger Anderson Mandingo, Pessy, Boozie, Bundie, Golah, Deh, Hurrah, Mambunah en Vey door elkaar spreken; echter is laatst genoemde daar de gewone spreektaal.

6. Maatschappelijke en staatkundige inrichtingen.

De bevolking van een stam staat onder een vorst of koning, die echter geenszins onbeperkt gebiedt, geen staand leger heeft en zijne hofhouding ook niet op zulk eene groote schaal inricht, als wij dit gewoonlijk hooren van den koning der Ashanti's in Kumassie of van den vorst van Dahomeh. Evenals het geheele volk in armoedigen toestand verkeert, zoo ook zijn koning. Niettemin weet hij, ook als hij te huis is, voornamelijk bij audientiën eene zekere waardigheid te vertoonen. Voor zoover ik weet, heft geen koning eene algemeene belasting, maar zijn rijkdom bestaat evenals die van alle rijken des lands in een zoo groot mogelijk aantal vrouwen en slaven. Het komt mij voor. dat hij in tijd van vrede zijne macht zeer weinig laat gelden, maar veeleer dan slechts de plaats van een rechter inneemt, in oorlogstijd echter schijnt hij onbeperkt over zijn land te gebieden en ter verdediging van het eigen land alsook over invallen in het vijandelijke land de noodige schikkingen te maken. Zoo eenvoudig hij zich ook te huis moge gedragen, zoozeer is hij er op gesteld, op reis zijne macht in haar schoonsten glans te toonen. Een koning neemt op reis steeds een geheelen hofstoet van hooge raadgevers, gewapende soldaten en eene menigte vrouwen mede, die allen in min of meer kostbare toga's en omslagdoeken gehuld zijn en met lange zwaarden (meest afgekeurde Europeesche kavalleriesabels), ruiterpistolen en fraai bewerkte dolken van eigen fabriekaat zijn gewapend. De koning draagt echter onder zijne toga even goed zijn zakdoek als elk zijner onderdanen, en op het hoofd eene muts van otter- of luipaardenhuid; evenals zijn geheele gevolg, loopt hij blootsvoets.

De vasallen dezer koningen zijn eigenlijk in vredestijd vrij onafhankelijk en gedragen zich ook als heeren in hun gebied. Echter trekken ook zij van hunne onderhoorigen geen belasting, maar vergenoegen zich met de opbrengst van den arbeid hunner lijfeigenen, vrouwen en slaven. Iedere belangrijke nederzetting (*town*) staat onder een hoofdman (*chief, headman*) die echter zoo mogelijk den koningstitel aanneemt. Zij spelen in hunne plaatsen de rol van patriarch en zijn nu van groote, dan van nagenoeg geen beteekenis.

Zoals reeds vroeger vermeld is, bestaat onder deze Negers algemeen de polygamie. Toch heeft alleen de rijke een groot aantal vrouwen, de onbemiddelde en arme heeft er gewoonlijk slechts ééne. Het aantal der vrouwen en slaven, die iemand heeft, vormt den algemeenen maatstaf ter beoordeeling van zijn rijkdom. Hoe rijker de Neger is, en hoe hooger de rang, dien hij in de maatschappij inneemt, zooveel meer vrouwen heeft hij. Ik heb koningen leeren kennen, die 20, 50, ja zelfs 100 vrouwen bezaten, wat overigens voor een vorst eene lichte zaak is, want hij erft de vrouwen zijns vaders, zooals hem ook diens slaven, evenals het overige vermogen en de regeering des lands ten deel vallen. Deze eigenaardigheid is van bijzondere beteekenis voor de plaats, welke de vrouwen aldaar in de maatschappij innemen. Zij worden wel is waar niet, gelijk de slaven, als een soort van waar aangemerkt. Even weinig echter moet men aan eene gelijkstelling in rechten met den man denken. De vrouwen leven niet allen met den man samen, maar zijn deels in verschillende steden des lands verstrooid, deels leven zij op farms, waar zij het opzicht houden over den arbeid van een aantal slaven, en voor haar man werken. Zelfs aan vrouwen uit de hoogere standen en in nog veel hoogere mate aan die der lijfeigenen en slaven, wordt een groot deel van den arbeid opgedragen. Evenals de slaven, moeten zij arbeiden, terwijl de mannen slechts doen wat zij verkiezen. Het is namelijk de plicht der vrouw om, nadat met behulp der mannen de farms aangelegd en beplant zijn, hierover toezicht te houden en den oogst binnen te brengen; verder moeten zij voor de bereiding der spijzen zorgen en allen huiselijken arbeid verrichten. Er worden echter ook onder deze Negers nu en dan vrouwen gevonden, die zich eene hooge, aanzienlijke plaats weten te veroveren en in zaken van staatsbestuur grooten invloed uitoefenen of na den dood van haren koninklijken gemaal zelfs wel de regeering aan zich trekken en met bekwame en krachtige hand den schepter weten te voeren. Een voorbeeld hiervan levert de koningin *Sandamanna* in Japaca. (Zie derde hoofdstuk.)

De toestand van den slaaf is over het algemeen volstrekt niet beklagenswaardig te noemen. De slaaf wordt door zijn heer, zoolang hij arbeidzaam is en zich ordelijk gedraagt, goed behandeld, en in zekeren zin als een lid van het gezin aangemerkt, zoodat men dikwijls slechts met moeite een onderscheid tusschen heer en slaaf kan opmerken. Deze laatsten worden ook alleen in geval van nood verkocht, b. v. als de heer eene schuld op geene

andere wijze meer kan afbetalen, of wanneer de eene of andere slaaf door slecht gedrag zelve hiertoe aanleiding geeft. De gemiddelde prijs van een slaaf is tegenwoordig 15 dollars. De slaaf kan op drie verschillende wijzen in den toestand van slavernij komen. Of hij is het kind eener slavin, òf hij is krijgsgevangene, òf hij heeft tegenover anderen eene schuld, die hem op het verlies zijner vrijheid te staan is gekomen. Het tweede geval komt van alle drie wel het meest voor. Gewoonlijk wordt echter een in krijgsgevangenschap geraakte vrije tegen betaling van twee slaven weder uitgeleverd; krijgsgevangen slaven worden nooit vrijgekocht.

Vele heeren, voornamelijk de vorsten, hebben verscheidene honderden slaven, die hen deels bedienen, voor het grootste deel echter het land moeten bebouwen. De slaven kunnen zich over het algemeen goed in hun lot schikken en worden ook gewoonlijk door hunne heeren in zekeren zin aan zichzelve overgelaten, en met die goedheid behandeld, welke aan de Negers in hun onderling verkeer zoozeer eigen is. Maken zij zich echter aan de eene of andere zware misdaad schuldig, dan ondervinden zij ook, hoe streng hun meester zijn kan, die zulk een misdadiger wel eens zoo lang laat slaan, dat hij er onder bezwijkt.

Eene daad van buitengewoon ruw geweld vermeldt de meergenoemde Neger *Anderson* in het bericht over zijne reis naar Mussardu. Daar dit bericht tegelijk een trouw beeld geeft van de barbaarsche wijze van oorlog voeren aldaar, zoo moge het hier in het kort worden weêrgegeven.

Nadat in 1866 een oom van koning *Momoru* van *Boporo* (de groote hoofdstad van het Condo- of Boatswain-land, drie dagreizen van Monrovia) was gestorven, was het noodig, ten einde de schulden van den afgestorvene te kunnen betalen, eenige zijner slaven te verkoopen, die als landbouwers in *Musadalla's town* bijeenleefden. De betrokken slaven echter boden tegenstand, en na eenig bloedvergieten kwam het tot een algemeenen opstand, waarbij de gezamenlijke slaven der stad besloten, zich tot het uiterste te verdedigen. Zij namen hierop de stad geheel in hun bezit, herstelden in allerijl de oude vestingwerken en poorten en voorzagen zich, zoo goed als het ging, van wapenen.

Na het eerste uitbreken van den opstand liet koning *Momoru* de rebellen uitnoodigen, weder tot onderwerping terug te keeren, terwijl hij hun vergiffenis beloofde voor al wat er tot nog toe gebeurd was. De mannen waren geneigd zich te onderwerpen; maar op het laatste oogenblik sprong eene vrouw in den kring en spoorde hen aan tot tegenstand, terwijl zij verklaarde, dat Momoru deze voorgewende amnestie enkel als lokaas wilde gebruiken, om hen later des te beter te kunnen straffen. De moedige vrouw besloot hare rede met de woorden, dat, indien hun hart begon te beven, zij liever hunne zwaarden aan de vrouwen zouden geven, die, naar zij hoopte, beter wisten, wat zij te doen hadden. Deze krachtige taal deed de mannen dan ook besluiten, om in het verzet tegen hunne heeren te volharden; zij braken alle onderhandelingen af en sloten, om zich krachtiger te kunnen verzetten, een verbond met het volk der Bundies, dat toenmaals met de inwoners van Boporo in vijandschap leefde. De koning van Boporo echter trachtte met het Bundie-volk vrede te sluiten, om dit dan tegen de opgestane slaven in het veld te kunnen brengen. Het opperhoofd der Bundie's nam de vriendelijke geschenken van beide partijen aan en betaalde kort daarop de arme slaven met een verraad, dat aan de meesten van hen het leven kostte. Hij verscheen n.l., nadat hij zijn volk onder de wapenen geroepen had, voor Musadalla's town, en werd door de niets kwaads vermoedende inwoners binnengelaten. Nadat hij van de vermoeienissen der reis uitgerust en door de inwoners op gastvrije wijze onthaald was geworden, sloeg hij hen voor, hunne strijdkrachten en wapenen te onderzoeken, en liet hen deze laatste op den grond neêrleggen, om, zooals hij voorgaf, ze des te beter te kunnen nazien. De arme dwazen deden met vol vertrouwen, wat hun bevolen werd. Op een gegeven teeken wierpen zich de soldaten der Bundie's op de wapenen der verraden oproerlingen, namen deze laatsten gevangen en voerden hen naar de stad van den verrader, die onmiddellijk bericht zond aan Momoru, dat men de „slavenhonden" gevangen had. Als belooning voor zijne verraderlijke handelwijze hield hij alle gevangen vrouwen en kinderen terug, en zond nu de mannen, benevens de reeds genoemde heldin, die hen door hare moedige taal tot verzet had aangevuurd, naar Boporo. In den bloedraad van Boporo werden zij allen ter dood veroordeeld.

Op den morgen van den dag, waarop het vonnis zou worden uitgevoerd, werden zij ondervraagd naar de hoofdaanleggers van den opstand. De arme lieden hadden slechts weinig te zeggen. Zij werden naar de strafplaats buiten de stad gevoerd, naakt, in eene lange rij achter elkaar, met de handen op den rug gebonden. Toen de eerste gevangene daar aankwam, rende de scherprechter met zijn breed zwaard den ongelukkige tegemoet, wierp dezen op den grond, ontmande hem en sloeg, nadat hij hem een tijdlang had laten bloeden en om erbarming smeeken, zijn hoofd af en wierp dit in een kuil. Het nog lillende lijk echter werd in een nabijzijnden waterplas geworpen, waar eene groote troep reusachtige stekelvallen (*catfishes*) reeds op hunnen

maaltijd wachtten. De vrouw echter werd op eene onbeschrijfelijk wreede en barbaarsche wijze om het leven gebracht. De aanvoerder van den opstand werd levend begraven, met het hoofd naar beneden en de voeten naar boven gericht, terwijl men een scherpen paal door zijn lichaam heen in den grond dreef, en eenen boom op deze plek plantte. De schedels der ter dood gebrachte personen echter vormden sedert dien tijd een afgrijselijk sieraad van de oostelijke stadspoort te Boporo. Tot zoover Anderson.

7. Huiselijke inrichting. Woonsteden.

De inboorlingen leven gewoonlijk in steden en dorpen (*halftowns*) bijeen, dikwijls echter ook meer afgezonderd in hunne plantages, waar zij voor den tijd, gedurende welken zij zich daar moeten ophouden, een ellendig hutje, vaak slechts eene op palen steunende loods, hebben opgeslagen.

De w o n i n g e n d e r N e g e r s zijn meestal cirkelvormig of elliptisch, zeldzamer vierhoekig gebouwd en hebben een kegelvormig dak van palmbladeren; wanneer echter de palmen niet veelvuldig genoeg voorkomen of geheel ontbreken, zijn zij met groote boombladeren in den vorm van schubben gedekt. De wanden zijn uit takken gevlochten en met klei bestreken. Een tusschenwand met eene deur uit sterke aaneengevoegde stelen van palmbladeren verdeelt gewoonlijk de hut in een voor- en een slaapvertrek. Het eerstgenoemde is meestal aan eene zijde geheel open en dient de familie overdag tot zitplaats en keuken, waar de eenvoudige maaltijd gekookt en genuttigd wordt, en waar de huisslaven des nachts rondom het vuur hunne nachtrust houden. Het slaapvertrek is gewoonlijk zonder vensteropening en dient overdag slechts als bergplaats voor eenigen voorraad van levensmiddelen en andere onmisbare benoodigdheden. Een groote legerstede, van opgehoopte en platgeslagen klei vervaardigd of uit naast elkander gebonden stokken ruw samengevoegd, met eene mat bedekt en van een blok hout als hoofdkussen voorzien, is voor den heer des huizes bestemd en vormt nagenoeg het eenige meubelstuk. Ook in dit vertrek brandt des nachts een vuur, en rondom liggen de kinderen en overige huisgenooten op den onbedekten vloer, of als het goed gaat, in eene mat of een stuk *country cloth* gewikkeld.

De hutten zijn bijna altijd 2—4 voet boven den grond gebouwd op een fundament van vastgestampte klei, terwijl een trap, van ruwe steenen vervaardigd, naar den ingang voert. Deze wijze van bouwen is zeer practisch, daar zij de huizen in den langdurigen regentijd, als alle wegen en pleinen onder water gezet worden, droog houdt. Aan de woningen der vorsten wordt nu en dan veel weelde aangebracht; ook zijn zij grooter dan de overigen. Nooit ontbreekt in eene stad het zoogenaamde palaverhuis, waar alle openbare verhandelingen plaats hebben en waar de „*Chief*" of hoofdman der stad, gewoonlijk in eene hangmat liggende, zijne terechtzittingen houdt.

Meestal staan de huizen zeer dicht bij elkander en zijn zonder eenige regelmaat als een chaos dooreengeworpen, zoodat men, daar zij bovendien sprekend op elkander gelijken, in eene groote stad onmogelijk alleen terecht kan komen. In het oog vallend is de groote z i n d e l ij k h e i d, die in de meeste dezer Negerdorpen en steden heerscht, en die men niet alleen op de openbare wegen en pleinen, maar ook binnen in de woningen aantreft.

Bijna alle steden van eenig belang, en in onrustige streken ook de kleinere, zijn van sterke vestingwerken voorzien, om zich tegen vijandelijke invallen te kunnen verdedigen. Deze versterkingen bestaan in boschrijke streken uit stevige omheiningen van palissaden, en in de boomlooze hoogvlakte uit hooge wallen van vast ineengestampte klei, die door drogen in de zon bijna tot steen verhardt. De omheiningen van palissaden geven aan eene stad een zeer krijgshaftig, somber, maar hoogst indrukwekkend voorkomen, en een eigenaardig gevoel van beklemdheid en tegelijk van bewondering maakt zich van den reiziger meester, die voor het eerst door de enge, lage poorten binnentreedt, en zich plotseling te midden van een labyrinth van huizen en het gewoel van schreeuwende menschen bevindt, terwijl hij buiten van de geheele stad niets konde zien, dan de hooge wanden van boomstammen, die met dichte doornen of dooreengevlochten acacia-takken gekroond zijn.

De v e s t i n g w e r k e n bestaan in den regel uit een of meer, meest ovale of cirkelronde omheiningen (*fences*) van in den grond geheide palen, ook wel, (hoewel zeldzamer) uit dicht naast elkander geplante acacia-boomen, die met hunne doornige, ineengevlochten takken een bijna onverwoestbaren muur vormen.

In het eerste geval zijn de fences 6 tot 20 voet hooge wanden van dicht naast elkander geplaatste halve of gevierendeelde boomstammen, die door lianen buitengewoon solide te samen gevoegd en met doornige acaciatakken doorvlochten zijn. Om het beklimmen nog moeielijker te maken, zijn zij met een eenigszins naar buiten overhangend vlechtwerk gekroond, dat 6 voet hoog is en zeer sierlijk uit ineengevlochten takken van genoemden boom vervaardigd wordt. Slechts zelden is echter eene stad door eene enkele omheining van palissaden omgeven. Gewoonlijk zijn er drie,

dikwijls zelfs vier, waarvan in den regel de buitenste de zwakste en laagste, de binnenste daarentegen de hoogste en sterkste is. Zij staan steeds in concentrische kringen ongeveer 6 tot 10 voet van elkander, en de tusschenruimten vormen bijgevolg groote gangen, die echter ter verhooging van de veiligheid op zekere afstanden door sterke dwarswanden afgebroken zijn. In deze dwarswanden heeft men slechts kleine, gemakkelijk te versperren openingen gelaten, om de gemeenschap te onderhouden. De verschillende tusschenruimten zijn ten overvloede nog bezet met dunne, onregelmatig dooreenstaande stokken met scherpe punten, zoodat de vijand, die de fence beklommen heeft en naar beneden wil springen, alle kans heeft, op deze stokken terecht te komen. De poorten zijn buitengewoon sterk, en goed met scherp gepunte palen en stekelige acacia's bezet, zoodat zij als het ware onneembaar zijn. De ingangen zijn zeer smal en laag, en een man kan niet anders dan in gebogen houding hierdoor binnentreden. De zeer stevige poorten zijn uit één boomstam gesneden en worden aan de binnenzijde met zware balken versperd. Tusschen elke twee poorten eener buitenste en binnenste fence staat eene loods, waar in oorlogstijd dag en nacht wachtposten aanwezig zijn.

In de op deze wijze versterkte steden trekken zich bij dreigend oorlogsgevaar ook die Negers terug, die zich in het droge jaargetijde in de *halftowns* en *farms* ophouden, om den landbouw uit te oefenen. Zij sleepen zooveel voorraad mede, als zij in der haast kunnen samenpakken, vooral voorwerpen van waarde, als ijzeren potten, geel koperen ketels, doeken, matten, enz. Om de verlaten hutten en dorpen, die nu aan den vijand prijsgegeven zijn, behoeven zij zich weinig te bekommeren, want deze zijn, zoo noodig, in den tijd van eenige dagen weder opgebouwd. Voor gebrek aan levensmiddelen behoeft de bevolking eener ingesloten stad gewoonlijk niet spoedig bevreesd te zijn, veel meer echter voor gebrek aan water. De versterkte steden zijn namelijk voor het grootste deel op hoogten gebouwd, en daar hare bewoners het water uit eene naburige beek of rivier moeten halen, is natuurlijk het eerste werk der belegeraars, den belegerden den weg naar het water af te snijden. Hierdoor ontstaat nu in de stad, vooral wanneer de belegering in het droge jaargetijde valt, spoedig gebrek aan water en ten gevolge daarvan ziekte en epidemiën, die dikwijls in korten tijd de bevolking buitengewoon doen verminderen.

8. Oorlog en wijze van oorlogvoeren.

De oorlogen onder deze Negervolken dragen een geheel eigenaardig karakter, en de oorzaken van hun ontstaan zijn zeer verschillend. Dikwijls berusten zij op eene oude, van geslacht op geslacht overgeërfde veete, waaraan een of ander onrecht, een verraad of iets dergelijks, dat door den eenen stam aan den anderen gepleegd is, ten grondslag ligt. De beleedigde stam, of wel koning of vorstenbond, tracht nu, ter volvoering zijner wraakzuchtige plannen, een anderen stam, al is hij hem ook geheel vreemd, maar die als oorlog- en roofzuchtig bekend staat, tegen belofte eener rijke belooning te bewegen, een inval te doen in het land zijns vijands, dit, zooveel in zijn vermogen is, te verwoesten, de hutten te verbranden en de inwoners te vermoorden of als slaven weg te sleepen. Dit werven van zulke gevaarlijke bondgenooten noemt men daar „oorlog koopen." De vijandelijke invallen hebben meestal plaats in den tijd van den rijstoogst, wanneer de mannen in farms en *halftowns* verstrooid zijn, om zich met hun arbeid bezig te houden, en dus den minsten tegenstand kunnen bieden. Zij dragen dus geheel en al het karakter van een guerilla-oorlog.

Gewoonlijk wordt eene stad bij nacht overvallen. Eenige dagen vóór den beraamden aanval zendt de vijand, die zich in de eene of andere sterke grensstad samengetrokken heeft en eigenlijk slechts eene goed georganiseerde rooverbende is, eenige spionnen (*sofly men*) uit, om eene zekere plaats nauwkeurig op te nemen en den besten tijd en de gunstigste gelegenheid voor een aanval uit te vorschen. Deze *sofly men* doen zich òf als doortrekkende reizigers voor, en treden in het publiek op, doordat zij, naar de langzame manier van reizen aldaar, eenige dagen onder de bewoners der te bespieden stad verkeeren — òf zij sluipen, zich achter boschjes zorgvuldig verbergend, om de stad heen, tot zij alles weten, wat zij noodig hebben en keeren dan naar hunne krijgsmakkers terug, om dezen bij den spoedig volgenden nachtelijken aanval als gids te dienen. Worden zij echter ontdekt, dan behoeft nauwelijks gezegd te worden, dat zij, dikwijls op eene gruwelijke wijze, om het leven gebracht worden. Het is voor eenen vijand, die met alle bijzonderheden bekend is, eene gemakkelijke taak, om het eene of andere niet versterkte Negerdorp des nachts, als alle bewoners zich in hunne hutten teruggetrokken hebben, te omsingelen, in de hutten binnen te dringen en de slapers gevangen te nemen. Ieder, die zich verdedigt of gerucht maakt, wordt zonder genade neêrgesabeld en dikwijls vreeselijk verminkt; dit gebeurt ook vaak met hulpelooze zieke en oude lieden. Het dorp echter wordt in brand gestoken, en de gevangenen, de handen op den rug gebonden, en door middel van een touw tot eene lange rij vereenigd, wegge-

dreven, terwijl zij het kostbaarste wat zij bezitten, als buit voor den vijand moeten meesleepen. Dikwijls ook worden de bewoners van zulke plaatsen nog te rechter tijd van de nadering des vijands onderricht en redden nu meestal niets dan hun leven, door in versterkte steden of wouden en ontoegankelijke moerassen de vlucht te nemen, waarop dan de vijand de achtergelaten voorwerpen van waarde en de levensmiddelen meepakt, of als de rijst nog niet binnen is, deze van het veld haalt en meesleept, de rest echter vernield en de geheele volkplanting aan de vlammen prijsgeeft.

Nu en dan gebeurt het ook wel, dat lieden uit een naburig dorp in vliegende haast komen aanloopen onder den uitroep: „De vijand komt! De vijand komt!" Al wat loopen kan, stuift dan uit elkander en vlucht verschrikt in de wouden, waarop dan de alarmmakers met een gerust geweten alles bijeenpakken, wat hun in de verlaten hutten begeerlijk voorkomt en weder naar hunne eigene woonplaats terugkeeren.

Bij de nachtelijke invallen ontwikkelt de vijand eene aan het wonderbare grenzende sluwheid en vlugheid. Terwijl hij de plaatsen, waar men het meest op een aanval bedacht is, ter zijde laat, verschijnt hij juist daar, waar men hem het minst verwacht en zich het veiligst waant, dikwijls in grooten getale, ook wel, als de omstandigheden het vorderen, in kleinere benden verdeeld, zoodat men in eenen nacht dikwijls op drie of vier van elkander verwijderde plaatsen de roode vuurzuilen ten hemel ziet stijgen.

Hebben deze rooverbenden bij het nemen van afzonderlijke farms of opene Negerdorpen gewoonlijk eene gemakkelijke taak, des te moeielijker valt het hen, versterkte steden te veroveren. De verovering van deze middelpunten van bevolking, waar bovendien de gewichtigste schatten van het geheele gebied zijn bijeengebracht en de hoofden zich vereenigd hebben, is natuurlijk voor den vijand van dubbel belang en zij spannen dan ook gewoonlijk al hunne krachten in, om deze in hunne macht te krijgen. Ook hier heeft de overrompeling meestal bij nacht plaats, waarbij men zooveel mogelijk een open aanval vermijdt en zijne toevlucht tot de eene of andere krijgslist neemt. Men laat n.l. een buitengewoon moedig man op eene plaats, die zoover mogelijk van eene poort is verwijderd, met den *cutlass* of sabel in den mond de barricades beklimmen. Met eenige rassche sabelhouwen hakt hij de bekrooning neder en klimt aan de andere zijde naar beneden, zonder zich in het minst om de gevaarlijke doornen of de spitse houtblokken te bekreunen. Achter hem volgt dadelijk een tweede, een derde en zoo verder tot een toereikend aantal bijeen is om de schildwachten, die maar al te dikwijls op hun post inslapen, te overvallen en in alle stilte de poort van den buitensten ringmuur te openen, waarop men dan de overige barricades op dezelfde wijze tracht te vermeesteren. Dikwijls wordt ook, om dit beklimmen der wallen te maskeeren en meer kans op een goeden uitslag te hebben, een der buitenpoorten bestormd, en zoo de aandacht der verdedigers van den moedigen beklimmer en van de overige poorten afgeleid. Gelukt het nu aan eenige vermetele krijgers, om over al de palissaden heen in de stad te komen, dan werpen zij zich met onweerstaanbaar geweld, al wat hun in den weg komt doodend, op een der verlaten poorten, openen haar van binnen, daarop de tweede, derde en vierde en laten hunne vrienden, die in stilte buiten wachten, binnen, waarop dan gewoonlijk de strijd spoedig ten gunste der aanvallers is beslist. Lijden echter, wat meestal plaats heeft, zulke pogingen schipbreuk op de waakzaamheid en de goede organisatie der verdedigers, dan trekt zich de vijand dikwijls slechts in schijn terug en verdeelt zich in groepen op zekeren afstand van de stad, terwijl hij alle toegangen en in het bijzonder den weg naar het water sterk bezet houdt. Daar liggen nu de vijanden, rondom de stad verstrooid, als slangen in het hooge gras en het dichte houtgewas. Langzamerhand gaan nu de inwoners, in de meening, dat de vijand afgetrokken is, naar buiten, om in de omliggende farms levensmiddelen of aan de rivier water te halen. Zij zijn meest reddeloos verloren. Gelijk de tijger zijne prooi bespringt, zoo werpt zich de vijandelijke soldaat op den armen ongelukkige, en wie slechts den minsten weerstand biedt of om hulp roept, dien wordt zonder omstandigheden de schedel gekloofd of de keel afgesneden. De overigen, die zich zonder tegenspartelen en roepen in hun onvermijdelijk lot schikken, worden achter de slaglinie gebracht, gebonden en dadelijk als slaven weggevoerd. In vele gevallen leidt eene dergelijke belegering, door stelselmatig allen toevoer van levensmiddelen en water af te snijden, spoedig tot de overgave, terwijl de een na den ander heimelijk de stad ontvlucht, en de weinige overgeblevenen, door honger en dorst genoodzaakt, de poorten openen of bij een hernieuwden vijandelijken aanval het onderspit moeten delven. Andere steden echter, en juist de grootste, zooals de residentie van een stamopperhoofd, zorgen voor voldoenden levensvoorraad en houden zich gedurende de belegering, die soms maanden achtereen wordt voortgezet, uitstekend, daar bij eene bestendige waakzaamheid van den kant der belegerden de boven beschreven vestingwerken nagenoeg onneembaar zijn met de gebrekkige

middelen, waarover de aanvallers te beschikken hebben.

Nu en dan gebeurt het ook, dat zulk een in het nauw gebrachte stam of zijn vorst, tegen belofte van groote belooning, een anderen stam tot bondgenoot kan krijgen of hem kan overhalen zijn vijand in diens eigen land aan te grijpen. Dit is het beste middel, om den vijand het verwoeste land te doen ontruimen. Maar nu doet zich dikwijls het geval voor, dat het den „gekochten" bondgenoot in het door hem gezuiverde land goed bevalt en hij zich daar voor goed vestigt, waardoor trouwens de nauwelijks bevrijde oorlogkooper slechts uit den regen in den drop is geraakt. Op deze wijze zal zeker reeds menige stam zijne oorspronkelijke woonplaats ver in het binnenland met eene andere, dichter aan de kust gelegen, verwisseld hebben. In de sagen der Gallinas-stammen is dit zeer duidelijk uitgesproken.

Daar nu de overwonnen stam, of, beter gezegd, zijn koning, de geledene schade en de ondervonden beleediging niet vergeet, en zelfs na zijn dood de haat in de erfelijke dynastie op zijn opvolger overgaat, wordt slechts het gunstige oogenblik afgewacht — al zou er ook 20 jaar over moeten verloopen — om wraak te nemen, dat wil zeggen met éénen slag een groot getal slaven te rooven. Dit is dan ook de hoofdoorzaak van de altijddurende oorlogen en vijandelijkheden, evenals van de geheele verarming van het land en den trots den weelderigen plantengroei bijna jaarlijks wederkeerenden hongersnood. Waarom zou ook een Neger in zulk onveilige streken zich moeite geven, om een voor het geheele jaar toereikenden voorraad bijeen te brengen, wanneer de sterkere vijand slechts op den oogsttijd wacht, om den oogst en hemzelven weg te halen? Hier had de republiek Liberia, wanneer zij machtig genoeg ware, eene schoone taak te verrichten, maar zij kan in dit opzicht niets doen, hoewel zij reeds meermalen onmachtige pogingen daartoe heeft aangewend. In zulke treurige toestanden is alleen van de tusschenkomst van den Blanke heil te verwachten, die niet alleen woorden heeft om te dreigen, maar ook de middelen bezit, om zijne bedreigingen nadruk te geven.

9. Landbouw en veeteelt.

De voornaamste bezigheid der inboorlingen is de landbouw, die echter, zooals hij tegenwoordig gedreven wordt, niet voldoende is, om het volk te voeden. Onder de verschillende takken van landbouw bekleedt de rijstteelt de eerste plaats. Gewoonlijk wordt een zeker stuk grond slechts één tot twee jaar achtereen bebouwd en dan weer aan zichzelf overgelaten, waarna het binnen den tijd van een jaar reeds weder met weelderig groeiend struikgewas bedekt is. Daar de boschgrond het meest geschikt is voor den aanleg van farms, hakken de Negers elk jaar zooveel hout om, als voor hunne plantages noodig is en beplanten nu de op reeds vroeger beschrevene wijze ruw aangelegde farm met rijst, maniok en bataten, hier en daar ook met aardnoten (*groundnuts*) en boomwol, en in de Mandingo-vlakte met wat tabak.

Hier en daar worden in plaats van den drogen boschgrond ook moerassen tot het aanleggen van rijstvelden gebruikt. Zoodra het water afgeloopen of verdampt is, dus ongeveer in het midden van het droge jaargetijde, wordt de rijst in den door de zonnehitte verwarmden bodem gezaaid, waar zij dadelijk weelderig opschiet. In Mei, als gewoonlijk de regentijd krachtig intreedt, is zij dan rijp en kan geoogst worden. Gedurende den oogsttijd vormen de zich bij vele duizendtallen verzamelende wevervogels, *rice-birds* en hoe die schaar van ongenoodigde gasten uit het geslacht der muschachtige vogels alle mogen heeten, eene ware plaag voor de rijstfarms, die zij, als men ze niet onafgebroken bewaakt, dikwijls bijna geheel kaal vreten. Men ziet dan ook gedurende dezen tijd in bijna alle rijstfarms een op palen gezette, met een klein dak voorziene stellage, waarop een slaaf den geheelen dag de wacht houdt. Over de geheele farm zijn namelijk touwen gespannen, die aan eenige stokken bevestigd zijn, en alle deze touwen staan met een enkel touw in verbinding, dat naar de stellage voert. Zoo dikwijls nu de wachter met een ruk aan zijn touw trekt, wordt de geheele toestel heen en weer geschud, en daardoor worden de vogels verjaagd.

De oogst, zoowel als de verdere behandeling van de rijst, is uitsluitend het werk van vrouwen, kinderen en slaven. Bij den rijstoogst worden alleen de trossen ingezameld; het stroo blijft staan en wordt later afgebrand. De trossen worden, in groote bossen saamgebonden, op een traliewerk boven in den nok van het dak geborgen. Elken dag wordt nu de benoodigde hoeveelheid uit het magazijn, dat men bereikt langs een met inkervingen voorzienen balk in het midden der hut, naar beneden gehaald en op den vastgestampten bodem der hut met de bloote voeten uitgetreden; daarna wordt het in twee tot drie voet hooge houten vijzels met een harden stok (*mortar-stick*) gestampt, om de kern van het hulsel te scheiden. In eigenaardige, opzettelijk tot dit doel vervaardigde korven, die veel op eene wan gelijken, worden de korrels van de ledige hulsels gezuiverd, waarop de rijst gereed is om gekookt te worden.

Het fijnmalen der granen tusschen steenen, zooals dit bij andere Negers gebruikelijk is, hebben wij in Liberia niet

opgemerkt. Wel echter wordt jonge rijst, zoolang zij nog melkachtig is, in groote pannen boven het vuur gedroogd, door stampen van de hulsels bevrijd en dan geroost, waarop men ze tot een zeer welsmakend en aangenaam riekend meel of eigenlijk griesmeel stampt, dat in het Neger-Engelsch aldaar „*rice-bread*" of, als het van maïs bereid is, „*corn-bread*" genoemd wordt. Maïs speelt onder de voedingsmiddelen der inboorlingen van Liberia slechts eene ondergeschikte rol.

De rijst, die als zaad moet dienen, wordt tot den zaaitijd op den zolder bewaard en eerst dan op de boven beschrevene wijze uitgedorscht. Het ligt echter in de natuur van den Neger, om in den oogsttijd zorgeloos met zijn voorraad om te gaan, en voor tabak, brandewijn en allerlei beuzelarijen wordt dikwijls een groot deel daarvan uitgegeven, zoodat de voorraad nooit tot aan den volgenden oogst toereikend is en maar al te dikwijls het zaad moet aangesproken worden. Zoo kan het ons dus niet verwonderen, dat deze zorgelooze kinderen van het oogenblik elk jaar eenige maanden lang honger moeten lijden, totdat zij, zonder de ontvangen les ter harte te nemen, weer in overvloed zwelgen.

De veeteelt is, behalve in de Mandingo-vlakte, van weinig belang; want tam rundvee bestaat er in het geheel niet, en de enkele ineengedrongene, kortbeenige geiten en gladharige manenschapen zijn nauwelijks waard genoemd te worden. Hoenders zijn tamelijk veel voorhanden en worden meestal als broedkippen gebruikt.

10. Bereiding van palmolie, palmwijn en caoutchouc.

Zeer belangwekkend is de bereiding van de palmolie. Deze wordt uit het vruchtvleesch van den oliepalm (*Elaeis guineensis*) gewonnen. Om de groote vruchttrossen uit de kronen der hooge, slanke palmen naar beneden te halen, moeten deze eerst van de stekelige overblijfselen der vederstelen gereinigd worden, waarna hun stam een zeer sierlijk geribd voorkomen vertoont. Dan beklimt de Neger den boom met behulp van een uit lianen vervaardigden ring, die door middel van een oor en een knoop geopend en gesloten kan worden. Deze strik wordt om den stam van den te beklimmen oliepalm gelegd en is zoo wijd, dat hij, behalve den boom, ook nog het lichaam van den klauteraar kan omvatten. Deze laatste plaatst zich nu zoo tegen den stam, dat de strik zoowel hem als den palm omsluit, steunt met zijne voeten tegen den stam en werkt zich, terwijl hij met den rug in den strik ligt, bij rukken in de hoogte, waarbij hij na elken ruk den strik langs den stam naar boven schuift. Na eenige oefening beklimt de Neger de palmen met ongeloofelijke gemakkelijkheid en zekerheid, snijdt, als hij boven in de zwaaiende kroon is aangekomen, de tusschen de vederstelen zittende, kortgesteelde vruchttrossen uit en werpt ze naar beneden. Naar huis gebracht, worden zij ontdaan van de menieroode, op kwetsen gelijkende palmnoten en vervolgens weggeworpen. De palmnoten echter worden in groote pannen geroost, tot zij sterk uitdampen, hierna in houten vijzels gestampt, vervolgens in ketels van messing gekookt en eindelijk neergezet om af te koelen. Later kan men de afgekoelde, bovendrijvende palmolie gemakkelijk afscheppen; deze wordt in mandjesflesschen (*demijohns*), kalabassen en andere kleinere vaten bewaard.

De op deze wijze bereide olie is de fijnste en wordt bij voorkeur bij het klaarmaken van spijzen gebruikt. In den tijd, dat de palmolieoogst in vollen gang is (Februari en Maart), werpt men echter ook groote massa's palmnoten in gemetselde kuilen, dekt ze met bladeren en daarna met aarde toe en laat ze door gisting verhitten. Hierop worden zij in groote kanoachtige troggen gestampt en op bovenvermelde wijze afgekookt, of wel in groote, met kleine mazen voorziene buidels boven een ketel opgehangen en zoolang gedraaid, tot de olie er uitgeperst is. Het overblijvende wordt dan nog uitgewasschen, nu en dan ook door de Negers gegeten, daar er bij de onvolkomene bewerking altijd nog veel olie in is achtergebleven. De in het groot gewonnen palmolie is voor den uitvoerhandel bestemd en wordt òf door de inboorlingen naar de kust gebracht, òf door de Liberiaansche tusschenhandelaars op de plaats zelve opgekocht.

Nu en dan wordt de palmolie door de inboorlingen gebruikt bij de bereiding eener zeer bruikbare zeep, waarbij de asch van zekere houtsoorten de kali levert. Deze zeep, die in stukken van den vorm en de grootte eener banaan in een banaanblad verpakt wordt, vormt echter geen uitvoerartikel. Op enkele plaatsen, zooals in Grand Bassa, wordt de palmolie zoo sterk verdicht, dat men ze in korven (*kingjars*), uit palmbladeren vervaardigd, in vasten toestand naar de kust kan brengen. De bereiding van palmolie houdt in het seizoen eene groote menigte menschen bezig en geeft hun het belangrijkste materiaal, om hunne verschillende levensbehoeften door ruilhandel van de faktorijen aan de kust te verkrijgen. In den tijd, dat zij geene andere bezigheden hebben, worden de steenen der palmnoten stukgeslagen en de palmpitten (Eng. *palmkernels*) verzameld, die, fijngestampt en geperst, eene voortreffelijke olie, de zoogenaamde palmboter, leveren. Ook de palmpitten

vormen een belangrijk handelsartikel, ofschoon op verre na niet alle steenen stuk geslagen worden. Vele palmvruchten worden overigens ook rauw of in de heete asch geroost, genuttigd, wat ook met palmpitten dikwijls plaats heeft. Beiden zijn in tijden, wanneer andere levensmiddelen slechts spaarzaam voorkomen, bijna het eenige voedingsmiddel.

Niet minder belangrijk dan het winnen van de palmolie, is het winnen van den palmwijn, die zoowel van olie- als van wijnpalmen afgetapt wordt, en de eenige bedwelmende drank is, die in het land zelve wordt bereid. Men kiest tot dat doel lage palmen uit, die niet van de overblijfselen der bladstelen gezuiverd zijn. Om gemakkelijk in de kroon te kunnen komen, wordt een afgehakt boomstammetje daartegen geplaatst. Nadat men op eene zekere plaats door het afhakken der bladeren eene opening in de kroon heeft gemaakt, wordt in den top van den stam eene holte gesneden, en het zich daarin verzamelende sap door eene sleuf in eene daaronder opgehangen kalebas geleid. Een pas aangestoken, krachtige palm kan dagelijks meer dan drie L. palmwijn leveren; echter is hij na één of twee maanden uitgeput, zoodat men genoodzaakt is, weder een anderen aan te steken. De vaste prijs van palmwijn is twee bladen tabak per liter. Wij gebruikten hem gaarne als gist in ons brood, daar hij dit niet alleen luchtig en los maakt, maar er ook een zeer goeden smaak aan geeft. Ook diende hij ons, zuur geworden, niet zelden tot azijn.

Het bereiden van caoutchouc verschaft in sommige streken insgelijks aan een groot aantal menschen werk, hoewel men van den rijkdom der wouden aan dit artikel op vele plaatsen lang niet zooveel voordeel trekt als eigenlijk wel zou kunnen plaats hebben. De planten, die caoutchouc opleveren (*Ficus* en *Landolphia*), hebben wij reeds leeren kennen. De boomen en lianen, die caoutchouc bevatten, worden met insnijdingen voorzien, en het uitvloeiende witte melksap in eene aan den voet der plant in den bodem gemaakte geul of wel op groote boombladeren opgevangen. Het op deze wijze verkregen sap, dat in de lucht tamelijk spoedig verstijft, wordt dan verzameld, de caoutchouc door koken van de zoogenaamde wei afgescheiden en in klompen, ter grootte eener vuist, te zamen gebald. Dikwijls besmeren zich ook de inboorlingen — deze alleen houden zich met inzamelen der caoutchouc bezig — het geheele bovenlijf met het afgetapte melksap, waarop zich dit spoedig verdikt, en dan in dunne blaadjes van de huid afgetrokken en eveneens tot klompen samengerold wordt. Bij de laatstgenoemde behandeling behoudt de caoutchouc eene veel lichtere kleur en is ook van eene betere qualiteit dan die, welke door koken verkregen wordt, daar deze onder den invloed der lucht spoedig de bekende bruine of zwarte kleur aanneemt. In de streek van Grand Cape Mount, waar ik zoowel de *Ficus* als de caoutchouc-liane veelvuldig aangetroffen heb, wordt in het geheel geen caoutchouc ingezameld en in den handel gebracht.

11. Jacht en jachtbehoeften.

De jacht levert in Liberia veel minder op dan de oningewijde verwachten zou. De inboorlingen gebruiken tot het schieten van wild vuurpan-geweren met een langen loop, zooals die in de factorijen tegen 3 tot 6 dollars het stuk verkocht worden. Het zijn òf uitgediende en gewijzigde percussiegeweren, òf nieuwe, voornamelijk Deensch en Engelsch fabrikaat, dat, wat zijne soliditeit betreft, veel te wenschen overlaat. De inboorlingen zijn op de jacht nooit met pijl en boog gewapend. Men ziet deze hoogstens als speelgoed in de handen der kinderen. Het aan de inboorlingen verkochte buskruit ziet er uit als mijnkruit en is van eene slechte qualiteit. Het wordt in de factorijen in kleine vaatjes van 4 tot 14 Engelsche ponden verkocht. De vuursteenen worden eveneens uit Europa aangevoerd. Als schroot gebruiken de zwarte jagers, de Liberianen niet uitgezonderd, brokken van stuk geslagen ijzeren potten, dunne ijzeren stangen en spijkers of, bij gebrek aan dergelijk materiaal ook wel ijzererts, dat daar bijna overal langs de woudwegen te vinden is. Zij dragen het geweer even als een houweel, met den loop naar voren gericht op den schouder en beschermen de vuurpan voor regen en wind door een foedraal van antilopenhuid, dat van voren over den loop geschoven wordt. Ook de diepe en smalle jachttasch, die benevens den noodigen voorraad tot schieten ook een kort aarden pijpje en een vuurslag bevat, is van antilopenhuid gemaakt en dikwijls zeer sierlijk bewerkt; zij hangt aan een zeer korten riem over den linker schouder onder den bovenarm. De Neger is zelden een bijzonder goed schutter, en in weerwil van zijne schrik aanjagende ladingen, vermijdt hij het toch, om op groote afstanden te schieten. Het valt hem natuurlijk zeer gemakkelijk, door met zijn naakte lichaam over den bodem heen te glijden, met de omzichtigheid en bedaardheid eener kat, het wild tot op een kleinen afstand te naderen, terwijl hij dit laatste bovendien veel eerder bespeurt dan de Blanke. Is hij eindelijk zoo dicht genaderd, dat hij zich niet verder durft wagen, dan schiet hij het wild zijne stukken ijzer in het lijf, zoodat het dikwijls in stukken en brokken uit elkander vliegt, en geheel ongeschikt

is om in verzamelingen te worden opgenomen. Als eene bijzonderheid moet nog vermeld worden, dat de Neger bij het schieten het geweer niet aan den schouder brengt, maar het met de beide armen zoo ver mogelijk vóór zich uitstrekt. Ik heb een Neger nooit een aap of eene antilope in den sprong, noch een vogel in de vlucht zien schieten.

De inlandsche jagers geven zich gewoonlijk de moeite niet, om hunne dieren de huid af te stroopen. Groot wild, zooals buffels, antilopen, wilde zwijnen en nijlpaarden worden met de huid in stukken verdeeld, en vóór het koken het haar afgebrand. Apen echter en andere kleine dieren worden reeds vóór men ze in stukken snijdt boven het vuur gezengd en zeer kleine dieren, zooals eekhorentjes, ratten, enz. worden met huid en haar in het vuur gelegd en gebraden, waarbij het niet valt te ontkennen, dat het vleesch op deze wijze het malscht en sappigst wordt en smaakt, alsof het aan het spit gebraden was. Daarbij laten de Negers niets verloren gaan; zelfs de ingewanden worden, nadat zij gewasschen zijn, gekookt en gegeten. Ook schrikt hun een wat verregaande *haut-goût* volstrekt niet af. Zij schijnen er zich integendeel door aangetrokken te gevoelen, want ik heb, zooals reeds vermeld is, gestrande visschen en aangespoelde krokodillen zien nuttigen, alsof het de grootste lekkernij ware. Voor de jacht op olifanten volgen de Negers gewoonlijk eene geheel bijzondere methode. In plaats van stukken van ijzeren potten gebruiken zij namelijk eigenaardig gevormde ijzeren speren met een breed, scherp snijvlak in plaats van een punt. Zulk eene speer zit aan een langen, rechten steel, die zoo dik is, dat hij nauwkeurig in den loop van het olifant-geweer past. De jager tracht nu den olifant zoo dicht mogelijk te naderen en jaagt hem dan zijn moorddadig schot in het lijf. Het getroffen dier rent nu in blinde woede door de wouden, waarbij de steel afbreekt, de speer echter blijft zitten, tot dat de kolossus eindelijk, ten gevolge van het bloedverlies, dood neervalt. Spoedig wordt hij nu door den jager, die zijn bloedig spoor volgt, gevonden. Met een soort van aks hakt men nu de slagtanden [1]) van het gedoode dier uit; de sappigste deelen, zooals de slurf en de pooten neemt men mee, om ze als voedsel te gebruiken, de staart dient als tropee [2]) en de rest laat men over voor de van alle zijden toestroomende inboorlingen of voor de wilde dieren.

De inboorlingen zijn ook zeer geoefend in het zetten van vallen. Om apen te vangen, bouwen zij op daartoe geschikte plaatsen in het woud kooien, die de grootte hebben van eene hut en van eene valdeur voorzien zijn; de wanden dezer kooien zijn zoo veel mogelijk doorzichtig, maar nochtans zeer stevig uit palen en vlechtwerk vervaardigd. Vóór de deur en binnen in de hut werpen zij als lokspijs stukken maniokwortels, eene lievelingsspijs der meeste apen. Zoodra nu een troep daar voorbijkomt, kan het niet missen, of de een of andere bemerkt de lokspijs en maakt de anderen daarop opmerkzaam. Na eene lange beraadslaging beginnen zij eindelijk te snoepen, waarbij eenige onbezonnenen ook de kooi binnen gaan en zich aan het voeder, dat daar in veel grooter hoeveelheid voorhanden is, te goed doen. Eindelijk, nadat bijna allen zich in de kooi bevinden, grijpt een van hen een stuk, dat aan het andere einde der hut tegenover de deur ligt, maar tegelijk met het opnemen van dit stuk drukt hij tegen een staafje, de valdeur valt neer en de geheele troep is gevangen. Zeer dikwijls worden ook geheele rijst- of maniok-farms zorgvuldig afgezet, waarbij men echter in de omheining op ongeveer 20 schreden van elkander openingen laat. In deze openingen plaatst men eene slagval of nog meer een strik, die aan een neergebogen, veerkrachtig boomstammetje is bevestigd, en waarin voedsel zoekende apen, antilopen en ook roofdieren, die hen vervolgen, gevangen worden. Dikwijls worden ook door de inboorlingen mijlen lange heggen in het oerwoud geplaatst, en dan op groote drijfjachten het wild met behulp van geheele troepen honden hierin gejaagd, waarna het op dezelfde wijze gevangen wordt als in de fences der farms. Ook bouwt men daar zeer kunstig vervaardigde muizen- en rattenvallen en kleine jongens zijn dikwijls ware meesters in het zetten van strikken voor zoogdieren en vogels.

12. Vischvangst.

Veel voordeeliger en dankbaarder dan de jacht op zoogdieren en vogels is in deze streken de vischvangst, die door de inboorlingen en Liberianen beiden uitgeoefend wordt, en zoowel mannen, als vrouwen en kinderen bezig houdt. Het visschen met den hengel, ook het vangen met de speer en met groote sleepnetten wordt uitsluitend door mannen uitgeoefend, het overige, d. w. z. de vangst met kleine netten en in fuiken is het werk

[1]) Er zijn slagtanden van Afrikaansche olifanten, die tot 200 pond wegen. In het binnenland van Liberia bereiken zij echter dit gewicht op verre na niet meer, zoodat daar tegenwoordig tanden van 80 pond tot de zwaarsten behooren.

[2]) De staart van den olifant is in de binnenlanden een teeken der waardigheid van vorsten en vervangt dus onzen schepter.

van vrouwen en kinderen. Het visschen met den hengel is, wanneer men de zeevisscherij der Kroo's uitzondert, zeer onbeduidend; veel meer voordeel levert het op, om een stroomend water af te sluiten door middel van teenen horden, in wier openingen men fuiken plaatst, of op bijzonder geschikte plaatsen aan den oever der stroomen vischkooien of vallen te zetten, die geheel zijn ingericht als de boven beschrevene apenkooien. Ook hier worden de visschen door het inwerpen van fijn gekauwde of gesneden maniokwortels door de valdeur binnengelokt, terwijl deze laatste weder zoodanig is ingericht, dat de visch, die zich door de lokspijs heeft laten verleiden, de met een steen bezwaarde valdeur doet neervallen en zoo gevangen wordt. In het ondiepe oeverwater van de Fisherman Lake ziet men elken voormiddag onder vroolijk schertsen en lachen groote scharen van visschende vrouwen en meisjes waden en door middel van een zakvormig net, dat over een elliptisch-gevormd houten raam gespannen is, een vischje of eene krab vangen, die zij dan in opzettelijk tot dit doel aan hare zijde hangende buidelvormige korfjes bergen.

In stilstaand water bedient zich de zwarte visscher somtijds van groote s l e e p n e t t e n, die hij zelf vervaardigd heeft, en die tusschen kano's voortgesleept worden.

Op de Fisherman Lake en de daaruit stroomende Cape Mount-River schijnt men eene groote voorliefde te hebben voor h e t v i s s c h e n i n d o n k e r e n a c h t e n bij fakkellicht. Dit geschiedt op tweeërlei wijzen: òf men spietst de visschen aan de s p e e r òf men waadt in het ondiepe oeverwater (zandbodem) en slaat visschen, krabben, reuzenkikvorschen enz. met het k a p m e s.

Beide wijzen van vischvangst berusten op de omstandigheid, dat de visschen enz, door het plotselinge, schelle licht òf aangetrokken, òf verrast en als het ware betooverd worden en daardoor verzuimen, zich ter rechter tijd terug te trekken. De vischvangst met de speer is zonder twijfel het meest interessant. Hiertoe worden in elke kano twee personen vereischt, waarvan de een met zoo weinig gerucht als mogelijk is, roeit, of wel, met een stok op den zandigen bodem van het ondiepe water steunend, de boot voorwaarts beweegt, terwijl de ander aan den boeg staat, in de linkerhand de fakkel, die een rood licht op het water werpt en in de rechterhand de speer tot den doodelijken worp gereed houdend. De fakkel is twee tot zelfs drie meter lang, heeft de dikte van een arm en bestaat uit een bundel gespletene palmbladstelen, waarvan er altijd eenige in voorraad zijn om aan te steken. De speer bestaat uit een zes meter langen, slanken, eenigszins veerkrachtigen vedersteel van den wijnpalm, aan welks benedeneinde een drietandige speer, ongeveer ter lengte van eene hand en met vele weêrhaken voorzien, op zeer sierlijke en kunstige wijze vastgebonden is. Zoodra nu de steeds rechts en links voor zich heen lichtende harpoenier een visch in het water ziet staan, doet hij een krachtigen stoot, steekt den visch in den rug en trekt hem uit het water, waarop deze in de kano verder geheel afgemaakt wordt.

Zooals vanzelf spreekt, worden met de speer alleen groote visschen gevangen, waaronder de roggen, die dikwijls meer dan een halve M. lang en evenzoo breed zijn, de minste zwarigheden opleveren, daar zij door hunne groote rugvlakte even gemakkelijk te ontdekken als te harpoeneeren zijn.

De l a n s w e r p e r s leggen overigens eene buitengewone behendigheid aan den dag en doen zelden een vergeefschen stoot. Met evenveel gemak weten de visschers te voet met hun *cutlass* (machete, kapmes), bij den glans hunner fakkels ook de kleinste visschen en de kleinste krabben in tweeën te hakken.

Eene groote watervlakte bij donkeren nacht met al de dwaallichten in de verte en langs den oever, het spatten der vonken bij het aanblazen der zwakker wordende vlam, het zwaaien der ontstoken fakkels, waardoor de zwarte gestalten der visschers, even als de uit het water oprijzende Mangrove-bosschen en overhangende boomen phantastisch worden verlicht: dit alles levert een bijna spookachtigen aanblik op. Over het uitgraven van verschillende vischsoorten uit uitgedroogde moerassen is reeds in het eerste hoofdstuk het noodige gezegd.

13. Bereiding van zeezout.

De inboorlingen zijn groote minnaars van z o u t, dat deels in de handelsfactoryen tegen de voortbrengselen des lands wordt ingeruild, voor het grootste deel echter door hen zelven aan het zeestrand bereid wordt. De z o u t b e r e i d i n g is echter een zeer langzaam, tijdroovend werk, dat juist alleen de Neger kan verrichten, omdat hij den tijd niet in rekening behoeft te brengen. Ten behoeve der zoutbereiding bouwen de Negers, die dikwijls ver uit het binnenland komen, bij den aanvang van het het droge jaargetijde, dicht achter het lage stranduin eene hut van palmbladeren. Deze wordt voor de weinige droge maanden zoo gemakkelijk mogelijk ingericht. Het uitdampen van het zeewater heeft plaats in groote, vlakke pannen (*neptunes*), die van messingblik vervaardigd worden en tot 1 M.

middellijn hebben. De Negers koopen deze pannen in de factoryen. Dit werk wordt meestal door vrouwen verricht. Het verkregen zout wordt in groote matten korven verzameld. Voor het vervoer naar het binnenland pakken de Negers het zout in buisvormige manden van ongeveer 1 M. lengte en 1 dM. wijdte, die zeer sierlijk uit gespletene palmbladstelen even als tasschen vervaardigd en van binnen met banaanbladeren gevoerd worden; ieder bevat ongeveer 1 L. zout. Deze tonnetjes (*saltsticks*) worden dan, tot eene lading vereenigd, in *kingjars* door slaven naar het binnenland gevoerd. Zout is in het binnenland een soort van geld, waarvan de waarde gewoonlijk verdubbelt met elke dagreis, die men verder van de kust komt. Op ons tweede jachtstation konden wij gedurende den rijstoogst voor een eetlepel vol zout een pond rijst krijgen. Vóór jaren, zoo verhaalt men, werden in Boporo 10 zulke *saltsticks* met een slaaf betaald. In de Mandingo-vlakte wordt overigens, volgens Anderson [1]), benevens het aan de kust bereide zeezout ook hier en daar steenzout uit het binnenland aangevoerd.

14. Tabak en Cola-noot.

De inboorlingen, zoowel mannen als vrouwen, zijn, evenals de Liberianen, hartstochtelijke liefhebbers van het r o o k e n. Daarom zijn Amerikaansche tabak, evenals uit Holland, Duitschland en Engeland ingevoerde aarden pijpen gezochte ruilingsartikelen en worden door hunne vaste prijzen, gaarne als eenheid van munt beschouwd. Daar de vrouwen der inboorlingen even hartstochtelijk rooken, als de mannen, maar zelden tabak krijgen en deze dan nog aan hare mannen moeten afstaan, ziet men haar dikwijls, even als de slaven, een stuk brandende houtskool in de pijp steken en met groote zelfvoldoening den rook er van inzuigen. Daar hennep in deze streken niet voorkomt, is daar het schadelijke henneprooken ten eenen male onbekend. Ook wordt door de Negers veel s n u i f gemaakt, en vrije lieden gaan nooit op reis, zonder een kleinen houten vijzel met stamper, als ook tabak en het hars van zekeren boom mede te nemen, dat zij met de tabak, nadat deze fijn gestampt is, vermengen. Als snuifdoos dient den Neger gewoonlijk een geiten- of buffelhoorn, die dikwijls rijk met zilver is versierd en een deksel aan het open einde heeft. Hij draagt die hoorn als een jachthoorn aan een koord over den schouder. Eigenaardig is het, dat de Neger de snuif geenszins gebruikt om te snuiven, d. w. z. niet in de neus stopt, maar eene prise, zoo groot als hij ze tusschen duim en wijsvinger pakken kan, met de grootste voorzichtigheid en bedaardheid onder de tong legt. Het kauwen van gewone tabak schijnt niet in den smaak der inboorlingen te vallen; des te hartstochtelijker doet hij dit met de buitengewoon bittere Cola-noot. Deze boomvrucht heeft de eigenschappen van honger en dorst te verdrijven en is daarom, voornamelijk op reis, eene niet hoog genoeg te waardeeren vrucht, die des te meer waarde verkrijgt, hoe verder men in het binnenland doordringt. De Cola-noot is ook in streken, waar zij niet groeit, een zeer gezocht artikel en circuleert in het binnenland als eene geliefde en gangbare munt, terwijl de k a u r i s c h e l p, naar het schijnt, ten zuiden van het Kong-gebergte nergens het geld vervangt en alleen hier en daar door de handeldrijvende Mandingo's wordt aangevoerd en als sieraad in eene halssnoer of armband gedragen wordt.

15. De spijzen en hare bereiding.

De b e r e i d i n g d e r s p ij z e n, over het algemeen het werk der vrouwen, is zeer eenvoudig. De ijzeren kookpotten, die in de factorijen verkocht worden, zijn zelfs diep in het binnenland overal te vinden, evenzoo de geslagen geelkoperen ketels (*brass kettles*), op wier bezit de inboorlingen zeer trotsch zijn, en die zij in oorlogstijd in den grond verbergen. Hier en daar ziet men ook wel aarden potten, die de inboorlingen vroeger, vóór den invoer der ijzeren potten, zelve vervaardigden. Tegenwoordig is het pottenbakken bij hen erg verwaarloosd, en het zal niet lang duren, of zij zijn het geheel vergeten. Hoewel er zeer veel rijst en maïs, voornamelijk in het binnenland, verbouwd wordt, kan men deze graangewassen toch niet als het voornaamste voedingsmiddel beschouwen; veel meer zijn dit maniok en bataten, over welker aankweeking reeds vroeger gesproken is. Zoowel deze als de graangewassen worden met water gekookt en men laat ze zoo sterk uitdampen, dat ze er bijna als uitgedroogd uitzien; vervolgens worden ze in groote houten nappen geschud en op den grond gezet, waarna de familie er zieh rondom neêrvlijt. Is er palmolie voorhanden, dan wordt hiervan wat over de rijst gegoten, ook zonder deze is men even goed tevreden. De gekookte maniokwortels worden zeer dikwijls tot eene taaie brei gestapt, die dan, nadat ze tot een langen, op een brood gelijkende klomp gevormd is, onder den naam *Tomboy* voorgediend wordt en zoowel voor inboorlingen als Liberianen een lievelingsgerecht is. Het

1) Anderson: Narrative of a Journey to Mussardu.

eigenaardigste van dit gerecht is, dat men het niet kauwen kan, omdat anders alles in den mond en aan het gehemelte blijft kleven. Om dit te voorkomen en het gerecht meer geschikt te maken tot gemakkelijk doorslikken, overgiet men het met eene buitengewoon sterk gepeperde vleesch- of vischsoep, waarin men elke bete doopt, vóór men haar in den mond steekt en dan zonder verdere bewerking doorslikt. Welke rol het dierlijk voedsel onder deze inboorlingen speelt, is reeds bij eene vroegere gelegenheid medegedeeld.

Even eenvoudig als de toebereiding der spijzen is, zijn ook de maaltijden, gewoonlijk twee per dag. De geheele familie zet zich eenvoudig rondom den grooten nap op den grond neer en grijpt dan met de handen toe, daar een lepel slechts zeer zelden, en enkel door meer voorname lieden bij het eten wordt gebruikt, en nog wel het meest om de spijzen om te roeren en op te scheppen. Uit elke handvol rijst maakt de Neger, door het tusschen de handen samen te persen, een grooten klomp, dien hij dan in den wijd geopenden, grooten mond werpt. Als drank dient koud water, dat in een ijzeren pot of een geelkoperen ketel gereed staat, en dat men uit eene half kogelvormige schaal, die van een soort van boomnoot gemaakt wordt, drinkt. De maniokwortels worden dikwijls, in plaats van ze te koken, in het vuur of in de heete asch geroost en dan gegeten. Op zulk eene wijze toebereid, zijn zij zeer melig en smaken bijna als onze in de asch gebraden aardappels. Op dezelfde wijze behandelt men ook half rijpe pisangvruchten (*plantains*) en bananen, die insgelijks zeer melig worden. Deze vruchten, die aan de kust zoowel als in het binnenland aangetroffen worden, schijnen hoe langer hoe meer te worden aangekweekt en een blijvend voedingsmiddel der inboorlingen te zullen worden. De veel grootere pisangvruchten smaken, ook wanneer zij rijp zijn, niet bijzonder lekker en zijn veel beter geschikt, om in palmolie gebakken te worden, terwijl de kleinere maar veel fijnere bananen het best rauw gegeten kunnen worden. Behalve de genoemde spijzen, het vleesch van alle mogelijke dieren niet medegerekend, levert de tafel van een Neger weinig verscheidenheid op, tenzij men, bij gebrek aan al het reeds opgesomde tot alle mogelijke middelen, zooals palmkool, stengels en bladeren van verschillende kruiden, palmnoten en palmpitten zijne toevlucht moet nemen om de maag te vullen.

16. Textiel- en katoenindustrie.

De Negers zijn buitengewoon bekwaam in allerlei handenarbeid, voornamelijk in het vlechten van matten, korven, fuiken, hoeden en regenschermen, welke laatste als een hoed op het hoofd worden gedragen; verder in het knoopen van netten en hangmatten, in het draaien van touwen en het weven van stoffen uit boomwol en boombast. Ook bezitten zij veel zin en smaak voor schoone kleuren, aesthetische vormen en teekeningen en beschikken voor deze werkzaamheden, die zoo zeer in hun smaak vallen over een overvloed van geschikte, uitstekende grondstoffen in rijke verscheidenheid, waarover in het eerste deel reeds het noodige gezegd is.

De boomwol-cultuur en het weven van doeken worden hoofdzakelijk in de streken ten westen van Monrovia, en in het binnenland meer dan aan de kust, uitgeoefend. Nadat de zaadhulsels van de katoenstruik ingezameld zijn, wordt de boomwol met de zaden uitgeplukt en dan begint de moeielijke arbeid van het uitpluizen der zwarte zaadkorrels. Daarop wordt de zuivere boomwol in de zon gelegd, om meer los te worden, en later met opzettelijk daartoe vervaardigde kammen gekaard. Gedurende den regentijd, wanneer de vrouwen weinig andere bezigheid hebben, zetten zij zich aan het spinnen, waarbij het nog zeer primitief toegaat. Aan een ongeveer één voet lang houten staafje, het spinrokken, dat men in de linker hand houdt, wordt eene klomp boomwol zeer los bevestigd en dan met de rechter hand tot een draad ineengedraaid, die op eene spil, welke insgelijks één voet lang is, wordt opgerold. De van onderen spitse klos, die met eene als drijfwiel dienende schijf [1]) voorzien is, wordt op eene gladde vlakte, meestal een stuk van eene oesterschaal of van een slakkenhuisje, met duim en middelvinger als eene tol in beweging gebracht, waardoor zich de draad, die met groote snelheid en handigheid gedraaid wordt, op de klos windt. Voordat deze tol weder stil staat, wordt zijne draaiende beweging met de hand weder versneld, en hoe meer de spoel in dikte toeneemt, des te grooter wordt ook de draaikracht en des te sneller wordt de draad opgerold.

Was al het werk, van het planten van den boom tot het spinnen van het garen, aan de vrouwen overgelaten, de nu volgende bewerkingen, als het verwen, het weven der doeken en het naaien, zijn uitsluitend de taak der mannen. Het garen wordt maar voor het kleinste deel geverfd en wel bij voorkeur blauw (met indigo), geel en bruin (met een afkooksel van fijn geraspt roodhout). Vele doeken zijn echter geheel wit, ande-

[1]) Deze schijven worden van klei gebakken en stemmen in vorm en grootte geheel overeen met de talrijke in paalwoningen gevonden kleischijven.

ren met blauwe dwarstrepen, weder anderen geruit, waarbij dikwijls alle genoemde kleuren voorkomen, of ook effen blauw. De daar gebruikelijke eigenaardige weeftoestellen, bij de Liberianen „*country looms*" genoemd, zijn zeer primitief. De ketting (schering) wordt in een lang gebouw (*kitchen*) ter lengte van 4 tot 10 M. op dicht bij elkaar staande houten pennen gespannen en door twee kammen getrokken, die door den voet afwisselend op en neer bewogen kunnen worden. In plaats dat de wever, zooals bij ons, aan het eene einde van den ketting zit en den inslagdraad met zijn spoeltje van rechts naar links en van links naar rechts schuift, zit de zwarte wever op zijn driepootig, laag stoeltje er dwars voor, en schuift, onder afwisselend trappen, bij gemis van een spoeltje, zijn garenklos beurtelings van zich af en weer naar zich toe, waarbij hij telkens met eene kam den nieuwgelegden inslagdraad zeer voorzichtig aan het reeds afgewerkte weefsel vastklopt. Moeten de doeken gestreept of geruit worden, dan wordt, na een zeker aantal toeren, de draad van den inslag afgebroken en door een anderen van de gewenschte kleur vervangen. Daar het hem echter op de boven beschrevene wijze niet mogelijk is, om breede doeken te vervaardigen, weeft hij ze nauwelijks breeder dan eene hand, en naait dan deze smalle strooken op zeer kunstige wijze aaneen. Hierbij zit hij, met de beenen vóór zich uitgestrekt, op den grond, houdt met den grooten en tweeden teen van den linker voet het eene en met de linker hand het andere einde van den doek vast en hanteert met de rechterhand de naald. De op deze wijze gemaakte naden vallen zoo gelijkmatig en zuiver uit, dat men, zonder nauwkeurig toe te zien, in verzoeking komt om te gelooven, dat het geheele stuk, door het aaneennaaien der verschillende lange strooken ontstaan, aaneen geweven is. De breedte dezer doeken is verschillend en wisselt af van 6 tot 15 strooken. Bij geruite stoffen worden dikwijls met veel moeite allerlei figuren in de verschillende vlakken gestikt.

De meeste, fraaiste en grootste doeken leveren de bewoners der Mandingo-hoogvlakte, waar bijna geen familie gevonden wordt, die niet in het bezit is van een der beschreven weeftoestellen. Dáár zijn dan ook alle vrije lieden, in tegenstelling met de dichter aan de kust wonende inboorlingen, in toga's gekleed of hebben groote doeken (*shawls*) om het lichaam en over den linker schouder geslagen; zelfs bij kinderen ontbreekt de meer vermelde schort om de lendenen niet, zoodat daar alleen de kinderen der slaven naakt loopen. Wanneer men bovendien het groote aantal doeken ziet, dat van dáár naar de kuststreken uitgevoerd wordt, en dat in eene streek, waar tot nog toe zoo goed als geene stoffen worden ingevoerd, dan moet men verbaasd staan over de menigte doeken, die men daar vervaardigt, en kan zich eerst dán de uitgebreide boomwol-cultuur verklaren.

17. Bewerking van metaal en leder.

In dezelfde streek verstaat men ook zeer goed de kunst om het daar in groote hoeveelheid voorkomende ijzererts te bewerken. Voor het smelten van dit erts bouwt men op het vlakke veld een tot 6 voet hoogen kegel van klei, die door eene in de spits aangebrachte opening met houtskool en ijzererts gevuld wordt. Voor den toevoer van lucht dienen onderscheidene eveneens van klei gemaakte buizen, die rondom gelijk met den grond of ook wel onder den grond in den kegel uitloopen. Elke buis ontvangt de lucht uit een blaasbalg, die door een slaaf in beweging wordt gebracht. De blaasbalgen zijn lage, loodrecht staande cylinders van hout of klei, met een beweegbaar deksel, dat door eene zachte dierenhuid met den cylinder verbonden is en beurtelings op en neder bewogen wordt.

De klompen ijzer, die men op deze wijze verkrijgt, worden daarna nog eens tot gloeiens toe verhit en dan met groote zware steenen, menigmaal ook met ijzeren hamers tot driekantige staven gevormd, zooals die daar in den handel voorkomen en op de markten verkocht worden. Tot hiertoe wordt al het werk door slaven verricht. De verdere bewerking tot wapenen, stijgbeugels, keukengereedschappen, gebitten en sporen geschiedt door de Mandingo's zelve, omdat ze dezen fijneren arbeid te edel achten, om door slaven te worden verricht. Bijna in elk dorp en in elke stad treft men eene smederij aan, die meestal wat achteraf ligt, en waar men naast den van klei gebouwden vuurhaard met de vroeger beschrevene blaasbalgen een ijzeren aanbeeld en eenige tangen en hamers vindt. Het is bewonderenswaardig, wat deze vindingrijke Mandingo-smeden met hunne weinige, primitieve werktuigen weten uit te voeren. De wapenen, die zij zelve gesmeed hebben, zijn meestal ware meesterstukken, zoowel wat hunne deugdelijkheid en sterkte betreft, als met betrekking tot sierlijkheid van bewerking. In het harden van ijzer, alsook in het graveeren en ciseleeren leveren zij voortreffelijk werk.

Dichter aan de kust, waar in de factorijen, zoowel smeedijzer als staal verkocht wordt, en waar bovendien veel oud ijzer van hoepels en ijzeren banden te krijgen

is, houdt men zich veel zeldzamer bezig met het moeielijke en tijdroovende werk van ijzer smelten; de smeden aldaar kunnen met de Mandigo's in bedrevenheid en bekwaamheid op verre na niet gelijk gesteld worden. De inboorlingen smeden overigens hunne wapenen lang niet allen zelve, maar krijgen ze voor het grootste deel uit de factoryen. Het zijn meestal uitgediende wapenen uit Europeesche tuighuizen, zooals cavaleriesabels met scheeden, waarop de inboorlingen buitengewoon trotsch zijn, hartsvangers, vooral echter veel geweren van vroeger beschrevene constructie en *cutlasses* (kapmessen). Ofschoon in de Liberiaansche binnenlanden kopererts gevonden is, trekt men daaruit geen voordeel, en ook het ingevoerde koper wordt, uitgezonderd bij de Kroo's, niet tot gereedschappen en sieraden gebruikt.

Van het verwerken van zilveren muntstukken tot versierselen is reeds vroeger gesproken. De zilversmeden der Vey's zijn in dergelijke bezigheden buitengewoon bedreven, ofschoon zij daartoe bijna geen werktuigen gebruiken. Het zilvergeld wordt niet gesmolten, maar slechts zoo ver verwarmd, dat het tot dunne, lange strooken uitgeslagen of tot draden uitgetrokken kan worden. Opdat de zilversmid geen bedrog zou kunnen plegen, neemt men hem voor de vervaardiging van het een of ander sieraad bij zich aan huis. Een als aanbeeld dienende gladde steen, een klein hamertje, een scherp mes, eene kleine buigtang, of ook een priem of een in een houten heft bevestigde spijker, die den dienst van graveernaald doet, zijn gewoonlijk de eenigste werktuigen, die hij tot zijn beroep noodig heeft, tenzij hij hier of daar eene driekantige vijl of een ander geschikt werktuig heeft kunnen machtig worden. In de Mandingo-vlakte, waar geen zilvergeld in gebruik is, treft men zelden zilveren sieraden aan, des te meer echter sieraden van goud, dat meer in het middengedeelte dezer hoogvlakte op sommige plaatsen, en vooral in het zand der rivieren, rijkelijk voorkomt. In de bewerking van het goud zijn de Mandingo's zeer bedreven en zij verstaan voortreffelijk de kunst van graveeren. De fraaie vingerringen, met de sierlijk gegraveerde teekens van den dierenriem, en de slang, die zich in den staart bijt (het zinnebeeld der oneindigheid), zijn aan de geheele kust bekend, en bijzonder om hunne waarde aan zuiver goud zeer gezocht. De Liberiaansche reiziger Anderson, die de Mandingo-stad Mussardu bezocht, beweert echter opgemerkt te hebben, dat niet alle daar gevonden gouden versierselen de proef met salpeterzuur kunnen doorstaan. Het goud der Mandingo-vlakte komt òf als stofgoud of als gedraaide, tot ringen gevormde staafjes in den handel.

De inboorlingen, en onder hen in eerste plaats de Mandingo's, verstaan ook zeer goed de kunst van leder te bereiden. De huiden worden door middel van kalk van het haar beroofd en daarna buitengewoon goed gelooid. Ook in de bewerking van het leder zijn zij zeer ver gevorderd. Zij gebruiken het voor sierlijke jacht-, reis- en brieventasschen, voor sabelscheeden, heften van dolken, foedralen voor drink- en kruithoorns, voor alle mogelijke soorten van amuletten, waarin spreuken uit den koran besloten worden, voor zweepen, zadels, toomen, gordels en riemen, tabaksdoozen en vele andere dingen, die allen even zeer door soliditeit als door fraaie bewerking en smaakvolle versiering uitmunten en den practischen geest van den vervaardiger verraden. Wat verstandelijke ontwikkeling, kunstvlijt, arbeidzaamheid en welvaart betreft, staan in elk geval de Mandingo's onder alle stammen boven aan, en op hen volgen de Boozie's en Pessy's, eveneens, ten minste gedeeltelijk, bewoners van de hoogvlakte. Wat kunstzin betreft, staan de Vey's van alle stammen, die de wouden bewonen, het hoogst en sluiten zich tevens meer dan alle anderen bij de Liberianen aan.

18. Handel en verkeer. Gastvrijheid.

De handel tusschen de verschillende stammen is bijna niet noemenswaard, omdat elke stam, behalve de artikelen, die hij van de factorijen aan de kust krijgt, bijna alles zelve vervaardigt. De binnenlandsche handel beperkt zich derhalve voornamelijk tot zout, inlandsche katoenen stoffen en palmolie (tusschen de streken die rijk, en die, welke arm aan palmen zijn). De handel der binnenlanden met de kust, wordt, voor zooverre de inboorlingen hunne producten niet zelve naar de kust brengen, zooals reeds vroeger gezegd is, door Liberiaansche tusschen-handelaars gedreven.

Een groote hinderpaal voor den bloei van den handel is de omstandigheid, dat de rivieren slecht tot op korten afstand van de kust bevaarbaar zijn, verder, dat daar, behalve in de Mandingo-vlakte, geen lastdieren worden gevonden en dus alle waren door den Neger gedragen moeten worden. Tot het dragen van lasten worden meestal slaven gebezigd, en men ontmoet op het smalle, uitgetreden woudpad dikwijls geheele treinen van zulke zwarten, die, met hun zwaren last van palmolie, palmpitten, caoutchouc, ivoor, enz. op den rug of op het hoofd de een achter den ander, in flinken pas voortgaan.

Hunne *kingjars* of draagkorven maken de dragers telkens vóór het begin eener reis en werpen ze weer weg, als

zij op de plaats hunner bestemming aangekomen zijn. De kingjars bestaan uit twee, ongeveer één meter lange stukken van wijn- of oliepalmbladeren, wier taaie vederbladeren binnen weinige minuten zeer behendig tot een soort van korf samengevlochten worden. In dezen draagkorf wordt nu de last vastgesnoerd met lianen, en twee breede strooken boombast van den eersten den besten boom dienen als draagband. De gewone vracht voor eene dagreis mag per hoofd niet meer dan 40 K. G. bedragen. Met zulk een last op den rug marcheert de drager 8 uren gaans per dag, steeds in een soort van snellen draf, zoodat het den ledigloopenden Blanke groote moeite kost, met zijn drager gelijken tred te houden. Op reis is het voldoende, dat hij den last, op zijn hoogst tweemaal voor een halfuurtje kan neerzetten, om uit te rusten. Gegeten wordt er gedurende den geheelen marsch niet, want het ontbijt krijgt de drager vóór de afreis, en het middagmaal bij de aankomst op de plaats van bestemming; wanneer men hem echter, op de helft van zijn weg gekomen, een borreltje geeft, heeft dit soms eene wonderdadige uitwerking. De Neger reist niet gaarne alleen, en hoe grooter het reisgezelschap is, des te vroolijker weergalmen zijne kreten en jubeltonen door de stille wouden, des te luider is zijne vroolijkheid en zijn gezang. Kortademigheid is bij dit volk onbekend, en lasten, waaronder wij ons nauwelijks hijgend zouden kunnen voortsleepen, draagt de Neger even snel bergop en bergaf en waadt er even gemakkelijk mede door water en moerassen, als hij er blootsvoets mede over het scherpe ijzererts en de knoestige wortels der boomen loopt. Terecht merkwaardig is het talent van den Neger, om, in het doolhof van dikwijls nooit begane, elkander in alle richtingen kruisende woudpaden, den weg te vinden, en te meer moet men verbaasd staan over de wijze, waarop hij zich weet te oriënteeren, wanneer men ziet met hoeveel gemak hij, als hij op de jacht verdwaald is, den weg terug vindt, terwijl voor hem toch de kleur en den vorm der boomschors geen herkenningsteekenen kunnen zijn, zooals dit het geval is met den Indiaan in de oerwouden van Amerika.

Zoo eenvoudig, als het boven beschreven is, loopt evenwel het reizen niet altijd af, voornamelijk wanneer er waren van een Europeaan vervoerd moeten worden. Een enkel weerspannig man kan de geheele troep dragers in oproer brengen, door te verklaren, dat de Blanke nu, op den weg midden in het woud, geheel in hunne macht is en dat het hun zeer gemakkelijk vallen zou, hem eene loonsverhooging of iets anders af te dwingen, of in geval van weigering, weg te loopen en hem in den steek te laten. De meeste reizigers in Afrika, die zich met dragers behelpen moesten, weten in dit opzicht van onaangename ervaringen te spreken. Men schijnt echter tot nog toe te vergeefs naar middelen te zoeken, om deze plaag der reizigers uit den weg te ruimen. Zoo werd van verschillende zijden voorgeslagen, olifanten als lastdieren te gebruiken, en hiermede zijn ook werkelijk proeven genomen. Deze zijn echter tot nog toe niet gelukkig uitgevallen. Van de Belgische expeditie stierven o. a. de vier olifanten, die met groote moeite en kosten uit Britsch Indië waren aangevoerd (Bericht van L. R. Ranken, Proceedings 1882). Het minste loon voor een drager is één dollar per dag, waarbij men voor den kost niet behoeft te zorgen. De terugreis van den drager moet echter afzonderlijk betaald worden. De dragers worden in Liberia nooit met baar geld uitbetaald, maar gewoonlijk met ruilartikelen, als katoenen stoffen (tegen 1 shilling per yard berekend), tabak enz.

Geheel anders gaat het, wanneer Negers voor hun vermaak eene langere reis ondernemen. Op deze reizen bewijzen zij, hoe weinig waarde de tijd voor hen heeft. Overal, waar de gelegenheid zich aanbiedt, om eene oude kennismaking te hernieuwen of een verren bloedverwant te bezoeken, wordt opgehouden en, begunstigd door de groote gastvrijheid aan de eene en de weinige behoeften aan de andere zijde, een geruimen tijd vertoefd. Het is overigens onder de omstandigheden, waarin men daar leeft, volstrekt geen kunst om gastvrij te zijn; want de enkele cassaven, die een gast dagelijks verteert, zijn gemakkelijk te verkrijgen. Water, om te drinken, is overal genoeg voorhanden, en om een nacht-leger op den grond in de eene of andere hut behoeft ook niemand verlegen te zijn.

19. Behandeling van blanke reizigers.

Geheel anders echter gaat het gewoonlijk, wanneer eens een aanzienlijke gast (en als zoodanig wordt meestal de Blanke aangemerkt) verschijnt. Dan vorderen het gebruik en beleefdheid van den gastheer, om den gast zoolang mogelijk te herbergen en hem, zelfs tegen zijn uitdrukkelijken wil, zeer lang op te houden. Op zulk eene wijze gaat gewoonlijk zeer veel kostbare tijd verloren, wat des te onaangenamer is, omdat het droge jaargetijde, de eenige tijd van het jaar, waarin men reizen kan, hier naar evenredigheid tamelijk kort duurt. De „blanke man" doet op zijne pleisterplaatsen het best, dadelijk den „koning" of het opperhoofd van de plaats op te zoeken en zich met have en goed als „zijn vreemdeling" onder diens bescherming te stellen. Om deze gastvrijheid uit te lokken,

geeft hij hem dadelijk bij de eerste samenkomst een geschenk, dat gewoonlijk uit eenige yards boomwollen stof, wat tabak en, als men het heeft, uit een flesch rum of gin bestaat. Bij een langer verblijf wordt het geschenk (*dash*) naar evenredigheid grooter. Daarentegen zorgt de gastheer voor een passend onderkomen en dikwijls, als hij hiertoe in staat is, ook voor den kost. In den regel echter krijgt de blanke reiziger, in weerwil van alle herbergzaamheid, niets voor niemendal, daar alles wat hem „goeds gedaan wordt" reeds vooruit met den *dash* voldoende betaald is. Het geeft echter in elk geval voor den reiziger een geruststellend gevoel in eene vreemde stad de „vreemdeling" van haar opperhoofd te zijn, want als zoodanig behoeft hij zelden te vreezen, dat hem eenig leed zal geschieden of dat ook slechts het geringste van zijn goed zal gestolen worden.

In het algemeen kan men zeggen, dat de inboorling voor den Blanke niet ongunstig gestemd is, in elk geval gunstiger dan voor den Liberiaan, die hem bij elke gelegenheid zoekt de bedriegen en te exploiteeren. De groote vriendelijkheid en gedienstigheid, die men gewoonlijk betoont, geldt echter in de meeste gevallen meer de beurs en het goed van den Blanke, dan wel zijn persoon, en de groote goedheid en onderworpenheid van den Neger slaan dikwijls tot geheel tegenovergestelde eigenschappen over, als hij zich in zijne, naar hij meent, gegronde verwachtingen bedrogen ziet. Zoo treft men dan dikwijls naast de meest overdrevene beleefdheid en goede vormen de grofste brutaliteit en onbeschaamdheid aan. Voor niets is nergens wat te krijgen, tenzij de gever, naar het spreekwoord zegt, eene spiering uitwerpt om een kabeljauw te vangen; echter ontmoet men overal schandelijke afzetterij en bedelarij. „*Dash me, Daddy*" (geef mij iets, mijnheer), hoort men bijna ieder oogenblik. De *dash* speelt over het algemeen in den omgang met inboorlingen eene gewichtige rol. „*Dash me*", heet het, nadat men zijne dragers of arbeiders uitbetaald heeft, en „*dash me one*", wanneer men een bundel bananen of eene partij ananassen van hem heeft gekocht. Om de zakken van den Blanke te openen, stellen zij alle pogingen in het werk en laten geen middel onbeproefd. „*You be fine, Daddy!*" zeggen zij op een vleienden toon in hun gebroken, komisch klinkend Neger-Engelsch, „*Ah, you be fine too much!*" „(Gij zijt goed, mijnheer, och veel te goed"), roepen zij bij iedere gelegenheid. Steeds zijn zij bereid, iemand een vleiend woord te zeggen en hunne trouw en onderwerping te betuigen. Wanneer men zaken met hen te doen heeft, zijn zij op het punt van onderworpenheid, listige berekening der omstandigheden, onbescheidenheid en geslepenheid den grootsten schacherjood gelijk, en voor hunne welbespraaktheid, waarin zij dikwijls voor een advocaat niet behoeven onder te doen, moeten zelfs de grondigste argumenten der Blanken verstommen. Nooit brengt men het zoover, dat een Neger rechtstreeks eene vraag beantwoordt, want hij heeft zijn eigen gedachtengang, waardoor hij gewoonlijk de vraag gemakkelijk weet te ontwijken en met eene tegenvraag te beantwoorden. Daarom zijn ook alle *palavers*, waarin de Blanke gedwongen is zich met den Neger in te laten, voor hem eene bron van angst en schrik, daar hij van te voren weet, dat de te behandelen zaak zoo lang gerekt wordt, tot zij eindelijk in zijn nadeel beslist is. Mochten de onderhandelingen tegen den wensch van den Neger uitvallen, dan weet hij de zaak toch zoo te draaien, dat hij er niettemin voordeel uit trekt. Steeds trachten zij de onderhandelingen of *palavers* zoo lang mogelijk te rekken, om toch recht lang hun slachtoffer te kunnen uitzuigen, en ten laatste komt men zichzelf voor als eene spons, welke de Neger nooit moede wordt uit te persen.

20. Karakter der Negers.

Op een verdrag, met een Neger gesloten, kan men zelden met zekerheid rekenen, daar woord houden niet een van zijne deugden is. Met beloften is echter de Neger zeer vrijgevig en men staat dikwijls verbaasd over al wat zulk een man al kan beloven. Komt het echter op de uitvoering aan, dan weet hij met een nooit eindigenden vloed van woorden tal van verontschuldigingen aan te voeren en zich zoo lang te wenden en te keeren, dat men eindelijk blijde is als hij maar heengaat.

Bij de hem aangeboren luiheid is hij, zoolang hij overvloed van voedsel heeft, zelfs tegen hoog loon moeielijk te bewegen, het een of ander werk te doen, terwijl hij wanneer hij in nood zit, hetzelfde werk voor de helft van het vroeger aangeboden loon verricht. Daarom is het zoo moeielijk, in het land zelf goede bedienden te krijgen, en nog veel moeielijker, dezen te houden. Zonder hoog loon krijgt men niemand, en heeft er een in den tijd van eenige maanden zijne 20 dollars verdiend, dan meent hij, bij de weinige behoeften, die men daar heeft, een rijk man te zijn; nu begint hij onhandelbaar te worden of zich allerlei onbeschoftheden te veroorloven en zegt eindelijk den dienst op, om hier of daar eene farm aan te leggen en eene huishouding op te zetten. Heeft men hem echter zijn geld uitbetaald, dan verspilt hij het gewoonlijk als een kind in de eerste de beste

factorij en is weldra omringd door een heirleger van klaploopers, die hem, steunende op de groote mildheid van den Neger, in den tijd van eenige dagen leeggeplunderd hebben. Hoe gaarne hij nu misschien in zijne vroegere betrekking zou willen terugkeeren, verbieden trots en eigenliefde hem toch, deze neiging te volgen. Zijne dankbaarheid duurt gewoonlijk niet langer dan het oogenblik, waarin hij de weldaad ontvangt. Daarbij betoont hij, zelfs over kleinigheden, eene buitensporige vreugde; van latere erkentelijkheid is echter meestal geen spoor te ontdekken.

Een hoogst aangename indruk maakt op den Blanke de groote voorkomendheid der Negers, hunne beleefdheid bij ontmoetingen op den weg, waar zij steeds voor den Blanke op zijde gaan en de bij begroetingen gebruikelijke handdruk, waarbij men wederkeerig, als een teeken van vredelievende oogmerken, de ring- middel- en wijsvingers langs elkaar laat glijden, waardoor een drievoudig, luid geklap wordt teweeg gebracht. Minder beviel ons de kruipende onderwerping waarmede de Neger telkens, nadat men hem eene noodzakelijke tuchtiging heeft toegediend, hiervoor bedankt en beterschap belooft.

Het is buitengewoon moeielijk eene algemeen geldige karakterschets van de Negers, te geven. Zij zijn kinderen van het oogenblik. Al naar omstandigheden zijn zij goed of slecht, gewillig of onhandelbaar, eerlijk of diefachtig, trouw of valsch, en het is ten slotte maar het beste, altijd te toonen, dat men op zijne hoede is, en hen voortdurend onder scherpe contrôle te houden. Echter is het oordeel van menigen Blanke aan de kust te hard, dat een Neger 99 maal eerlijk is, alleen om den 100sten keer met des te beter gevolg te, kunnen stelen. Elke Neger moet naar zijne eigenaardigheid (karakter kan men het nauwelijks noemen) behandeld worden. In het algemeen werkt milde ernst en vastberadenheid, nu en dan ook, als hun gedrag goed is, een woord van waardeering en aanmoediging, veel meer uit, dan voortdurend schelden en slaan, wat men helaas! maar al te dikwijls zien kan. Vergrijpen, zooals leugen, diefstal, enz. moeten echter zonder genade gestraft worden. Een Neger, die op deze wijze behandeld wordt, zal voor zijn blanken heer door het vuur loopen en hem zelfs, als het noodig is, tegen aanrandingen van zijn eigen stam in bescherming nemen. Dikwijls kan eene flinke grap een geheel gezelschap tot vernieuwde werkzaamheid opwekken, want de Negers zijn van nature opgeruimd, vroolijk en lachlustig, en kunnen zelfs eene krasse scherts zeer goed verdragen. Wanneer zij moedeloos worden en verslappen, heeft eigene lichaamskracht en flink aanpakken eene veel betere uitwerking dan al het twisten en slaan, en een goed voorbeeld kan menigmaal wonderen verrichten.

21. Het huiselijk leven der inboorlingen.

Het huiselijk leven der Negers is zeer eenvoudig. Elk van de verschillende vrouwen, die de rijke en voorname heeft (de bescheiden burger vergenoegt zich met weinige, hier en daar ook met eene enkele) heeft hare eigene hut, zoodat de huiselijke vrede niet wezenlijk verstoord kan worden. Het huwelijk heeft geheel zonder ceremoniën plaats. Voor elke vrouw wordt een zeker bedrag aan hare familie uitbetaald, waarop de vader der bruid, wanneer deze eene maagd is, haar den kuischheidsgordel afneemt en haar aan den bruidegom overgeeft. Huwelijksverdragen worden dikwijls reeds vroeg, wanneer het echtpaar als het ware nog in de luiers ligt, tusschen de wederzijdsche ouders gesloten. Dit is voornamelijk bij de Kroo's het geval, en geschiedt met het doel om zekere bestaande familieverbintenissen in stand te houden of nieuwe aan te knoopen. Zoo had ik b. v. een jongen, van tusschen de 12 en 15 jaren in mijn dienst, die door bemiddeling zijner ouders reeds drie vrouwen had, alle jonger dan hij zelf was. Een eigenaardig gebruik is het, dat aan de moeder meer recht over hare kinderen wordt gegeven dan aan den vader. Op welken leeftijd de reeds zoo vroeg verbonden paren in het huwelijk treden, is moeielijk te ontdekken, daar de Neger nooit weet, hoe oud hij is, en de Blanke zich veel te korten tijd achtereen op eene en dezelfde plaats ophoudt, om met betrekking tot dit punt nauwkeurige waarnemingen te kunnen doen. Toch kan ik nauwelijks gelooven, dat dit, eventueele uitzonderingen niet medegerekend, bij de vrouw vóór het 15de en bij den man vóór het 18de jaar plaats heeft.

De Negerinnen baren, evenals de vrouwen van alle natuurvolkeren, zeer gemakkelijk. Zij verrichten, tot kort vóór de geboorte hare gewone bezigheden, gaan, als zij het oogenblik voelen naderen, even ter zijde, b. v. als zij op het veld werken, in het nabijzijnde struikgewas of in het bosch en komen na korten tijd met het pas geboren kind in hare armen terug. Onmiddelijk gaan zij hiermede naar de eerste de beste rivier of *creek*, waar zij het afwasschen en het dan in eene punt van haar lendendoek naar huis dragen. De kinderen, die, zooals reeds gezegd is, aanvankelijk blank zijn, maar langzamerhand eene donkerder kleur aannemen, worden tamelijk lang gezoogd;

toch begint de moeder al vroeg, om eene dikke pap uit rijst toebereid, er bij te geven, waarbij het dikwijls zeer primitief toegaat. Het kind wordt nl. bij deze manipulatie op den grond of op eene mat gelegd, en dan de vloeistof uit eene schaal in den mond gegoten, waarbij, daar het kind gewoonlijk begint te schreeuwen, de mond vol loopt. Zooals te begrijpen is, kan het echter slechts weinig inslikken, al het overige wordt door hoesten weder uit den mond verwijderd en loopt langs het gezicht af.

Op reis en ook gedurende den arbeid op het veld draagt de moeder haar kind, door middel van den lendendoek schrijlings op den rug gebonden, mede. Hierbij gebeurt het niet zelden, dat, bij werkzaamheden op het land, het kind op den rug der moeder geheel voorover hangt.

Deze eigenaardige wijze van de kinderen te dragen zoude men lichtelijk als de oorzaak der platte Negerneuzen kunnen beschouwen. Vrouwen, die reeds dikwijls moeder geworden zijn, hebben meestal ver afhangende borsten, die zij dan bij het zoogen het op haar rug zittende kind onder den arm door in den mond schuiven.

22 Tijdrekening en leeftijd der Negers.

De Tijdrekening der Negers is zeer oorspronkelijk. Ofschoon het hun gemakkelijk zou vallen, de jaren te berekenen naar de regelmatig terugkeerende regen- en droogtetijden, zoo schijnen zij toch deze wijze van tijdsindeeling in het geheel niet te kennen. Zij rekenen bij maanden, d. i. volgens de afwisseling van nieuwe en volle maan. Onze inlandsche dienstboden, die wij naar hunne tijdrekening bij de „maan" (*by the moon*, niet maand) in dienst namen, zagen bij hunne komst naar de maan en wisten dan met tamelijk veel juistheid aan te geven, wanneer de *moon* afgeloopen was. Die dienstboden, welke zich reeds bekend hadden gemaakt met de dagen der week, bedienden zich, om deze op te teekenen, van een kerfstok, waarop zij zes dagen door eene kleine en den zevenden dag door eene grootere inkerving pleegden aan te wijzen; ook gebruikten zij tot dit doel wel een snoer, waaraan zeven doorboorde schijven geregen worden. Elken dag wordt nu één der schijven naar beneden geschoven, en als ze alle zeven weder bij elkaar zijn en dus eene week verloopen is, wordt eene insnijding in den daarnaast hangenden kerfstok gemaakt; vier zulke insnijdingen zijn eene *moon*. Bij de bepaling van de uren van den dag houden zij zich aan den op- en ondergang der zon, 6 uren des morgens en 6 uren des avonds, en aan den middagstand. Het midden tusschen deze tijden 's morgens 9 uur en 's namiddags 3 uur, duiden zij aan met de namen *breakfast-* en *dinnertime*.

Of nu deze primitieve tijdrekening oorzaak is, dat de Neger nooit met zijn waren ouderdom bekend is, zoude ik bijna betwijfelen, want het ware toch nog altijd mogelijk, om den leeftijd naar regen- en droogtetijden (zomer en winter) te berekenen. Veel eer is het aan te nemen, dat de ouders met opzet voor de kinderen hun waren ouderdom verzwijgen, want wanneer een Neger daarover ondervraagd wordt, antwoordt hij: „Dat heeft mij niemand gezegd, opdat ik niet weten zoude, wanneer ik moet sterven." De ouderdom, dien een Neger bereiken kan, is dus slechts bij benadering te bepalen. Men treft onder de Negers hier en daar eerwaardige grijsaards aan met wit haar en baard, en het is niet wel aan te nemen, dat deze natuurmenschen lang vóór hun 60e levensjaar vergrijzen. In Cobolia heb ik de moeder van koning Marana leeren kennen, wier ouderdom ik gevoegelijk op 70 jaren durf schatten. Marana zelf is in elk geval reeds diep in de vijftig, maar is, ofschoon reeds vergrijsd, nog een zeer krachtig man, en Prins Davinda, waarschijnlijk zijn oudste zoon, zal ook reeds een goede dertig jaren tellen. De koningin-moeder, eene niet gevaarlijke krankzinnige, danste echter bij mijn bezoek in Cobolia nog zoo gemakkelijk als een jong meisje en scheen ook, hoewel zij de verpersoonlijkte leelijkheid was, nog zeer vlug en sterk te zijn.

23 Sterfgevallen. Ceremoniën bij sterfgevallen.

Epidemieën schijnen in deze streken niet voor te komen, en ook het klimaat, dat den Blanke zoo sterk aantast en zelfs de zwarte kolonisten niet verschoont, oefent op de inboorlingen geen schadelijken invloed uit. Zoo sterven dan deze menschen, voor zooverre zij niet het offer van toevallige ziekten worden, meestal aan verval van krachten, of ten gevolge van ontberingen in tijden van hongersnood.

Een sterfgeval is zelfs bij deze inboorlingen, ja bijna nog meer dan bij ons, een buitengewoon treurig, aangrijpend tooneel. Alle menschen uit de woonplaats, bloedverwanten en bekenden, geven zich, zoodra bij een zieke het leven geweken is en menigmaal ook nog vóór dien tijd, aan werkelijk waanzinnige uitingen van droefheid over, en hun gehuil vervult iemand met een gevoel van angst en vrees. Ik was onderscheidene malen getuige van zulke sterfgevallen, en telkens werd ik geschokt door de uiting van wilde, onbeteugelde smart. Des te meer stond ik dan later verwonderd, wanneer ik zien moest, hoe spoedig de zoo diep betreurden geheel vergeten waren. De Negers zijn

hierin even als in zoovele andere opzichten, kinderen gebleven, die zich in hunue oogenblikkelijke smart niet weten te matigen, maar deze even spoedig vergeten, als zij hevig geweest is. Toen ik eens bij mijn terugkeer van de jacht — wij hielden toen ons verblijf in Hokhië aan de Fisherman Lake — door de Negerstad Buluma kwam, werd ik opgehouden door eene groote menigte menschen, die huilend, jammerend en zich de haren uit het hoofd rukkend, als dol rondliepen. Toen ik naar de oorzaak vroeg, kreeg ik eindelijk ten antwoord, dat de oudste dochter van den koning (hoofdman) op sterven lag. Nadat ik mijn geweer en mijne jachttasch aan mijn jongen in bewaring had gegeven, begaf ik mij naar het openbare plein, waar de grootste drukte heerschte.

Men had de stervende naar landsgebruik op hare lage bedstede uit de woning gedragen en onder een soort van loods, die aan alle zijden open was, neergezet, en rond om haar heen knielden snikkende, klagende vrouwen, die haar aan het hoofd en de handen vasthielden. Na eenige oogenblikken was zij, die reeds bij mijne aankomst bewusteloos nederlag, een lijk. Het is onmogelijk, het gehuil en de klaagtonen, die daarop gehoord werden, te beschrijven. Als dol wierpen zich de vrouwen, handen wringend en met hoog opgeheven armen, midden tusschen de menigte der klagende toeschouwers; anderen wentelden zich op den grond rond, strooiden aarde en zand op het hoofd, en hare slavinnen kropen onder een bijna dierlijk gebrul op handen voeten om de loods heen, waarin de doode lag uitgestrekt. Ik kon de ellende niet langer aanzien en begaf mij naar den hoofdman, die, naar het mij toescheen, in stomme smart verzonken, het gezicht in de handen verborgen, ter zijde in de deur eener hut zat. Ik zette mij bij hem neder, om hem moed in te spreken en hem te troosten. Hoe verwonderde ik mij echter, toen hij mij, de oogen naar boven geslagen, in zijn potsierlijk Neger-Engelsch antwoordde, dat God haar tot zich genomen had en dat zij nu in den hemel was! Ik kan mij nauwelijks voorstellen, dat deze oude Fetischdienaar werkelijk zoo iets gelooven kon, of het moest onder den oogenblikkelijken indruk zijner droefheid geweest zijn; veeleer was ik geneigd om te gelooven, dat hij, die in zijne jeugd langen tijd in Monrovia bij eene christelijke familie in dienst was geweest, daar zoo veel van het Christendom geleerd had, om op mij, den Christen, daardoor indruk te kunnen maken. Helaas was ik door een plotseling opkomenden koortsaanval verhinderd, om de kort daarop volgende doodenklacht en de begrafenis, die nog dien zelfden nacht plaats had, bij te wonen, en ik beschrijf daarom eene andere dergelijke plechtigheid, die kort daarna bij den dood van een zoontje van den zelfden hoofdman plaats had.

Ditmaal was het stil als in een graf, toen ik door de stad kwam. Weder vond ik al de inwoners op het openbare plein, of beter gezegd, onder de loodsen, (palaverhutten) waardoor het omringd is, vereenigd. Midden op het plein echter lag, aan de heete middagzon blootgesteld, het lijk van den ongeveer zesjarigen knaap op eene mat en eenige doeken uitgestrekt; een witte shawl bedekte het onderlijf, en op de naakte borst lag een blank mes. Naast hem zaten op den grond een man en eene vrouw; de eerste zat met gekruiste beenen en staarde onbeweeglijk voor zich neder, terwijl hij met een dun staafje in langzaam tempo op den rand van een geel koperen ketel sloeg, dien de vrouw tusschen de recht voor zich uitgestrekte beenen vasthield. De man sprak geen woord, zooveel te meer echter de vrouw, die op klagenden toon alle deugden van den kleinen doode opsomde, en de zwijgende toehoorders, die rondom in de schaduw der huizen zaten, aanspoorde om haar tegen te spreken, als zij niet de waarheid zeide. „Ach," zoo sprak zij verder tot het lijk, toen niemand het woord nam: „hoe kondet gij zoo wreed zijn, uwen vader te verlaten en uwe moeder, gij, dic de zon hunner dagen, hun geluk en hun trots waart! Ach, hunne oogen zijn verduisterd en verblind door het vele weenen om u, den lieveling van hun hart. O, dat gij toch spreken kondet! Dat gij het zeggen kondet, welke ellendeling u met zijne booze toovermiddelen het jonge leven geroofd heeft! Kom hier, gij toovenaar, wie gij ook zijn moogt, en drink, zoo gij den moed hebt, van dit water!" [1]) Met de verwensching van den boozen toovenaar en de bedreiging, dat hij zijne straf niet ontgaan zou, eindigde de roerende klacht, die langer dan een uur geduurd had, en gedurende welke de man geen oogenblik verzuimd had, in een gelijkmatig tempo met zijn staafje op den rand van den ketel te slaan. De vergadering, die gedurende de geheele plechtigheid de grootste stilte bewaard had, ging daarna uiteen.

Ofschoon, oordeelende naar hetgeen hier gezegd is, bij sterfgevallen nog altijd het geloof aan tooverij duidelijk doorschemert, zoo heb ik zelve toch nooit gezien, noch ook van anderen vernomen, dat bij deze Negers ordaliën voorkomen, zooals deze in vele andere streken aan de westkust

[1]) De zich in den ketel bevindende vergiftige vloeistof, die bij bezweringen en godsoordeelen gebruikelijk is, bestaat gewoonlijk uit een aftreksel van Calabar-boonen (*Physostigma venenosum*) met andere zelfstandigheden vermengd.

van Afrika bij sterfgevallen in eene vorstelijke familie gebruikelijk zijn. Evenmin schijnt hier de barbaarsche gewoonte te heerschen, om een gestorven vorst slaven ter bediening in het graf mede te geven. De boven beschrevene doodenklacht met den giftketel en de aan den onbekenden toovenaar gerichte uitdaging wijst met tamelijk veel zekerheid op vroegere godsgerichten; maar deze laatste zijn waarschijnlijk reeds lang niet meer gebruikelijk. Onder de lieden, die ik daarover ondervroeg, kon zich niemand herinneren, dat hij ooit den giftdrank had zien gebruiken. Het is niet onwaarschijnlijk, dat de van uit het binnenland zich meer en meer uitbreidende Islam, en in kuststreken misschien ook het Christendom, op deze gebruiken een weldadigen en beschavenden invloed hebben uitgeoefend.

De begrafenissen hebben nu eens 's morgens dan weder 's avonds plaats, dikwijls ook midden in den nacht bij fakkellicht. De graven liggen meestal verstrooid naast de verschillende toegangen tot de dorpen en steden in de onmiddelijke nabijheid, of voor vorsten en hunne meest geliefde vrouwen niet zelden midden in de stad op een openbaar plein. Hier en daar treft men echter ook bepaalde begraafplaatsen aan, waar al de inwoners eener plaats, met uitzondering der vorsten, bij elkaar begraven worden. De stad Bendo, ons eerste jachtstation aan de Fisherman Lake levert hiervan een voorbeeld op.

Men maakt de graven 4—5′ diep en legt het lijk, in een doek, of bij gebrek daarvan in eene mat gewikkeld, daarin, waarna het met aarde wordt toegedekt. Bij de begrafenis van een rijke, of van een lid der vorstelijke familie worden trouwens veel meer kosten gemaakt. Het graf van den laatste wordt geheel behangen met blauwe en witte inlandsche doeken (Negershawls), die door de bloedverwanten en onderdanen in groote menigte worden aangebracht en het in doeken gehulde lijk er in gelegd. Soms geeft men het kostbaarheden van zilver en ivoor of wapenen mede, dan worden nog meer doeken hierover uitgebreid, en alles met rum of *gin* (jenever) of bij gebrek hieraan ook wel met palmwijn overgoten. Hierop wordt het graf dicht gemaakt, boven op den grafheuvel legt men een knuppel of een lap doek, en aan het hoofdeinde zet men eene schaal met water. Meestal wordt het graf rondom door steenen, in een enkel door mij waargenomen geval door dicht aan elkander sluitende vierkante brandewijnflesschen ingesloten, en dan, op sommige plaatsen, een dak daarover gebouwd.

Geruimen tijd later worden dan feestelijke gedenkdagen ingesteld, waarop de geheele, wijd verbreide familie van den overledene (de vrouwen en dochters [1]) met de walgelijk riekende treurpomade ingewreven en in hare beste kleederen uitgedost) van heinde en verre te samen stroomt. Deze feesten worden onder groote maaltijden en drinkgelagen, waartoe ieder gast wat medebrengt, gevierd, en eindigen niet zelden met wilde dansen en talrijke geweersalvo's.

De denkbeelden over het voortbestaan der ziel na den dood zijn, zelfs bij een en denzelfden stam, zeer verschillend, en ik ontving op de vragen, die ik bij gelegenheid hierover deed, de meest tegenstrijdige antwoorden. Gewoonlijk zijn de Negers op dit punt zeer achterhoudend, en men mag aan de van hen verkregen verklaringen niet te veel gewicht hechten. Naar het zeggen van velen zou men moeten aannemen, dat zij aan geen voortbestaan der ziel na den dood gelooven, ook niet aan spoken, want, wanneer men hen hierover ondervraagt, lachen zij gewoonlijk en zeggen: „Wat zouden ons die menschen doen, zij zijn immers dood!" Geheel met deze meening in tegenspraak is echter het gebruik, om de lijken van wapenen of knuppels te voorzien en een tijd lang elken morgen en elken avond frisch water en eenig voedsel op het graf neêr te zetten, alsook de groote bijgeloovigheid, die onder deze lieden heerscht, en die door de Fetischpriesters (Engl. *medicine-men*) zooveel mogelijk gevoed wordt.

24. Godsdienstige gebruiken. Vermakelijkheden.

Ook over den eeredienst dezer inboorlingen, voor zooverre zij tot de Fetischdienaars moeten gerekend worden, valt weinig met zekerheid te zeggen. Ofschoon in onderscheidene steden en dorpen afgodsbeelden gevonden worden, schijnen deze toch niet in bijzondere gunst en achting te staan. Hoevelen ik er ook op mijne zwerftochten door het binnenland heb aangetroffen, allen waren zeer ruw uit een boomstam gesneden, d. w. z. van een potsierlijk uitziend hoofd voorzien. Zij staan òf bij de graven (in Fali) of midden in de stad op een openbaar plein, aan wind en weer blootgesteld, en met de basis in de aarde, zoodat zij zich nauwelijks 1 M. boven den grond verheffen (in Solyman. Zie IIIe hoofdstuk).

Wel echter zijn *Grigri's* (talismans) overal in menigte te vinden; op openbare pleinen zoowel als in huizen, in farms, aan de verschillende toegangen tot de steden, op wasch- en drinkplaatsen, aan de landingsplaatsen der

---

[1]) Ten teeken van rouw over afgestorvene bloedverwanten dragen vrouwen en dochters langen tijd dunne uit stroo of gras gevlochten ringen om het hoofd en hullen zich in blauwe doeken.

kano's, en er is nauwelijks één Neger, die niet reeds van den eersten dag zijner geboorte af de eene of andere amulet draagt of zelfs geheel daarmede behangen is.

Alle deze *Grigri's* worden, natuurlijk niet kosteloos, door de Fetischpriesters ingezegend. Deze laatsten spelen onder de inboorlingen eene gewichtige rol, want zij zijn tegelijk artsen en raadgevers der vorsten in tijden van oorlog en vrede, en dringen er ten sterkste op aan, dat de oudere godsdienstige gebruiken, die tot vaste wetten zijn geworden, goed worden nagekomen. De *Grigri's* beschermen de Negers tegen alle mogelijke schadelijke invloeden van buiten, als oorlog, pest en allerlei ziekten en andere ongelukken, en zelfs tegen tooverij; zij beschermen den wandelaar tegen slangenbeten, den soldaat tegen sabelhouwen en geweerkogels. Al naar hunne bestemming zijn zij verschillend. De openbare *Grigri's*, die de steden beschermen moeten, bestaan, zooals reeds gezegd is, slechts zelden uit eene ruwe, uit hout gesnedene menschelijke gedaante, maar gewoonlijk uit een grooten steen, die, door een net van lianen omgeven, op het openbare plein aan een op houten vorken rustenden dwarsstok ½—1 M. boven den grond hangt. Daarnaast staat een hooge stang, waaraan een lap doek bevestigd is. Soms ook bestaat hij uit een rotsblok, dat rust op eenige sterke, in den grond geheide palen of op een ruw houten stellage.

Vóór den toegang tot eene stad staat dikwijls een heilig bosch van onschendbare, misvormde roodhout- (*camwood*) boomen; op den weg echter ligt eene mat, met een steen bezwaard, waar booze geesten niet voorbij kunnen; ook hangt wel van een boomtak tot hetzelfde doel een lap, doek of iets dergelijks over het pad heen. In oorlogstijd, wanneer de eene of andere plaats bijzonder bedreigd wordt, worden dikwijls alle toegangen ver in het rond met *Grigri's* belegd, die voornamelijk moeten dienen, om vijandelijke aanvallen af te weren. Hetzelfde heeft plaats, als onderscheidene sterfgevallen kort na elkander voorkomen, wat men als een zeker teeken van eene bijzonder gevaarlijke tooverij beschouwt. In vele steden houdt men, ten einde den invloed der toovenaars af te weren, heilige dieren, b.v. een zuiver wit, gladharig schaap of eene geit. In Buluma aan de Fisherman Lake hield en voederde men zelfs eene heilige slang (*Naja atropos*), aan welke niemand, op doodstraf, eenig leed mocht doen. Dit was ook het eenige, door ons waargenomen geval, waarin eene slang als beschermheilige eener stad werd aangemerkt en dat nog in de verte aan den slangendienst in Dahomey herinnert.

De grootste verscheidenheid vertoont zich in de *Grigri's*, welke de menschen op hun lichaam dragen (amuletten), voornamelijk op het hoofd in de haarvlechten, aan den hals, op de borst, aan den bovenarm en de handgewrichten, om de lendenen en aan de enkels; zij bestaan gewoonlijk uit zakjes, die toovermiddelen bevatten enz. Vrouwen plegen bij voorkeur de kleine hoorntjes en hoeven der dwergantilopen, waarin toovermiddelen besloten zijn, te dragen en daarmede ook hare kinderen te behangen. Al deze *Grigri's*, met wier vervaardiging uitsluitend de Fetischpriesters (*Greegree-men*) zich bezighouden, vormen voor deze laatsten eene belangrijke bron van inkomsten.

De Negers zijn hartstochtelijke minnaars van muziek, gezang en dans, en wie hunne muziekuitvoeringen bijwoont, meent onwillekeurig onder eene wilde Zigeunersbende verplaatst te zijn. Hun lievelings-instrument is de trom, waarop de inboorlingen echte virtuozen zijn. De trommen zijn meestal uit hout gesneden, ruim 2 voet hoog, en van boven en onderen naar het midden toe vernauwd, zoodat zij, wat den vorm betreft, eenigszins op een zandlooper gelijken. Het trommelvel is, evenals bij onze trom, met koorden opgespannen, en wordt met de bijeengehouden vingertoppen der beide handen geslagen. De tamboer, bij het spelen op de knieën neergehurkt — eene houding, die de Neger gewoonlijk aanneemt, als hij rust — zet de trom met den bovenkant schuin naar voren gericht tusschen zijne beenen, houdt haar ter halver hoogte mede knieën vast, en bespeelt nu zijne trom met eene virtuositeit en eene maatvastheid, die den blanken toeschouwer in bewondering brengt. Door krachtig samenpersen met de knieën en de daardoor veroorzaakte sterkere spanning van het trommelvel brengt hij luide, schetterende tonen voort, die bij het loslaten in een dof, huiveringwekkend gebrom overgaan. Op deze wijze heeft de Neger in de trom een instrument, van welks geschiktheid tot modulatie hij, zonder het spel te staken, een ruim gebruik maakt.

De trom wordt bijna altijd door twee andere instrumenten begeleid, namelijk door een soort van ijzeren cimbaal, die steeds door mannen bespeeld, aan een ring over den duim der linkerhand geschoven en met een ijzeren staafje geslagen wordt. Het andere instrument is een soort van castagnetten, het instrument bij uitnemendheid der vrouwen en dochters. Dit laatste bestaat uit een kleine, uitgeholde flesschen-pompoen, in een net met kleine mazen gevat, waarin talrijke, steenharde boomvruchten zijn vastgeknoopt. Dit net wordt in de linkerhand vastgehouden, terwijl men met de rechterhand den pompoen, die dikwijls met fraaie insnijdingen versierd is, bij den hals vasthoudt, en hem afwisselend op de maat in het net op en neer beweegt.

De **dansen**, waarvan deze wilde muziek de begeleiding uitmaakt, hebben iets dolzinnigs, voornamelijk bij nacht, wanneer de roode gloed der fakkels of vuren de bont dooreenzwierende groepen van halfnaakte dansers en danseressen in al hunne grillige houdingen spookachtig verlicht.

25 Geheime genootschappen.

Onder de mannen van onderscheidene Negerstammen, zooals de Vey's, de Deh's, Golah's, Marbars, Queah's, Bassa's en anderen bestaat een soort van **geheim bondgenootschap**, dat vergaderingen bij nacht houdt in opzettelijk daarvoor bestemde wouden, die geen ongewijde voet betreden mag, en dat zijne geheele werkzaamheid en zijne verhandelingen in een geheimzinnig donker hult. Geen lid van dezen bond mag, op straffe des doods, ook slechts het geringste daarvan verraden, en zoodoende gelukt het den Blanke niet, om zich over het doel en de handelingen van dezen bond juiste denkbeelden te verschaffen. Zeer edele bedoelingen moet echter, als ik wel onderricht ben, dit bondgenootschap niet hebben, maar een aanvallend en verdedigend verbond zijn, om elkaar bij voorkomende botsingen met de Liberiaansche strafwet zoo goed mogelijk uit de klem te helpen.

De *Nor-Crah* [1]), zooals dit geheime bondgenootschap in de taal der Bassa's heet (woordelijk vertaald: duivelswoud, Engl. *Devil-bush, medicine-bush*) naar de plaats waar men vergadert, is eene vereeniging van koningen en hoofdmannen met al hunne mannelijke onderdanen. Het bezit onderscheidene graden en wordt door den Groot-Duivel (*Grand Devil*) gepresideerd. De groot-duivel wordt uit het midden der vergadering gekozen en is steeds een koning of hoofdman, die voldoende bewijzen van zijne bekwaamheid als regent heeft afgelegd. Zijne benoemiug tot dezen hoogen eerepost heeft eerst plaats, nadat hij door eenige verdienstelijke toovenaars of Fetischpriesters (*medicine-men*) bijzonder daarop is voorbereid en na voldoend onderricht in de hoogste geheimen der magie zelve den rang van toovenaar verkregen heeft.

De opneming in den eersten graad van dezen bond heeft bij de mannelijke jeugd reeds vroeg plaats, n.l. tusschen het tiende en twaalfde levensjaar en gaat gepaard met de circumcisie der nieuw toegetredenen, welke laatste handeling algemeen beschouwd wordt als het gemeenschappelijk kenteeken van allen, die tot dezen bond behooren. De nieuw opgenomene heeft echter nog volstrekt geen toegang tot de nachtelijke vergaderingen van den bond, noch wordt hij dadelijk in de geheimen daarvan ingewijd. Het is voorloopig voldoende, dat hij de gemeenschappelijke kenteekenen van den bond draagt, en met eenige onbeduidende formaliteiten daarvan bekend gemaakt wordt. Zeer bijzonder wordt hem ingescherpt zich te vrijwaren voor alle invloeden, die met de oude overleveringen van het Fetischismus, de polygamie, tooverij enz. in strijd zijn, en in het bijzonder zich niet met de „*Grippaw Dschaddah*" (*God-book*)-godsdienst in te laten.

Nadat de adspirant den leeftijd der manbaarheid bereikt heeft, wordt hij in de hooge geheimen van den bond ingewijd en als werkelijk lid daarin opgenomen. Deze opneming, die voor alle adspiranten van een district te gelijk, en wel éénmaal per jaar, plaats heeft, gaat met groote feestelijkheden (*Devil-dances*) gepaard, die meerdere dagen duren. Op de reeds vermelde nachtelijke verzamelplaats moet het op te nemen lid in tegenwoordigheid van de ingewijde leden tegenover den groot-duivel de hem opgelegde verplichtingen vervullen en in zijne handen den bondseed afleggen. Het moet bij zulke gelegenheden zeer plechtig toegaan, en de nieuw toegetreden leden worden voor de minste verbreking van de geheimen van den bond met de doodstraf bedreigd. Gedurende de plechtigheid vertoont zich de Groot-Duivel in eene afstootend leelijke, phantastische vermomming, die hem geheel en al onkenbaar maakt. Vóór zijn gelaat heeft hij een potsierlijk houten masker, en het overige gedeelte van zijn lichaam is geheel gehuld in eene vormlooze massa van dicht over elkander liggende riet- en palmbladeren, die tot op den grond reiken, zoodat men slechts aan het masker kan zien, wat aan het lichaam vóór of achter is. Door wilde dansen, sprongen en gebaren, waarbij hij soms met duizelingwekkende snelheid om zijne as draait, zoodat het geheele bladerenkleed als een rad van zijn lichaam afstaat, tracht hij de nieuwe leden, die reeds bovendien door de plechtigheid van het oogenblik opgewonden zijn, nog meer te imponeeren, en hen van het groote gewicht van hun stap te overtuigen.

Eene parallel met de *Nor-Crah* of *Devil-bush* der mannen vormt eene verwante inrichting voor het vrouwelijk geslacht, n.l. de *Zesa-bah* of *Greegree-bush*. Wanneer namelijk de Negermeisjes een bepaalden leeftijd hebben bereikt, worden zij, ten minste de voornaamsten onder haar, door hare ouders in het zoogenaamde *Greegree-bush* (tooverwoud) gezonden, waar zij onder leiding eener vrouw (*head-woman, Devil-woman*) worden opgevoed, d. w. z. voor hare toekomstige roeping van huisvrouw worden voorbereid en zich aan een soort van circumcisie moeten onderwerpen. Deze meis-

[1]) In de Vey-taal „*Sembe*" genoemd.

jes moeten daar in hutten bij elkander leven. Het is aan ieder, in het bijzonder aan mannen, ten strengste verboden, om dit tooverwoud te betreden, en men vertelt, dat hij, die het waagt dit verbod te overtreden, en in handen valt van de aldaar verblijf houdende vrouwelijke bewoners, zonder genade vermoord wordt. Het is mij nooit gelukt, iets meer nauwkeurigs over dit geheimzinnig verblijf der jonge meisjes te vernemen, want alleen om mijne weetgierigheid te bevredigen en zich aan verdere vragen te onttrekken, werden mij soms de meest tegenstrijdige zaken verteld, die ik hier om hare twijfelachtigheid niet durf mede te deelen. En zelve in dit heiligdom der jonkvrouwen binnen te dringen, heb ik uit wel te begrijpen piëteit voor de geheimzinnige gebruiken der Negers niet gewaagd. De dochters zijn niet vast aan dit verblijf gebonden, maar komen nu en dan naar huis, om hare ouders en bloedverwanten te bezoeken. Dikwijls doet zich voor de eene of andere dezer jonge meisjes, zoo zij niet reeds vroeger verloofd waren, een minnaar op, terwijl zij zich nog in het maagdenwoud bevinden, en in dit geval wordt dan de tijd der onthouding, die anders ongeveer een jaar moest duren, wel eens wat verkort.

De definitieve opneming der jonge leden in het *Medicine-* of *Devil-bush-verbond* en het gewoonlijk daarmede samenvallende verlaten van het *Greegree-bush* geeft aanleiding tot groote officieele feesten, waaraan de geheele bevolking eener streek deelneemt. Deze jaarlijks terugkeerende „Duivelsdansen" hebben, ofschoon zij op de boven beschreven mysteriën gegrond zijn, steeds een ongedwongen, vroolijk karakter, waarbij zich de Neger in al zijne ongebonden vroolijkheid, zorgeloosheid en levenslustigheid kan vertoonen. De feesten duren van enkele dagen tot twee weken en vormen eene onafgebrokene reeks van spiegelgevechten, dweepzieke, met wilde muziek begeleide dansen, groote bachanaliën en allerlei phantastische carnavalsgrappen.

Om hun invloed beter te doen gelden, dringen de opperhoofden der inboorlingen er zeer op aan, dat de jeugd, voornamelijk de mannelijke, tot bovengenoemde bondgenootschappen toetreedt. Het gelukt hen gewoonlijk gemakkelijk en zelfs dáár, waar jonge lieden bij christelijke Liberianen of op zendelingsscholen worden opgevoed, zich door leergierigheid onderscheiden en in elk opzicht de schoonste verwachtingen doen koesteren. Zoodra zij een zekeren leeftijd bereikt hebben, worden zij onder het een of ander voorwendsel, b. v. om hunne zieke moeder te bezoeken of de begrafenis van een geliefden bloedverwant bij te wonen, voor eenige dagen van hunne pleegouders weggehaald. In werkelijkheid echter brengt men hen naar den „*Nor*" (Duivel), om door de handeling der besnijdenis in den eersten graad van het geheime verbond te worden opgenomen. Dikwijls keert dan het kind in het geheel niet weer naar zijne pleegouders terug, of, wanneer dit na een of meer maanden toch geschiedt, kan men door geschikte vragen zonder moeite het doel van zijn lang wegblijven uitvorschen. Overigens vertoont zich spoedig eene in het oog vallende verandering in het karakter van den kweekeling, n.l. eene neiging naar de zeden en gebruiken der inboorlingen en den lust, om met de door zijne oudere kameraden gezongen minneliederen in te stemmen en de wilde Negerdansen mede te maken, alsook een verklaarden afkeer van de leer des Christendoms.

Na al wat gezegd is, moet het bijna verwondering wekken, dat zoovele Neger-opperhoofden nog zoo dikwijls gebruik maken van de gelegenheid, om hunne zonen de scholen der zendelingen te doen bezoeken, ten einde zich vertrouwd te maken met de Engelsche taal en wat lezen, schrijven en rekenen te leeren. De daar opgedane kundigheden zijn later, voornamelijk in handelsbetrekkingen met de factorijen, van groot nut. Al te groote leergierigheid of wel neiging tot het Christendom is echter in geen geval wenschelijk, en wordt, waar zij zich bij de uit de zendelingsscholen teruggekeerde jongelieden vertoont, door den vader met alle kracht bestreden. Ik vermeld als voorbeeld hiervan eene ontmoeting met den jongen prins van Jondo, eene Negerstad in de streek boven aan de Fisherman Lake. Toen ik deze plaats eens op de jacht bezocht, werd ik bij afwezigheid van den koning ontvangen door zijn jongen zoon, die voor ongeveer een jaar uit de zendelingsschool van Grand Cape Mount teruggekeerd was. Hij behandelde mij met groote onderscheiding en wees mij zijne eigene hut tot woon- en slaapplaats aan. Bij de overgave daarvan toonde mij de jonge prins al zijne schoolbehoeften, die hij in de zendelingsschool gebruikt had en die allen zorgvuldig bij elkaar in een kistje geborgen waren. Hij sprak tamelijk goed Engelsch, en legde op mijn verzoek eene proeve in het lezen af, die zeer goed gelukte. In den loop van het gesprek vertelde hij mij, dat hij slechts ongaarne uit de zendingsschool naar huis was teruggekeerd, dat echter zijn vader gevreesd had, dat hij te veel zou leeren en hem nu tot zijn leedwezen zelfs verboden had, zich verder met boeken bezig te houden, daar hij zeide, dat het voor den „*country man*" niet goed was, als hij te veel boekenwijsheid bezat.

26. Invloed van den Islam.

Het is reeds vroeger gezegd, dat de pogingen der Amerikaansche zendelingen, om het Christendom onder de Negerstammen te verspreiden, met geen gunstig gevolg bekroond zijn dat echter de Islam, uit het binnenland van Afrika overgebracht, groote vorderingen maakt. De Mandingo's op de uitgestrekte hoogvlakte zijn allen Mohammedanen en voor het grootste deel ook de vóór hen wonende Boozie's en Pessy's. Bij de achterdochtige en achterhoudende Golah's heeft echter de Islam nog weinig of geen ingang gevonden, veel meer echter bij de overblijfselen van den Deh-stam en in het bijzonder bij de Veys, wier algemeen karakter veel overeenstemming met dat der Mandingo's heeft.

De overgang tot den Islam heeft overigens weinig te beteekenen en wordt ook de Fetischdienaren zeer gemakkelijk gemaakt. De proseliet behoeft op verre na niet alle ceremoniën in acht te nemen en alle voorschriften na te komen, die de Islam vordert. Het is meestal reeds voldoende, wanneer hij zich onthoudt van het gebruik van palmwijn en brandewijn en ook geen onrein vleesch meer gebruikt. Verder is de „*Murry-man*" tevreden, als hij de *Kaffirs* (ongeloovigen) in naam tot den Islam bekeerd heeft en hen daartoe kan bewegen, hunne onaanzienlijke Fetisch-amuletten te verwisselen met zijne fraaiere, sierlijker talismans, die, naar hij beweert, ook veel meer uitwerking hebben. Dat echter de vervaardiging van zulke talismans voor de derwischen eene zeer winstgevende zaak zijn moet, bewijzen de hooge prijzen, die de bijgeloovige Negers er voor moeten betalen.

De Mandingo's zelve volgen de voorschriften van den Islam veel nauwgezetter en bezoeken de moskee — eene voor dit doel ingerichte, ruime Negerhut — driemaal daags: des morgens vóór zonsopgang, des namiddags en des avonds na zonsondergang. Hier murmelen zij hunne gebeden en verrichten de ceremoniën, welke de derwisch, in een langen, witten tabbaard gehuld, in eene waardige houding en met een gezicht vol van den plechtigsten ernst hun vóórdoet.

In al hunne steden en groote dorpen hebben de Mandingo's scholen voor de knapen, wier onderwijs zich echter, nevens de beoefening des godsdienstige gezangen, gebeden en ceremoniën, tot het lezen en schrijven der Arabische taal uit den koran bepaalt. Nu en en dan komen er zelfs geleerden onder hen voor, die verscheidene Arabische werken in afschrift bezitten en jongelieden voor het onderwijzersambt opleiden, en zulke geleerden staan bij hunne landgenooten in hooge eer en aanzien. Op deze wijze wordt de kennis van het Arabisch zeer verspreid en men vindt dan ook onder de vrije Mandingo-Negers zeer velen, die het Arabisch lezen en schrijven kunnen. Dergelijke scholen hebben ook de Mandingo-derwischen, die als baanbrekers van den Islam steeds verder naar de kust voordringen, zich in bijna elke groote plaats onder den Vey-stam hebben nedergezet en daar zooveel mogelijk proselieten maken.

Op deze wijze hebben zich ook de Mandingo's langzamerhand uit het binnenland over het gebied der verschillende stammen, zooals de Boozie's en Pessy's verbreid, zoodat zij daar tegenwoordig als de heeren van het land kunnen beschouwd worden. Eerst komt een Mandingopriester in de stad, die hij voor de uitbreiding van zijn geloof geschikt acht, en weet van haar opperhoofd toestemming te verkrijgen, zich daar te vestigen en er eene school op te richten. De hoofdman vervult gewoonlijk den wensch van den „*God-man*" met de meeste bereidwilligheid en stelt zelfs een woonhuis te zijner beschikking, alsook eene „*kitchen*," d. i. een gebouw, om daarin school te houden. Aan scholieren heeft de derwisch gewoonlijk geen gebrek. In zijne weinige behoeften voorziet hij door bijdragen in natura, die hem door de ouders zijner scholieren worden verstrekt. Met de uitbreiding van zijnen werkkring houdt de vergrooting van zijne huishouding gelijken tred. Hij krijgt van den hoofdman eene hut voor zijne vrouw, die hij nu bij zich neemt. Deze laatste volgt weldra eene tweede. Mettertijd heeft hij ook eenen helper noodig, die van zijnen kant weder een huis, of ten minste eene plaats, om er een te bouwen, in de stad krijgt en insgelijks spoedig zijne huishouding uitbreidt. Spoedig zetten zich ook andere Mandingo's hier neder, die als bekwame smeden, bewerkers van goud, zilver en leder, en als geboren handelaars langzamerhand den handel aan zich trekken en groote plantage's aanleggen, zoodat zij, wier baanbrekers achtereenvolgens schoolmeesters, daarna vrienden en raadslieden der inlandsche koningen geweest zijn, ten slotte als de werkelijke heeren des lands moeten worden beschouwd. Eene groote hut wordt ingericht tot moskee, waarin nu de geloovigen hunne godsdienstoefeningen houden. Langzamerhand beginnen ook ongeloovigen behagen te vinden in de plechtige ceromoniën, totdat ten slotte de een na den ander tot den Islam overgaat.

DERDE HOOFDSTUK.

SCHETSEN UIT ONS LEVEN IN LIBERIA.

A. ZEEREIS EN AANKOMST TE MONROVIA.

1. Zeereis naar Liberia.

Nadat wij, mijn reisgenoot Sala en ik, op den 14 November 1879 in het museum van natuurlijke historie te Leiden van den grijzen directeur Schlegel, die de expeditie in het leven had geroepen, en van de beambten dier inrichting afscheid hadden genomen, gingen wij den volgenden dag te Rotterdam aan boord van de reeds zeilvaardige brik „Libra", kapitein Bakker, waarop ons door den heer Hendrik Muller eene plaats voor den overtocht was ingeruimd.

Onze zeereis, buitengewoon rijk aan afwisseling, was in de eerste dagen zeer stormachtig. De wind woei echter zoozeer in ons voordeel, dat wij reeds na 12 dagen vaart met half gereefde zeilen het eiland Madeira in het gezicht kregen en dus bijna de helft van den weg hadden afgelegd. Wie zou toen gedacht hebben, dat met de andere helft nog nagenoeg zes weken zouden verstrijken?

Regenstormen, afgewisseld door windstilte en tegenwind, deden ons langer dan 8 dagen op de hoogte van Madeira rondzwalken, en eerst van toen af kwamen wij weder, hoewel zeer langzaam, geregeld vooruit.

Op de breedte van de Canarische eilanden begint de reis voor den beminnaar der natuur eerst recht genotvol te worden. Tot hiertoe was ons schip enkel door meeuwen en zeezwaluwen vergezeld; nu echter voegden zich bij hen kleine scharen van sierlijke stormvogeltjes (*Thalassidroma Wilsoni*), die met hunne teêr gebouwde zwempootjes op het kielwater van het schip rondtrippelden. Vliegende visschen snorden bij duizenden, als dichte sprinkhaanzwermen, voorbij, en nu en dan groefde de rugvin van een reusachtigen haai de stille watervlakte. Scharen van vroolijke dolfijnen (door de zeelieden „de boer met zijn varkens" genoemd) buitelden soms dagen lang om het schip rond, kwamen spelend, terwijl zij in sierlijke golvende lijnen op- en onderdoken, tot onder den boegspriet van het schip, en maakten dikwijls de koddigste buitelingen, daar zij tot 2 M. hoogte boven het water uitsprongen en dan op den kop of op de zijde neervielen. Nu en dan begon het in de nabijheid van het schip plotseling te borrelen en te koken, alsof er in de diepte der zee eene vulkanische uitbarsting plaats had. Een trage haai had zich midden in een school van visschen gedrongen en hapte en wurgde nu links en rechts, zoodat de arme visschen, door een panischen schrik bevangen, zich niet wisten te bergen, als dol door elkander zwommen, hoog opsprongen en het water tot schuim sloegen.

Gedurende de steeds langer wordende nachten verrukte ons het indrukwekkende schouwspel van het lichten der zee, dat in het bewogen kielwater zijn hoogste intensiteit bereikte, zoodat het scheen, alsof het schip vurige voren in de zee ploegde. Het sterrenbeeld van het Zuiderkruis vertoonde zich voor de eerste maal in de nabijheid der Cap-Verdische eilanden.

Hier bereikten wij eindelijk den lang gewenschten noordoost-passaat, die ons tamelijk snel tusschen deze eilanden en de naburige Afrikaansche kust voortdreef, zonder dat wij daarbij eenig land te zien kregen. De lucht was zwaar en drukkend. De zon werd eerst hoog boven den horizon zichtbaar als een groote, donkerroode vuurbol zonder glans, en ging ook op dezelfde wijze weder onder. Als oorzaak van dit verschijnsel moet worden aangemerkt

het woestijnzand en de stof, welke, door den passaat van het nabijzijnde vasteland overgebracht, de lucht vervulden en de verschansing van het schip, die juist wit geverfd was, grauw en rood kleurden. De temperatuur was in die dagen zoel, voornamelijk bij windstilte, en de thermometer wees 31° Cels. aan.

Op Nieuwjaarsdag bevonden wij ons ter hoogte van Sierra Leone. Van nu af een oostelijken koers volgende, naderden wij, nu eens bij tragen wind, dan in windstilte drijvend, langzamerhand het doel onzer reis, dat nu niet verre meer verwijderd was. Hoewel betrekkelijk dicht langs de kust zeilende, werden wij dagen lang door de in deze gewesten altijd dampige lucht verhinderd, het land te zien. Eindelijk echter verhief zich in het noorden langzamerhand eene eerst onduidelijke, maar spoedig scherper wordende lijn boven den grauwen horizon, die bij het naderen van ons schip eenen zigzagvorm aannam.

Nog een oogenblik, en door het geheele schip weergalmde als een echo de kreet: „Land in zicht!" Spoedig zagen wij ook het strand, een witte strook, waarop de grauwe eentonige Mangrove, de meer donkere palmen, en wolboomen van reusachtige afmetingen zich scherp afteekenden. Langs het strand vertoonden zich strepen van wit schuim, en weldra hoorde men ook het razen der branding. Recht vóór ons rees eene hooge, donkere massa uit de zee omhoog: kaap Messurado, op wiens rug de stad Monrovia ligt. Stijl loopen zijne groene hellingen in de zee af, en op de uiterste spits van zijnen rug, die met bosch en palmen begroeid is, ontwaart men den wit blinkenden vuurtoren. Het water werd langzamerhand bedekt met overblijfselen van planten, die op de nabijheid van riviermonden wezen, en vreemd uitziende vliegen, metaalachtig schitterende kevers, schommelende vlinders, libellen en bijen brachten ons de eerste groeten van het lang gewenschte, nabijzijnde vasteland.

Maar al dichter en dichter dreven ons wind en strooming naar de reede toe. De geheele kustlijn, eerst nog slechts in grove omtrekken zichtbaar, vertoonde zich nu met het weelderigste groen bekleed: Slanke palmen met sierlijke vederpluimen, vreemde boomvormen met schermachtige kronen, hier en daar ook een kale bombax, die juist zijn oud bladerkleed had afgeworpen, benevens duizend andere voorwerpen hielden onze nieuwsgierigheid gaande. Aan onze linkerzijde, in het noorden, ontdekten wij achter een groote zandbank den mond van den machtigen St. Paul; achter eene andere, midden in de groote schilderachtige bocht, de mond van de Messurado River, en rechts beukten met donderend geluid de golven den ver vooruitspringenden, met reusachtige rotsblokken bezaaiden voet van het reeds genoemde voorgebergte.

Van de reede zag men weldra in eenige kleine kano's zes Negers aanroeien. Langszij gekomen, klommen zij met de vlugheid van apen de wanden van het schip omhoog en sprongen over de verschansing op dek, om den kapitein hunne diensten aan te bieden. Het is een genot, deze welgebouwde, naakte gestalten, met hunne opene, lachende gezichten te aanschouwen, en men weet nauwelijks, wat men meer bewonderen moet, òf de spierkracht, die uit elk hunner bewegingen spreekt, òf de gemakkelijkheid, waarmede zij de lichte, smalle kano's, die zeer sierlijk uit een enkelen boomstam uitgehold worden, pijlsnel over de golvende watervlakte voortbewegen. Menig vooroordeel, dat de Europeaan tegen het zwarte ras heeft, wordt op eenmaal weggenomen, en men stelt een levendig belang in deze bronskleurige menschen, die kracht, verstand en vriendelijkheid in zich schijnen te vereenigen. Jammer maar, dat deze eerste gunstige indruk bij de latere, nauwkeuriger kennismaking met deze natuurmenschen zoo menigmaal een gevoeligen stoot ontvangt!

Tegen den avond hoorden wij, voor het eerst na acht lange weken, weder de zware ankerketting ratelen; het schip legde zich voor anker in den wind — wij waren op de reede van Monrovia.

Eerst den volgenden morgen kwam de heer Wigman, de toenmalige chef der factorij van den heer Muller, in eene der groote booten, die, voor het doorloopen der branding, bijzonder sterk gebouwd zijn, aan boord, om ons af te halen, en zoo betraden wij dan op den 9den Januari 1880, met een hart vol vreugde en hoopvolle verwachtingen, de kust van Afrika.

2. Verblijf te Monrovia.

Monrovia, de hoofdstad van Liberia, met 3—4000 inwoners [1]) ligt op eene inzinking en de noordelijke helling van het voorgebergte Messurado, en is op echt Amerikaansche wijze aangelegd. Breede straten, evenwijdig van het westen naar het oosten in de richting van den heuvelrug loopend, doorsnijden de stad in de lengte en worden door talrijke dwarsstraten rechthoekig gesneden; zij dragen meestal wijdsch klinkende namen. In de straten echter ziet men slechts hier en daar een alleen staand huis of eene hut, die gewoonlijk omgeven is door een met weelderig struikgewas en onkruid begroeiden *yard*, waaruit

[1]) Niet 7000, zooals de Liberianen beweren.

slechts zeldzaam een kokospalm, meer echter prachtige mangoboomen te voorschijn treden. Om het vijfde of zesde huis vindt men eene ruïne, want Liberia is het land der mieren en termieten par excellence, en wie hier een gebouw opricht, mag toezien, dat het hem niet, nadat al het houtwerk van binnen uit tot op eene dunne laag is weggevreten, boven zijn hoofd instort. Monrovia maakte dus op mij, toen ik van de Hollandsche factorij aan den oever van de Messurado River de oneffen, steile straat opging, volstrekt geen aangenamen indruk. Alle straten zijn, voor zooverre geene kale rotsblokken uit den grond oprijzen, dicht met gras, dikwijls zelfs met struikgewas begroeid, waarop de reeds vroeger beschreven koeien [1]), geiten en vele zwarte varkens weiden. Alleen de trottoirs aan beide zijden der straten worden voor het verkeer gebruikt, en daardoor een weinig van onkruid gezuiverd.

Het treurige van dezen verwaarloosden, vervallen aanblik der stad wordt echter rijkelijk vergoed door de landelijke bekoorlijkheid, die zij, in het bijzonder den minnaar der natuur, aanbiedt. Vele der grootere, deels uit rotssteen, deels uit baksteen opgetrokken huizen, en de kleine houten huisjes bijna zonder uitzondering, zijn in kleine boschjes van dichtkronige, schaduwrijke mangoboomen en slanke kokospalmen verborgen. Guaven, limoen- en oranjeboomen staan afzonderlijk of in groepen vereenigd in de verwilderde tuinen (*yards*), en in de vensteropeningen en de spleten der muren van ingestorte of bouwvallige huizen groeien struiken, evenals op de ruïne eener burcht. De gezamenlijke gebouwen der factorijen en overige handelsfirma's liggen voor het gemak van het aanleggen der booten aan de noordelijke helling van den heuvel dicht aan den oever van de Messurado River [2]). Daar heeft dan elken dag een drukke handel met de inboorlingen en de Liberiaansche farmers plaats, die meest te water in hunne kano's de rivieren afvaren, om hunne producten tegen invoerartikelen te ruilen. Elken Zaterdag wordt aan de *waterside*, d. i. aan den oever der Messurado River, eene kleine markt van levensmiddelen en groenten gehouden; daarom is ook de drukte op dezen dag het grootste, zoodat men in de factorijen bijna niet weet, hoe men al die besluitelooze, langdradige Negers zoo snel mogelijk zal bedienen.

[1]) Het zoogenaamde *windward cattle*, dat ten eenen male verschilt van het langhoornige, roode rundvee der Mandingo-vlakte.

[2]) Eigenaardig is het, dat al de gebouwen op den zandigen oeverrand der rivier geheel van termieten verschoond blijven. De oorzaak daarvan is waarschijnlijk, dat de bodem door de zee en het brakwater is aangespoeld en dus zout bevat. Zooveel te meer wordt men daar echter des nachts door muskieten geplaagd.

Boven in het meer gezonde deel der stad, dat aan de koele zeebries is blootgesteld, vindt men de kerken en scholen, de regeeringsgebouwen en de woningen der meergegoede burgers. Het uiterste en tevens hoogste punt, waar de vuurtoren staat, is 240′ boven den zeespiegel verheven. De nabijgelegen, zeer primitieve vestingwerken bestrijken niet alleen de zee, de reede en den mond der Messurado River, maar ook de stad Monrovia zelve.

Steunende op onze medegebrachte aanbevelingsbrieven van de Hollandsche regeering aan die van Liberia, legden wij, begeleid door den heer W i g m a n, den toenmaligen Hollandschen consul, eenige bezoeken af bij de hoogste waardigheidsbekleeders van den Staat. Wij werden dan ook door al de zwarte landsvaderen buitengewoon vriendelijk ontvangen. Zij schenen groot belang in onze expeditie te stellen en ons werd niet alleen toegestaan, om, naar vrije keuze, overal in het binnenland te reizen, maar men beloofde ons ook alle mogelijke hulp voor het geval, dat wij verschil met de inboorlingen van het binnenland mochten krijgen, evenals tolvrije in- en uitvoer voor onze geheele uitrusting, onzen voorraad en onze verzamelingen. De minister van buitenlandsche zaken, Professor Blyden, gaf mij een in de Arabische taal geschreven brief van aanbeveling mede aan den koning van B o p o r o, de hoofdstad van de B o a t s w a i n C o u n t r y, ver aan gene zijde der ingebeelde grenzen van Liberia. Hier leerden wij ook den Heer Anderson kennen, een echten volbloed-Neger en buitengewoon vriendelijk *gentleman*, die de reeds vermelde reis naar Mussardu gemaakt heeft, en ons menigen behartigenswaardigen wenk over de wijze van reizen in deze streken konde geven. Wat de genoemde beloften der Liberiaansche overheidspersonen betreft, de heer Wigman gaf ons den raad, niet al te veel hieraan te hechten omdat de regeering bij voorkomende conflicten met de inboorlingen toch niet in staat zoude zijn, ons te beschermen; latere ervaringen, door ons gemaakt, hebben deze uitspraak volkomen bevestigd.

Zooals reeds uit vroegere opgaven gebleken is, bestaat de bevolking van Liberia uit alle mogelijke elementen van het zwarte ras. Daarbij komen nog, behalve de uit Amerika overgekomen Negers, de vele kleurlingen, wier huid alle schakeeringen, tot zelfs een vuilgeel, vertoont, dat aan helderheid zelfs de huidkleur der Italianen en Portugeezen overtreft; somtijds treft men onder hen fraaie, regelmatige gelaatstrekken aan.

Het eerste wat ik na onze landing deed, was het inwinnen van nauwkeurige berichten over het binnenland aan den St. Paul, om daarnaar mijn reisplan te kunnen regelen.

Ik was niet weinig verwonderd te vernemen, dat deze streek slechts tot zoover eenigszins nauwkeurig bekend was, als zij door Liberiaansche kolonisten bewoond wordt, en dat de geheele daarachter liggende oerwouden voor deze zooveel als eene *terra incognita* waren.

Van vele zijden werden wij dan ook ernstig voor zulk eene gewaagde onderneming gewaarschuwd, om niet onze have en goed, ja zelfs ons leven, onder de roofzuchtige inboorlingen op het spel te zetten.

Ik wilde echter tot elken prijs deze geheimzinnige streken onderzoeken en leeren kennen, en daar het droge jaargetijde reeds voor een groot deel verstreken was, besloot ik, het overige van dezen tijd (den eenig gunstigen voor de jacht in de oerwouden) niet ongebruikt te laten vervliegen en maakte daarom zoo snel mogelijk alles gereed, om de reis te kunnen aanvaarden.

Onze wijze van reizen moest natuurlijk geheel verschillen van die der meeste aardrijkskundige ontdekkingsreizigers, die het zwaartepunt hunner werkzaamheid daarop leggen, dat zij in aanhoudende dagmarschen, met zoo weinig tijdverlies als mogelijk, ver in het binnenland van onbekende streken voortdringen. Op zulke reizen, waarbij groote karavanen van dragers en ander personeel noodig zijn, is gewoonlijk voor den waarnemer van het dierenleven zeer weinig te profiteeren, daar het onvermijdelijke gedruisch en gezang van zulke karavanen alle dieren schuw de vlucht doet nemen en bovendien de tijd voor het verzamelen en toebereiden geheel ontbreekt. Dit is dan ook de hoofdoorzaak, waarom de tot hiertoe ondernomen geographische ontdekkingsreizen in Afrika op zoölogisch gebied betrekkelijk weinig hebben opgeleverd.

Van zelve was ons dus als taak aangewezen, om groote stations, eene of meerdere dagreizen van elkander, op te richten, d. i. op eene plaats, die bijzonder voor de jacht geschikt was, voor eenige maanden onze tent op te slaan of eene hut van palmbladeren te bouwen en deze zoo huiselijk mogelijk in te richten.

Het vervoer van onze uitrusting, voor een langdurig verblijf in het binnenland benoodigd, vorderde soms 30—40 zwarte dragers, die wij dan bij aankomst op de reeds vooraf bepaalde plaats afdankten en alleen onze vaste bedienden terughielden.

Zooveel mogelijk trachtten wij wel van de waterwegen gebruik te maken, doch dit kon gewoonlijk slechts op kleine afstanden geschieden, omdat, zooals vroeger vermeld is, de benedenloop der rivieren slechts kort, de middelloop echter van rotsbanken doorsneden is, die elke vaart, zelfs met de daar gebruikelijke kano's, onmogelijk maken. In den St. Paul beginnen b.v. de watervallen reeds op 20 *miles* van de kust, en wij hadden op ons laatste station, ongeveer 70 *miles* van de kust, wel 20 watervallen en belangrijke stroomversnellingen achter ons.

B. REIZEN AAN DE ST. PAULS RIVER.

3. Reis naar Mühlenburg Mission en verblijf bij Mr. Day.

Om een bepaald uitgangspunt voor onzen eersten tocht te krijgen, besloten wij op raad van den heer Wigman, met onze bagage voorloopig te water naar het zendingsstation Mühlenburg, aan den rechter oever van den St. Paul, bij den eersten waterval, te varen, waar Rev. D. A. Day als zendeling van een Amerikaansch Luthersch genootschap verblijf hield.

Nadat wij ons van al het benoodigde voor de jacht en het verzamelen, alsmede van levensmiddelen en ruilartikelen voldoende hadden voorzien, aanvaardden wij negen dagen na onze aankomst in Monrovia, begeleid van de gelukwenschingen der h.h. Wigman en Veldkamp, onze reis. [1]) In eene groote boot, door den heer Wigman ter onzer beschikking gesteld, doorkruisten wij, voortgeroeid door negen krachtige Kroo-Negers, de breede Messurado River en voeren de drie uren lange Stockton Creek in, die aan de binnenzijde van de kustlijn den Messurado met den St. Paul verbindt.

De Stockton Creek is een stille, twintig tot vijftig passen breede natuurlijke waterweg, die zich dikwijls in den vorm van een bekken verwijdt, en wordt omlijst door weelderig groeiende, met *Pandanus* afgewisselde Mangrove-bosschen. Hier en daar openen zich deze eentonige en toch zoo interessante boschpartijen, en onder een reusachtigen bombax of eene breedkronige tamarinde vertoont zich de armelijke hut van een inboorling, die hier gedurende het droge jaargetijde op een stuk ontgonnen land eene rijstfarm heeft aangelegd of zich met de vischvangst bezig houdt. Weelderige wijn- en oliepalmen en bosschen van bananen geven aan het landschap, dat zich in de donkere watervlakte spiegelt, eene eigenaardige bekoorlijkheid, die door den half aan den oever getrokken

---

[1]) Met dankbare herinnering vermeld ik hier de gulle gastvrijheid en den krachtdadigen steun gedurende ons verblijf te Monrovia bij den heer Wigman zoo ruimschoots ondervonden. Ook de heer Veldkamp, toenmalige assistent van bovengenoemde, bewees ons reeds toen vele belangrijke diensten en is ons vooral later, te Grand Gape Mount, een trouwe „vriend in den nood" geworden.

153775A

éénboom, het eenige middel van verkeer in deze bijna bodemlooze moerasstreken, nog wordt verhoogd.

Onder het eentonige, steeds met hetzelfde refrein eindigende gezang der zwarte roeiers, doorkliefde onze boot de stille vaart. De geheele dierenwereld scheen in slaap gevallen. Slechts zelden hoorden wij het krassen van een ijsvogel of het verwijderde in het water plompen van eenen krokodil, die zich op deze wijze te rechter tijd aan onze nieuwsgierige blikken zocht te onttrekken. Halverwege in de Creek ontmoetten wij Mr. Day, die naar Monrovia reisde, om eenige zaken af te doen. Hij voer in de lange kano, door 13 zwarte boys geroeid, zoo snel, dat hij ons op den terugweg reeds des namiddags te 3 ure weder ingehaald had.

Om 11 ure des voormiddags, na 3 uren roeiens, werden wij verrast door den grootschen aanblik van den St. Pauls-stroom, dien wij nu opvoeren. Ik schatte zijne breedte op deze plaats op minstens 1000 passen. Zijn in dit jaargetijde zeer helder water heeft tot aan de eerste watervallen bij Millsburg slechts weinig verval; wel echter dreven wij, daar wij juist het gunstige oogenblik getroffen hadden, met den vloed der zee snel stroomopwaarts.

De vaart tegen den stroom in was zeer aangenaam, in weerwil van de zon, die hare verzengende stralen op ons nieuw aangekomenen nederwierp. De stroom behoudt tot ver in het land dezelfde breedte, en wordt door verrukkelijke oeverlandschappen ingesloten. De eene koffiefarm sluit zich aan de andere, en van de zacht glooiende heuvels blikten vriendelijke, nette farmerswoningen op ons neder. Onze vaart werd langzamer, naarmate de voortstuwende kracht van den vloed der zee af- en het verval van de rivier toenam, en eerst bij het invallen van den nacht kwamen wij aan onze landingsplaats bij Millsburg aan. Hierop lieten wij onze bagage uit de boot naar eene nabijgelegene farmerswoning brengen, die aan een Liberiaanschen kolonist behoorde. De *parlor* van dit huis was tot een bedehuis ingericht. Eene oude, gebarsten scheepsklok in de houwvallige *piazza* was bestemd, om de vrome christenen uit de omgeving tot de godsdienstoefening samen te roepen. Onder zulke omstandigheden achtten wij onze have hier veilig geborgen, te meer, daar Mr. Day ons deze plaats zelve had aanbevolen. Daarop dankten wij onze roeiers met de boot af en kwamen te voet, begeleid door onze vaste bedienden uit den Vey-stam, die de heer Wigman in Monrovia voor ons had aangeworven, eerst na het vallen van den nacht in Mühlenburg Mission aan, dat een klein uur stroomopwaarts ligt, en waar wij door Mr. Day en zijne beminnelijke jonge vrouw op de hartelijkste wijze werden ontvangen.

Den volgenden dag lieten wij onze kisten uit de farmerswoning naar het zendelingshuis brengen. De vrome Mr. Warner, bij wien wij ze onder dak gebracht hadden, had de brandewijnkisten, die reeds aan de roode kleur kenbaar waren, en die hij den vorigen dag ook al met zulke begeerige blikken had beschouwd, opengebroken en uit eene daarvan 3 flesschen *gin* (jenever) gestolen. Ook aan onze tabakskist had zich de waardige man vergrepen en zich eene hoeveelheid van haren inhoud toegeeigend. Toen wij hem daarover ondervroegen, ontkende hij alles hardnekkig en veroorloofde ons, zijn geheele huis te doorzoeken, om zijne onschuld te bewijzen. Om Mr. Day geene onaangenaamheden te berokkenen, liet ik de zaak daarbij blijven, en betaalde den farmer bovendien de 2 dollars, die hij, als schadeloosstelling voor het bergen onzer goederen gedurende den nacht, eischte.

Nadat met Mr. Day ons reisplan besproken was, besloot ik, volgens zijnen raad, de Negerplaats Bavia, ongeveer 12—15 *miles* meer landwaarts in en insgelijks aan den oever van den St. Paul gelegen, tot ons eerste jachtstation te kiezen. Het bezorgen van het benoodigde getal dragers, dat Mr. Day op zich genomen had, gaf hem veel moeite, daar op dien tijd alle werklieden in de koffieplantages gebruikt werden. Met het zoeken gingen eenige dagen heen, en wij gebruikten dien tijd, om eenige uitstapjes te maken, ten einde ons in den omtrek van het zendelingshuis eenigszins te orienteeren. De gebouwen der Mühlenburg Mission [1]) liggen op een heuvelrug, 220' boven de rivier en ongeveer 10 minuten voorbij de eerste stroomversnellingen. Uitgebreide koffieplantages liggen rondom deze gebouwen, en op eenige stukken grond worden de noodige levensmiddelen voor de kweekelingen der inrichting, voornamelijk knolgewassen, verbouwd. Eenige kokospalmen, mango-, limoen-, guaven-, meloen- en broodvruchtboomen, pisang- en banaanplanten geven aan de streek een schilderachtig aanzien. Van hier verder landwaarts in is de geheele landstreek, met uitzondering van de groote, nieuw aangelegde Liberiaansche volkplanting Arthington met bijna onaf-

---

[1]) Het moet eenigszins bevreemden, dat dit door Amerikaansche zendelingen bewoonde station een Duitschen naam draagt. Naar ik veronderstel, moet het een der stations zijn, jaren geleden door het zendinggenootschap te Bazel opgericht, maar ten gevolg van het uitsterven der zendelingen binnen korten tijd weder opgeheven. Nu de bosschen op groote afstanden voor weelderige plantages hebben plaats gemaakt, mag deze heerlijke plek aarde in verhouding tot de omstreken zelf gezond genoemd worden.

gebroken oerwoud bedekt en van heuvelruggen doorsneden, die geene gemeenschappelijke richting volgen. Het onderhoud met onzen beminnelijken gastheer en zijne vrouw werd, nadat wij elkander eenmaal wat nader hadden leeren kennen, spoedig zeer aantrekkelijk, en bewoog zich voor het grootste gedeelte op ethnographisch en zoölogisch gebied. Ook waren zij door de bekendheid met hunne naburen, de Golah's, in wier gebied wij nu zouden binnentrekken, in staat ons tal van wenken te geven, waarnaar wij ons in het vervolg zouden te gedragen hebben.

4. Eerste reis in het binnenland.

Na een verblijf van 3 dagen was eindelijk alles voor de afreis gereed en de karavaan, bestaande uit onze boys en meer dan 30 dragers, wachtte slechts op het teeken van vertrek. Van onzen vriendelijken gastheer ontvingen wij de verzekering, dat hij ook verder tot alle dienstbetoon gaarne bereid zou zijn, en wij, van onzen kant, moesten hem beloven, in geval van ziekte van zijn gastvrijheid te zullen gebruik maken. Met een warmen handdruk namen wij afscheid en waren na een laatst *good bye*, onze reeds vooruit geijlde dragers volgend, in het bosch verdwenen.

De dragers hadden zich op verschillende wijzen met hunnen last beladen. Eenigen droegen hunne colli op het hoofd, anderen op de schouders, de meesten echter in snel gevlochten draagkorven (de reeds vroeger beschreven *kingjars*) op den rug, en eenigen, die met hun beiden eene kist droegen, hadden deze met lianen aan een langen op hunne schouders rustenden stok bevestigd.

Zoo ging het dan voorwaarts, steeds in een halven draf berg op en berg af, nu eens door eene kleine suikerplantage, dan weder door eene weelderige koffiefarm, nu eens door eene verwaarloosde farm, die, nauwelijks verlaten, reeds weder met ondoordringbaar struikgewas begroeid was, dan weer op een omgevallen boom over eene omstuimige woudbeek, en eindelijk het uitgestrekte, duistere oerwoud binnen.

Meestal was de geheele karavaan verstrooid en in eene lange keten opgelost; slechts eenmaal, op eene rustplaats, was de geheele troep weder bijeen. Eens liep onze weg door de bedding van eene beek, die wij op eene tamelijke uitgestrektheid in de lengte moesten doorwaden, en dan ging het weer als met trappen bergop, over stukken ijzererts, knoestige wortels en glibberige steenen. Hier moesten wij onder een omgevallen boomstam doorkruipen, daar over een anderen heen klimmen. Eerst tegen den avond kwamen wij uit het dichte oerwoud op eene opene plek en merkten weldra aan het geruisch van een waterval, dat wij weder in de nabijheid van den St. Paul waren. Nog eenige schreden, en vóór ons lag de plaats onzer bestemming, de Golah-stad Bavia, aan den rechter oever der rivier.

Weldra hadden wij met het opperhoofd der verbaasde bewoners kennis gemaakt, en spoedde ik mij, door de gapende menigte heendringend, naar de rivier, om eene geschikte plaats voor onze woning te zoeken. Spoedig was er eene gevonden. Het in den weg staande struikgewas werd met sabels en kapmessen weggehakt en zoo een uitgang gemaakt naar den weg, die tot de rivier voerde. Middelerwijl waren de dragers de een na den ander aangekomen en zetten hunne colli op den grond neder. Elk kreeg een borrel en wat tabak — proviand hadden zij zelf meegebracht — en vertrokken nu, om in de nabij gelegen stad eene legerstede voor den nacht te zoeken.

Wij echter sloegen spoedig een voorloopige stellage op, spanden ons tentdoek daarover heen en lieten onze kisten daar binnen brengen. Reeds knetterde vóór de tent een vroolijk vuurtje, de keukenkist werd uitgepakt, en weldra zaten wij, eenige kleinere kisten als stoelen en eene grootere als tafel bezigend, aan onzen soberen maaltijd. De hoofdman had ons het gebruikelijke geschenk, een hoen, gebracht en ontving als tegengeschenk eene flesch *gin* en eene *bar* tabaksbladeren. Kort na 6 uur werd het donker en om 7 uur was het geheel nacht geworden. De avond bracht weinig bijzonders, want, moede als wij waren, verlangden wij allen naar rust. Zoo legde zich dan vriend Sala, goed in zijn wollen deken gerold, op eenige naast elkander geplaatste kisten neder en was in het volgende oogenblik reeds in diepe rust, terwijl ik, die toch nog niet had kunnen slapen, mij bij het uitdoovende vuur plaatste tusschen onze boys, en voor de eerste helft van den nacht de wacht op mij nam.

5. Bavia, ons eerste jachtstation.

De eerstvolgende dagen besteedden wij, om eene jachthut te bouwen, dicht aan den oever der rivier, een weinig van de stad verwijderd, en hier trachten wij alles zoo gemakkelijk mogelijk in te richten. Een ruim voorplein scheidde de hut van den oever, welke laatste door kribben zeer goed afgebakend was. Hut en voorplein werden beschaduwd door eene groep hooge boomen, die hun bladerdak tot ver over de rivier uitbreidden. Voor het gemak en ook om meer licht te hebben, was de hut aan de lange zijde, welke naar de rivier toegekeerd was, open, zoodat zij veel overeenkomst met eene eenvoudige steenhouwersloods vertoonde. Langs de drie wanden stonden op een verheven rooster van palen onze kisten, de werk- en boe-

kenkist echter in het midden, om als tafels te dienen, en aan de daksparren waren onze hangmatten bevestigd. Dit was, om zoo te zeggen, al het comfort, dat wij ons konden veroorloven, en de hut kon ons wel tegen regen, dauw en tocht, maar niet tegen den dichten nachtelijken nevel en tegen dieven beschermen. De wanden lieten wij door onze bedienden van palmbladeren vlechten, en als dak gebruikten wij ons tentdoek. Ter linker zijde van ons voorplein brandde, onder eene loods, dag en nacht het haardvuur, en ter rechter zijde bouwden onze boys eene groote kooi voor levende dieren.

Het uitzicht op de rivier, die bij Bavia eene kleine bocht naar het westen maakt, bood een fraai schouwspel aan. De breede watervlakte werd door een groot aantal, meest naakte, rotsbanken en kleine eilanden afgebroken en verder stroomafwaarts begrensd door het witte hoog opspringende schuim van een donderenden waterval. De tegenover liggende oever rijst tamelijk steil omhoog, en loopt uit in den top van eenen heuvelrug die zich ongeveer 200′ boven de rivier verheft. De hellingen van dezen heuvel waren met dicht oerwoud bedekt, en de terrasvormig boven elkander liggende boomkronen in al hunne onderscheidene kleuren, van het donkerste groen tot geel en rood, boden een prachtig tooneel aan. Toen ik deze plaats voor het bouwen van onze hut uitkoos, dacht ik dat zij ons, door hare ligging te midden van het struikgewas en door haren afstand van de stad voldoende zou beschermen tegen den overlast der inwoner van Bavia, maar de ondervinding bewees mij, dat ik in dit opzicht gedwaald had.

Bavia, dat, even als de meeste dergelijke Negerplaatsen, den trotschen naam van town volstrekt niet verdient, is een nietig plaatsje met 12—15 deels cirkelvormige, deels ovale leemen hutten met dichte daken van boombladeren. Midden op het kleine, openbare plein staat, op drie naast elkander in den grond geheide palen, een groot granietblok, de stedelijke *Grigri*, en daarnaast, onder eene half vervallen loods, het graf van den vroegeren koning. Daarbij staat op palen eene loods, waaronder eene hangmat bevestigd is; hier leidt de hoofdman in liggende of zittende houding de openbare verhandelingen (*palavers*).

Zoru Dubbah, zoo heette deze hoofdman, was een oude grijskop met een listig uiterlijk, die zich zelven koning noemde en niet moede werd ons van zijn macht en zijnen invloed te overtuigen, bij elke gelegenheid de stereotype uitdrukking bezigende: „*All this country belongs to me*". Hij had in zijne jeugd bij een Franschman, die zich toenmaals in Monrovia ophield, wat Fransch geleerd en liet zich daarop niet weinig voorstaan, daar hij vooral in tegenwoordigheid van zijn hof gaarne eenige brokstukken van het overgebleven Fransch ten beste gaf. Van de Liberiaansche regeering bezat Zoru een document, dat hij, hoewel zelf niet kunnende lezen, met andere papieren zorgvuldig bewaarde. Krachtens dit geschrift had hij zijn land aan de Liberiaansche regeering afgestaan, maar werd daarvoor door deze laatste als *chief* erkend en had van haar de opdracht ontvangen, om de orde in zijn gebied te handhaven, op vriendschappelijken voet met de Liberianen te blijven en de heffing der belastingen, die ervoor de regeering mochten te innen zijn, zoo nauwkeurig mogelijk te bezorgen.

Voor het geval echter, dat dit eens verlangd mocht worden, zoude hem dit weinig moeite veroorzaken; want wat zal hij, die zelf niets bezit, invorderen van anderen, die zoo mogelijk nog armer zijn? Deze lieden bezitten ook werkelijk niets, dan wat zij elken dag als voedsel bijeenverzamelen. Op afgebrande plekken van het woud verbouwen zij wat maniok en bataten, planten om hunne hut eenige bananen, halen uit het nabijgelegen bosch een partij palmnoten, wier rood vleesch zij, nadat het in de heete asch gebraden is, van de harde kern af eten, vangen in fuiken eenige riviervisschen en kreeften en weten overigens, als het noodig is, ook honger te lijden.

Ofschoon wij met opzet ons kamp niet in de stad zelve hadden opgeslagen, heerschte er toch bijna voortdurend eene groote, onrustige bewegelijkheid in onze verblijfplaats. Uren lang zaten dikwijls geheele groepen Negers, lui als zij zijn, op de hielen neergehurkt en met de handen in den schoot, in apatische traagheid onzen arbeid aan te zien of voerden onder elkander (en dit geldt voornamelijk van de vrouwen) een zeer levendig gesprek. De aanlegplaats der riviervaartuigen, die vroeger meer beneden aan de rivier lag, werd spoedig naar ons station verplaatst, hetgeen den toeloop van menschen nog vermeerderde. De meeste gasten hadden wij altijd op etenstijd, dien de lieden al heel spoedig wisten; dan kwamen niet alleen de menschen uit de naburige stad en hare omgeving, maar zelfs per veerboot van den tegenoverliggenden oever der rivier, om eenige overblijfselen van ons maal af te bedelen.

De grootste van alle bedelaars was echter de koning zelf. Reeds des morgens vroeg ging hij het woud in, om palmwijn te drinken, en kwam dan op ons station aan, om zijn morgenbittertje te bedelen. Kreeg hij dit, dan werd hij gewoonlijk dronken, want brandewijn op palmwijn kan zelfs de sterkste maag niet verdragen. Hij werd dan buitengewoon vroolijk en opgeruimd, en voerde op het plein voor onze hut allerlei solodansen uit. Was

echter de spiritus eenmaal vervlogen, dan werd de koninklijke danser spoedig moede, legde zich op een van onze kisten neêr en viel voor eenige uren in een diepen slaap. Daar echter ons rantsoen tamelijk zuinig berekend was, en zijne verklaarde neiging voor spiritualiën niet altijd kon bevredigd worden, bracht hij nu eens dit, dan weder dat voorwerp mede (onverschillig of het op eene eerlijke, dan wel op eene oneerlijke wijze verkregen was), om dit voor brandewijn in te ruilen. Soms bracht hij zelfs, goed onder zijne toga verborgen, een hoen mede, dat hij ons, om onaangename verklaringen tegenover zijne onderdanen te voorkomen, verkocht onder de uitdrukkelijke voorwaarde, dat wij het onmiddellijk zouden laten slachten en plukken.

Ons verblijf in Bavia duurde iets langer dan twee maanden en was niet bijzonder rijk aan gebeurtenissen en avonturen. Wij zagen spoedig in, dat onze boys niet onvoorwaardelijk waren te vertrouwen, en zoo was een van ons steeds genoodzaakt, in de hut de wacht te houden, als de andere op jacht ging. Overigens hadden wij niet alleen van den overlast en de bedelarij der inboorlingen veel te lijden, maar ook van de oneerlijkheid, onbeschaamdheid en traagheid onzer eigene bedienden, zoodat wij dikwijls genoodzaakt waren anderen te nemen.

Onder zulke omstandigheden leverde de jacht minder op, dan zij had kunnen doen. Wij moesten ons eerst met de streek vertrouwd maken, voordat wij stelselmatig op jacht konden gaan. Toen wij eenmaal zoo ver waren, kregen wij, de een na den ander, de koorts, en na de eerste aanvallen moest nu de een, dan de ander, niet zelden ook beiden te gelijkertijd, wegens ongesteldheid of zwakte te huis blijven.

Ons jachtgebied was een tamelijk heuvelachtig terrein met moerassige dalen, en werd door talrijke deels stroomende, deels stilstaande woudbeken doorsneden. Overal was water in overvloed voorhanden. Heuvels en dalen waren op slechts weinige uitzonderingen na met dicht en hoog oerwoud bedekt, en de plantengroei was tengevolge van den grooten rijkdom aan water zeer weelderig. Hoe meer wij met de veelvuldig kronkelende woudpaden bekend raakten, des te verder strekten wij onze tochten uit en des te rijker was onze buit. Wij doorkruisten niet alleen de streek aan den rechteroever der rivier, maar bezochten ook de meer heuvelachtige boschstreken aan den linkeroever. Ook zochten wij op onze talrijke watertochten per kano met groote moeite, hoewel te vergeefs, in het labyrinth van eilanden beneden den naastbij gelegen waterval naar rivierpaarden. Zeer talrijk vonden wij op de vele kale rotsbanken *Glareola nuchalis Liberiae Schl.* en hare eieren, evenals ook een fraai kwikstaartje (*Motacilla vidua*). Daar ik over de uitkomsten van onze jacht reeds in het eerste hoofdstuk gesproken heb, kan ik thans hierover des te korter zijn. In het algemeen bevredigde ons de zoölogische vangst in Bavia volstrekt niet. Het dichte, donkere oerwoud was zeer arm aan dieren, terwijl de woudzoomen, farms en kleinere boschjes beter aan onze verwachtingen beantwoordden. Vroegen wij bij gelegenheid een inboorling naar deze of gene diersoort, dan kregen wij steeds het stereotype antwoord: *Oh daddy, plenty of them be in this country, too much!*" De ondervinding leerde ons echter gewoonlijk het tegendeel. De belangrijkste jachtbuit was eene tijgerkat (*Felis celidogaster*), die in eene groote slagval werd gevangen. Van apen troffen wij in Bavia slechts eenige der meer gewone soorten aan. De vangst van vogels leverde veel belangrijks op, maar kan niet vergeleken worden bij die op ons tweede station in *Soforé Place*, waar wij onze zeldzaamste soorten verzamelden. Reptiliën en amphibiën kwamen ook in groote menigte voor, voornamelijk slangen, waaronder vele vergiftige. Ik had opzettelijk voor de slangenvangst vóór ons vertrek een groote stalen tang doen vervaardigen, in den vorm eener schaar, waarvan de grijparmen 50 cM. lang waren, en die met een verschuifbaren ring was voorzien, welke de beide armen vast te zamen klemde, wanneer deze de slang gepakt hadden.

Op een goeden dag — ik was juist van de eerste, hevige koortsaanvallen hersteld en nog tamelijk zwak — kwam een Neger in den grootsten haast aangeloopen met de boodschap, dat hij in het woud eene slang van reusachtige afmetingen gezien en een zijner kameraden daar achtergelaten had, om haar tot mijne komst niet uit het oog te verliezen. Volgens de bewoordingen van den Neger moest die slang een monster zijn van meer dan 20 M. lengte en van evenredige dikte. Wij waren echter aan de overdrijving der Negers zoo gewoon, dat ik daarop weinig acht sloeg en de gelegenheid geschikt achtte, om eens ons boven beschreven instrument practisch aan te wenden. Ik nam het derhalve mede, benevens eene cyaankalium-flesch met wijden hals, om de slang als zij gevangen was, te kunnen bedwelmen.

Het bericht over de slang had in het stille Negerdorpje eene groote opschudding teweeggebracht, zoodat de geheele mannelijke bevolking, Zoru Dubbah uitgezonderd, mij vergezelde. Nadat wij ongeveer een half uur door het woud geloopen hadden, kwamen wij aan eene lichtere plek en troffen daar den achtergebleven Neger aan, die ons zeide, dat de slang zich verwijderd had en in de nabijheid onder

een omgevallen, half vermolmden boomstam gekropen was. De plaats, waar de slang het eerst gezien was, was duidelijk te herkennen en zag er uit, alsof een kleine boomstam in het gras gelegen had. Dicht daarbij lagen in 2 groote klompen van ongeveer 50—70 eieren, die de grootte van een oranjeappel hadden en met eene witte perkamentachtige huid overtrokken waren. Zij waren vast aan elkander gekleefd, zoodat zij een regelmatig zeshoekig lichaam vormden. Bij den genoemden boomstam gekomen, zag ik spoedig, dat de slang aan het einde in eene holte gekropen was en zich daarin onmogelijk omdraaien kon. Het was duidelijk, dat dit haar schuilhoek was, met twee openingen, aan het eene einde van den boomstam om er in en aan het andere om er weder uit te kruipen. Toen ik den uitgang had gevonden, legde ik mij, met de tang in de hand, daarnaast op den loer, terwijl mijne talrijke begeleiders, tot aan de tanden gewapend, onder oorverdoovend gebrul, als wilden zij elkander daardoor moed inboezemen, met hunne lange zwaarden in den boomstam begonnen te wroeten. Eensklaps hoorde ik dicht bij mij een hevig blazen en sissen; eene lange gevorkte tong werd zichtbaar en met een geweldigen ruk kwam de dikke kop van het geplaagde dier uit de opening te voorschijn. Op hetzelfde oogenblik echter stoven ook mijne dappere helpers, die zooeven nog een waren leeuwenmoed aan den dag gelegd hadden, naar alle richtingen uit elkander en kwamen eerst op eerbiedigen afstand weder tot staan, waar zij in den grootsten angst wachtten op de dingen, die komen zouden. Ik echter had, zoodra de slang den kop vooruit stak, haar nek in de tang geklemd, schoof den ring, zoo vast als ik kon, naar beneden, en knielde toen met het volle gewicht van mijn lichaam op dit sterke, stalen instrument neder, om de slang vooreerst het verder voortkruipen te beletten. De slang arbeidde met ware reuzenkracht, zoodat haar het schuim op den bek stond, doch te vergeefs. Nu greep ik het naast mij staande cyaankaliumglas en schoof dit over haar snuit. Langzamerhand werd zij rustiger en reeds waren eenige der Negers, die zich van hun schrik weder wat hersteld hadden, met eene lange liane naderbij gekomen en maakten deze om den hals der slang vast. Gedurende deze werkzaamheden was de slang weder een weinig bijgekomen, en nauwelijks was ik bezig, om haar de tang af te nemen, of zij werkte zich met eenige krachtige boogvormige bewegingen van haar lichaam uit het gat. Maar alle weerstand was nu te laat. In een ommezien was de strik vast aangetrokken; zes mannen pakten de liane en ijlden nu in vliegenden haast het woudpad op, zoodat aan de slang geen tijd gelaten werd, om zich op te rollen of ergens vast te houden. De overige Negers renden schreeuwende achterna en brachten het dier nu en dan eenen sabelhouw toe, zoodat dit, toen ik een poos later geheel uitgeput op ons station aankwam, er zeer geschonden uitzag en bijna gestorven was. Zooals ik dadelijk bij het ontvangen van het bericht der Negers vermoed had, was het een *Typhon hieroglyphicus*, maar deze was zoo groot, als ik er later nooit meer een aangetroffen heb. Zij was 14′ lang en ruim ½′ dik. Daar zij in dezen toestand voor ons geen waarde had, liet ik haar aan de mij begeleidende Negers over, die haar dadelijk in groote schijven sneden; nadat ik voor mij het beste stuk had uitgezocht, verwijderde ieder zich haastig met het verkregen aandeel. Het malsche blanke vleesch dezer slang, die in Liberia ten onrechte *Boa constrictor* genoemd wordt, is voor de inboorlingen algemeen eene groote lekkernij, en de proef, die wij met ons stuk namen, heeft hunne meening bij mij volkomen bevestigd.

De vischvangst bepaalde zich hier bijna uitsluitend tot het visschen met den hengel. Onze fraaie netten konden wij in de rotsachtige bedding van den St. Paul niet vastmaken, en wij waagden het niet, om ze in de talrijke woudbeken te laten staan, uit vrees, dat zij ons door de inboorlingen mochten ontstolen worden. In het algemeen zagen de inwoners van Bavia niet gaarne, dat wij de visschen uit hunne creeks wegvingen; wij staakten daarom ook spoedig het visschen met fuiken en het afsluiten der *creeks* met uit riet gevlochten horden.

Wel echter vingen wij des nachts veel garnalen, van de groote soort, die ik reeds vroeger vermeld heb. Wij bevestigden namelijk in het ondiepe oeverwater van de rivier stukken vleesch, waarop de garnalen, nadat het donker geworden was, aanvielen, om er hun maaltijd mede te doen. Wij hadden een soort van lantaarn vervaardigd, bestaande uit een vierhoekig kastje zonder bodem, waarin wij een klein lampje hingen. Op deze wijze kon de lantaarn, wanneer zij dicht boven den grond gedragen werd, haar licht slechts naar beneden werpen. Met deze lantaarn in de linker- en een wateremmer in de rechterhand, gingen wij nu naar de plaatsen, waar wij het lokaas neergelegd hadden, en lieten plotseling het volle licht op deze plaats vallen. Rondom het aas was gewoonlijk alles bedekt met garnalen, die aan alle kanten te vergeefs aan het vleesch rukten, maar het niet konden wegsleepen. Met eenige handige grepen pakten wij nu de dieren, die door het plotselinge licht als verlamd waren en wierpen ze in den emmer, dikwijls 12—20 stuks op ééne plaats. Wanneer wij alle plaatsen afgezocht hadden, begonnen wij weder

van voren af aan. De voedertijd der garnalen scheen zich tot den vóóravond te bepalen, want ná 9 uur werden zij zelden en ná 10 uur nooit meer op de lokplaatsen aangetroffen. Over dag hielden zij zich schuil in holen aan den oever en onder wortels en steenen.

In den loop der maand Februari viel het water van den St. Paul minstens 2 voet, zoodat vele der vroeger onzichtbare rotsbanken tot eilanden werden en de reeds aanwezige eilanden zich van dag tot dag vergrootten. Het heldere water der rivier had gedurende dezen tijd 's morgens eene temperatuur van 77° F. (25° C.), 's avonds 88° F. (31° C.), terwijl de temperatuur der lucht 's morgens 6 uur 77° F. (25° C.), 's middags 12 uur 86° F. (30 C.) en 's avonds 6 uur 84° F. (29° C.) in de schaduw bedroeg. Tot hiertoe was sedert onze aankomst geen druppel regen gevallen. Daarentegen dauwde het 's nachts zoo sterk, dat wij 's morgens, bij het betreden van het smalle woudpad, reeds na de eerste schrede door en door nat waren; de boomen dropen even als na eene hevige regenbui. De plantengroei had dus onder de langdurige droogte volstrekt niet te lijden.

Reeds in de laatste dagen van Februari kregen wij eenige zware onweders met hevige stortbuien, waarna de rivier dadelijk weder 2 voet rees, waaruit wij besloten, dat het verder in het binnenland nog veel meer geregend moest hebben dan in den omtrek van Bavia. Met het begin van Maart kwamen bijna iederen dag onweersbuien, en het rollen van den donder weerklonk dikwijls dagen lang zonder ophouden door het donkere woud.

De rotseilanden in de rivier verdwenen langzamerhand voor het grootste deel onder water, en de rivier werd zoo troebel en ontstuimig, dat wij onze kanotochten moesten staken. Niettemin kregen wij op zekeren dag het hoogst interessante schouwspel te zien van een watertocht stroomafwaarts, die werd ondernomen door een troep inboorlingen in ruw getimmerde kano's. Daar deze lieden aan onze gemakkelijke landingsplaats aanlegden om wat uit te rusten, konden wij van hen belangrijke mededeelingen over den loop der rivier verkrijgen, voor zoover wij zelven niet in de gelegenheid geweest waren, hiernaar onderzoek te doen. Deze menschen kwamen van de eilandenstad Alin, die ongeveer 12 *miles* stroomopwaarts in den St. Paul ligt. Zij hadden eene athletische gestalte en droegen geen de minste kleeding. Hunne groote kano's timmeren zij zeer ruw, opdat deze des te beter zouden bestand zijn tegen het stooten aan de scherpe rotskanten. Als het water begint te wassen en de kleine watervallen verdwijnen, varen zij in gezelschappen de rivier af tot aan Millsburg. Hier werken zij hunne kano's, die op reis meestal erg gehavend zijn, netjes af en verkoopen ze aan de Liberiaansche farmers langs den benedenloop van den St. Paul. Doordien boomen, geschikt om er zeer groote kano's uit te vervaardigen, zeldzaam geworden zijn, kunnen deze kanobouwers en koene roeiers eene goede som hiermede verdienen. De tijd, dien zij voor het timmeren eener kano noodig hebben, wordt door hen nauwelijks in rekening gebracht. De gewone prijs voor eene kano van hard hout is van 5—30 dollars, al naar gelang der grootte. Bij den tocht op de rivier zijn in iedere kano twee roeiers, die elk met de reeds vroeger beschreven, korte *paddles* voorzien zijn, waarmede zij hun zwaar, plomp vaartuig met bewonderenswaardige handigheid tusschen de rotsblokken der rivier heen weten te sturen. Komen zij op hunne snelle vaart aan eene belangrijke stroomversnelling of aan een waterval, die aan het opspattende schuim reeds van verre te herkennen is, dan helpen de schippers elkaâr, om de kano's aan lange, tot dit doel medegenomen lianen naar beneden te laten, en zetten daarna hunne wilde vaart onder woest getier en gezang weder voort. Naar het zeggen van deze lieden, die bijna ieder jaar uit de met oerwoud bedekte streken langs den St. Paul deze wilde reis naar den benedenloop der rivier ondernemen, bevat deze laatste voor zooverre zij hem bevaren, behalve vele kleinere, ook onderscheidene groote stroomversnellingen en watervallen, die echter bij den middelbaren waterstand der rivier geen beletsel opleveren voor de vaart naar het dal.

6. Eene verkenningsreis naar Alin en Soforé Place.

De bovenvermelde stad Alin bezocht ik op eene verkenningsreis in gezelschap van *Zoru Dubbah* en eenige bedienden, om eene geschikte plaats te zoeken voor het oprichten van een nieuw station. Omdat ik over den weg derwaarts later spreek, wanneer onze overtocht wordt vermeld, wil ik mij hier hoofdzakelijk tot deze rivier-eilanden beperken. Nadat wij ruim een halven dag door het uitgestrekte oerwoud getrokken waren, kwamen wij, door nat van den regen, over eene hooge heuvelketen weder aan den rechteroever der rivier, die wij van Bavia af niet meer gezien hadden. Boven en beneden ons hoorden wij het donderend geraas van watervallen, en tegen ons over lag de kleine stad Alin, op een 40—50' hoogen heuvel in de rivier, slechts door een smallen arm van den rechteroever gescheiden. Zoodra men ons gewaar werd, kwam een Neger aanroeien in eene kano, die niet meer dan 12 lang, $1^1/_2$' breed en 1' diep was en voer ons één voor één naar het eiland. Nooit ben ik bevreesd geweest op een watertochtje in de kano; toen echter de beurt om over-

gezet te worden aan mij kwam en het bleek, dat het nauwe vaartuig, ofschoon ik mij op den bodem er van had neergezet, toch het evenwicht niet kon behouden, beving mij voor de eerste maal een zekere angst, welke zelfs mijn naakte Charon met mij scheen te deelen. Om met mijn lang bovenlijf het evenwicht niet te verbreken, legde ik mij rechtuit in de kano, die ik bijna geheel vulde, en werd zoo behouden, hoewel opnieuw druipnat, overgezet. Met uitzondering der reeds genoemde rivier-argonauten had zeker nog niemand in Alin ooit een Blanke gezien, en reeds vóór ik den bodem dezer natuurlijke vesting betrad, hadden zich al de inwoners aan den oever verzameld, om mij te bewonderen, of liever in sprakelooze nieuwsgierigheid aan te gapen. De koene rivierschippers hadden na hunne terugkomst in Alin van ons en ons station verteld en ook van de wijze, waarop wij hen hadden onthaald, en dadelijk bij mijne aankomst drongen twee van hen door de menigte heen naar voren en begroetten mij onder het klappen met de vingers als oude bekenden. Wij beklommen nu den heuvel en bereikten zoo de stad, waar wij door den listig uitziende koning en zijne nog veel listiger zonen in een groot palaverhuis werden gebracht, waar het vuur door een paar slaven dadelijk tot eene heldere vlam werd aangeblazen. Ik ontdeed mij zooveel mogelijk van mijne natte kleederen en hing deze op om te drogen. Gedurende dezen tijd werd ik door een groot aantal mannen omringd, die mij tabak afbedelden en elkander in de hut verdrongen, zoodat ik mij nauwelijks konde bewegen. Voorloopig werd ik onthaald op eenige kassaven, die men in het vuur geroosterd had en spoedig daarna, toen de avond aangebroken en ik behoorlijk gedroogd was, naar de woning van den hoofdman gebracht. Hier werd mij door eene zijner vrouwen een nap met rijst en *palaver-sauce* voorgezet, en daar ik geen lepel had, was ik genoodzaakt om met de handen toe te grijpen.

Nadat de nacht was aangebroken, werd er raad gehouden, en zoowel de hoofdman van Alin, als Zoru Dubbah, die als tolk fungeerde, trachtten mij te bewegen, deze plaats voor het aanleggen van mijn toekomstig jachtstation te kiezen. „*Plenty meat live in this country*," moest ik altijd en altijd op nieuw hooren, en de omgeving van Alin werd mij als het Eldorado der jagers afgeschilderd. Ik meende echter uit eenige opgevangen woorden en uit hunne geheele geheimzinnige handelwijze te kunnen besluiten, dat men mij op de eene of andere wijze in den val wilde lokken, om mij des te beter te kunnen plukken, en verklaarde daarom, den volgenden morgen vroeg te willen uitgaan, om de naaste omgeving zelf te onderzoeken, vóór ik een besluit nam. In eene ledige hut werd mij bij een vuur door den hoofdman eigenhandig een leger bereid, d. w. z. op den harden kleibodem werd een stuk *country cloth* uitgespreid en ik kreeg een ander stuk, om mij daarmede te bedekken.

Den volgenden morgen was ik reeds met het aanbreken van den dag buiten en doorkruiste het groote, tamelijk zacht naar het oosten afhellende eiland. Ik bevond, dat het vrij rotsachtig was en gedeeltelijk met oerwoud, gedeeltelijk met opene plekken, die men bebouwd had, was bedekt; toch scheen het mij over het algemeen niet bijzonder rijk aan dieren te zijn. Na ongeveer een half uur gaans dwars door het woud, kwam ik aan een geheelen archipel van kleinere eilanden, die deels uit rotsmassa's, deels uit aangespoeld zand bestonden, en waarvan enkelen bewoond waren. Door deze eilanden werd de rivier in een groot labyrinth van meest schuimende beken verdeeld, die onder luid geraas voortstroomden en, hier zand wegnemend, daar weder zand aanspoelend, vorm en grootte der eilanden voortdurend wijzigden. De meeste van deze rivierarmen kon ik doorwaden, over anderen werd ik gebracht in kano's, die aan den oever gereed lagen; echter moest ik terugkeeren, vóór ik den linkeroever der rivier, die hier wel een uur breed is, gezien had. Waar men zich ook bevindt op dezen chaos van eilanden, overal hoort men het woelen en bruisen van het water, dat door nauwe kloven zijn weg zoekt, of zich over rotsbanken naar beneden stort en ontelbare stroomversnellingen en gevaarlijke draaikolken vormt.

Hoezeer men mij nú ook zocht over te halen, om *Alin* tot ons naaste jachtstation te kiezen, waren er toch verschillende redenen, die mij drongen om daarvan af te zien. Vooreerst scheen mij de ligging der geheele streek niet bijzonder gunstig voor een jachtterrein, want, afgescheiden daarvan, dat de eilandengroep bij hoogen waterstand moeielijk toegankelijk was, kwam mij ook de streek langs de oevers, omdat zij door hooge, moeielijk te beklimmen heuvelketens doorsneden was, ongeschikt voor. Dan schenen mij zoowel de hoofdman van Alin als zijne talrijke volwassen zonen, veel te indringend toe en zoo brutaal, dat ik hen voor veel erger in staat hield, dan bedelen, en de geruststellende verzekering van Zoru Dubbah, dat deze lieden tot zijne naaste bloedverwanten behoorden en de beste menschen van de wereld waren, vermeerderde eerder mijn wantrouwen, dan het weg te nemen. Bovendien had ik het plan, om vóór het invallen van den lastigen regentijd, die de jacht in het oerwoud bijna onmogelijk maakt, dit laatste geheel achter mijn rug te hebben, ten einde gedurende den regentijd in de meer opene streken van den Boozie-stam te kunnen jagen. Onder dezen stam, die zich

meer met den akkerbouw bezig houdt, zouden wij ook de noodige levensmiddelen kunnen vinden, en zoo waren wij, daar wij voldoende van ruilartikelen waren voorzien, van de kust tamelijk onafhankelijk geweest. Naardien ik nu de genoemde streek in hoogstens 2 stations meende te kunnen bereiken, kwam het mij voor, dat Alin niet ver genoeg van Bavia verwijderd was, hoewel, in weerwil van den korteren afstand, de moeite en kosten van den overtocht toch even groot zouden geweest zijn.

Zoo besloot ik dan, van Alin af te zien, en mijne onderzoekingsreis verder landwaarts in voort te zetten. Dus trokken wij om 10 uur, nadat wij onze hebzuchtige gastheeren meer dan de helft van de medegenomen ruilartikelen hadden gegeven, verder, waarbij wij door den hoofdman van Alin een groot eind vergezeld werden. Nadat wij onderscheidene heuvelruggen overgetrokken waren en slechts éénmaal eene opene plek met bewoonde hutten hadden aangetroffen, bereikten wij tegen den avond het Negerdorp *Soforé Place*, waar wij in de hut van den hoofdman *Sickly* onzen intrek namen.

Reeds onderweg had Zoru Dubbah hevige krampen in de ingewanden, die ik, dank mijne bekendheid met zijn gestel, door een beker rum konde verzachten. Toen echter, nadat wij in *Soforé Place* waren aangekomen, dit geneesmiddel op was, verloor Zoru Dubbah allen lust om verder te gaan, legde zich in eene hangmat neder, na zich den maaltijd goed te hebben laten smaken, en sliep in.

Hoewel ik moede was, zou ik toch gaarne denzelfden dag nog verder zijn gereisd, om den volgenden dag *Geweh* te kunnen bereiken, eene Golah-stad, die ongeveer aan den binnenrand van het uitgestrekte oerwoud moest liggen. De hoofdman *Sickly*, die, op zijn eigen voordeel bedacht, mij liever bij zich hield, wilde mij geen gids meêgeven, en *Gué*, mijn boy, wist evenmin den weg als ik.

Dus was ik gedwongen te blijven, en besteedde het overige van den dag om de omstreken van het dorp, die tamelijk vrij van boomen waren, nader in oogenschouw te nemen. Dewijl mij de streek over het algemeen niet slecht beviel, besloot ik, ons station daarheen te verplaatsen. De hoofdman *Sickly* was hiermede zeer tevreden, en beloofde mij, ons later verder landwaarts in te brengen. Ook roemde hij zeer zijn rijkdom aan levensmiddelen, voornamelijk aan rijst en kassaven, en den onuitputtelijken rijkdom van wild in de wouden. Bovendien zeide hij, dat hij later eene jachthut voor ons zoude bouwen.

Reeds op den weg naar Soforé Place had ik het genoegen den zeldzamen *Buceros pulchrirostris*, dien ik tot heden nog niet gezien had, te schieten; ook vond ik talrijke sporen van antilopen en in de nabijheid van het dorp de versche voetstappen van een olifant. Geen wonder dus, dat ik mij van deze streek veel goeds voorspelde. De goede meening daarvan werd nog versterkt, toen men mij des avonds een prachtigen *Colobus ursinus*, dien wij tot heden toe eveneens te vergeefs gezocht hadden, bracht, en de lieden verzekerden, dat *plenty* van dezen en nog veel schoonere, o. a. ook de *baboon* (*chimpansé*) hier in de wouden leefden. Ook het kleine rivierpaard, een van onze meest begeerde desiderata, zouden wij hier veel aantreffen. „*Fresh meat never leave we; never sun go down, some meat live in we kitchen.*" (Wij zijn nooit zonder versch vleesch; nooit gaat de zon onder, of er ligt eenig wild in onze keuken). Deze en dergelijke uitdrukkingen hoorde ik bijna elk oogenblik. Den volgenden morgen doorkruiste ik met *Jallah*, den inlandschen jager, die den Colobus geschoten had en dien ik, door hem eenig buskruit te geven, voor mij ingenomen had, de omstreken der stad en koos ook dadelijk eene plaats uit voor ons toekomstig station. Ongeveer te 10 uur keerden wij huiswaarts en kwamen met het vallen van den nacht langs een eenigszins korteren weg, zonder Alin aan te doen, op ons station te Bavia aan.

7. Verplaatsing van ons station naar Soforé Place.

Hier maakten wij dadelijk de noodige toebereidselen voor onzen overtocht naar Soforé Place. Wij hadden nu gedurende twee maanden de omgeving van Bavia aan beide oevers van de rivier op aanmerkelijke afstanden tamelijk nauwkeurig onderzocht en mochten derhalve wel een stap verder gaan. De overtocht naar Soforé Place baarde ons echter veel meer zorg, dan wij ooit hadden kunnen denken. Zoru Dubbah, die tot heden toe steeds op zijne macht gepocht had, nam op zich om voor 17 dollars onze geheele bagage over te brengen. Toen echter op den morgen, die voor ons vertrek bestemd was, alles gereed stond, verschenen in plaats van de vereischte 34 man slechts 7 of 8, en tot groote vernedering van Zoru bleek het mij, dat zijn geheele koninkrijk slechts dit geringe aantal kon opleveren. Echter niet gaarne de 17 dollars willende missen, liet hij de ontbrekende dragers uit Soforé Place ontbieden, en deze verschenen dan ook werkelijk na eenige dagen. Nu echter waren — en dit geschiedde eveneens door zijn toedoen — eenige zijner dragers op het laatste oogenblik voor ons vertrek verdwenen, naar zij voorgaven, omdat hun tè zware kisten werden te dragen gegeven. Daar nu evenwel de dragers uit Soforé Place reeds met hunne vracht op marsch waren, liet ik de zaak

rusten en gaf de achterblijvende kisten aan Zoru in bewaring. Deze beloofde mij echter, dat hij ze nog denzelfden dag, of anders na de terugkomst zijner dragers uit Soforé Place zoude achterna zenden. Als borgtocht voor zijne belofte trok ik hem bij de betaling 3 dollars af, er bijvoegende, dat ik hem dezen na de aankomst der achtergebleven kisten zoude uitbetalen.

De reis naar ons nieuwe station voerde ons door dicht oerwoud, langs de reeds vermelde smalle, uitgetreden paden met vele kronkelingen, waar nooit twee man naast elkander konden gaan. Wij hadden daarbij op de eerste helft van onzen weg een tamelijk vlak terrein en moesten wel 12 *creeks* passeeren, die wij deels doorwaadden, deels op omgevallen boomstammen overtrokken. Den vorigen nacht had het zwaar geregend, het woud was nat, en ten overvloede werden wij opnieuw door eene regenbui overvallen. De ronde boomstammen, die over de sterk gewassen woudstroomen voerden, waren glibberig, en eenige onhandige dragers lieten onderscheidene kisten in het water vallen. Slechts een enkele maal was het woud wat minder dicht, en wel op de reeds vermelde bewoonde plek, die wij tegen 12 uur bereikten. Ik had deze plaats reeds vooraf bestemd tot verzamelplaats der dragers, onder belofte, dat zij daar eene hartsterking zouden ontvangen. Nadat gedurende de korte rust appèl gehouden en de bagage geïnspecteerd was, trokken wij weder het woud in. Eerst liep de weg naar beneden in een klein, nauw dal, daarna over een heuvelrug, die verscheidene uren lang is en evenwijdig met de rivier loopt. Toen wij den noordelijken voet van dezen heuvelrug bereikt hadden, kregen wij voor het eerst weder den St. Paul te zien, die, hoewel hij verdeeld wordt door een met woud bedekt eiland van meer dan een uur gaans lang, toch een geweldigen indruk maakt. Ook ditmaal vonden wij de versche voetstappen van een olifant, die ons pad kruisten en in de rivier voerden. Naar onze dragers uit Soforé Place ons verzekerden, waren deze voetstappen afkomstig van een groot oud exemplaar, het eenige, dat zich in deze geheele streek ophield, en dat zijn hoofdkwartier had in de deels ontoegankelijke moerassen van het riviereiland. Het dier moest zich daar reeds jaren lang hebben opgehouden, en wist zich aan alle nasporingen der inlandsche jagers behendig te onttrekken. Nadat wij nog ongeveer een uur door eene vlakke streek verder gegaan waren, werd het woud minder dicht, en zagen wij kort vóór zonsondergang het doel onzer reis voor ons, dat wij op halsbrekende wijze bereikten over een dam van rondhout, die door een moeras voerde.

8. Soforé Place.

De hoofdman *Sickly* was kort vóór onze aankomst naar de kust gereisd, om zich eenige maanden met de zoutziederij bezig te houden, en zijn oudste zoon *Duwri*, die het bouwen eener jachthut volgens mijne opgaaf op zich genomen had, was daarmede nog niet begonnen. Ik huurde daarom dadelijk bij onze aankomst van den jager *Jallah* eene hut, die ons, totdat ons station in orde gebracht zoude zijn, tot woonplaats diende.

S o f o r é P l a c e, eene kolonie van jongen datum, is naar haar stichter *Soforé* genoemd, die echter, omdat hij zelf een harstochtelijk liefhebber van de jacht op olifanten is, de heerschappij aan zijnen broeder *Sickly* heeft afgestaan. Beiden zijn broeders van *Fân Quehqueh*, he machtige opperhoofd der Golah's, die zijne residentie heeft in *Sublum*, eene sterke stad in het stroomgebied van de *Little Cape Mount River*. Een armzalig dorpje van 30 Negerhutten, op de meer vermelde wijze gebouwd, levert Soforé Place niets noemenswaards op; het is echter eene rustplaats voor reizende Negers, die op hun weg uit Pessy Country naar Bojeh en Sublum den St. Paul moeten overtrekken.

Gedurende de eerste weken van ons verblijf in de nieuwe plaats tastte mij de koorts zoo hevig aan en verzwakte mij zoozeer, dat ik twee dagen lang bewusteloos in mijne hangmat lag en Sala mij voor dood hield. Nauwelijks eenigszins hersteld zijnde, zorgde ik voor den spoedigen bouw onzer jachthut, die door Duwri en zijne slaven op de reeds vroeger bepaalde plaats werd opgericht.

Na al hetgeen wij in Bavia ondervonden hadden, scheen het mij toe, dat het de voornaamste behoefte voor een jachtstation was, om op een tamelijken afstand van bewoonde Negerplaatsen te liggen. Alleen daardoor had men eenigen waarborg, rustig te kunnen werken en meer beveiligd te zijn tegen diefstal en onophoudelijke bedelarij. Deze beweegredenen, alsook de onmiddellijke nabijheid der rivier (het dorp lag een Engelsche mijl daarvan verwijderd) hadden dan ook bij de keuze der plaats veel gewicht in de schaal gelegd.

De hut lag ongeveer twee *miles* achter de stad (de naam dorp schijnt den bewoners van dit nest zeker te gering toe) in het oerwoud aan den voet van een heuvelrug, die in de rivier afloopt, ongeveer 20' boven den laagsten waterstand, teneinde in den regentijd tegen overstrooming beveiligd te zijn. Door afgraving van de helling verkregen wij een vlak terrein, waarop onze hut gebouwd werd. Dak en wanden waren uit waaiers van wijnpalmen vervaardigd,

die men van verre aangebracht had, en de hut was met de opene zijde naar de rivier gekeerd. Meer onder aan de helling werd de keuken gebouwd, eene eenvoudige loods met een dak van palmbladeren.

Een vlot, uit 5 tamelijk dikke, lichte boomstammen vervaardigd, bespaarde ons eene ophooging van den grond aan den moerassigen oever en bewees ons bij het water halen, bij wasschen en visschen voortreffelijke diensten. Daar heinde en verre geen kano te vinden was, gebruikten wij nu en dan het vlot, om den tegenoverliggenden oever der rivier of een der talrijke, met bosch begroeide eilanden te bereiken, waarvan het reeds vermelde lange eiland, eveneens *Alin* genoemd, het grootste is.

Talrijke granietbanken doorsnijden ook hier den stroom, die bij zijne zuidelijke richting tengevolge der vele eilanden wel een uur breed is en vele bruischende stroomversnellingen vormt. Zulk eene stroomversnelling bevond zich dicht boven, eene andere beneden ons station, en een derde recht tegenover ons, welke laatste gevormd werd door een arm der rivier, die, weder in onderscheidene takken verdeeld, in eene schuine richting het eiland doorsnijdt. De westelijke arm van de rivier, die ons van het eiland Alin scheidde, was 200 schreden breed. De breedte van het zeer lange eiland, dat slechts aan de noordzijde toegankelijk is, bedraagt een half uur, en de talrijke oostelijke armen met de door hen ingesloten kleinere eilanden zijn waarschijnlijk even breed.

Ook de landstreek om Soforé Place wordt door talrijke, deels hooge heuvelruggen doorsneden, die meest evenwijdig loopen met de rivier. Deze zoowel als de dalen zijn met dicht oerwoud bedekt. De dalen vormen voor het grootste deel ontoegankelijke moerassen, waarin talrijke woudbeeken uitwateren en, over rotsblokken nederstortend, naar de rivier stroomen. Oliepalmen waren heinde en verre niet te vinden, en op mijne vraag daarnaar kreeg ik ten antwoord, dat de kolonie nog nieuw was en dat men tot heden verzuimd had oliepalmen te planten.

In plaats van den grooten rijkdom aan levensmiddelen, waarvan men bij mijn eerste bezoek zoo hoog had opgegeven, vonden wij bij onze aankomst een algemeene hongersnood, want de kassaven waren nog niet rijp, en de laatste rijst was als zaad gebruikt voor de uitgestrekte rijstfarms. De hoofdman alleen had nog een belangrijken voorraad. Met het oog op den mij voorgespiegelden rijkdom aan levensmiddelen hadden wij verzuimd, ons vóór onze aankomst opnieuw van proviand te voorzien. Onze medegebrachte levensmiddelen waren dus spoedig verteerd, en zoo zagen wij ons genoodzaakt, het benoodigde tegen buitensporig hooge prijzen van de Negers te koopen. Te vergeefs trachtten wij iemand naar Monrovia te zenden, om nieuwen voorraad te halen. Niemand wilde gaan, want men had ons nu in handen en kon zijne waar tot elken prijs aan den man brengen.

9. Eene levensmiddel-razzia naar het westen.

Bij afwisseling maakten wij nu groote jachttoeren in den omtrek, waarbij wij tevens moeite deden, om eenige levensmiddelen te verkrijgen. Daar echter in een wijden omtrek niets te bekomen was, besloot ik, door den nood gedrongen, eene grootere reis te ondernemen naar de streken ten westen van Soforé Place, om rijst en palmolie in te koopen. Te dien einde wendde ik mij tot D u w r i, den oudsten zoon van den hoofdman, met het verzoek, mij te vergezellen. Hij was hiertoe bereid, doch moest vooraf zijne huisgoden raadplegen. Hij noodigde mij uit, met hem in zijn huis te komen. Nadat wij ons in zijn slaapvertrek hadden neergezet, haalde hij uit een kistje een zakdoek te voorschijn, dien hij voorzichtig uit elkander rolde, waarop er eene leelijke pop, van ongeveer één voet lang, van oude lappen vervaardigd, te voorschijn kwam. Deze begon hij nu te vragen, of hij mij op mijne reis mocht vergezellen. Door eenige gespleten palmpitten, die hij als dobbelsteenen bezigde, werd hij na eenige worpen gewaar, dat het hem veroorloofd was, om mede te gaan. De pop werd nu weder ingewikkeld en eenige malen van rechts naar links en van links naar rechts gekeerd; daarna werd zij er weder uitgenomen, om haar te kunnen raadplegen over den meest gunstigen dag voor ons vertrek. Ditmaal vielen echter de worpen ongunstig uit, want volgens het aantal palmpitten, die met de rugzijde naar boven gekeerd lagen, konden wij eerst over vijf dagen vertrekken. Duwri liet zich echter niet afschrikken, maar zeide, dat zijn Grigri wat koppig was, nam eenige der ongunstig gevallene palmpitten, kauwde ze fijn en spuwde ze daarna zijn fetisch in het gezicht, wikkelde hem toen op nieuw in, draaide hem eenige keeren in het rond en ondervroeg hem nu nogmaals. Weder vielen de dobbelsteenen niet naar wensch, op nieuw dezelfde ceremoniën, tot eindelijk, na eene drie- of viervoudige poging, de uitslag zoodanig was, dat wij reeds den volgenden morgen konden vertrekken.

De weg voerde ons eerst door eene moerassige streek, over dammen van rondhout, apenbruggen en over elkaâr gevallen boomstammen, en daarna in westelijke richting door het uitgestrekte oerwoud. Wij liepen buitengewoon snel, zooals dit bij de inboorlingen de gewoonte is, wan-

neer zij niets te dragen hebben, in elk geval ruim $^5/_4$ uur gaans in één uur, zoodat ik, ofschoon ik weder tamelijk aangesterkt was, groote moeite had, om mijne begeleiders bij te houden. Duwri had, zooals Negerhoofden steeds gewoon zijn, een dienaar bij zich, ik echter mijn jachtjongen *Bereh*, die steeds in een halven draf moest loopen, om niet achter te blijven. Nadat wij, ongeveer halfweg, eene zoogenaamde *halftown* (een plaatsje uit slechts eenige hutten bestaande) gepasseerd waren, bereikten wij om 11 uur de stad *Bojeh*, in eene streek gelegen, waar het woud minder dicht was.

Bojeh is eene stad van circa 20 deels ovale, deels cirkel-vormige, stevig gebouwde leemen huizen, met muren, zoo dik als ik te voren nergens gezien had. In het huis van den hoofdman, waar wij uitrustten, waren zij ongeveer 3′ dik, en er heerschte dus in deze woning eene aangename koelte. Het had een zindelijk voorvertrek, dat door een muur van het donkere slaapvertrek gescheiden was en eene fraaie, solide hangmat (het werk van Mandingo's) noodigde tot zitten uit.

Gedurende onze korte rust kocht ik van een man, die uit de omstreken van *Boporo* kwam, 5 gallons palmolie (1 gall. = 4 L.), die ik met tabak en wit katoen betaalde, en gaf dit in een medegebracht kistje, dat ik sluiten kon, tot aan mijne terugkomst den hoofdman in bewaring.

Bojeh ligt aan den openbaren weg van *Boporo*, de groote hoofdstad van de *Boatswain Country*, naar *Vanswah* [1]) aan den mond van den St. Paul.

Ten westen van Bojeh kruisen elkander twee belangrijke goed onderhoudene wegen, zoo als ik ze tot nog toe niet had aangetroffen. De eene, de beste van de twee, loopt van *Vanswah* in noord-noord-westelijke richting naar *Boporo*, eene plaats, die men over *Bombommo*, eene belangrijke Golahstad, in anderhalven dag bereikt langs meerendeels goede wegen, die door opene streken voeren. De handelsweg wordt door de vorsten, die aan den transitohandel deelnemen, naar een oud onderling verdrag tot op eene breedte van 6′ open gehouden en van onkruid gereinigd. De andere weg loopt in zuidwestelijke richting over *Bommo* en *Sublum* naar Grand Cape Mount.

Door dezen laatsten weg te volgen, die, ofschoon minder goed onderhouden, toch tamelijk begaanbaar was, kwamen wij door kleine bosschen in eene uitgestrekte opene vlakte, die vroeger sterk bevolkt moet geweest zijn, maar door den oorlog verwoest was, zoodat er thans in plaats van de vroegere stad nog slechts eenige ellendige hutten stonden. Ook hier was gebrek aan levensmiddelen. De groote farms waren reeds weder met hoog struikgewas begroeid, en de talrijke oliepalmen waren bijna allen van hunne kronen beroofd. Wij vonden onder eene ellendige loods een aantal vermagerde lieden rondom een vuur neergehurkt, waarboven een ijzeren pot vol bladeren hing. Op mijne vraag, of zij niets anders te eten hadden, wezen de lieden op hun ingevallen buik, sloegen de magere handen in elkaâr, wat ik voor een ontkennend antwoord konde aannemen, en keken mij treurig aan. Ik kon het tooneel niet langer aanschouwen, en daar ik de menschen niet helpen kon, keerde ik mij om en vertrok.

Na nog een uur gaans bereikten wij *Baputu*, eene plaats uit ongeveer 15 armoedige hutten bestaande. Hier waren de lieden juist bezig een Liberiaansch rivierpaard, dat een gelukkig jager den vorigen dag gedood had, te rooken. Ook hier vond ik de vroeger gehoorde mededeelingen over dit even belangrijke als zeldzame dier bevestigd. Ik kocht, voornamelijk ter wille van het zeer interessante gebit, den snuit en de nog voorhanden zijnde helft van de onderkaak, die ik voor mij liet bewaren, om ze op mijne terugreis tegen betaling in ontvangst te nemen. Den volgenden dag, toen ik daarheen terugkeerde, had men het echter reeds opgegeten, en de sterke slagtanden, die een kostbaar sieraad vormen, waren niet meer te krijgen.

Na eene tocht van ongeveer $1^1/_2$ uur door eene met bosch begroeide streek bereikten wij *Bommo*, eene oude stad, die op een heuvel ligt en met eene verwaarloosde, ongeveer 10′ hooge omheining van palissaden omringd is. *Bommo* heeft ongeveer 40 huizen, allen met buitengewoon dikke, leemen wanden, en op een 3—4′ hoog fondament van vastgestampte klei gebouwd, zoodat men langs eene trap het huis binnen komt. Ik werd voorgesteld aan den koning, een oud, zeer gebrekkig man, die echter in zijne betere jaren een zeer gevreesd krijgsman moet geweest zijn, vertelde hem in het Engelsch, dat dadelijk vertaald werd, dat ik uit „big Merika" kwam (voor deze menschen bestaat buiten hun eigen geen ander land als Amerika) en dat een machtig koning met 100,000 soldaten mij had uitgezonden om de zwarte menschen en hun land te zien, en hem bericht te geven van ieder, die mij goed behandelde (*who do me good*). Daar hij echter bijna doof en half

[1]) Het is merkwaardig, dat *Vanswah* de stapelplaats is van den handel met het aan de kust bereide zout en de uit het binnenland aangevoerde boomwóllen stoffen, palmolie, enz., terwijl zich in Monrovia slechts zelden een Mandingo-koopman laat zien. De oorzaak daarvan ligt in den grooten weerzin, dien alle stammen van het binnenland hebben tegen Monrovia en tegen alles, wat van daar komt, even als zij dan ook steeds gewoon zijn om met verachting van de geheele Liberiaansche republiek te spreken.

idioot was, duurde de audientie slechts kort, en ik nam afscheid, na hem eenige bladeren tabak gegeven te hebben.

Bergafwaarts ging het nu weder het duistere oerwoud in, om dit eerst te 5 uur in *Yenneh*, eene armzalige stad, weder te verlaten, nadat wij langer dan een uur met de grootste inspanning over bedenkelijk slechte paden hadden gemarcheerd. Van hier kwamen wij aan een breeden en diepen woudstroom, eene oostelijke nevenrivier van de Little Cape Mount River, waarin de lieden tot aan de schouders in het water gingen; ik liet mij echter door twee mannen op hunne omhoog gestrekte armen door de rivier dragen, om geen oponthoud te hebben met uit- en aankleeden. Nauwelijks echter waren wij de gevaarlijke plek gepasseerd, of ons overviel een hevig onweder, zoodat wij, nadat de nacht reeds was ingevallen, toch druipnat in Guepenneh, het einddoel onzer reis voor dien dag, aankwamen.

Guepenneh is eene onbeduidende stad van ruim 20 meerendeels goed gebouwde leemen huizen. Ik nam mijn intrek in het huis van den hoofdman Welleh, waar ik mij, zoover zulks zich met fatsoen liet doen, van mijne kleederen ontdeed, en deze door mijn bediende bij het vuur liet drogen. Hoezeer benijdde ik toch dikwijls deze Negers, die ongehinderd door dik en dun kunnen gaan en niet bevreesd behoeven te zijn, dat zij zich door een nat geworden pakje verkoudheden of koortsaanvallen zullen op den hals halen!

Bij het koesterende vuur hield ik mijn avondmaal, dat uit *Tomboy* (gestampte kassaven met palmolie en inlandsche peper) bestond, een gerecht zoo scherp, dat het een verkleumde had kunnen verwarmen, waarbij ook wat rijst en een stuk Hippopotamus-rib was gevoegd, dat men in Baputu aan mijn jongen geschonken had. Dat smaakte voortreffelijk uit den zwart berookten houten nap met den grooten houten lepel er in, en de halfkogelvormige waterkan daarnaast en heerlijk sliep ik op het harde leger van klei, dat met eene mat was bedekt, terwijl het gebruikelijke houtblok mij tot hoofdkussen diende.

Ook hier evenals overal, waar ik kwam, liep de geheele stad uit, om den blanken man te zien. Alsof zij daaraan nog niet genoeg hadden, betastten eenige nieuwsgierigen mijn gezicht en mijne handen, streken mij over mijn glad haar, dat hun eveneens uitroepen van de grootste verwondering ontlokte; wanneer ik het niet geweigerd had, zouden zij mij half ontkleed hebben, om zich te overtuigen dat ik nergens zwart, en werkelijk een echte Blanke was.

Nadat ik mij recht gemakkelijk in eene hangmat naast het vuur had uitgestrekt, bracht *Welleh* mij eene kalabas vol palmwijn, en op het plein voor de hut, dat in der haast was schoon gemaakt, riepen eenige doffe trommelslagen en het klapperen der castagnetten de lieden ten dans. Spoedig zwierden de jongelieden wild dooreen, terwijl hnnne naakte lichamen door het schijnsel de vlammen phantastisch werden verlicht. Steeds krachtiger werd de trom geroerd en klepperden de castagnetten, steeds vroolijker weergalmenden de eentonige, maar streng rythmische liederen der gezamenlijke dansers in den stillen nacht. In de pauze vertoonde een *vuurvreter* zijne kunsten, een man, die al zijne vakgenooten op onze Europeesche kermissen in de schaduw had kunnen stellen, en bracht door zijne dikwijls alles behalve kuische bewegingen een schaterend gelach teweeg, waarmede zelfs de van het zweet druipende zwarte schoonen instemden. Hoe gaarne ik anders ook de dansen en spelen dezer natuurmenschen mag zien, zoo was ik nu toch hartelijk blij, dat *Welleh*, die mijne vermoeidheid bemerkte, mij eindelijk in een afgezonderd vertrek, waarin een vuur was aangelegd, mijne slaapplaats aanwees.

Den volgenden morgen kocht ik in Guepenneh, bij gebrek aan rijst, zooveel kassaven en bananen, als drie man dragen konden. *Duwri* verliet ons hier, om zijn koninklijken oom Fân Quehqueh in Sublum en vervolgens zijn vader te bezoeken, die nog steeds, ten behoeve van de zoutbereiding, aan de kust vertoefde. Sublum, eene zeer sterke vesting, ligt aan den weg naar Grand Cape Mount, eene kleine halve dagreis van Guepenneh. Vandaar zoude men in een dag *Duar Bereh Place* bereiken en na eene tweede dagreis in Cape Mount kunnen aankomen. Gaarne had ik bij deze gelegenheid Sublum en den gevreesden Golah-koning, Fân Quehqueh, bezocht, doch op ons station was gebrek aan alle levensmiddelen, en ik wist, dat Sala mijne terugkomst met verlangen tegemoet zag. Daarom nam ik, zoodra mijne zaken in Guepenneh afgedaan waren, den terugtocht weder aan.

Dewijl ik echter, behalve mijn jongen en den vuurvreter geen dragers kon krijgen, bood deze laatste aan, om tegen dubbel loon twee vrachten te dragen, en gaarne nam ik dezen voorslag aan. Na eenige onaangename tooneelen met mijn zwarten Herkules, die onderweg enkele malen op den loop wilde gaan, doch telkens bij het zien van mijn revolver op zijne knieën om genade en vergiffenis bad, kwamen wij des avonds, bij het invallen der duisternis, in Bojeh terug, waar ik den weerspannige dadelijk opsloot in het hok, dat te mijner beschikking gesteld was, en hem den anderen morgen tegen het ontbijt we-

der vrij liet. Zonder verdere avonturen kwamen wij des middags weder op ons station aan.

Reeds den volgenden dag moest zoowel Sala als ik, door de koorts gekweld, te huis blijven. Daar deze voor de quinine niet wijken wilde, en de spoedig daarop gevolgde zwakte ons ook verhinderde uit te gaan, leefden wij alleen van kassaven en palmolie. Ook werd af en toe een der medegebrachte bananen rijp, die dan eenige afwisseling gaven en door ons als eene lekkernij werden beschouwd. Weldra echter kregen wij weder gebrek, maar zelfs tegen hoog loon waren geen dragers te vinden, om naar Monrovia te zenden; die lieden wilden liever honger lijden, dan een stuk geld verdienen! Zelve waren wij echter te zwak, om provisie op zoo grooten afstand te halen. Wij namen dus in den uitersten nood onze toevlucht tot de grauwe erwten, die wij als ammunitie voor onze blaasroeren hadden meegenomen, een besluit, dat zoowel de vogels van het woud als onze hongerige magen tot voordeel verstrekte.

10. Mijne reis naar Bavia, Mühlenburg Mission en Monrovia.

Daar wij het handelen met de inboorlingen, die ons, wanneer wij in nood verkeerden, op alle mogelijke wijzen afzetten, spoedig moede werden, en Zoru Dabbah de achtergelaten kisten niet wilde uitleveren, vatte ik het besluit op, zelve naar Monrovia te gaan om nieuwen voorraad op te doen en onderweg den koning van Bavia te bezoeken. Tegen het einde van April vertrok ik, geheel als jager uitgerust en door mijn boy *Bereh* vergezeld, die de medegenomen verzameling visschen droeg. Wij waren nu reeds eene geheele maand in *Soforé Place*, en nog hadden wij de drie in Bavia achtergelaten kisten niet gekregen, in weerwil, dat wij er dikwijls naar lieten vragen en zelfs boden gezonden hadden om ze te halen. Ook werden wij onophoudelijk gedrongen door de lieden uit *Soforé Place* om hen uit te betalen voor het transport onzer goederen bij den overtocht. *Zoru Dubbah* had namelijk verklaard, dat de betaalde gelden slechts voor hem alleen waren geweest, en wij op ons genomen hadden, de dragers uit *Soforé Place* te betalen. Bij mijne aankomst beweerde hij nu, nooit geweigerd te hebben, mijne kisten uit te leveren, maar hield vol, dat de betaalde 15 dollars hem alleen toebehoorden. Ik zag spoedig in, dat ons palaver op deze wijze tot geen bevredigend resultaat zoude leiden, en stelde hem daarom voor, met mij naar Mr. Day te gaan, om daar de zaak te vereffenen, waarin hij, na eenig aarzelen, toestemde.

De achtergelaten kisten werden nu geïnspecteerd, t. w. mijne boeken- en schrijfkist, eene tweede kist met huiden van zoogdieren, en eene derde met verschillende voorwerpen. Weldra bevond ik, dat ze alle drie opengebroken waren, en uit de derde alle bruikbare zaken, o. a. twee fleschen jenever, ontbraken. Natuurlijk werd dit feit door Zoru geheel ontkend. Daar de huiden in de tweede kist door de langdurige vochtigheid geleden hadden, en er bovendien nu eene goede gelegenheid voor het transport bestond, huurde ik van Zoru een slaaf, om ze naar het zendingsstation te brengen. Daarna bezocht ik onze oude legerplaats aan den oever der rivier. Het geraamte onzer hut stond nog, maar het voorplein en de keuken stonden reeds in het water. De vele schoone rots-eilanden waren allen onder den ongeveer 4—5' gewassen stroom verdwenen, zoodat de rivier, nu wel 600 schreden breed, met haar rustig, maar snel stroomend water, thans een veel grootscher indruk maakte dan vroeger. Na een verfrisschend bad genomen te hebben, trok ik mij met mijn jongen vroeg in de hut terug, die ter mijner beschikking gesteld was, en begaf mij ter ruste, om den anderen morgen zoo vroeg mogelijk reisvaardig te zijn.

Den volgenden morgen, nadat *Zoru* eerst in het woud was gegaan, om palmwijn te drinken, waarbij ik hem, uit vrees, dat hij zoude wegloopen, vergezelde, begaven wij ons op weg naar Mühlenburg Mission, waar wij geheel onverwachts de stille Zondagsrust verstoorden. Waarschijnlijk hadden wij ons gedurende onze ziekte twee dagen verrekend; want volgens mijn plan zoude ik Vrijdag aankomen, om Zaterdag met de kano, die elke week naar Monrovia vertrekt, mede te varen. De palaver eindigde, zooals te verwachten was, in mijn voordeel, en *Zoru* moest beloven, reeds den volgenden dag de achtergehouden kisten naar *Soforé Place* op te zenden. Nadat ik met een der kano's van Mr. Day naar Monrovia gebracht was, belastte ik *Bereh* met eene kleine hoeveelheid rijst, benevens eene menigte andere levensmiddelen, die de heer Wigman mij uit zijn eigen voorraad afstond, en zond hem met de terugkeerende kano naar de Mission, waar hij zou overnachten, om den volgenden morgen zeer vroeg de reis naar Soforé Place voort te zetten, ten einde Sala voorloopig van levensmiddelen te voorzien.

Na een verblijf van 4 of 5 dagen, had ik mijne zaken in Monrovia afgedaan, en kwam, goed van proviand voorzien, per kano naar Mühlenburg. Ongelukkig waren daar geen dragers te vinden, om mijn voorraad naar het binnenland te vervoeren, en met het wachten verliepen weder twee lange dagen. Toen eerst dacht men er aan, mij te

zeggen, dat *Bereh* weggegaan was, zonder zijn kistje met proviand mede te nemen.

Nu had ik geen rust meer en was dadelijk besloten, op goed geluk de reis te ondernemen, om Sala zoo spoedig mogelijk uit zijn pijnlijken toestand te verlossen. Ik vulde daarom mijne jachttasch met rijst, en nam bovendien eenige blikken bussen met vleesch enz. mede, terwijl Mr. Day mij beloofde, den volgenden dag tot elken prijs meer proviand en zoo spoedig mogelijk het overige na te zullen zenden. Juist op dit oogenblik kwamen *Duwri* en mijn jongen *Bereh* aan met een briefje van Sala, waarin deze meldde, dat hij sedert mijn vertrek ziek was en niets meer te eten had. Ik liet de beide boden een flinken maaltijd geven, belaadde hen daarna met levensmiddelen en reisde dadelijk af, in de hoop, na een inspannenden marsch, waarbij wij *Bavia* rechts lieten liggen, nog denzelfden dag de reeds meergenoemde eenzame farm aan deze zijde van *Sofore Place* te bereiken.

Maar reeds vóór wij het groote oerwoud betraden, verklaarde *Duwri* niet verder te willen gaan, daar de genoemde farm toch niet meer vóór het vallen van den nacht kon bereikt worden. Na lang doch vruchteloos praten besloot ik met *Bereh* alleen te gaan, terwijl *Duwri* beloofde, den volgenden morgen te zullen komen. Om des te sneller te kunnen gaan, gaf ik mijn volle reistasch aan *Bereh*, en huurde een man, om den anderen dag het kistje van *Bereh* te brengen. Nu begaven wij ons op weg. Tot aan de genoemde farm loopt de geheele weg door een onafgebroken oerwoud. Met haastige schreden ging het voorwaarts, zonder ophouden, op geen hinderpalen lettend. Geen inspanning werd ontzien om nog vóór het vallen van den nacht de farm te bereiken, ten einde den anderen morgen tijdig genoeg op ons station aan te komen. Te vergeefsch. De weg was, tengevolge van den overvloedigen regen, zeer slecht, en dikwijls versperd door omgevallen boomstammen, die gewoonlijk in hun val een groot stuk van het woud met zich meeslepen, zoodat wij eens, toen het reeds schemerig was, genoodzaakt werden, een heel eind ver eene beek in de lengte te doorwaden, om voorwaarts te komen. Het werd hoe langer hoe donkerder; wij merkten het nauwelijks. De nacht brak aan. Op den tast ging het voorwaarts, nu eens van den weg afdwalend, dan weer het rechte pad terug vindend, en weer ging het verder, tot wij eindelijk in het kreupelhout verward raakten en ons op de plaats, waar wij ons bevonden, moesten neerleggen om te overnachten.

De grond was vochtig en met knoestige wortels bedekt. Tot overmaat van ramp begon het ook nog te regenen en droge brandstof was in de duisternis niet te vinden; om ons dus voor regen en koude te beschutten, rolde ik mij met mijn boy als een kogel ineen. Mijn arme jongen, wiens naakte lichaam nog meer van de koude te lijden had dan ik in mijne doornatte kleederen, was niettemin spoedig ingeslapen. Ik echter luisterde nog lang met inspanning naar de huiveringwekkende tonen, die de nachtdieren voortbrachten, het luide gekwaak der vliegende honden, het kweelen der vliegende eekhorens en der nachtapen en de akelige, droefgeestige, door merg en been dringende klaagtonen der civetkatten, tot ook mij eindelijk voor een oogenblik de slaap overmande. Ik kon niet lang geslapen hebben, of het gevoel van een milden, warmen regen deed mij weder ontwaken. Hoe verschrikte ik echter, toen ik, tot het volle bewustzijn gekomen, een warmen waterstraal op mijn aangezicht voelde nederdalen! In den slaap hadden wij elkander losgelaten, en *Bereh*, door de gevoelige koude wakker geworden, was opgestaan, om aan eene zekere natuurlijke behoefte te voldoen, en had in de duisternis mijn hoofdeneinde voor het voeteneinde gehouden! Trots mijne ergernis kon ik toch op mijn anders goedhartigen jongen niet boos zijn. Met mijn slaap was het echter gedaan, en ik zag met reikhalzend verlangen uit naar den morgen, steeds denkende aan mijn hongerigen reisgenoot. Hoe verheugde ik mij, toen de trompettonen van den neushorenvogel den aanbrekenden dag aankondigden!

Nog in het donker rondtastend, zochten wij onze zaken bijeen, vonden ook spoedig het rechte pad weer, en nadat ik, met behulp van mijn zakkompas, mij van de richting, die wij volgen moesten, had verzekerd, ging het met loome schreden weder voorwaarts.

Na een klein uur passeerden wij, druipend van den marsch door het natte woud en het waden door de sterk gewassen woudbeken, de eenzame farm, en ongeveer te 10 uren kwamen wij weder in ons station bij vriend Sala aan. De tranen stonden hem in de oogen, toen hij mij weerzag, want daar *Bereh* ledig en zonder eenige schriftelijke mededeeling teruggekeerd was (ik had een brief voor hem in het kistje ingesloten) en hij van Bereh geen woord verstaan kon, dacht hij, dat mij een ongeluk overkomen was. Vermits het hem zelfs aan de onontbeerlijkste levensmiddelen ontbrak, had hij er reeds over gedacht, het station in den steek te laten en naar de kust terug te keeren. Als laatste redmiddel zond hij *Bereh* en *Duwri* naar het zendingshuis, waar zij mij dan ook aantroffen. Ofschoon er ellendig uitziende, was hij toch weder aan de beterende hand. Trouwens hij had moeielijke dagen doorgebracht, omdat hij geen levensmiddelen konde koopen. De jacht leverde hem ook niet veel

op, want uit vrees voor diefstal durfde hij het niet wagen, zich van de jachthut te verwijderen. Gekookte batatenbladeren met palmolie waren dus zijn uitsluitend voedsel. Tegen den avond kwam ook *Duwri* met mijn gehuurden drager aan, en zoo waren wij nu ten minste weder van rijst voorzien, tot dat Mr. Day gelegenheid had, ons het overige te zenden.

11. Verdere jachttoeren.

Dat mij, na den inspannenden marsch, de koorts weder aanpakte, behoeft nauwelijks gezegd te worden. Wij waren echter reeds zoo gewoon geworden aan koortsaanvallen, dat wij ze telkens met de meeste onderworpenheid zagen aankomen en hartelijk blijde waren, wanneer wij later de verloren krachten door versterkend voedsel weder terug konden bekomen. Dit was nu, bij onzen nieuwen voorraad van levensmiddelen, zeer wel mogelijk, en spoedig gingen wij dan ook om de beurt op jacht, en strekten onze uitstapjes dikwijls tot op aanmerkelijken afstand van ons station uit. Alzoo werd onze kennis van land en volk vermeerderd, en nieuwe bronnen voor zoölogische waarnemingen opgespoord. Zoo kwam ik op een jachttocht, waarbij ik mij aan eenige reizende inboorlingen aansloot, over de reeds genoemde stad *Geweh*, twee dagreizen ver landwaarts in, tot in de *Boozie Country*, waar de St. Paul, nog steeds een machtige stroom, zijne richting van oost naar west verlaat, om verder zuidwaarts te stroomen. In plaats van eene groote stad, zooals men mij *Geweh* had afgeschilderd, vond ik een hoopje half vervallen hutten, voor het grootste deel zelfs verlaten, een nieuw bewijs voor de groote snoeverij van koning Zoru Dubbah, die, naar hij voorgaf, een afstammeling was uit het machtige vorstenhuis van *Geweh*, en van deze stamstad steeds met den meesten lof had gesproken. Ook hier vond ik in de rivier, evenals bij Alin en Soforé Place, een geheelen archipel van eilanden, en de bedding ten gevolge daarvan zeer verbreed, vol draaikolken en stoomversnellingen. In de streek, die ik doorreisd had, was het oerwoud niet meer een onafgebroken geheel, en naar het mij voorkwam, moest hier voor niet zeer langen tijd eene tamelijk sterke bevolking geleefd hebben. Toch vond ik op deze reis geen enkele plaats van bijzondere beteekenis, en geheele landstreken met weelderig voortwoekerend struikgewas en jong woud bedekt. De voortdurende vijandelijkheden tusschen de *Boozie's* en de *Pessie's* hebben dit grensdistrict, dat aan den eerstgenoemden stam behoort, blijkbaar nagenoeg geheel ontvolkt. Hoevele kleinere en grootere woudbeken ik op deze reis ook moest overtrekken, nergens toch werd eene belangrijke westelijke bijrivier van den St. Paul aangetroffen. Ongeveer 4 uren boven Geweh koos ik, in eene schijnbaar zeer gunstige streek, de plaats voor ons volgende stations uit. Toch werden wij later door verschillende omstandigheden, voornamelijk door het bericht van nieuw uitgebroken onlusten in het binnenland, door de doortrapte sluwheid en hebzucht der Golah's en door het buitengewoon vroeg en krachtig invallen van den regentijd, in de uitvoering van ons plan verhinderd. Deze gebeurtenissen waren zeer onaangenaam, want op het nieuwe station hadden wij ons gemakkelijk van proviand kunnen voorzien, daar het slechts eene kleine dagreis van het westelijk gelegen Boporo en ook op geringen afstand van eenige belangrijke marktplaatsen der Boozie's verwijderd lag. Ook zouden wij ongetwijfeld weder andere diervormen hebben aangetroffen. Immers de omstreken van Soforé Place vertoonden reeds eene geheele reeks van dieren, die wij noch te voren in Bavia, noch later op al onze reizen in de knststreken ooit weder hebben aangetroffen.

Ofschoon wij wegens de steeds brutaler wordende dieven nooit beiden te gelijk op jacht konden gaan, en maar al te dikwijls zware koortsen en de ingevallen regentijd ons in de hut terughielden, groeide toch onze verzameling zichtbaar aan, en menig zeldzaam, lang gewenscht dier viel voor en na in onze handen. Met behulp van ons vlot bezochten wij dikwijls het eiland, dat tegenover ons in de rivier lag, en staken van daar, over den breeden rivierarm aan den anderen kant van het eiland, naar den linkeroever over. Het eiland herbergde veel fraaie apen, waaronder den zeldzamen *berenaap* (*Colobus ursinus*), waarvan wij exemplaren van 40 K. G. buit maakten, als ook ontelbare grijze papegaaien (*Psittacus timneh*), die daar hun nachtkwartier hadden. Ook vonden wij op hetzelfde eiland de zeldzame en schoone *Agapornis Swinderiana* en *Columba unicincta*, het eenige exemplaar, dat wij ooit aangetroffen hebben, en het tweede, dat sedert de ontdekking door *Duchaillu* gevonden is. Al de in het eerste hoofdstuk opgenoemde acht soorten van Buceros hebben wij op dit station aangetroffen en in talrijke exemplaren verzameld, terwijl wij in Bavia en alle latere stations *B. atratus*, *cylindricus*, *Nagtglasii*, *pulchrirostris* en *fistulator* nooit aangetroffen hebben. Ofschoon ik meermalen in Negerhutten de rughuid van *Antilope Doria* gevonden heb, is ons het dier zelf slechts tweemaal voorgekomen [1]).

Bij gebrek aan dragers kon Mr. Day de bij hem gede-

[1]) Zie hoofdstuk I. pag. 28.

poneerde kisten ons eerst in het begin van Juni zenden; die uit Bavia ontvingen wij echter nog later, eerst in het begin van Augustus. De laatste (de boekenkist) kwam slechts door een toeval in onze handen. De dragers, aan wie *Zoru Dubbah* deze ter bezorging had gegeven, lieten de kist namelijk in de meer vermelde farm staan en liepen weg. Eerst later vertelde ons iemand, die dien weg langs kwam, dat hij daar eene kist, evenals de onze, onder eene loods had gezien. Boden, die wij nu er heenzonden, brachten haar mede, wel opengebroken, doch, merkwaardig genoeg, niet geplunderd. Toen wij hen vraagden, hoe dit kwam, zeide men ons, dat niemand het gewaagd had, den inhoud aan te roeren, „*for, white daddy him book all be big medicine*".

12. Tijd van zware ziekte. Dieverijen der inboorlingen.

In de eerste helft van Juni werd Sala, en eenigen tijd later ook ik, door zware koliek aangetast, en wij dachten meer dan eens, dat wij de kust nooit zouden wederzien. Levensmiddelen waren er nu genoeg, maar de eetlust ontbrak; de spijzen bleven onaangeroerd. Nadat deze toestand ongeveer een week had aangehouden, werd Sala beter, bij mij evenwel werden de aanvallen van dag tot dag heviger. Ik kon van de pijn ten laatste staan, zitten, noch liggen. Daarbij kwam eene pijnlijke angst en beklemming op de borst, die mij bijna den adem benam, en mij dag noch nacht rust liet. De lieden uit de stad kwamen elken morgen zien, of ik nog niet gestorven was, en ik zelf geloofde niet, dat ik deze plaats ooit weder levend zoude verlaten. In mijne vertwijfeling dronk ik, om mij ten minste eenige verdooving te verschaffen, eene groote hoeveelheid spiritus, waarin onze visschen en reptiliën bewaard werden, doch alles was vruchteloos.

Nadat deze toestand ongeveer 14 dagen had aangehouden, kwamen eindelijk de vier reeds lang bestelde dragers uit Soforé Place, om mij naar Mühlenburg Mission over te brengen. Met hen verschenen de hoofdman *Sickly* en zijn broeder *Soforé*. Na lang praten werd ik eindelijk, goed in een wollen deken gewikkeld, in mijne hangmat gelegd en met deze aan een langen stok gebonden, dien twee mannen op hunne schouders droegen. Daarop zette zich de trein in beweging. Nauwelijks echter waren wij eenige honderden passen het bosch in, of een der dragers begon te klagen, dat ik hem te zwaar was. Ten slotte legden zij mij, nauwelijks eene Engelsche mijl van het station verwijderd, hulpeloos aan den stok vastgebonden op het vochtige woudpad neder en liepen weg. Een Pessy-Neger, toevallig dien weg langs komende, vond mij daar bewusteloos liggen, ontfermde zich over mij, omdat hij mij nog van eene vroegere gelegenheid kende, en droeg mij op zijn rug naar het station terug, waar men reeds van het voorval onderricht was. Het kwam nu spoedig aan het licht, dat het plan om weg te loopen reeds vooraf door de Negers beraamd was — gedachtig aan de spreuk „verdeel en heersch" — om ons te berooven. De beide lieve Negervorsten deden ook al hun best, Sala te bewegen, de hut te verlaten en naar mij te gaan zien, wat deze echter gelukkig hardnekkig weigerde, daar hij vermoedde, dat hier de eene of andere schurkenstreek achter schuilde. Het beste van deze zaak was, dat, waarschijnlijk juist door dit voorval, eene gunstige wending in mijn toestand ontstond. De aanvallen van kramp hielden op, zoodat ik in betrekkelijk korten tijd weder behoorlijk hersteld was.

Hoe verder wij in den zomer kwamen, des te onaangenamer werd de regentijd. Aan groote jachttochten was onder zulke omstandigheden niet te denken, en de jacht leverde dan ook dagelijks minder op. Daarbij waren wij blootgesteld aan steeds brutaler dieverijen en konden niet genoeg op onze hoede zijn. Als men die schurken hoorde praten, zoude men gelooven, dat zij de eerlijkste lieden ter wereld waren. „*Golah people don 't thieve*" zeiden zij mij met het onschuldigste gezicht, „*thieving p'laver, bad p'laver; me tell you, if me want something; but Pessy people there up the river like thieve plenty, too much!*" [1]) In hetzelfde oogenblik wisten zij echter het een of ander voorwerp, dat in de nabijheid lag, weg te moffelen op eene wijze, waarvoor zich zelfs een Londensche *pick-pocket* niet had behoeven te schamen. „*Dash me, daddy*" (geef mij een geschenk, mijnheer), klonk het bij elke gelegenheid. „*Do me good*" (doe mij goed), zeiden zij, wanneer zij ons iets verkocht hadden en uitbetaald waren, maar terwijl zij de eene hand gereed hielden, om de gift te ontvangen, sneden zij met de andere achter hun rug de angels van onze vischlijnen, die aan den wand hingen. Juist de grooten des rijks stalen het meest, en daar wij langen tijd het grootste vertrouwen in hen stelden, moesten wij met betrekking tot hen de treurigste ervaringen opdoen.

Door schade wijs geworden, vertrouwden wij op het laatst geen mensch meer, en wanneer de koning kwam,

[1]) De Golah's stelen niet. Dievenhistories, slechte histories; wij zeggen het liever, als wij wat noodig hebben; maar het Pessy-volk, hooger op aan de rivier, houdt maar al te veel van stelen.

hielden wij even goed op met arbeiden, sloten onze kisten en lieten alles, wat niet spijkervast was, achter in de hut brengen, als bij de komst van een vagebond, die voor een gestolen hoen of eenige eieren wat tabak kwam inruilen. Het was ons helaas niet mogelijk, alles weg te sluiten; wij woonden bovendien in eene hut, die, zooals reeds gezegd is, aan de eene lange zijde open en dus dag en nacht voor iedereen toegankelijk was. Een Neger kon er bij nacht gemakkelijk insluipen, zonder gezien of gehoord te worden, en alles, wat hij daags te voren bij een bezoek had opgemerkt, zonder moeite weghalen. Zulk een naakte Neger sluipt even als een kat voort; hij stoot nergens tegen aan, blijft nergens hangen, kortom, hij is als voor het stelen geschapen.

Den eenen bediende voor, den anderen na, moesten wij wegzenden wegens diefstal en van den hoofdman (de eenige persoon, die ons bedienden mocht leveren) kregen wij anderen, die meestal den bepaalden last hadden, ons bij gelegenheid het een of ander, dat zij niet bij wijze van geschenk konden krijgen, te ontstelen. Het zou mij te ver voeren, als ik al de treurige ervaringen wilde optellen, die wij gedurende ons verblijf onder den Golah-stam opgedaan hebben; slechts dit wil ik zeggen: als deze lieden moediger waren geweest en minder bevreesd voor onze vuurwapenen, zouden wij nauwelijks heelhuids uit deze oerwouden ontkomen zijn.

13. De droge dagen van Juli en de groote regentijd.

De tweede helft van Juli bracht ons eene reeks van schoone, zonnige dagen, die ons voortreffelijk te stade kwamen, om onze halfverschimmelde verzamelingen te luchten en te drogen. Vermits ook spoedig het water in de bosschen verminderde, strekten wij onze jachttochten weder wat verder uit, ofschoon wij, door gezwollen voeten en verzweringen verhinderd, geen groote reizen konden maken. Aan het betrekken van een nieuw station hooger op aan de rivier, waartoe het nu de gunstigste tijd zou geweest zijn, was echter niet te denken, dewijl Sickly niet van zins was, ons daarvoor de noodige dragers te leveren, en hij ze mogelijk ook niet bij elkaar zou hebben gebracht; want iedereen was thans met het binnenbrengen van den rijstoogst bezig. Van alle kanten werd ons nu rijst te koop aangeboden, en wij verzuimden niet, hiervan zooveel op te doen, als de ledige ruimte in onze kisten en verdere vaten ons toeliet.

In het begin van Augustus begon het opnieuw te regenen. De rivier steeg hooger en hooger. Tegen het einde der maand stond onze keuken reeds tot aan den nok onder water, zoodat wij met ons vlot er over heen konden varen. Wij waren nu genoodzaakt, in onze hut te koken en lieten dag noch nacht het vuur uitgaan. Bij dit treurige weder konden wij er natuurlijk niet aan denken, op jacht te gaan en nog minder, van woonplaats te veranderen.

Onzen laatsten bediende, *Soquooi*, een zoon van den hoofdman *Sickly*, moesten wij wegens diefstal wegzenden. Hij ging heen en beklaagde zich, dat wij hem mishandeld hadden. Zijn vader, die juist van een krijgstocht uit *Sublum* teruggekeerd was, kwam, toornig en door ongeveer twintig met sabels gewapende mannen vergezeld, aan ons station en bedreigde ons, waarbij zijn gevolg strijdlustig met hunne sabels zwaaide. Sala lag ziek in zijne hangmat, en toen de lieden zagen, dat zij met mij alleen te doen hadden, dachten zij, in elk geval met mij gemakkelijk klaar te komen of ten minste mij vrees in te boezemen. Ik echter greep, daar ik niet veel goeds verwachtte, naar mijn revolver en trok mij naar den wand terug, om Sala te kunnen beschermen en onze steeds geladen geweren in mijn bereik te hebben. Sala echter, die door het netwerk der hangmat het tooneel had gade geslagen, trok ongemerkt zijn revolver en stond met een geweldigen sprong aan mijne zijde. Als op een afgesproken teeken wierpen wij ons nu op de bende, die, de sabels in de lucht zwaaiende, reeds in onze hut binnen gedrongen was, en het gelukte ons, hen uiteen te jagen, zonder dat wij een enkel schot behoefden te lossen.

Van dezen tijd af stonden wij met den hoofdman op een zeer gespannen voet. Ik had hem bij zijn dreigend optreden wel is waar gezegd, dat wij, in geval hij alleen kwam, gaarne met hem wilden onderhandelen en dat ons palaver niet lang zoude duren, maar dat wij geweld met geweld zouden weten te keeren. Hij verscheen evenwel nooit meer, om ons geschil te vereffenen. Wel echter verbood hij zijne onderdanen ten strengsten, ons levensmiddelen, van welken aard ook, te verkoopen, en niemand mocht noch in onzen dienst treden, noch voor ons eene boodschap naar de kust brengen.

Onder zulke omstandigheden moesten wij op alles bedacht zijn en namen dan ook onze maatregelen, om bij een eventueelen aanval beveiligd te zijn. Over dag waren wij overtuigd, niet aangevallen te zullen worden, want de lieden wisten maar al te goed, dat wij bereid waren, hen waardig te ontvangen en zeker waren van ons schot. Des te meer echter bekroop ons de vrees voor een nachtelijken aanval, zooals het bij de wijze van oorlogvoe-

ren aldaar gebruikelijk is. Wij hielden daarom bij beurten nauwkeurig wacht en hadden onze verzamelingen, als ook onze wapenen, instrumenten en eenige mondvoorraad in kisten gereed, om daarvan bij een onverwachten aanval zooveel mogelijk op ons vlot te bergen. Dit laatste werd uit elkaar geslagen en opnieuw en zeer sterk weder ineengezet, met eenige boomstammen verbreed en van eene sterke verschansing voorzien, om tegen krachtige duwen en stooten bestand te zijn. Dag en nacht lag het, voorzien van roer, stangen en anker (een rotsblok met eene lange rol van ijzersterke lianen) aan onze hut — zoo hoog was het water inmiddels gestegen — vastgebonden.

Het was zeker een vermetel plan, om in den nacht op een vlak vlot eene rivier vol stroomversnellingen en watervallen te willen afdrijven. Wij troostten ons echter met de gedachte, dat op een grooten afstand van ons station stroomafwaarts geen hooge waterval voorkwam en de rivier, die 12 voet gerezen was, alle gevaarlijke banken, die in den drogen tijd den tocht onmogelijk zouden gemaakt hebben, nu in hare diepten verborgen had en ons zwaar vlot veilig daarover heen zou voeren. In elk geval wilden wij dezen eenigen weg ter onzer redding (verdediging te land ware een wisse dood geweest) zoo veilig mogelijk maken. Eenmaal aan onze aanvallers ontkomen, zouden wij ergens eene landing beproefd en ons dan verder geholpen helpen.

De koning van Soforé Place wilde het echter, naar het scheen, niet tot een openlijken strijd laten komen, maar koos het meer gemakkelijke en eenvoudige middel, om ons te laten uithongeren, denkende dat wij, eenmaal van alle levensmiddelen beroofd, het station wel van zelve zouden opgeven, natuurlijk met achterlating van onze bagage. In dit opzicht had hij zich echter vergist. Wel waren inmiddels al onze levensmiddelen, behalve de rijst, opgeteerd, maar juist van dit laatste artikel hadden wij een veel grooteren voorraad ingekocht, dan men in Soforé Place scheen te vermoeden, en wij lachten heimelijk, wanneer wij onzen voorraad beschouwden, die elke ledige ruimte vulde en, daar wij geen bedienden meer hadden, nauwelijks merkbaar verminderde.

Het koken, dat wij nu zelve moesten verrichten, kostte ons in dien treurigen tijd weinig moeite. Koffie, thee, suiker, vleesch, boter, kortom alles, wat men bij ons als onontbeerlijke levensbehoeften beschouwt, waren reeds lang verbruikt, evenzoo de palmolie. Vroeger, toen deze laatste nog voorhanden was, konden wij ten minste nu en dan nog een vogel of een eekhorentje braden of een apenbeefstuk gereed maken. Nu echter was ook deze weelde afgeschaft en moesten wij voortaan deze steeds zeldzamer wordende dieren koken of, naar het voorbeeld der Negers, in het vuur leggen en ze in hun pels gaar laten smoren. Daar echter de jacht ons nagenoeg niets meer opleverde, vergenoegden wij ons met in water gekookte rijst, en moesten blij zijn, dat wij eene genoegzame hoeveelheid zout in voorraad hadden. Als drank diende ons regenwater, dat wij met wat limoensap vermengden, wat nog uit onze goede dagen was overgebleven; wij waren geheel troosteloos, toen ook dit eindelijk opraakte.

Van de eerste dagen van Augustus tot aan het einde van September hadden wij bijna geen drogen dag, en de zon kwam gedurende dezen tijd nauwelijks te voorschijn. Regen en altijd weer regen, dag en nacht! Alle woudbeken waren buiten hunne oevers getreden, groote boschstreken stonden onder water, en als donderslagen weerklonk dag en nacht het gekraak der eeuwenoude woudreuzen, die, door het water ondermijnd, neerstortten. Zware takken ter dikte van een gewonen stam vielen uit de boomen, terwijl anderen, door krachtige lianen zwevende gehouden, als dreigende Damocles-zwaarden over het woudpad hingen.

In onze hut drong het grondwater uit den bodem binnen; het dak, hoe waterdicht het aanvankelijk ook was, kon aan de aanhoudend neervallende regenbuien niet langer weerstand bieden, dewijl de palmbladeren door de termieten afgevreten waren. Het regende op onze kisten, bij het eten op schotels en borden, en des nachts op onze hangmatten, zoodat wij dikwijls uren lang onder het uitgespannen regenscherm op onze samengevouwen wollen dekens zaten, om ten minste deze nog droog te houden. Lederwerk en kleederen verschimmelden in de kisten, al het ijzerwerk roestte. Onze zoogdier- en vogelhuiden moesten wij met groote moeite boven het vuur drogen, en hadden wij ze eindelijk in de kisten geborgen, dan waren ze den anderen morgen weder vochtig, zoodat wij voortdurend in de vrees verkeerden, de vruchten van veel moeite en arbeid onder onze handen te zien bederven.

Onze gezondheidstoestand was juist gedurende dezen treurigen tijd gunstiger dan te voren, wat zeker daaraan moet worden toegeschreven, dat wij ons niet door vermoeiende jachtreizen of andere inspanningen buitengewoon afmatten. Alleen leden wij bijna voortdurend aan gezwollen beenen en de lastige zweren aan mijne voeten werden, in weerwil van de grootste zindelijkheid en de zorgvuldigste verpleging, steeds grooter. Aan dezen toestand had de natte, slijkerige bodem in de hut niet weinig schuld. Om ons eenigermate te beschermen, vervaardigden wij, terwijl

wij des avonds wacht hielden, sterke schoenen met dikke houten zolen.

Aanvankelijk kregen wij nog af en toe bezoek uit de stad, en wel meest omstreeks etenstijd. Toen echter de lieden zagen, dat wij nog genoeg mondvoorraad bezaten, werden zij het spoedig moede, ons, bij de bijna onbegaanbare wegen, langer te bezoeken. Zoo zagen wij dan dikwijls gedurende eene geheele week niemand en behoefden derhalve ook niet bevreesd te zijn, dat wij bestolen zouden worden. Gedurende deze twee maanden waren, zoowel door de maatregelen van *Sickly* als door den hoogen waterstand, al onze verbindingen met de buitenwereld geheel afgebroken, zoodat men aan de kust ernstig ongerust over ons was geworden.

14. Het aanbreken van het droge jaargetijde.

October zette even fraai in als September regenachtig geëindigd was. Het water der rivier begon snel te vallen, en ten gevolge daarvan verliep ook in de wouden het water sneller dan wij verwachtten.

Het gelukte ons, met een Pessy-Neger, die, op weg naar Monrovia zijnde, op ons station aankwam, onze postzaken benevens een brief aan Mr. Day mede te geven, waarin ik hem onzen neteligen toestand in korte woorden schilderde, hem dringend bad ons zoo spoedig mogelijk dragers te zenden en zoodoende een einde te maken aan dit onvrijwillig verblijf. Met den terugkeerenden man kwamen tegelijk twee boden van Mr. Day, die ons brood, koffie, suiker, boter en eenige blikken bussen met vleesch, sardijnen en oesters medebrachten, benevens een brief, waarin de goede zendeling ons beloofde, zoo spoedig mogelijk een toereikend aantal dragers te zullen zenden, om ons met onze bagage in één te kunnen afhalen. Eenige dagen nadat wij de beiden boden met twee kisten, waarin onze verzamelingen geborgen waren, hadden teruggezonden, verschenen op nieuw acht man, om een ander deel onzer have weg te brengen.

De hoofdman *Sickly*, ziende dat wij ook buiten hem om konden vertrekken, spoedde zich nu naar Mr. Day en zeide, dat hij ons gedurende het verblijf bij hem zooveel goeds bewezen had, dat het niet rechtvaardig zou zijn, wanneer wij hem, die toch lieden genoeg te zijner beschikking had, bij onzen overtocht ook niet wat lieten verdienen. Mr. Day, groote moeite hebbende, om zooveel man bij elkaar te brengen, was met dit voorstel zeer ingenomen en sloot dadelijk een contract met Sickly. Volgens de overeenkomst zou de laatste, om de rest van onze bagage in één over te brengen, even veel dragers leveren, als Mr. Day te weinig zond. Ook nam Mr. Day op zich, om de dragers van Sickly te betalen. Dit contract werd mij door een bode ter hand gesteld. Ofschoon wij de bedoelingen van Sickly volkomen begrepen, namen wij toch, door den nood gedrongen, den voorslag aan. Mr. Day had op nieuw twaalf man gezonden, en de hoofdman zou de rest leveren. Daar echter de voeten der dragers van het zendingsstation door de uitgewasschen paden zeer geleden hadden, gaven wij een dag rust en voorzagen hen voldoende van levensmiddelen. Nu gingen wij ijverig aan het pakken, om den anderen dag vroeg onzen terugtocht te aanvaarden. Nog denzelfden dag werden wij door Sickly en zijne lieden naar de stad overgebracht, om den anderen morgen des te vroeger voor het vertrek gereed te zijn. Alles, wat niet de moeite waard was om over te brengen, lieten wij liggen of gaven het weg.

De laatste dag van ons verblijf in dit station kenmerkte zich door eene buitengewone drukte, een heen en weer schuiven, stooten en slaan, roepen en schreeuwen om de meest verschillende zaken, als oude kleedingstukken, voorwerpen van allerlei aard, en niet het minst om de lichtste kisten. Zij, die zoo gelukkig waren geweest, om een stuk van onze prijsgegeven garderobe te bemachtigen, begonnen zich hiermede dadelijk zoo goed mogelijk te versieren. Hier pronkte er een met een paar klompen, die hij verwisseld had, den linker klomp aan den rechter voet en omgekeerd, terwijl hij heldhaftig de pijn verbeet, die ze hem veroorzaakten; daar zag men er twee, elk met de helft van eene broek gekleed, die zij in hun hevigen strijd doormidden getrokken hadden.

In *Soforé Place* aangekomen, lieten wij onze kisten onder eene loods opeenstapelen, hingen onze hangmatten daarnaast en brachten den kouden regenachtigen nacht door met beurtelings de wacht te houden. Dezen nacht, evenals den volgenden, ging het in de stad zeer stormachtig toe. Er werden luidruchtige krijgsliederen gezongen en wilde dansen uitgevoerd. Het was namelijk de bedoeling van Sickly, aan zijn broeder Fân Quehqueh hulp te verleenen tegen de oproerige Deh-Negers. Onder oorverdoovend tromgeroffel trok men door de stad; den hoofdman bracht men eene serenade en nu stelde deze zich, nadat hij door eene lange, bezielende aanspraak de gemoederen nog meer had opgewonden, zich aan het hoofd van den optocht. De achterhoede werd gevormd door een troep dansende en zingende vrouwen, die nu den een, dan den ander van ons in haar midden namen en *nolens volens* meesleepten. Eerst na middernacht trokken zich de mannen langzamerhand terug, terwijl de vrouwen

nog steeds bleven rondloopen en onze ooren door hunne schrille en eentonige gezangen mishandelden.

Den volgenden morgen vroeg kwam de hoofdman en verklaarde ons, dat hij voor de zeven dragers, die hij leveren moest, vooruit betaald wilde worden, wat ik echter, mij houdende aan het contract, weigerde. Nu echter hield hij zijne zeven man terug en wist ook de dragers uit het zendingsstation te bewegen, hun vertrek een dag uit te stellen.

Den volgenden dag marcheerden zij echter af, en namen een brief voor Mr. Day mede, waarin ik hem verzocht, dadelijk zeven andere dragers te zenden. De hoofdman dit hoorende, was nu bereid, zijne zeven man te geven. Toen nu alles voor den aftocht gereed was, vernam ik, dat een der dragers van Mr. Day ziek geworden was en een ander ter zijner verpleging achterbleef. De hoofdman kon niet meer dragers bijeen brengen, zoodat wij er nu twee te kort kwamen. Dientengevolge moest nu eene groote kist, onze arbeidskist, terugblijven. Dewijl wij echter den hoofdman niet vertrouwden, bleef Sala bij de kist achter met het voornemen, den anderen dag met den achterblijvenden drager na te komen.

15 Terugtocht naar Mühlenburg Mission.

De zeven dragers uit de stad waren allen ver bij die van Mr. Day achtergebleven.

Opdat geen van hen mij zoude ontsnappen, was ik de laatste van den trein, die zich in eene lange keten door het woudpad slingerde. Toen echter de laatste, die een kistje van geringe waarde droeg, onder allerlei voorwendsels buitengewoon lang achterbleef, vermoedde ik de oorzaak van dit aarzelen, ijlde voorwaarts en beproefde zoo mogelijk de zes anderen in te halen. Maar hoezeer ik mij ook haastte en hoe luid ik riep, ik kreeg geen antwoord; er was niemand te vinden. Nadat ik eindelijk, badend in het zweet, op de meer genoemde farm was aangekomen en daar slechts de tien dragers uit het zendingsstation op mij vond wachten, verkreeg ik op eens de treurige zekerheid, schandelijk bedrogen en bestolen te zijn. De reeds vermelde aarzeling van den laatsten man der bende was slechts eene afgesprokene zaak, om mij op te houden en de overigen tijd te laten, ongemerkt zijwaarts het bosch in te sluipen, waar zij mij in alle stilte lieten passeeren. Een half uur na mij kwamen de zeven dragers, de een na den ander, op de rustplaats aan. Een vluchtige blik op de kisten toonde mij onmiddellijk, dat zij opengebroken waren. Om nu echter de dieven geen aanleiding tot wegloopen te geven en ten minste de kisten te behouden, hield ik mij, alsof ik van alles niets merkte, en liet hen allen gezamenlijk ontbijten. Na een uur rustens zetten wij de reis weder voort, en marcheerden nu eens door eene vlakte, dan door eene meer heuvelachtige streek, die beiden met dicht oerwoud bedekt en van talrijke *creeks* doorsneden waren, welke allen in den St. Paul uitliepen en dikwijls eene aanzienlijke breedte hadden.

In de uitgeholde paden aan de hellingen der heuvels heeft men dikwijls groote moeite, om op het rollende boonerts voort te komen. De woudbeken, evenals zoovele andere diepten in den bodem, die gewoonlijk droog zijn, waren nu met water gevuld; boomstammen, die men dwars daarover had gelegd, om als brug te dienen, waren door het water geheel bedekt, terwijl zij anders tamelijk hoog er boven lagen. Zelfs de dragers, die eene bewonderenswaardige handigheid bezitten, om zich met hunne bewegelijke teenen aan de glibberige stammen vast te klemmen, en bijna nooit het evenwicht verliezen, hadden op enkele plaatsen groote moeite, met hunne zware kisten er over te komen. Het laatste deel onzer reis ging onophoudelijk berg op en berg af, afgewisseld met het doorwaden van creeks, waterplassen en moerassen, waarin men dikwijls gevaar liep van te blijven steken. Eerst tegen den avond kregen wij eindelijk het duistere oerwoud achter ons, en bereikten lang na het invallen van den nacht het zendingsstation, waar ik door Mr. Day met de gewone hartelijkheid werd ontvangen.

„Het doet mij recht veel genoegen", zeide mijn vriendelijke waard, toen wij spoedig daarna aan de welvoorziene tafel zaten, „u levend weder hier te zien, want dezen zomer hield ik u voor dood. Er kwam namelijk een inboorling hier voorbij, die vertelde, dat gij in Soforé Place gestorven waart. Uw laatste wensch was, naar hij zeide, geweest, op het zendingsstation begraven te worden, en nu was men van plan, uw lijk in eene hangmat hierheen te brengen. Ik wilde het — zoo ging hij voort — eerst niet gelooven, maar denzelfden dag vernam ik het ook van een anderen kant. Dewijl het juist Zondag was, maakte ik dit aan de gemeente bekend, wijl gij nog een dierbare oude bekende waart, en stond juist op het punt, om bericht te zenden aan den Hollandschen consul in Monrovia, toen gelukkig een bode met het briefje kwam, waarin gij uwe ziekte melddet, evenals de mislukte pogingen, om naar eene andere plaats te vertrekken. Met genoegen echter las ik aan het slot van uw brief, dat gij weer op den weg ter beterschap waart. Geloof mij, dit was de aangenaamste brief, dien gij mij ooit geschreven hebt."

Den volgenden morgen zag ik met Mr. Day de kisten na en bevond, dat bijna alle, die de zeven dragers gebracht hadden, waren opengebroken. Uit eenige kisten was echter, daar zij voor deze lieden weinig bruikbaars inhielden, slechts weinig gestolen; de kist met ruilingsartikelen was bijna geheel leeg geplunderd. Toen wij naar den drager van de kist vraagden, zeide men ons, dat deze reeds lang vóór het aanbreken van den dag de terugreis had aangenomen en niet op de uitbetaling had willen wachten. Terwijl wij daar stonden en beraadslaagden, wat ons in dit geval te doen stond, zonder Sala in gevaar te brengen, kwam deze tot onze groote verwondering zelf aan. Hij vertelde ons, dat kort na mijn vertrek de hoofdman met een groot gevolg van krijgslieden uit den geheelen omtrek, benevens dragers en vrouwen onder trommelslag en horenmuziek naar *Sublum* was vertrokken. De drager uit het zendingsstation, die ziek achtergebleven was, was nu op eenmaal gezond, en had zich met zijn kameraad, die ter zijner verpleging bij hem was gebleven, bij den krijgstocht aangesloten. Daar er nu geen kans meer bestond, om de achtergelatene kist naar Mr. Day te vervoeren, verliet Sala eenige uren na mij Soforé Place, uit gebrek aan mannen eene vrouw als gids medenemende, en bereikte lang na het invallen van den nacht het einde van het oerwoud, waar hij in eene farmershut overnachtte, en den volgenden morgen zijn weg vervolgde.

Wij dankten nu de dragers af, zonder hen uit te betalen, en Mr. Day zond dadelijk lieden naar Soforé Place, om de achtergelatene arbeidskist te halen en de gestolene waren terug te vorderen. Deze lieden waren zoo gelukkig, om aan den hoofdschuldige een groot deel der gestolene voorwerpen te ontweldigen, maar vonden echter de arbeidskist opengebroken en leêggeplunderd. Alle instrumenten en materialen voor het prepareeren, waaronder eene menigte fijne instrumenten, als ook alle geneesmiddelen en chemicaliën waren en bleven weg. Onder deze laatsten was eene belangrijke hoeveelheid arsenicum, strychnine, cyaankalium en zwavelzuur, welke stoffen waarschijnlijk gestolen waren om de fraaie, met glazen stoppen voorziene flesschen.

16. Voor den rechter gedagvaard. Terug naar Monrovia.

Te midden van de toebereidselen voor het voortzetten onzer reis naar Monrovia, bracht mij een in lompen gehulde en met een langen knuppel voorziene *constable* eene schriftelijke dagvaarding, om den anderen dag voor den Magistraat in de Liberiaansche volksplanting Arthington te verschijnen, ten einde mij te verantwoorden omtrent een bedrag van 33 dollars, die ik, volgens de verklaring van Zoru Dubbah, aan hem schuldig was. De koning van Bavia, die ons reeds zoo dikwijls het leven zuur gemaakt en nu van ons vertrek gehoord had, eischte namelijk van mij de betaling van dit aan hem verschuldigde bedrag. Zoo moesten wij dus den volgenden morgen, in plaats van naar Monrovia te varen, een pelgrimstocht naar de 1½ uur verwijderde farm van den vrederechter *Mr. Moore* ondernemen, om daar met den grijzen schurk van Bavia palaver te houden.

Gelukkig was ik alleen aangeklaagd en kon dus Sala als getuige laten optreden. Mr. Day was zoo vriendelijk ons te vergezellen en desgevorderd zijne diensten als getuige aan te bieden. Zoru Dubbah, die met een groot gevolg van mannen en vrouwen verschenen was, bracht vijf getuigen mede, en allen zwoeren, terwijl zij de hand op den hun voorgehouden bijbel legden en dezen kusten, dat zij de waarheid zouden zeggen.

Nu begon Zoru zijne eischen te bewijzen. Met schurkachtige gemeenheid en onbeschaamdheid vertelde hij van ons verblijf in Bavia, niet zonder er de meest zeldzame zaken aan toe te voegen. Ook mat hij breed uit de weldaden, waarmede hij ons voortdurend overladen had en gewaagde ook van ons vertrek naar Soforé Place. Daarna beweerde hij, dat ik hem voor twee aan ons geleverde bedienden nog 5½ dollar loon moest betalen; verder, dat ik hem voor de dragers, die hij uit Soforé Place had laten komen, 12 dollars beloofd en nog niet betaald had, terwijl ik hem voor zijne eigene dragers slechts tien dollars had uitbetaald, niettegenstaande ik ze tegen achttien dollars had aangenomen; ten slotte noemde hij nog eenige kleine posten.

Aan de hand mijner boeken en met Sala als beëedigd getuige verklaarde ik van mijn kant, dat ik met Zoru een contract had gesloten, volgens hetwelk hij onze geheele bagage voor 17 dollars naar Soforé Place zoude overbrengen, en dat ik derhalve niets te maken had met de dragers, die hij van daar had ontbóden; verder, dat ik hem het loon voor den eenen bediende had uitbetaald, maar voor den anderen niets meende schuldig te zijn, daar deze mij eerst bestolen had en toen weggeloopen was. Mr. Day verklaarde nu onder eede, dat Zoru en ik in een vroeger voor hem gehouden palavar het geschil over de dragers geheel uit den weg geruimd hadden; dat ik aan Zoru voor dragers niets meer schuldig was, maar veeleer het recht had, hem aan te klagen, omdat hij de kisten zoo lang had achtergehouden.

Hoogst interessant was nu het verhoor van de zwarte getuigen, waarvan slechts twee, onze voormalige boys, een weinig Engelsch verstonden. Eigenaardig is bij dergelijke verhooren de manier, waarop men zich bij ooggetuigen van de waarheid hunner uitspraken tracht te vergewissen. „*You look it?*" („Hebt gij het gezien?") vraagde de rechter aan de genoemde boys, terwijl hij hen streng aanzag en daarbij met den wijsvinger het onderste rechter ooglid ver naar beneden trok; waarop de getuigen, die door Zoru goed onderricht waren, dezelfde handeling verrichtende, verklaarden: „*Yes, Daddy, me look it!*" — Rechter: „*For true true?*" — Getuige: „*Yes, Daddy, for true true!*" [1])

De rechter, een zwarte planter en onmiddellijke nabuur der inboorlingen, leidde de verhandelingen met eene zekere waardigheid, ofschoon hij in eene tamelijk moeielijke positie verkeerde. Zeker zag hij wel in, dat het recht aan mijn kant was, en ook waren mijne boeken als bewijsstukken aangenomen. Evenwel moest hij trachten, met deze gevaarlijke naburen goede vrienden te blijven; bovendien waren wij Blanken en bezaten geld. Om daarom beide partijen recht te doen, velde hij, na rijpe overweging, zooals hij zich uitdrukte, het volgende Salomonische oordeel:

Zoru Dubbah, Chief van Bavia, moet zijn eisch van dragersloon laten vallen.

Mr. Buttercoffee echter moet hem betalen:

Salaris voor den gewezen bediende *William*	$ 4.50
dito voor den anderen bediende *Gueh* . . .	„ 1.—
de gezamenlijke kosten van het proces . . .	„ 2.50
Somma	$ 8.—

Dit ongewachte vonnis maakte mij boos, maar aan den anderen kant dwong de wijsheid van den rechter mij een glimlach af. Wel is waar had ik appél kunnen aanteekenen bij de *quarterly Court* [2]) in Monrovia doch onze tijd was te kostbaar voor processen. Ik nam derhalve, hoewel tegen den wil van mijn vriend Sala, die door deze beleediging ten hoogste verbitterd was, het vonnis aan, legde de $ 2.50 proceskosten op de tafel, waarop bovenstaande rekening bij gemis van protocol geschreven was, en liet den ouden schurk zijne $ 5.50 door Mr. Day in goederen uitbetalen.

Den avond van dezen dag brachten wij in den kring der geheele groote zendingfamilie door. Weer deed vriend Sala, hoe ingevallen en holoogig hij er ook uitzag, even als vóór negen maanden, op zijne trouwe harmonica de gewone vroolijke melodieën en oude Indische cavalleriemarschen hooren, tot groot vermaak der zestig op den grond gezetene zendingskinderen, die zich om ons heen geschaard hadden. Ook wij verkeerden in de meest opgewekte stemming, ofschoon wij ons in de verwachtingen, bij het aanvaarden onzer reis gekoesterd, in menig opzicht bedrogen zagen, en zich daarom bittere druppels in den beker onzer vreugde mengden.

Den volgenden morgen, 20 October, namen wij afscheid van onzen onvergetelijken gastheer, die ons zoo vele onwaardeerbare diensten had bewezen en zonder wiens herhaalde krachtige tusschenkomst misschien geen van ons beiden weder aan de kust teruggekeerd zoude zijn. Het afscheid, waarbij helaas de beminnenswaardige Mrs. Day, die voor herstel van gezondheid naar Amerika was teruggekeerd, ontbrak, was even hartelijk, als de ontvangst vóór juist negen maanden.

De reis stroomafwaarts met al onze bagage in eene reusachtige kano, die met elf roeiers van Mr. Day bemand was, ging in vliegende vaart. Met genoegen liet ik het prachtige oeverlandschap ter weerszijden van den breeden stroom en de stille Stockton Creek nogmaals aan mijne blikken voorbijgaan, tot wij na drie uren varens bij de Hollandsche factory in Monrovia aanlegden en door den consul, den heer Modderman [1]), alsook door de overige Blanken zeer hartelijk werden ontvangen.

C. VERBLIJF IN HET DISTRICT VAN GRAND CAPE MOUNT.

17. Grand Cape Mount.

Na in Monrovia onze verzamelingen gerangschikt, verpakt en afgezonden en ons voor een nieuwen jachttocht [2]) uitgerust te hebben, voeren wij den 15den November in een kotter, die de heer Modderman ter onzer beschikking gesteld had, naar Grand Cape Mount, eene kustplaats, 45 *miles* noordwestelijk van Monrovia, die wij tot uitgangspunt voor onze verdere onderzoekingen bestemd hadden. Door ongunstigen wind kwamen wij eerst na eene zeereis van twee dagen aldaar aan, en werden door den chef

[1]) De verdubbeling van het woord true (waar) beteekent in het Engelsch der inboorlingen zooveel als ons „voorzeker."

[2]) Rechtbank, die om de drie maanden zitting houdt.

[1]) De heer Wigman was eenigen tijd te voren naar Sinoe verplaatst.

[2]) Wij hadden uit Holland eene dubbele uitrusting medegenomen, zoodat wij door de plundering niet in onze operatiën werden verhinderd.

der factorij van den Heer Muller, den heer Veldkamp, dien wij reeds bij onze eerste aankomst in Monrovia leerden kennen, zeer welwillend ontvangen. Om ons een weinig te oriënteeren, bleven wij twee dagen in de Liberiaansche kolonie Robertsport, die, als eenige havenplaats, te gelijk het middelpunt is voor den handel van het geheele district Grand Cape Mount.

Robertsport, zeer gunstig gelegen aan de westelijke helling van het Cape Mount-gebergte en aan de bocht, die hier door het laatstgenoemde gevormd wordt, is eene plaats, die uit een aantal over eene groote uitgebreidheid verspreide huizen bestaat; voor het meerendeel zijn het eenvoudige houten farmershuisjes, grootendeels op palen of steenen pilaren rustende. Het is de westelijkste van de zes kustplaatsen [1]), die door Liberianen bewoond worden, de zetel van een superintendent der regeering en heeft eene kerk voor Baptisten en eene voor Methodisten. Aan den oever van de aldaar uitmondende Cape Mount River zijn de Hollandsche en de Duitsche factorijen gelegen. Hoog boven de stad, op een vooruitstekend terras van het gebergte, omringd van daarbij behoorende koffieplantages, liggen de gebouwen der Amerikaansche protestantsch-bisschoppelijke zending, tevens zetel van den bisschop van Cape Palmas, die het oppertoezicht over de talrijke aan de kust verspreide stations dezer zendingsvereeniging heeft.

Deze plaats, ongetwijfeld eene der bekoorlijkste van geheel Liberia, biedt een prachtig uitzicht over de onmetelijke zee en het moerassige mondingsgebied der Sugary-, Marfa- en Cape Mount-rivieren, dat grootendeels met Mangrove, wijn- en oliepalmen bedekt is en van talrijke *creeks* wordt doorsneden. Ook een groot gedeelte van de Fisherman Lake, waaruit de laatstgenoemde rivier haar water ontvangt, alsmede het onafzienbare oerwoud van het tamelijk vlakke binnenland, zijn van hieruit zichtbaar, terwijl in de verte eenige heuvelgroepen, met bosch begroeid, een schilderachtigen achtergrond vormen. Wendt men zich nu om, dan rust het oog op de steil naar het zendingsstation afloopende, met dicht oerwoud bedekte hellingen van de „*mountain*," zooals het Cape Mount-gebergte hier kortweg genoemd wordt, waar, in de prachtigste trapsgewijze groepeering, de eene boomkroon zich boven de andere verheft en de heerlijkste nuanceeringen in de kleur der bladeren vertoont.

Wie zou gelooven, dat in deze plaats, de schoonste van allen, die ik ooit heb leeren kennen, waar over dag de frissche zeebries u tegenwaait, en aan wier voet een paradijsachtig landschap ligt uitgespreid, voorzien van alle bekoorlijkheden, die men slechts kan verlangen — dat in zulk een oord de moeraskoorts zou kunnen heerschen? En toch is het zoo. Dit geldt nog in hoogere mate voor de lager liggende kolonie. Achter de strandlijn, die zich een weinig verheft, ligt namelijk eene smalle moerassige landstreek, die zich nauw aansluit aan den westelijken voet van het voorgebergte, en wier dampen des daags door de zeebries, die van 's morgens 10 uur waait, juist in de kolonie gedreven worden, terwijl de landwind, die des nachts waait en met de uitwasemingen der uitgestrekte Mangrove-moerassen beladen is, een even schadelijken invloed uitoefent.

Een der schoonste sieraden van Robertsports omgeving is de schoone en groote Fisherman Lake. Deze is ongeveer 12 *miles* (4 uur) lang, en hare breedte zal ongeveer 4—5 *miles* bedragen. Zij heeft eene zuiver oost-westelijke richting en wordt een uur ten oosten van Robertsport, waar zij een archipel vormt van kleine, met Mangrove begroeide eilanden, langzamerhand nauwer, tot zij in de ongeveer ééne *mile* breede Cape Mount River overgaat. Haar helder, blauw water is in den regentijd, door den grooten toevoer van regenwater, zoet, in het droge jaargetijde wordt het echter zoutachtig en vermindert zoo sterk, dat het op vele plaatsen nog slechts voor kano's bevaarbaar blijft. Hare oevers zijn, met uitzondering van eenige vooruitspringende heuvels, aan de noordzijde zandachtig en vlak, evenals de geheele bodem van de *lake*. Deze neemt geene belangrijke rivieren op, maar wordt gevoed door talrijke *creeks*, die aan alle zijden, maar voornamelijk van het noorden, in haar uitmonden. Onder dezen zijn slechts twee van buitengewoon groot belang, n. l. de Jonny Creek aan het bovenste gedeelte en de zoogenaamde Morfi River, die zich in den noordelijken arm van het meer uitstort.

De streek, die tusschen deze nevenrivieren gelegen is, wordt door eenige heuvelketens, met schaduwrijke dalen en stroomende beekjes doorsneden. Zij gaat naar het meer toe langzamerhand over in met bosch bedekte moerassen en uitgestrekte, vlakke grassteppen met stille, zwarte waterplassen, die door hooge boomkronen worden overschaduwd en bedekt zijn met prachtige Nymphaeën en Irideën. Halsbrekende bruggen van de zonderlingste soort, zoog. *monkey bridges* (apenbruggen), gesteund door half vermolmde vorken van twee gekruiste en aaneengebonden stokken, voeren soms over eene groote lengte door deze moerassen, en er behoort meestal eene acrobatische geschiktheid toe, om deze waggelende, gebrekkige dingen te kunnen passeeren.

Meer landwaarts in wordt de streek steeds heuvelach-

[1]) *Robertsport, Monrovia, Junk, Grand Bassa, Sinoe en Cape Palmas.*

tiger en herinnert dan levendig aan het stroomgebied van den St. Paul; deze streek is echter veel dichter bevolkt [1]). De steden, die betrekkelijk dicht bij elkander liggen, zien er, niettegenstaande het land door jaren lange oorlogen verarmd is, veel beter uit dan die aan den St. Paul. Vele zijn zeer versterkt en door twee, drie, ja zelfs door vier sterke barricaden omsloten. De meeste dier vestingen zijn op hoogten gebouwd, en stemmen, wat inwendige inrichting en bouw der woningen betreft, tamelijkgoed overeen met die der Golah's.

Aan het boven- (oostelijk) einde van de *lake* breidt zich eene wijde vlakte uit, die oostwaarts tot aan de Little Cape, Mount River voortloopt, en waarop uitgestrekte grasvlakten (*grass fields*), hoogstammig woud en kreupelhout elkaar afwisselen. Al deze vlakten hebben een uitsluitend zandachtigen bodem, en de talrijke overblijfselen van conchiliën, die op sommige plaatsen worden aangetroffen, bewijzen, dat deze streek vóór betrekkelijk niet zeer langen tijd door eene groote binnenzee moet bedekt zijn geweest, d. w. z. dat de tegenwoordige Fisherman Lake vroeger een veel grooteren omvang heeft gehad dan tegenwoordig. Het bovengedeelte van het meer is dan ook buitengewoon ondiep, zoodat men in den drogen tijd zelfs met lichte kano's ieder oogenblik op zandbanken en andere ondiepten vastzit, bij het landen op een aanmerkelijken afstand van den oever moet uitstappen en, het water doorwadende, de kano moet meesleepen. In den regentijd echter treedt het meer buiten zijne vlakke oevers en zet een groot deel der grassteppen onder water; de moerassen loopen vol en de wouden worden voor de jacht ongeschikt.

Ten zuiden van de *lake* verheft zich het Cape Mountgebergte, dat door een gordel van moerassen en grassteppen daarvan gescheiden is. Dit gebergte staat geheel geïsoleerd en vertoont volstrekt geen samenhang met de heuvels, die meer in het binnenland worden aangetroffen, hoewel het geologisch van dezelfde formatie is als deze laatsten. De zeven verschillende bergketens, waardoor het gevormd wordt, die in hun hoogste punt 1030' boven den zeespiegel liggen, gaan allen, als de vingers eener hand, van één centrum uit, dat aan het westelijke uiteinde is gelegen en een soort van zadel vormt, aan welks westelijke helling de stad Robertsport ligt. Zoowel de ruggen en hellingen als de meestal diep ingesnedene dalen zijn met dicht oorspronkelijk woud bedekt. De veelvuldigst voorkomende steensoort is vermoedelijk een tertiair graniet, dat in kolossale rotsblokken de ruggen, hellingen en den voet der *mountain* bedekt. Langs de laatstgenoemde en ook in de dalen vormt dit gesteente, met ijzerhoudende klei vermengd, groote kegelvormige massa's (*Schuttkegel*). De zuidelijkste, tevens de langste bergrug, loopt steil in zee af en vormt aan zijn voet een terras van 200' hoog, dat door vele stortbeken met schilderachtige oevers wordt doorsneden.

Ook hier zijn de reeds vermelde *Schuttkegel* zichtbaar, maar zij bestaan slechts uit pittoresk opeengestapelde rotsblokken, die door de rusteloos knagende zee zijn uitgespoeld, terwijl de branding met donderend geweld zich er op breekt en in het hoog opspattende schuim de prachtigste regenbogen doet ontstaan. Ook in de *lake*, nabij den mond der *Morfi River*, en bij *Bendo* en *Buluma* vindt men niet slechts afzonderlijke blokken, maar zelfs geheele eilanden van dezelfde steensoort, die overigens ook op verschillende plaatsen aan de Marfa River en in de heuvels van het binnenland voorkomt.

De geheele bergmassa is ongeveer 6 *miles* lang; aan haar westelijk uiteinde 2 en aan haar oostelijk uiteinde 4 *miles* breed. Hare lengtedalen worden doorsneden van stroomende beken, met heerlijk koud drinkwater, die in den moerasgordel uitloopen. Deze laatste sluit zich nauw bij de verschillende bergketens aan en wordt in het noorden door een smal steppenland van de *lake* en van de Cape Mount River gescheiden. Zelfs langs de korte maar diepe gleuven van de noordelijke en westelijke hellingen vloeien kleine beken over rotsblokken, die door bosch overschaduwd worden. Zij voorzien de volkplanting zelfs in het droge jaargetijde van het voortreffelijkste drinkwater, dat aan de geheele kust van Liberia te vinden is. Welk eene tegenstelling met Monrovia, waar het boomlooze voorgebergte nauwelijks eene enkele goede bron bezit, en waar men in den drogen tijd het drinkwater dikwijls uit opene, aan den zonnegloed blootgestelde kolken schept, ja vaak zelfs genoodzaakt is, het te koopen of het mijlen ver stroomopwaarts uit den Messurado te halen, waar het binnendringende zeewater het niet meer den walgelijken zoutachtigen smaak geeft!

Grand Cape Mount met zijne door het voorgebergte begrensde golf herinnert onwillekeurig aan Cape Messurado en is ook werkelijk niets anders als eene gedetailleerde herhaling daarvan. Alleen verheft het voorgebergte zich hier veel hooger, het is ook meer ingesneden en staat geheel geïsoleerd, terwijl het in Monrovia slechts uit een enkelen heuvelrug bestaat, die als voortzetting van de waterscheiding tusschen de Messurado- en Junk River kan

[1]) Alle inlanders in de omtrek van Cape Mount behooren tot n Vey-stam.

aangemerkt worden. Ook de loop der in deze golven uitmondende rivieren stemt merkwaardig goed overeen. Dáár de Messurado River, die, van het oosten komende, in een groot moeras haar oorsprong heeft, hier de Grand Cape Mount River uit de Fisherman Lake, beiden in richting en watergehalte ongeveer gelijk. De St. Paul, die uit het binnenland komt, stemt overeen met de Marfa River en de Digby dáár met de Sugary River hier. Alle drie genoemde stroomen vereenigen zich achter eene lange zandbank (*bar*), die vanaf Robertsport zich in noordelijke richting uitstrekt, geheel op dezelfde wijze als die bij Monrovia. Beide rivieren storten zich door één gemeenschappelijken mond (*bar-mouth*) in zee uit. Eene merkwaardige overeenkomst met de bovengenoemde verschijnselen vindt men ook in Grand Bassa, waar, als bij Monrovia en Robertsport, drie rivieren (St. John-, Benson- en Mechlin-River) in eene door een voorgebergte gevormde bocht uitmonden. Nog merkwaardiger wordt dit verschijnsel, wanneer men opmerkt, dat telkens halverwege tusschen twee voorgebergten eene rivier in zee uitmondt en wel de Little Cape Mount River tusschen Grand Cape Mount en Cape Messurado en de Junk River tusschen laatstgenoemde kaap en Grand Bassa..

De Marfa River is, hoewel veel kleiner dan de St. Paul, toch nog altijd een belangrijke stroom. Eene breede *creek*, overeenkomende met de *Stockton Creek* bij Monrovia, verbindt haar met het benedenste deel der Fisherman Lake. De rivier vormt, doordien zij twee dagreizen ver voor kano's bevaarbaar is, een veel gebruikten handelsweg naar het binnenland. Behalve eene menigte kleine *creeks* aan beide zijden, ontvangt zij een belangrijken toevoer van water door de Glima Creek, die aan den rechteroever instroomt, breeder en dieper is dan de rivier zelve, maar geen merkbaar verval heeft. De Marfa is tot ver achter *Cobolia*, bij *Wearjah*, aan de eerste watervallen, bevaarbaar en vormt den sleutel tot de rijkste streek van geheel Liberia. Jammer, dat deze schoone landstreek steeds op nieuw door de rooverbenden der Gallinas-stammen verwoest en onveilig gemaakt wordt.

De Sugary River, evenals de *Digby* of *Po River*, kan men eerder eene *creek* op groote schaal dan een stroom noemen. Zij ontvangt al haar water uit groote zij-creeks, die in de moerassen van het woud eindigen. Hare oevers zijn drassig en onbewoond en, tengevolge van de dichte Mangrove-bosschen, zelfs voor den jager ontoegankelijk.

Verder westelijk mondt de Manna River uit, die nu de noordwestelijke grens van Liberia vormt, en aan wier uiteinde de zoogenaamde *Manna Rock* ligt, gevormd door eene uit zee oprijzende klip. Nog westelijker volgt de breede Solyman River, beiden tot diep in het binnenland bevaarbaar. Ik heb, helaas! deze streken, waar toen voortdurend oorlogen woedden, niet kunnen bezoeken, en ken ze alleen uit de verhalen van mijn jager *Jackson Dimmery*, die daar meer dan 20 jaren een wild jagersleven geleid had. Door het uitbarsten van den oorlog genoodzaakt met zijne familie naar Grand Cape Mount te verhuizen, sprak hij steeds met de hoogste geestdrift over deze jachtgronden.

Gedurende ons tweedaagsch verblijf in Robertsport leerden wij den zendeling Rev. C. Grubb en diens vrouw kennen, hoogst eenvoudige, vriendelijke lieden, met welke wij reeds bij ons eerste bezoek ingenomen waren en die ons later, voornamelijk gedurende de ziekte van mijn reisgenoot Sala, alle mogelijke vriendschap betoonden. Ook werden wij aan den Superintendent van Robertsport, Mr. Watson, voorgesteld; deze was een zeer gemoedelijke, zwarte Liberiaan, die zich, bij uitzondering, van een armen tusschenhandelaar tot zijne tegenwoordige hooge betrekking opgewerkt en een groot vermogen verworven had. De heer A. Veldkamp, uit Groningen geboortig, gaf zich gedurende de twee dagen, die wij onder zijn dak doorbrachten, in weerwil van zijn beperkten tijd, veel moeite om ons een blik te verschaffen in de toestanden van het land. Ook toen wij later langen tijd in Robertsport met hem te zamen woonden, ondervonden wij van zijne zijde zoovele bewijzen van vriendschap, dat ik dezen tijd steeds in aangename herinnering zal houden.

Op aanraden van onze nieuwe kennissen besloten wij, gedurende het nu aangebroken droge jaargetijde de streek aan het hooger gelegen gedeelte der Fisherman Lake te onderzoeken, daar wij hier bovendien ook niet behoefden te vreezen, door den oorlog, die ten westen van de Marfa River uitgebroken was, in onze ondernemingen belemmerd te worden. Met koning Barlah, die over de omstreken van de Fisherman Lake regeert, maar in Robertsport zijn verblijf houdt, sloten wij vriendschap, door hem een geschenk van 4 dollars aan te bieden. Hiervoor ontvingen wij, in tegenwoordigheid van den heer Veldkamp, Mr. Watson en Rev. Grubb, de verklaring, dat wij in de uitgestrekte streek, die onder zijn gebied stond, ongehinderd mochten reizen en jagen, dat hij zich verantwoordelijk stelde voor elken aan ons gepleegden diefstal en alle vijandelijkheden zijner onderdanen tegenover ons streng zoude straffen. Tot lof van den man zij hier ter plaatse gezegd, dat wij werkelijk in het geheele gebied van *King Barlah* nooit over diefstal of vijandelijkheden der inboorlingen te klagen hebben gehad.

18 Onze jachtstations te Bendo en Hokhië.

Den 19den November 1880 voeren wij, begeleid door Rev. Grubb, met al onze have in eene van Mr. Watson's groote zeilbooten naar Bendo, eene stad aan den noordelijken oever van de Fisherman Lake, ongeveer in het midden tusschen de monden der Jonny Creek en der Morfi River, waar wij tegen den avond aankwamen. De medegekomene afgezant van King Barlah wees ons een ruim, vierkant huis aan, welks eene opene helft gescheiden was van de andere, die tot slaapvertrek bestemd was.

De stad, die er niet beter uitzag dan alle reeds vroeger beschrevene Negersteden, was door eene ronde, hooge omheining van palissaden omgeven. Rondom deze omheining zag men op geringen afstand eene tweede, die uit eene dubbele rij levende, dicht bij elkaar geplante acacia's bestond, waarvan de kronen zeer kunstig in elkaar waren gevlochten. Zulk een levende ringmuur kan in tijd van nood zonder veel moeite en tijdverlies zeer versterkt worden.

De naaste omgeving van Bendo bleek voor de jacht minder geschikt te zijn, dan wij verwacht hadden, want de talrijke moerassen verhinderden ons overal, verder voort te dringen, en de droge streken waren begroeid met bosch (gewezen farms), waarin het meeste door ons aangeschotene wild verloren ging. In de stad echter werden wij bij onzen arbeid voortdurend door tierende en bedelende Negers lastig gevallen en dikwijls in ons werk gestoord, zoodat wij spoedig besloten, eene meer verwijderde en gunstiger gelegene plaats voor ons station op te sporen.

In den loop der maand December verhuisden wij per kano naar de aan het hoogere gedeelte van het meer gelegene plaats Hokhië, waar ik een zeer groot, ledig staand huis voor eenige maanden gehuurd had. Dit huis was als voor ons doel gemaakt en zeer gunstig gelegen, want het stond dicht aan den oever van het meer en was één Eng. mijl van het groote, landwaarts in gelegene dorp Buluma verwijderd, in eene streek, waar hoog en laag woud met moerassen afwisselden. Ofschoon wij ook dáár geenszins verschoond bleven van de lastige moeraskoortsen, konden wij onze verzamelingen op dit station belangrijk verrijken en bemachtigden, benevens vele andere diervormen, menig lang gewenscht exemplaar, waarnaar wij vroeger met alle inspanning te vergeefs gezocht hadden, o.a. de kleine Liberiaansche Hippopotamus, een grooten lamentyn, het watermuskusdier (*Hyaemoschus aquaticus*), den zeldzamen *Colobus polycomus*, eene lang gezochte roofvogelsoort (*Baza cuculoïdes*) en een aantal zeldzame, deels voor de wetenschap nieuwe reptiliën en visschen.

Het meer zelf was niet geschikt voor de jacht, daar wij hier, met uitzondering der groote spoorvleugelgans (*Plectropterus gambensis*) nooit zwemvogels aantroffen. Wel hielden zich aan zijne vlakke, zandige oevers, die voor een deel met biezen en Mangrove begroeid zijn, verschillende soorten van reigers en watersnippen op, doch deze boezemden ons weinig belang in. Toch bezochten wij zijne oevers zeer dikwijls, ja beschouwden ze in zekeren zin als onze voorraadskamer, daar wij hier, wanneer wij zonder eetbaar wild van de jacht terugkwamen, spoedig een eekhorentje, eene tortelduif, eene watersnip of een strandlooper konden schieten.

Uit de naburige stad *Buluma* werden ons bananen, oranjeappels en limoenen te koop aangeboden, ook soms wel een hoen of eenige eieren, ofschoon wel is waar tot zeer hooge prijzen, en, daar wij het meer gebruikten als waterweg naar Robertsport, waren wij altijd in staat, ons voldoende van levensmiddelen te voorzien. Ook was er, voornamelijk in donkere nachten, dikwijls gelegenheid, om van de visschers uit Buluma goede, versche visch te koopen, voor zoo verre wij ons zelven daarvan niet konden voorzien.

Gewoonlijk gingen wij des morgens reeds vóór het aanbreken van den dag op de jacht, ieder vergezeld van een jachtjongen, dien wij opzettelijk tot dit doel afgericht hadden. Deze jongen wist, als een speurhond, de sporen van het wild bijna in donker te vinden; aan zijn scherp gehoor en gezicht ontging ook niet het minste geruisch of de geringste beweging; nadat wij een schot gelost hadden, rende hij op het wild toe om dit, zoo het nog niet dood was, geen tijd tot ontvluchten te laten; ook droeg hij het, tot wij in onze hut teruggekeerd waren. Om 10 uur ongeveer, wanneer de zon heviger begon te branden, de dieren zich in hunne schuilhoeken terugtrokken om hun morgenmaaltijd te verteren en het stil werd in het woud, namen wij den terugtocht weder aan. Na ontbeten te hebben, prepareerden wij onzen buit, gingen dan om 4 uur, wanneer de zon begon te dalen en het koeler werd, veelal op nieuw uit, om de dieren bij hun avondmaaltijd aan te treffen, tot eindelijk het piepen der cicaden en de toenemende duisternis ons noodzaakten, huiswaarts te keeren.

Wanneer de maan helder scheen, gingen we ook wel des nachts op de loer liggen naar buffels, antilopen enz. Te dien einde zetten wij ons neder op een der hooge termietenheuvels in de eene of andere farm, die wij des daags hadden uitgekozen, of ook wel in het bosch in een zoogenaamd nest, d. i. eenige ter hoogte van 6—10' dwars tusschen twee of drie boomstammen bevestigde knuppels, en hier

wachtten wij, neergehurkt, met het geweer op de knieën tot schieten gereed, op de dingen, die komen zouden. Ik moet hier, helaas! dadelijk bijvoegen, dat deze nachtelijke jacht volstrekt geen gunstige resultaten opleverde, en de verkregen buit niet kon opwegen tegen de opgeofferde nachtrust en de nadeelige gevolgen daarvan voor onze gezondheid. In een ander opzicht is zulk een nachtelijke jacht echter zeer interessant en werkt door al de vreemdsoortige geluiden der nachtdieren, voornamelijk door de akelige klaagtonen der *Viverra civetta*, zeer op de opgewekte verbeeldingskracht van den doodstil zittenden en luisterenden jager.

Menigmaal maakten wij in onze kano groote tochten naar andere streken aan het meer gelegen, b. v. naar den zuidelijken en oostelijken oever, of voeren ook wel de verschillende creeks op, die in het meer uitmonden. Op deze wijze leerden wij achtereenvolgens de dorpen *Dattieh*, *Fali* en *Mendo* aan den zuidelijken oever kennen, en knoopten kennis aan met hunne bewoners. In *Mendo* kwam ik in aanraking met *George Gray*, een zeer intelligent man van middelbaren leeftijd, wiens vader voor ongeveer 40 jaar de schrijftaal der Vey's heeft uitgevonden. Ik heb in de Cape Mount-streek vele leden dezer groote en aanzienlijke familie Gray leeren kennen — de meeste opperhoofden der om het meer gelegene dorpen behooren daartoe — en allen spraken tamelijk vloeiend Engelsch, daar de meesten van hen in hunne jeugd eenigen tijd in de zendingsscholen, of in dienst van den eenen of anderen Liberiaan hadden doorgebracht. Al deze lieden konden niet alleen hunne eigene taal goed lezen en schrijven, maar maakten er ook dikwijls gebruik van in de correspondentie met anderen. Wij hebben menigmaal vaders aan hunne zonen — de vrouwen schijnen niet in dit voorrecht te deelen — onderwijs in lezen en schrijven zien geven, waarbij, gelijk bij de Mandingo's, een witte plank de dienst van een lei deed, en de vraag naar schrijfpapier, potlooden, ja zelfs naar pen en inkt, was zeer groot.

Op een dezer uitstapjes voer ik eens door de zoogenaamde Jonny Creek, tusschen groote Mangrovebosschen, naar het nieuw aangelegde, nette stadje Jonny, vanwaar ik mijne kano terugzond en te voet, alleen door mijn jachtjongen vergezeld, naar *Jondo* ging. Jondo is eene tamelijk groote, oude stad, wier gedeeltelijk zeer groote huizen van klei gebouwd zijn en vormt, evenals het nog meer landwaarts in gelegene *Madina*, het centrum voor den handel in palmolie en palmpitten aan de boven-Fisherman Lake. Dewijl de hoofdman afwezig was, werd ik door zijn zoon ontvangen, die mij bij gemis aan levensmiddelen niet alleen niet konde onthalen, maar zelfs mijn avondmaal, dat uit eenige gebraden eekhorentjes en een medegebrachten gerookten apenbout bestond, met mij deelde. Het eenige teeken van gastvrijheid, dat de vriendelijke jongen mij geven kon, was, dat hij mij zijne eigene hut tot slaapplaats voor dien nacht aanbood. Den anderen morgen vertrok ik vroegtijdig en kwam na een moeielijken marsch door eene heuvelachtige streek, die met vele woudcreeks doorsneden was en waarbij ik onder anderen eene 270 schreden lange *monkey-bridge* passeerde, naar *Hokhië*, ons station, terug.

19. Eene reis langs de Marfa River naar Cobolia.

In de eerste dagen van het jaar 1881 bezocht ons een inboorling van een zeer intelligent doch tegelijk listig voorkomen, die zich James Payne noemde [1]) en zich als den neef van koning *Sandfish* van Cobolia bekend maakte, door wien hij voorgaf gezonden te zijn. Hij bracht ons de groeten van zijn oom en lastgever, benevens eene uitnoodiging, om dezen spoedig te bezoeken, omdat hij ons een levenden luipaard te verkoopen had. Tegelijk verzocht ons de bode, ten teeken, dat hij zich van zijn last nauwkeurig had gekweten, voor zijn koninklijken oom eenige bladeren tabak. Daar wij reeds meermalen op dergelijke wijze misleid waren geworden, hielden wij ons tamelijk koel en achterdochtig. Eenige dagen later kwam hij weder en bracht ons een korf vol kassaven en een wit hoen, als tegengeschenk voor onzen tabak. Daarna deelde hij ons mede, dat zijn oom bedroefd was (letterlijk: „dat zijn hart ter neder lag"), omdat ik hem scheen te wantrouwen. Daarom zond hij ons dit hoen, als symbool van zijn hart, dat even blank en vlekkeloos was. Bovendien bracht hij, zooals hij mij zeide, den jongsten en meest beminden zoon van zijn oom mede, een aardigen, kleinen knaap met goed gevormd gelaat en fraaie, groote oogen, en bood aan, mij den volgenden morgen vroeg met zijne kano af te halen en naar *Cobolia* te brengen. Vermits ik reeds lang gewenscht had de hoog geroemde Marfa River te zien, beloofde ik hem, den volgenden morgen gereed te zullen zijn en mijne drie sterkste Bassa-boys goed gewapend als gevolg mede te nemen. Daarop overhandigde ik hem het tegengeschenk voor zijn oom, dat ongeveer de waarde had van zijn eigen geschenk, en dat nog denzelfden dag door een dienaar naar Cobolia zou worden

[1]) De inboorlingen hebben de gewoonte, om, wanneer zij onder de Liberianen gediend hebben of door hen zijn opgevoed, later hunne namen aan te nemen.

gebracht met de boodschap, dat wij morgen zelve zouden komen. Hierop trok onze James Payne af, om den anderen morgen vroeg met de kano weder bij ons te zijn. Wij hebben hem echter nooit weer gezien.

Eenige weken later moest ik voor zaken naar Robertsport reizen. Des morgens om 2 uren van Hokhie vertrokken, kwam ik in een kano, geroeid door 6 Vey-Negers, reeds vóór 7 uur te Robertsport aan. Hier werd mij een dag later de gelegenheid aangeboden, om in eene kano der Holl. factorij naar Cobolia te varen. Daar wij nu toch plan hadden, om ons station vau Hokhie-Buluma naar eene andere plaats te verleggen, nam ik deze gelegenheid gaarne te baat, om de Marfa River en het veel besproken Cobolia met zijne omstreken te leeren kennen.

Den 24sten Januari verliet ik in het middaguur Robertsport en voer, geroeid door zes Negers, langs de binnenzijde der zandbank (*bar*) naar den mond der Marfa River en vervolgens deze rivier op. Deze stroom heeft, voor hij zich in de beide mondingsarmen verdeelt ongeveer de breedte van den Rijn bij Bazel, doch bevat niet zooveel water. Zijne oevers werden, zoodra wij de Mangrovebosschen achter ons hadden, tamelijk steil en hoog; het landschap bleef echter tot op een grooten afstand langs de rivier vlak en vertoonde eene afwisseling van grassteppe, kreupelhout en moerassen, hier en daar met oliepalmen begroeid.

In Caba, eene armoedige stad aan den linkeroever, legden wij aan, en daar kookten de roeiers hun avondeten. Het was daartoe wel is waar nog veel te vroeg, maar zij hadden geen rust, voordat zij een aap, dien ik onder weg op een aan den oever staanden oliepalm geschoten had, en waaraan ik geen waarde hechtte, geslacht en opgegeten hadden. Bij de Negers, die alles wat maar op den naam van dier aanspraak kan maken, koken, vóór het de oogen nog goed gesloten heeft, vond ik dezen haast begrijpelijk, en daar ik bovendien hunne bijzondere voorliefde voor apenvleesch kende, willigde ik hun verzoek dubbel gaarne in. Daar ik de huid van het dier niet wenschte te behouden, zoo waren de toebereidselen voor het koken zeer eenvoudig. Terwijl eenigen den pot met water op het vuur zetten, zengden de anderen den aap boven het vuur de haren af, sneden hem daarna in stukken, en wierpen deze in het reeds kokende water. In minder dan een uur bood de *headman* der gelukkige roeiers mij reeds een gaar gekookten schouder aan, benevens eene schaal palmwijn, waarvan hij eenige kalabassen vol voor de ingewanden van den aap had ingeruild.

Tegen den avond vertrokken wij weder, en onder luid zingen, lachen en schertsen roeiden de Negers den geheelen nacht, die zeer helder was, stroomopwaarts. De oevers werden, naarmate wij verder kwamen, steeds hooger en het oeverlandschap romantischer. Bij het invallen van den nacht voeren wij voorbij den mond der breede, zwarte Glima Creek, die zich aan de westzijde in de rivier stort. Met een zilverlicht, zooals dit slechts aan de tropische nachten eigen is, bescheen de volle maan den stroom en zijne oevers, wier breedkronige, overhangende boomen phantastische slagschaduwen tooverden op de watervlakte, die door de gelijkmatige riemslagen der roeiers in eene sidderende beweging was gebracht, en van uit onze kano zagen wij de spookachtige duistere omtrekken der vestingen *Djonny* en *Djarduby* aan ons oog voorbijglijden.

De ondergaande maan met de daaropvolgende duisternis en zware mist gaven mij voor een korten tijd gelegenheid tot slapen, waartoe ik mij, in een wollen deken gerold, vóór in de kano uitstrekte. Vroeg in den morgen door eene gevoelige koude wakker geworden, vond ik de rivier veel smaller en staarde met bewondering tegen de hooge, gedeeltelijk zelfs overhangende wanden van graniet en ijzerharde klei aan, die op verschillende punten het water nauwelijks doorgang vergunden.

Dwars over het water gevallen boomstammen, in wilde verwarring dooreen liggend, versperden nu en dan onze slanke kano den weg, witte en blauwe ijsvogels gleden over het water heen, langbeenige spoorvleugel-kieviten, met lange langs de wangen neerhangende huidlappen (*Lobivanellus albiceps*) liepen op den rand der lange zandbanken, die zich in de bochten der rivier gevormd hadden, op en neer, en een slangenhalsvogel staarde, op een omgevallen boomstam gezeten en den scherpen snavel tot den doodelijken stoot gereed, in het voorbijstroomende water. Ieder oogenblik zaten wij op een onder water verborgen boomstam, eene rots of eene zandbank vast; de roeiers moesten dan in het water springen, om de kano weder vlot te maken — een gewoon bezwaar bij dergelijke watertochten in het droge jaargetijde.

Om acht uur des morgens kwamen wij eindelijk aan de landingsplaats van Cobolia aan. Op de groote zandbank waar de kano's aanleggen, stonden vele vrouwen en meisjes, deels in zeer primitief toilet, te wasschen. Allen bekeken mij met de grootste nieuwsgierigheid, want zij hadden wel vele Liberiaansche Mulatten, maar zeker nooit een Blanke gezien. Ik liet door de roeiers mijne zaken naar de stad dragen, die eenigszins ter zijde op eene kleine hoogte aan den rechteroever ligt. Daar aangekomen, werd ik door een toevallig aanwezigen Liberiaanschen tusschenhandelaar naar het koninklijke palaverhuis gevoerd, waar ik de eer had aan zijne

zwarte Majesteit te worden voorgesteld, zonder dat ik lang antichambre behoefde te houden.

Koning Marana (zijn Engelsche naam is *Sandfish*) is een tamelijk corpulent man van middelbare grootte, maar sterk gebouwd, met grijs hoofdhaar en kort geschoren knevel van dezelfde kleur. Hij droeg, naar landsgebruik, een gewaad van inlandsch katoen (*country cloth*), dat, op den linker schouder vastgemaakt, in sierlijke plooien om zijn lichaam viel, en op het hoofd eene kleine muts van leeuwenhuid. Over het geheel maakte zijne verschijning een zeer aangenamen indruk, nog verhoogd door den gullen lach, die zich nu en dan op zijn intelligent gelaat vertoonde, waarbij dan twee rijen onberispelijke tanden zichtbaar werden.

Na mij met eenige vriendelijke woorden in de Engelsche taal welkom te hebben geheeten, liet hij mij in een naburig huis brengen, waar een zijner vrouwen mij rijst met versch wildbraad voorzette. Toevallig in het palaverhuis een geheel versche luipaardenhuid gezien hebbende, vroeg ik aan mijne vriendelijke gastvrouw, of het vóór mij staande gebraad in betrekking stond met genoemde huid, waarop zij lachend het hoofd terugtrok, hetgeen zooveel beteekende als: „Gij hebt het geraden, blanke vreemdeling."

Op eene naast het vuur liggende bamboemat [1]) wat uitgerust zijnde, werd ik naar het palaverhuis geroepen, waar de koning mij op audientie wachtte. Hij lag naast het vuur in eene hangmat voor twee personen behagelijk uitgestrekt. Op eerbiedigen afstand zaten zijne eerste staatsdienaren (ten minste ik hield ze daarvoor) op den grond. Hun gezicht was in eene zeer ernstige plooi gezet, wat een eigenaardig contrast opleverde met den tevreden lach, die nu en dan om den mond van Zijne Majesteit speelde. Dadelijk, nadat ik binnengetreden was, werd mij een stoel aangeboden, terwijl mijn tolk, de reeds vermelde Liberiaansche handelaar, naast mij bleef staan.

Ofschoon Marana goed Engelsch spreekt, laat hij zich toch bij audientiën, waarschijnlijk omdat de etiquette aan zijn hof dit vereischt, alles, wat men hem in het Engelsch zegt, door een tolk in de Vey-taal overbrengen. Dit geschiedt alles in zeer korte zinnen, waarbij men weinig op den logischen samenhang let, wat natuurlijk het juist verstaan van het gezegde zeer bemoeielijkt. Ik zeide hem nu, dat ik gekomen was, om kennis met hem te maken, dat ik mij eenige dagen in Cobolia zoude ophouden, de omstreken wenschte te doorkruisen en gedurende dien tijd zijn vreemdeling (gast) wenschte te zijn. Daarna verhaalde ik hem van den langen *James Payne*, het witte hoen en den jongen luipaard. Daar ik deze geheele geschiedenis een komischen tint trachtte te geven, ontstond er een vroolijk gelach, waarop Marana verklaarde, dat hij dezen James Payne in het geheel niet kende, niets van de zending van een wit hoen wist en, helaas! ook geen jongen luipaard had; niettemin zoude ik hem als vreemdeling zeer welkom zijn, en hij hoopte, mij lang in zijne stad te mogen herbergen.

Ik onderhield mij verder met hem over de jacht en over den rijkdom aan wild in die streek, en daar hem het plan, dat ik vervolgens ontwikkelde, om in de nabijheid van Cobolia onder zijn beschermheerschap een nieuw station op te richten, zeer naar den zin was, deed hij al het mogelijke om de voordeelen, welke de uitvoering daarvan mij zouden opleveren, te doen uitkomen, en mij zijn land als de wildrijkste streek van geheel Liberia aan te prijzen. De oorzaak was trouwens gemakkelijk te ontdekken. Marana voerde toen juist oorlog met de naburige stammen der *Gallina's*, die door de gehuurde rooverbenden der *Kosso's* zijn land lieten verwoesten en zijne hoofdstad Cobolia bedreigen. Eerst voor eenige weken was eene langdurige belegering van deze stad gelukkig afgeloopen, maar er was alle kans op een vernieuwden vijandelijken aanval. Waren wij echter zijne „vreemdelingen" geweest, dan hadden wij, zoo de aanval vernieuwd was, zijne partij moeten kiezen, en hij scheen zich, zeker niet geheel ten onrechte, zeer veel voor te stellen van onze onfeilbare vuurwapenen en onze krijgsbehoeften, maar nog meer van den zedelijken invloed, dien twee Blanken in de rijen zijner krijgslieden, zoowel op deze als op den vijand moesten uitoefenen. Marana hoopte mij dus door alle mogelijke schoone beloften te bewegen, dat ik dit voornemen ten uitvoer zoude brengen. Hij wilde mij op eene door mijzelven kiezen plaats een jachthuis bouwen, mij twee zijner eigen zonen als bedienden en gidsen medegeven, en nog vele andere zaken meer. Ik wilde evenwel eerst uit eigen oogen zien en mij van de voortreffelijkheid der streek overtuigen. Daarom maakte ik gedurende mijn tweedaagsch verblijf onderscheidene jachtuitstapjes, waarbij ik door twee koninklijke prinsen werd vergezeld; bij deze gelegenheid schoot ik voor den koning eenige tortelduiven en grijze papegaaien, als ook een aap, dien hij echter niet aannam, omdat het zijne moeder, en derhalve ook hem verboden was, apenvleesch te eten.

Als woonplaats had men mij het fraaiste huis in de ge-

[1]) *Bambu tree* heet in Liberia de wijnpalm, *bambu* echter de slanke bladribben daarvan en *Bambu wine* de wijn van dezen boom, ter onderscheiding van den wijn der oliepalmen. De echte Bambus (*Bambusa* komt zelden voor, en speelt dus in de industrie der Negers aldaar volstrekt geene rol.

heele stad aangewezen. Het was een rechthoekig gebouw, opgericht op een terras van 3' hoog, met gewitte leemen muren, bruin geverfde deuren en vensters en twee koele, zindelijke woonvertrekken, benevens eene bedstede, die met matten en witte doeken rijkelijk was belegd. In de smalle *piazza* voor het huis lag een klein, geladen alarm-kanon, waarvan het met kruit gevulde zundgat met een droog boomblad was bedekt, en op den witten muur van het huis stond, in groote antiqua, het opschrift:

PRINCE DAVINDA OF COBOLIA.

Dezen naam nu eenmaal genoemd hebbende, wil ik ook over den persoon iets mededeelen. Prins *Davinda*, een der vele zonen van koning Marana, en zijn vermoedelijke troonsopvolger, leeft in Cobolia als een soort van *gentleman*. Hij gaat gekleed in hemd en broek, draagt daarover een talaar van licht blauw katoen, die tot aan zijne voeten neerhangt. Lang en schraal gebouwd, heeft hij een zeer intelligent gelaat en levendige, zwarte oogen. Zijn geheel voorkomen laat eene goede opvoeding veronderstellen, waarschijnlijk een gevolg van een langdurig oponthoud bij den meergenoemden Engelschen koopman Harris, die hem zelfs eens naar Engeland medenam.

Gedurende de belegering van Cobolia door de *Kosso's* schijnt hij zich bij het afslaan van eene nachtelijke bestorming door groote dapperheid onderscheiden te hebben, ja zelfs door moed en vastberadenheid de stad te hebben gered, daar hij eenige vijanden, die over de barrikaden gesprongen waren en reeds eene der poorten van binnen hadden geopend, neersabelde, en de poort weder versperde. Met rechtmatigen trots toonde hij mij op zijn schouder een diepen sabelhouw, die juist weder geheeld was, en dien hij bij deze gelegenheid had opgedaan. De vermelde mislukte aanval zoude ook de voornaamste oorzaak geweest zijn, waarom de vijanden het beleg hadden opgebroken.

Cobolia is ongetwijfeld verreweg de belangrijkste stad aan de geheele Marfa River, die, ofschoon hier nauwelijks 100 schreden breed, toch nog veel dieper landwaarts in, tot bij Wearjah, voor kano's bevaarbaar is. Meer in het binnenland, waarover ik, helaas, niet als ooggetuige spreken kan, moeten eenige steden liggen, die nog belangrijker en beter versterkt zijn dan Cobolia. Deze laatste stad is door den invloed van Marana en diens vader tot grooten bloei gekomen. Zij bevat tegenwoordig 100 tot 120 deels cirkelvormige, deels rechthoekige huizen, en is omsloten door eene viervoudige omheining van palissaden, die uit de reeds meer beschreven boomstammen bestaat. De stad maakt, van buiten gezien, waar men alleen de met doornen doorvlochten bekroningen der verschillende *fences* zien kan, een buitengewoon somberen, huiveringwekkenden indruk. Enge en lage poorten, uit een enkel blok gehouwen en juist groot genoeg, om één man door te laten, voeren door de duistere barricaden, en de drie verschillende ingangen worden dag en nacht bewaakt. Met het aanbreken van den nacht worden alle poorten van binnen met zware boomstammen versperd en niemand meer ingelaten, omdat het nu en dan voorkomt, dat de vijand door list, onder het een of ander voorwendsel, tracht binnen te sluipen. De wachten namen echter gedurende mijn verblijf hunne taak niet zeer nauwkeurig op, want, bij eene nachtlijke rondte, die ik deed met den *head-warrior* (krijgsopperhoofd) der stad, een lang man van een heldhaftig voorkomen en met spits gevijlde snijtanden, vonden wij van de 24 wachten 6 man in hunne hangmatten bij de wachtvuren vast ingeslapen. Zij kregen den anderen morgen allen zweepslagen en werden in den „*stick*“ (blok) gelegd.

Het groote ronde palaverhuis van den koning, dat ongeveer 40 schreden in doorsnede had, was omringd door eene rij half in den grond gegraven, vierkante brandewijnflesschen, even als het graf zijns vaders, dat op een groot open plein werd gevonden. De huizen zijn in zulk eene bonte wanorde dooreen geplaatst en gelijken elkâar zoo volkomen, dat men op eene wandeling door de stad, zonder hulp der inwoners, nauwelijks den weg kan vinden. Een wit, gladharig schaap loopt als een heilig dier vrij in de stad rond, en werd zelfs in den grootsten hongersnood gedurende het laatste beleg zorgvuldig gevoederd.

Cobolia is een groot centraalpunt voor den handel in palmolie en palmpitten. Onderscheidene Liberiaansche tusschenhandelaars hebben een klein magazijn met allerlei ruilwaren, en eene loods, waarin zij de ingeruilde landsproducten kunnen bergen, tot er voldoende voorraad is om eene kanolading te vormen. De meeste dezer handelaars zijn aan den drank verslaafd en gebruiken den brandewijn, dien zij van de kust medebrengen om daarvoor palmpitten in te ruilen, voor het grootste deel zelf.

De naaste omgeving van de stad bestaat uit land, dat voor het aankweeken van verschillende vruchten gebruikt kan worden; daaraan sluiten zich boschland, grassteppen en moerassen.

Op mijne zwerftochten vond ik de geheele omstreek door de vijandelijke rooverbenden verwoest, de oliepalmen en bananen omgehakt en de omliggende dorpen (*halftowns*) verbrand en verlaten. Bij een diepe creek, ongeveer eene Engelsche mijl van de stad verwijderd, vond ik op eene

zandbank acht geraamten met afgehakte schedels, handen en voeten; de laatsten waren in de buikholte gestoken. Naar men beweerde, waren dit geraamten van lieden uit Cobolia, die, nadat de vijand het beleg scheen te hebben opgebroken, naar hunne farms wilden gaan om levensmiddelen te halen. Zij werden door den op den loer liggenden vijand overvallen, en daar zij zich verdedigden, nedergesabeld en schandelijk verminkt. Iedereen geloofde, dat de vijand in den rijstoogst zoude terugkomen, maar de koning, ofschoon hij in zijn hart dezelfde meening was toegedaan, deed alle moeite, om mij van het tegendeel te overtuigen. Daar de geheele streek verwoest was, en mij bij den op handen zijnden regentijd niet gunstig scheen voor jagen en reizen, had ik alle reden om vooreerst van mijn gemaakt plan af te zien. De kort daarop gevolgde vernieuwde verwoesting van dit land door den vijand toonde mij, dat ik verstandig gehandeld had.

Na een driedaagsch verblijf in Cobolia nam ik afscheid van Marana, die mij persoonlijk uitgeleide deed tot vóór de buitenpoort, en ving de terugreis naar Robertsport weder aan. Om 10 uur des morgens vertrokken wij. Met de snelheid van den wind gleed de kano den stroom af. Ik schoot gedurende de reis verscheidene vogels, o. a. drie der reeds genoemde lappenkieviten, die ik, behalve op de vermelde zandbank en op eene plaats aan den St. Paul bij Soforé Place, nergens heb aangetroffen. Een krokodil, dien ik had aangeschoten, sprong, zooals dit in dergelijke gevallen gewoonlijk plaats heeft, in de rivier en verdween. De roeiers maakten meermalen halt, om palmwijn te drinken, wat ons zóólang ophield, dat wij eerst des avonds om 7 uur aan de Holl. factorij in Robertsport aanlegden. Den volgenden morgen vroeg voer ik in eene andere kano naar ons station Hokhië terug.

20. Zeereis naar Monrovia en terugreis over Little Cape Mount.

De reis, die ik in Maart naar Monrovia maakte, om onze verzamelingen, die inmiddels zeer vermeerderd waren, naar Europa te verzenden, leverde geene bijzonderheden op. Op de terugreis maakte ik van eene mij door den heer van der Meulen aangeboden gelegenheid gebruik, om met eene zeilboot naar de *Little Cape Mount River* te varen, die ongeveer midden tusschen Monrovia en Grand Cape Mount in zee valt. De branding, die daar te allen tijde eene landing gevaarlijk maakt, verhinderde ons den mond der rivier binnen te loopen. Wij besloten daarom, de sterk gebouwde boot op het strand te doen loopen, om ten minste kans op levensbehoud te hebben. Midden in de donderende branding werd de boot echter omgeslagen, maar wij allen door de nàkomende golven op het strand geworpen. Uren lang bleef het vaartuig een speelbal der golven, en alleen aan de grootste inspanning der zwarte bemanning hadden wij het te danken, dat wij met het vallen van den nacht, nadat de boot in den mond der rivier was getrokken, onze reis stroomopwaarts konden voortzetten.

De Little Cape Mount River is, evenals de meeste West-Afrikaansche rivieren, aan haar mond buitengewoon breed. Ofschoon de voor den ingang gelegen zandbank die zich van het westen naar het oosten uitstrekt [1]), het water slechts eene kleine opening laat om in zee te stroomen, dringt toch de vloed ver in de rivier op en maakt haar water brak. De beide oevers zijn met Mangrove-bosschen begroeid, wat aan de geheele vlakke streek een eentonig karakter geeft. In de breedte houdt de rivier ongeveer het midden tusschen den St. Paul en de Marfa River, doch hare hoeveelheid water zal die van de laatste nauwelijks overtreffen. Evenals bij den St. Paul, zoo zijn ook hier de eerste watervallen ongeveer 20 *miles* van den mond verwijderd en maken alle verdere bevaarbaarheid onmogelijk. De streken langs hare oevers zijn nagenoeg onbewoond; de weinige bewoners behooren tot den Deh-stam.

Wij bereikten *Bombo's town*, het doel onzer reis, eerst tegen middernacht, nadat wij ons ettelijke malen op zandbanken in de rivier vastgevaren hadden, en ik legde mij in de eerste hut, die wij aantroffen, ter ruste.

Den anderen morgen vroeg ging ik op marsch, om nog denzelfden dag ons station te bereiken. Daar ik geen bedienden medegenomen had, en er in de kleine residentie van den hoofdman Bombo niemand te vinden was, zag ik mij genoodzaakt zelf mijn handkoffer te dragen, want de man, bij wien ik mij toevallig konde aansluiten, was met zijne eigene bagage belast. De geheele streek tot aan de Fisherman Lake is vlak, en afwisselend met hoog en laag woud, met farms en grassteppen bedekt, welke laatste nabij de Fisherman Lake de overhand nemen. Op onzen weg passeerden wij eenige Negerdorpen, het eene nog armzaliger dan het andere, en het was ons op de geheele reis niet mogelijk, ergens eene handvol rijst, eene kassave of een hoentje tot ons ontbijt te koopen. De lake bereikte ik reeds vroeg in den namiddag, en kwam ook spoedig daarna op ons station Hokhië aan.

---

[1]) Overeenkomende met die van de *Sugary* - en de *Digby River*.

21. Ziekte en overlijden van mijn reisgenoot.

Hier vond ik mijn vriend Sala in een treurigen toestand. Eene chronische diarrhae, waaraan hij reeds lang geleden had, had hem zeer verzwakt; daarbij was hij geheel met zweren overdekt en had bijna zijn gehoor verloren. Door inspuiten met eene lichte oplossing van aluin had ik hem spoedig van dit laatste lijden bevrijd, doch voor het overige werd zijn toestand eer erger dan beter. Om hem nu wat gemak en bovenal beter voedsel en betere verpleging te bezorgen, besloot ik, hem naar Robertsport over te brengen. Bovendien vulden zich de moerassen van Buluma, ten gevolge van den ingevallen regentijd, weder met water en maakten de jacht met den dag moeielijker. Den 20sten April verlieten wij ons station en verhuisden naar Robertsport, waar ik eenige dagen te voren van den heer Watson een nieuw houten huis had gehuurd, aan de helling van den heuvel, waarop het zendingsstation staat.

Sala werd na onzen intrek in de nieuwe woning iederen dag zwakker en kon spoedig het huis niet meer verlaten. Zoowel de heer Veldkamp, die een bed voor hem bezorgde, als de toenmalige agent der Hamburgsche factorij, de heer Schmidt [1]), en de zendeling Rev. Grubb en echtgenoote, deden al het mogelijke, om verlichting te brengen in den toestand van mijn armen reisgenoot. Dewijl ik inzag, dat zijn toestand steeds verergerde, besloot ik, hem met de reeds lang verwachte Holl. brik *Elize Suzanna* van de firma Muller naar Monrovia te brengen, in de hoop dat de zeereis, zooals dit in deze streken dikwijls het geval is, verbetering in zijn toestand zoude brengen. Van Monrovia uit had hij dan met de eerste gelegenheid de beste naar Europa kunnen terugkeeren. Het is vooral voor een zieke niet raadzaam, gedurende den regentijd bij de onstuimige zee in eene open zeilboot naar Monrovia te reizen — een goede landweg bestaat er volstrekt niet — en dus wachtte ik met ongeduld de aankomst van het schip af.

Den 3den Juni liep het eindelijk binnen, en kapitein van Duyn verklaarde zich dadelijk bereid, aan mijn verzoek te voldoen. Gedurende de acht dagen, dat het schip voor anker bleef liggen, verergerde zich de toestand van den kranke buitengewoon snel; eene zorgverwekkende apathie maakte zich van hem meester, en aan den avond van den dag, vóór het schip uitzeilde, den 10den Juni, toen reeds alles voor de zeereis gereed lag, werd hij door den dood van zijn lijden verlost.

De zendelingen boden dadelijk aan, den dooden vriend op hunne begraafplaats eene rustplaats te bezorgen, en maakten daartoe de noodige toebereidselen. Den volgenden dag had de begrafenis plaats. Van de brik, en ook van de Hollandsche en Duitsche factorijen, die den geheelen dag gesloten bleven, waaiden de vlaggen halfstok. Al de Blanken in Robertsport, benevens kapitein van Duyn en twee met het schip aan de kust gekomen Hollanders, de H.H. Velthuis en Hamstra [1]) maakten deel uit van den lijkstoet. De zendelingen Grubb en Mc. Nabb, vervulden den lijkdienst, en de kinderen der zendingsschool zongen hunne treurliederen. Eenige oogenblikken later sloot zich het graf over mijn armen vriend, die voor onze onderneming zooveel geleden, zoo menige treurige ervaring opgedaan had.

22. Eene jachtreis naar het binnenland.

Om mij aan de gedrukte stemming, die zich gedurende deze treurige dagen van mij had meester gemaakt, te onttrekken, besloot ik kort na den dood van mijn reisgenoot, eene jachtreis te ondernemen naar het land achter de Fisherman Lake. Reeds in Buluma hadden wij n. l. uit deze streek een levenden, jongen *Colobus polycomus* gekregen, eene aapsoort, die wij vroeger lang te vergeefs hadden gezocht. Ook had ik vernomen, dat zich daar talrijke *baboons* (chimpansé's) moesten ophouden.

Eene vriendelijke uitnoodiging van *Dr. J. Roberts*, een neef van den meergenoemden president *Roberts*, stelde mij in de gelegenheid, mij bij hem op een tocht naar *Coro*, voor handelszaken ondernomen, aan te sluiten.

Nauwelijks was ik echter eenige dagen in het binnenland, of de koorts overviel mij, waardoor ik tot voorzichtigheid genoopt werd, terwijl ook de overvloedige regen en de hooge waterstand het hunne bijdroegen, om deze jacht voor mij boven alle verwachting onvoordeelig te maken.

Den 16den Juni ondernam ik de reis, voor 14 dagen van al het noodige voorzien, en vergezeld door mijn roodgebaarden jager *Jackson Dimmery* en eenige bedienden. Wij voeren in eene aan Dr. Roberts behoorende kano van 30' lang, 4' breed en 3' diep, die uit een reusachtigen bombax uitgehold en met twee zeilen voorzien was, de Fisherman Lake op tot ongeveer op de helft harer lengte, beneden ons vroeger station *Bendo*, en bogen toen in den breeden noordelijken arm van het meer in. Met volle zeilen vlak vóór den wind varend, bereikten wij reeds vroeg de zeer diepe, ongeveer 100 schreden breede zijrivier van deze aan rotseilanden rijke bocht: de *Morfi River*. Kort

[1]) Tegenwoordig hoofdagent van het Hamburgsch handelshuis en Duitsch consul.

[1]) Kort daarna in Grand Bassa insgelijks overleden.

daarna landdden wij aan den linkeroever en bezochten de kleine Negerplaats *Toöcoro*, die, door eene dubbele barricade omringd, te midden van goed onderhoudene kassaveplantingen, op den uitersten rand van een heuvel ligt.

Hier was ik ooggetuige van eene in Liberia dikwijls toegepaste soort van eigenmachtige rechtspleging. Een van Dr. Roberts boys was n. l. door den hoofdman van Toöcoro, onder beschuldiging van diefstal, gevangen genomen en, niettegenstaande Dr. Roberts' verzoek om uitlevering, teruggehouden. De hoofdman was bij onze aankomst niet te huis en ook de gevangen boy nergens te vinden. Dr. Roberts nam nu zonder aarzelen, bij wijze van repressaille, een knaap van ongeveer 14 jaren gevangen, waarbij, om deze handeling een schijn van wettigheid te geven, mijn jager *Jackson* als *constable* dienst deed.

Na dit oponthoud voeren wij verder de Morfi River op, tusschen hooge Mangrove-bosschen heen, die meer stroomopwaarts plaats moesten maken voor heerlijke wijnpalmen, wier reusachtige bladeren van 20 tot 30' lang zich ver over het water welfden. Groote wouden van oliepalmen, afgewisseld door uitgestrekte rijstfarms, vormden weldra het landschap aan beide zijden der rivier. Nog nimmer had ik zulke groote palmbosschen aangetroffen, en het gezicht dezer in massa's vereenigde scheppingen der tropenwereld, maakte op mij een overweldigenden indruk. Ofschoon ik reeds vroeger palmen genoeg gezien had, vond ik ze toch steeds afzonderlijk, en als gering bestanddeel der gemengde wouden dezer streken. De aanblik van uitgestrekte palmbosschen met hunne geschubde, slanke stammen, 80 en meer voeten hoog, die overal dezelfde dikte hebben, en daarboven de waaierkronen, niet ongelijk aan groote vederbossen, terwijl er meestal geen enkele andere boom tusschen staat en dikwijls ook geen laag houtgewas den bodem bedekt — dit was voor mij geheel nieuw, en het scheen mij toe, alsof ik in een reusachtigen gothischen dom stond, waar de eene zuil zich naast de andere verheft, en waar spitsbogen en trotsche koepels het gewelf vormen. Aan den oever zag men hier en daar een krokodil, op een ouden knoestigen boomstam gelijkend, uit het water te voorschijn komen, die echter bij onze nadering langzaam, bijna onmerkbaar en zonder eenig gedruisch in het water terug gleed. In de kronen trompetten met luide tonen twee soorten van neushoornvogels; *Buceros atratus* en *B. elatus*, en op de boomstammen, die van den oever in het water waren gevallen, zaten in trage houding cormonaren en slangenhalsvogels met S-vormig ingetrokken hals, op visschen te loeren.

Nadat wij ongeveer 10 *miles*, meest in noordelijke richting, de rivier waren opgevaren, voeren wij oostelijk een zijriviertje der Morfi River, de zoogenaamde J a p a c a C r e e k, op. Deze op sommige plaatsen zeer smalle en snel stroomende woudbeek voerde ons door gemengde wouden heen, wier breedgetakte boomkronen zich boven het water ineenwelfden en ons beschermden tegen de brandende stralen der zon, die hier nagenoeg loodrecht boven ons hoofd stond. De zeilen waren reeds lang gereefd, en negen krachtige Zwarten lieten nu onder forsche riemslagen hunne eentonige mol-gezangen weerklinken. De *headman*, die zich captain laat noemen en tegelijk als stuurman fungeert, is de voorzanger en behandelt een geliefkoosd thema meestal voor de vuist weg, waarbij men aan vele dezer lieden, wanneer men iets van hunne taal verstaat, eene zekere poëtische gave niet kan ontzeggen. Zoo zong mijn kapitein, toen wij *Cambama* naderden, ongeveer de volgende woorden, waarbij de roeiers met eene bewonderenswaardige vastheid van maat invielen en het refrein zongen:

„Let op, bewoners van Cambama en hoort, wat ik zeg! Komt beneden aan den waterkant, komt beneden, komt beneden, al wie loopen kan. — De blanke man komt tot u uit het groote Amerika [1]). Gij kent hem allen, den man, die tot ons gekomen is van de *Cape* (Monrovia), den blanken jager van Bendo en Buluma. Wie zou niet reeds van hem gehoord hebben en van zijn *flemming boe* (achterlader met twee loopen), die steeds geladen is, immer schiet en nooit ophoudt? Gij lieden van Cambama, verheugt u. De arglistige vijand zal nu ophouden, om uwe rijst te snijden, en uwe vrouwen en kinderen zal hij niet meer wegvoeren. In vrede kunt gij uw palmwijn drinken en zoete olie in overvloed voor u bereiden. De blanke man is sterk en behendig, zooals geen van ons! Voor den woesten buffel gaat hij niet uit den weg, den grimmigen luipaard zoekt hij in zijn leger op en den alligator, die aan den oever op de loer ligt, worgt hij en werpt hem in het water. De blanke man is vriendelijk en goed; hij geeft ons te drinken en maakt ons sterk [2]). Hij zet zich bij u aan het keukenvuur neder en luistert gaarne naar uwe vertellingen. Hij komt en is de gast van uw koning. — Komt hier, wij brengen hem en den rooden Jacky [3]). Komt, komt naar beneden, al wie

---

[1]) Naar de meening dezer lieden komen alle Blanken uit „big 'Merika"; dat er ook een werelddeel Europa is, gaat hun verstand te boven.

[2]) De inboorlingen zeggen, dat brandewijn sterk maakt; vandaar ook de veel gehoorde uitdrukking: „*make me strong*" in plaats van een verzoek om brandewijn.

[3]) Onder dezen naam was mijn jager *Jackson* in de geheele streek bekend.

loopen kan; komt, komt naar beneden; wij zijn gekomen en leggen aan!"

Het was juist middag, toen wij aan de landingsplaats van Cambama aanlegden. Daar vonden wij de geheele bevolking der plaats aan den oever vereenigd. Ik was, zooals van zelf spreekt, dadelijk het mikpunt hunner nieuwsgierigheid. Bij afwezigheid van den hoofdman werd ik door zijne *headwoman*, eene leelijke, maar goedhartige vrouw, die ook Engelsch sprak, ontvangen. Eenige mannen uit de aanwezige groep, die ons reeds vroeger in Bendo en Buluma bezocht hadden, naderden mij. Zij waren buitengewoon vereerd, toen ik hen nog kende en op de gebruikelijke wijze groette en verklaarden aan hunne makkers met een zekeren trots de handgrepen van laden en schieten bij het Lefaucheux-geweer, dat op mijn rug hing. Ondertusschen waren de vrouwen en jonge dochters mij genaderd, bekeken mij van alle kanten, betastten mijn gezicht, hals en handen onder uitdrukkingen der hoogste verwondering over de lichte kleur en de fijnheid mijner huid; stroopten mij de mouwen op en zouden mij liefst geheel uitgekleed hebben, om zich te overtuigen, of ik nu werkelijd een *echte* Blanke was. Nu en dan kwam ook een der kleine naakte kinderen, om mij van nabij te bekijken, ijlde echter, zoodra ik het aankeek, naar zijne moeder, verborg zich achter haar en keek mij nu, tusschen hare beenen door, van ter zijde aan. Een klein meisje, dat zich wat dicht bij mij gewaagd had, schreeuwde en spartelde vreeselijk, toen ik het aanvatte en op mijne armen nam. Eenige Engelsche biscuits, die ik dikwijls tot dit doel in mijn zak placht mede te nemen, brachten het spoedig tot bedaren, en toen ik het weder op den grond zette, liep het met van vreugde stralende oogen naar zijn kameraadjes, die nu spoedig zonder vrees allen bij mij kwamen, om eveneens wat te krijgen. Op deze wijze had ik dadelijk de vrouwen, en daardoor ook de mannen, gunstig voor mij gestemd. Hierop werd ik naar de stad gebracht, waar mij de koningin eene hut als verblijfplaats aanwees.

Cambama verdient, evenmin als de meeste dezer Neger-residentiën geenszins den aldaar gebruikelijken naam van stad (*town*); en men zoude over het algemeen beter doen, deze plaatsen d o r p e n te noemen. Even als de meeste plaatsen, die ik op deze reis gezien heb, is Cambama een armzalig nest van half vervallen, ronde, ovale of vierhoekige hutten met leemen wanden en daken van palmbladeren. Een aangenaam contrast met de ellendige woningen vormen de steeds rein gehoudene pleinen tusschen de huizen, evenals ook de bijna overdrevene zindelijkheid in deze laatsten. Er heerschte veel ellende in deze plaats; de lieden leden honger en velen, waaronder ook de koning George Gray (een man, die op Fransche vaartuigen had gediend en een weinig Fransch sprak), waren uit vrees voor vijandelijke aanvallen gevlucht. De „oorlog" of, beter gezegd, de sedert 20 jaren bijna geregeld terugkeerende invallen van roofzuchtige naburige stammen, hebben dit schoone land verwoest, en armoede, honger en volslagen moedeloosheid heerschen nu in deze door de natuur zoo rijk gezegende landstreken.

De eerste twee dagen na onze aankomst gingen door aanhoudenden regen voor ons verloren. Aangezien het niet in mijne bedoeling lag, lang in Cambama te blijven, wachtten wij den eersten drogen dag af, om onze reis naar het binnenland, en ditmaal te voet, voort te zetten. Eenige mijner bedienden, door een gids uit Cambama aangevoerd, droegen in hunne *kingjars* bagage en mondvoorraad, die slechts uit het allernoodzakelijkste bestond, en ik en mijn roode jager kwamen achteraan. Vóór ik echter tot de beschrijving dezer niet zeer avontuurlijke reis overga, moet ik een enkel woord spreken ter herinnering aan mijn Liberiaanschen jager, die mij na den dood van Sala op alle groote jachtreizen vergezelde, en mij steeds als een getrouwe Eckhard ter zijde stond.

J a c k s o n D i m m e r y, in de geheele streek kortweg de „roode Jackson" genoemd, werd in een der slavenstaten van Amerika geboren. Zijne moeder was eene Mulattin, terwijl zijn vader een roodharige Ier moet geweest zijn. Voor de waarheid dezer stamlijst getuigden dan ook zijne blauwe oogen en lichte huidskleur, zijn rood haar en zijn roode baard. Met een aantal zwarte en gekleurde kolonisten naar Liberia overgekomen, verwierf hij zich door jaren lang reizen in het binnenland als handelaar voor onderscheidene factorijen, en ook door zijne jachttochten, eene bewonderenswaardige kennis van verschillende deelen van het binnenland, zijne bewoners, hunne taal en zeden. Hij had groote routine in de manier van met inboorlingen om te gaan, en was onuitputtelijk in grappen en geestige gezegden, zooals de inboorlingen die gaarne hooren. Kwamen wij in de eene of andere Negerplaats, al was zij ook nog zoo afgelegen, dan was het dadelijk: „*Eh, Jacky*, zijt gij daar ook? Wij hebben u in lang niet gezien," enz. enz. Waar Jackson zich maar onder de inboorlingen vertoonde, daar ontstond leven en vroolijkheid; de vrouwen werden niet moede met hem te plukharen, en op zijn rooden baard maakte men helaas! gedichten. Als jager en reisgezel was Jackson mij onbetaalbaar. Waar de blanke jager niet verder kon, daar wist hij raad. Hij jaagde altijd blootsvoets en droeg over het algemeen slechts schoenen in de kustplaatsen, doch in de c o u n t r y nooit. Zijn wapen bestond uit een oude voor-

lader (infanterie-geweer) en in plaats van met hagel of kogels laadde hij gewoonlijk, op de wijze der inboorlingen, met stukken van ijzeren potten. „Deze stukken," zeide hij, als ik daarom lachte, „snijden veel beter in het vleesch, dan al uw hagel en uwe kogels. Een jacht- d.w.z. een slagersmes en een linnen knapzak voltooiden zijne uitrusting.

Wij gingen niet altijd samen uit; ieder ging meestal zijn eigen weg, en dan gebeurde het somtijds, dat ik hem in een geheelen dag, ja zelfs in twee dagen niet zag, daar hij zich nergens om bekommerde en zijne jachtreizen steeds over een groot gebied uitstrekte. Ook nam hij nooit proviand mede: eenige bladeren tabak, om te pruimen, dat was alles, wat hij noodig had, en voor eene hartversterking zou hij een geheelen maaltijd hebben laten staan.

Hij kon over het algemeen een stevigen borrel verdragen, toch heb ik hem evenwel nooit dronken gezien. In het vinden van sporen van dieren was hij een ware Indiaan en bezat eene bewonderenswaardige gave om zich te orienteeren. Stiet hij op het een of ander spoor b.v. van een penseelvarken, dan vervolgde hij dit onmiddellijk door dik en dun. Voerde hem dit spoor in een moeras — „nomind" — zeide hij, kleedde zich moedernaakt uit, bond zijne kleederen tot een bundel te zamen en droeg dien op het hoofd, hield het geweer en de jachttasch hoog boven zich en ging er door. Slechts zelden verloor hij het spoor, tenzij het vervolgde wild een water was overgezwommen. Al zijn handelen en denken ging op in — jagen. Zoolang ik in Cape Mount vertoefde, had hij nooit een ander werktuig als zijn geweer in de hand gehad. Dag aan dag zwierf hij in het woud rond, en hoe hij bij de groote armoede aan dieren en bij den geringen buit, dien hij verkreeg — hij jaagde steeds op groot wild — niet den moed verloor, kan alleen hij begrijpen, die langen tijd het lief en leed van een vrij jagersleven heeft gesmaakt. Liet ik hem des avonds zeggen: „Morgen vroeg gaan wij op jacht naar het binnenland," dan kon ik zeker zijn, dat hij reeds lang vóór het aanbreken van den dag voor mijne hut stond, om mij uit den slaap te trommelen. Op zulke tochten fungeerde hij gewoonlijk voor fouragemeester, en wanneer in den meest verborgenen schuilhoek van eene Negerplaats nog een hoentje of een ei aanwezig was, mijn Jackson wist het op te sporen en met een onweerstaanbaar welsprekenden woordenvloed voor weinig geld in mijne pan te bezorgen.

Met dezen mijn lijfjager besloot ik dus den tocht te wagen door het lange donkere oerwoud, dat wij, vóór onze aankomst in *Coro* (voor dien dag het doel onzer reis) niet meer zouden verlaten. Aan conversatie viel weinig te denken; want wij moesten achter elkaar marcheeren, daar de smalle diep uitgetreden woudpaden voor twee man naast elkaar te nauw zijn. Daar de Negers op zulke marschen zeer snel loopen, had men moeite met hen gelijken tred te houden, en moest ik mij zeer in acht nemen, om niet in gaten en waterplassen te blijven steken of over knoestige wortels of vooruitspringende rotsblokken te struikelen. De weg voerde ons over een heuvelachtig terrein, berg op berg af, en niet zelden door ondergeloopen moerassen, die men op vóór zich uitgeworpen knuppels en afgesneden boomtakken, waarvan men echter nu en dan ook wel afgleed, doorwaden moest. Dikwijls moesten wij ook door eene van den regen gezwollen bergbeek loopen, waarvan het bed bestond uit wild dooreenliggende rotsblokken. Op den geheelen langen weg door deze eindelooze wouden van hoogstammige, reusachtige boomen, weelderig wassend kreupelhout en bont dooreen gestrengelde lianen was ook niet één stuk wild te zien. Alleen de reeds vermelde neushoornvogels trompetten er maar op los, en op een aanmerkelijken afstand hoorden wij eenige malen het kweelen en schreeuwen der apen.

Wij waren 's morgens om acht uren uit Cambana vertrokken, en bereikten, zonder ons ergens een oogenblik op te houden of eene enkele bewoonde plaats aan te treffen, tegen drie uur in den namiddag *Coro*, voorloopig het doel onzer reis. Hier werden wij door den resideerenden hoofdman, *king John*, vriendelijk ontvangen. Ook hij kende Jackson, en deze praatte en loog hem zooveel belangrijks en avontuurlijks van mij voor, dat ik bijna de oogen nedersloeg, en dat mij zonder veel loven en bieden het beste en gemakkelijkste huis in de stad als woonplaats afgestaan werd. De bouwtrant van dit huis week af van dien der vroeger door ons waargenomen woningen, want het bestond uit twee woonvertrekken, die door eene het huis dwarsdoorsnijdende galerij gescheiden waren. In deze galerij kookten wij, het eene woonvertrek stond ik aan Jackson en de bedienden af en het andere betrok ik zelf. Dit laatste vormde eene zeer nette kamer met deuren en vensters, die men sluiten kon, en het bevatte ook een goed, hoewel vrij hard bed van bamboesmatten met wanden en hemel van de zelfde stof vervaardigd. Van dezen hemel hing een talisman naar beneden, bestaande uit een calligraphisch kunststuk; het was n. l. een stuk perkament, waarop in de Arabische taal een aantal spreuken uit den koran geschreven waren. Deze talismans, die bij onderscheidene stammen, welke min of meer naar den Islam overhellen, de veel lomper gevormde Grigri's der Fetisch-priesters vervangen, vormen

voor de Mandingo-derwischen, die het geheele land doortrekken, een winstgevend handels-artikel.

Na een oogenblik uitgerust te hebben, bezichtigde ik de stad, die echter weinig interessants opleverde. Zij is gebouwd op een breed aangelegden heuvel, die door een klein riviertje, later de Japaca Creek, wordt omgeven en dus een tamelijk groot eiland vormt, bevat ongeveer 50 eenvoudige leemen hutten en is oogenschijnlijk zeer oud. Naar de overblijfselen van vroegere barricaden te oordeelen, moet de stad voorheen veel grooter geweest zijn en men verzekerde mij, dat zij onder de regeering van John's vader meer dan dubbel zooveel inwoners telde als thans. Herhaalde vijandelijke invallen zouden echter de bevolking op het tegenwoordige kleine getal gebracht hebben.

Gedurende mijne aanwezigheid werden twee groote palavers gehouden door de verschillende naburige hoofdlieden, en hierop werd de vraag beslist of Coro weder zoude versterkt worden. Buiten de stad, aan den weg naar Fali, zijn de graven der vroegere hoofden van Coro, elk met zijn eigen dak van palmbladeren voorzien. Op een dezer graven staat een ruw, uit één blok hout gesneden afgodsbeeld. John's vader had echter een groot graf midden in de stad, en John plaatste daarop geregeld elken avond eigenhandig eenig voedsel en eene schaal met versch water. In de nabijheid der graven buiten de stad bevindt zich het *medicine-* of *Devil-bush* met vele eeuwenoude camwoodboomen, en dicht hierbij, op een der toppen van den heuvel, een kolossale Bambus (*Bambusa gigantea?*), de eenige die ik in Liberia gezien heb.

Coro moet in vroegere tijden, als station der slavenhandelaars, een zekeren bloeitijd gekend hebben. Het ligt n.l. aan den grooten landweg van Robertsport (waar zich een Spaansch slavendepôt bevond) naar het binnenland, d. i. naar de Golah-, Boatswain- en Boozie-Country, en men kon hier bijna elken dag geheele treinen van deze ongelukkigen zien aankomen, die dan van hier verder naar Cape Mount gebracht werden. Nu heeft evenwel de uitvoer van slaven reeds lang opgehouden, ofschoon de slavernij als eene onuitroeibare instelling nog steeds voortbloeit. De vroeger zoo beruchte weg wordt nu door Liberiaansche tusschenhandelaars bereisd, om palmolie en palmpitten voor de factorijen op te koopen, die meestal tegen katoen, tabak en brandewijn worden ingeruild. Eigenaardig is het, de van natuur zoo laffe Vey's met hunne lange cavaleriesabels te zien rondloopen, waarbij zij dikwijls zulk een krijgshaftig voorkomen aannemen, alsof zij de grootste ijzervreters waren.

King John is nog een jong man, wel is waar wat droog en niet zeer spraakzaam, maar toch goedhartig. Hij draagt geen enkel kleedingstuk, dat hem van zijne onderdanen kan onderscheiden; een zakdoek is zijn onderkleed, en zijn bovenkleed bestaat gewoonlijk uit een stuk *country cloth*, dat hij om het lijf slaat en op den linker schouder vasthecht. Hij spreekt zeer goed Engelsch, was als knaap in de factorij van een Liberiaanschen koopman in Monrovia en kleedde zich geheel als een Europeaan. Toen echter zijn vader stierf, zeide onze John de beschaving vaarwel, keerde huiswaarts, legde zijne naar de mode gemaakte kleederen af, kleedde zich weder naar *country fashion*, en werd als opvolger zijns vaders uitgeroepen. Hij heeft eene groote menigte slaven en is, daar de inboorlingen iemands vermogen beoordeelen naar het aantal zijner slaven en vrouwen, in hunne oogen een zeer rijk man. Zijn vader liet hem bij zijn dood 20 vrouwen en meer dan 100 slaven na, en daar John toen zelven reeds 8 vrouwen had, zoo mag hij in dit opzicht wel tevreden zijn.

De vrouwen zijns vaders, met welke hij niets weet aan te vangen, huwelijkt hij uit aan bevoorrechte onderdanen, of hij zendt haar in gezelschap van eenige slaven naar het woud, waar deze eene nieuwe farm aanleggen, over welke dan zijne vrouw-stiefmoeder het opzicht houdt. Van deze farms trekt hij zijn jaarlijksch inkomen, dat hem in rijst, kassaven, palmolie, palmwijn, geiten of hoenders wordt uitbetaald.

De slaven worden hier, evenals bijna overal, waar ik kwam, geheel als leden van het huisgezin behandeld en ook, zoo lang zij zich goed gedragen, slechts hoogst zeldzaam verkocht. Zij echter, die zich aan diefstal schuldig maken, of in zekere rechten van hun heer trachten te treden, worden dikwijls vreeselijk afgeranseld, krijgen eene zware keten om den hals en worden met den eenen voet vastgesmeed aan een zwaar houten blok (*stick*), waaraan ook de keten is vastgehecht. Op deze wijze boeit men ook de nieuw gekochte slaven, naar men zegt, om hen aan hun nieuwen heer te gewennen en in den eersten tijd het wegloopen te verhinderen.

In Coro was eene school, waarin door een Mandingoderwisch aan de kinderen onderwijs in het lezen en schrijven der Arabische taal, alsook in het zingen en bidden gegeven werd, terwijl hij tevens de godsdienstoefeningen der talrijke tot den Islam overgegane inwoners leidde. Reeds vroeg in den morgen riep het *Muezzin* de geloovigen tot het gebed bijeen in de als moskee dienstdoende Negerhut, en weldra drong dan het *unisono* gezongen *Allah il Allah* klagend in onze ooren. Met het aanbreken van den dag waren ook de kinderen verzameld, en lieten onder de lei-

ding van hun ijverigen leeraar klagende mol-gezangen weerklinken, reciteerden hunne koranverzen en schreven dan op gewitte houten plankjes nieuw gedicteerde verzen op, om die voor de volgende les van buiten te leeren. De zwarte *Al Hafiz* had, in zijn witten talaar en met de roode muts op het hoofd, terwijl zijn gelaat in eene hoogst ernstige plooi stond, een recht eerwaardig voorkomen, dat door de sierlijk uitgesnedene houten sandalen, waarop hij met moeite voortstrompelde, eer verloor dan won. Ik had, helaas! geen gelegenheid den man nader te leeren kennen, maar de groote ijver, waarmede hij zich aan zijne taak wijdde, verried, dat hij deze met ernst opnam; deze trouw aan zijne overtuiging stelde hem in mijne oogen even hoog als mijne vrienden, de zendelingen.

Op het eerste gezicht zou men geneigd zijn, de omstreken van Coro voor den besten jachtgrond ter wereld te houden. Schoone wouden met dicht kreupelhout, een heuvelachtig terrein, stille moerassen en in de dalen ruischende en kabbelende beken met kristalhelder water — dit alles maakte van deze omstreken een Eldorado voor alle mogelijk viervoetig en gevederd wild. Wij gingen dan ook den eersten dag reeds het woud in, om ons eene goede standplaats voor den volgenden dag te kiezen. Het jachtgeluk was ons echter niet gunstig, want onder het weinige wild, dat wij hier aantroffen, was geen enkel stuk, dat mij bijzonder genoegen verschafte. Het waren voornamelijk chimpansé's en eenige zeer zeldzame Colobus-soorten, die mij in deze streek gelokt hadden en ik informeerde dan ook zoo nauwkeurig mogelijk naar deze zoo gewenschte dieren. Op deze vragen ontving ik hetzelfde antwoord, dat mij nog uit de Golah Country in de ooren klonk: „*Oh Daddy, plenty live in this country, too much!*" De chimpansé's scheen men echter in de geheele streek zeer goed te kennen, en deze dieren spelen volgens de begrippen der inboorlingen eene te eigenaardige rol, dan dat ik ze hier met stilzwijgen zoude kunnen voorbijgaan.

De b a b o o n, — zoo wordt op de geheele kust de chimpansé genoemd — wordt algemeen voor een dier gehouden, dat verre boven de andere dieren verheven is. Wel wordt hij hier en daar geschoten, maar nooit — en dit zegt veel voor deze alles etende inboorlingen — wordt zijn vleesch gegeten, wat wèl met dat van alle andere aapsoorten plaats heeft; want de *baboon* is, zooals deze lieden zich uitdrukken, *too much like man*, d. w. z. hij gelijkt te zeer op den mensch. In dit laatste opzicht hebben deze lieden, wanneer zij de vergelijking op zich zelve toepassen, niet geheel ongelijk, want de chimpansé heeft werkelijk veel van een ouden boschneger, en het is mij in het woud meer dan eens overkomen, dat ik bij vergissing bijna een dezer naakte Negers neergeschoten had. Op het dooden van een chimpansé is volgens eene oude, nu tot wet geworden overlevering, eene zekere boete gesteld, en de jager moet 10 dagen achtereen op eene bepaalde plaats eenig voedsel neerleggen, waarschijnlijk voor de ziel van den gevallene. Men vertelt o.a. van den baboon, dat hij op twee beenen loopt, evenals de mensch, dat oude dieren niet klimmen, maar zich, met een stok in de hand, tegen aanvallen verdedigen, met de gebalde vuisten op de breede borst trommelen en brullen, dat men het mijlen ver hooren kan. [1]) In de talrijke fabels, die overal bij de Negers van mond tot mond gaan en met recht als de poëzie dezer natuurmenschen worden beschouwd, speelt de „baboon" de belangrijkste rol. Hoezeer de inboorlingen geneigd zijn, dezen aap met den mensch te vergelijken, moge de volgende vertelling bewijzen, welke mij door een oud man, die in zijne betere jaren het wild met hond en speer vervolgd had, is verhaald:

„Gij hebt voorzeker," zoo begon hij, „op de jacht reeds die in het oog vallende, schoon gehoudene, opene plekken, waarvan men zich gewoonlijk geen rekenschap weet te geven, in het bosch aangetroffen. Dit zijn de vuurhaarden der baboons (*baboos fire-places*). De baboons hebben namelijk de gewoonte, den mensch alle mogelijke dingen na te apen. Op deze plaatsen nu dragen zij droog hout bijeen en stapelen dit tot eene hooge mijt op. Hierop doet een van de bende, alsof hij het hout in brand steekt, door een houtje langs zijn podet te strijken, dit dan zorgvuldig tusschen de holle handen te houden, en het eindelijk bij de houtmijt te brengen. Nu beginnen allen te zamen het gewaande vuur, eerst voorzichtig, maar langzamerhand al sterker aan te blazen, tot hen op het laatst de tong uit de keel hangt. Hierop hurken zij rondom de houtmijt neder en spreiden, de ellebogen op de knieën, de handen daarover uit, als het ware om ze te warmen. Zoo kan men hen bij nat weder halve dagen lang geduldig bij het ingebeelde vuur zien zitten."

Ook in Coro werden wij zeer door den regen geplaagd. Het vochtige, koude weder, voornamelijk echter de gedurige plasregens, waardoor ik op de jacht overvallen werd, lieten niet na, eene schadelijke uitwerking op mijne gezondheid te weeg te brengen. Zeer spoedig werd ik door huivering, waarop hevige koorts volgde, aangetast. Ofschoon op zich zelve wel niet gevaarlijk, is toch de koorts zeer lastig,

[1]) Dus geheel hetzelfde wat aan de Gaboon- en Ogowe-rivier van den gorilla verteld wordt.

daar hij den mensch voor het oogenblik tot allen ingespannen arbeid ongeschikt maakt en, wat van veel meer gewicht is, de krachten uitput en ten laatste geheel vernietigt.

Den eersten hevigen aanval op deze reis kreeg ik op een uitstapje naar Bondocoro, eene onbeduidene halftown, ongeveer 2 uren gaans oostwaarts van Coro gelegen, waar een inlandsch jager, dien ik reeds van vroeger kende, ons op de jacht verwachtte. Reeds bij het vertrek van Coro zat de koorts mij loodzwaar in al mijne leden, maar wat doet men al niet, wanneer men het vooruitzicht heeft, om onder de leiding van een bekwamen gids eene jacht op chimpansé's te zullen maken? Ook dacht ik de opkomende koorts door een flinken marsch te kunnen verdrijven. Vergeefsche moeite! Nauwelijks waren wij ongeveer een uur op weg, of de hemel opende zijne sluizen, en nadat wij met ijzererts bedekte heuvels overgetrokken waren, diepe woudbeken doorwaad en door nat kreupelhout ons den weg gebaand hadden, kwamen wij, druipnat van den regen, in Bondocoro aan. In de eerste de beste *kitchen* legde ik mij in eene hangmat neder en liet een groot vuur naast mij aanleggen, om zoo spoedig mogelijk droog en warm te worden. Reeds lang vóór onze aankomst was ik door hevige koortsrillingen bevangen, en spoedig brak nu de heete koorts uit. Aan jagen viel dus voor mij niet meer te denken. Jackson echter, nat als hij was, ging in weerwil van den aanhoudenden regen met den boven vermelden jager uit, maar, zooals zich liet verwachten, zonder gevolg. Tegen den avond begon de hemel wat op te klaren, en in het arme dorpje den nacht niet willende doorbrengen, aanvaardden wij dadelijk de terugreis naar Coro, waar wij na het invallen van den nacht aankwamen. Gedurende de eerstvolgende dagen had ik, niettegenstaande het onmiddellijk gebruik van quinine, eenige hevige koortsaanvallen te verduren. Reeds dacht ik er aan, om naar Robertsport terug te keeren, toen een man uit het twee uren meer landwaarts in gelegen Fali mij berichtte, dat hij vóór eenige weken in de wouden achter Fali eene ontmoeting met chimpansé's had gehad, maar door den schrik vergeten had op deze dieren te schieten. De man moest mij nu beloven, de plaats te wijzen, waar hij de *baboons* gezien had, welke belofte mij op nieuw met moed bezielde. De ijver voor de jacht zegevierde over mijne zwakte, en ik besloot dadelijk naar Fali te verhuizen, om mijn jachtgeluk op nieuw te beproeven.

Op de helft van den weg daarheen kwamen wij voorbij de stad *Samalima*, bestaande uit ruim 20 huizen, die op een heuvel gebouwd zijn. Deze plaats vertoonde, evenals Coro, de sporen van sterke houten barricaden. Haar hoofdman moet vroeger een gevreesd krijgsman geweest zijn, die vele zijner gevangenen eigenhandig langzaam doodgemarteld heeft. Hij is nog nauwelijks 60 jaar oud, een man van Herkulische gestalte, maar daar hij erg door de jicht geplaagd is, onbekwaam om eenig wapen te voeren. Daar dit tot heden de eerste Neger was, die deze ziekte had, trok het mijne aandacht; men vertelde mij echter dadelijk, dat dit euvel eene straf was voor zijne vroeger bedrevene gruweldaden. Buiten de stad zag ik twee Negers aan het werk, die te zamen aan eene zware halsketen geboeid en met den voet aan het blok (*stick*) gesmeed waren. Het zeer zware blok dragen zij onder het loopen, aan eene liane gebonden, in de hand. In eene *kitchen* van de plaats zelf zaten een mannelijk en een vrouwelijk wezen, die op dezelfde wijze geboeid waren. Zooals men mij verhaalde, was deze laatste eene der vrouwen van den hoofdman met een harer slaven, die te zamen al te intiem waren geworden. Elken morgen vroeg ontving nu dit paar, dat op zulk eene eigenaardige wijze vereenigd was, een aantal zweepslagen [1]), en verder moesten zij den geheelen dag palmnoten uitkloppen. In het oog vallend groot was het aantal geiten en gladharige schapen, die ik op deze plaats aantrof; evenwel kon men de oorzaak hiervan niet verklaren. Van daar tot aan *Fali* liep de weg over den langen rug van een heuvel, waar men het woud had weggehakt, maar de zeer talrijk hier en daar verspreid staande oliepalmen had laten staan, zoodat het geheel het voorkomen kreeg van een zeer sterk gedund woud van oliepalmen, in wier schaduw de daar voorkomende knolgewassen (kassaven en bataten) verbouwd werden. Aan het einde van dezen heuvelrug gekomen, zagen wij op een anderen heuvel, op geringen afstand vóór ons, de duistere barricaden der stad *Fali*, die wij bereikten, na een schoon dal, dat door eene heldere beek werd doorsneden, te zijn doorgetrokken.

Fali, eene stad van ongeveer 60—70 huizen, die niet bijzonder goed onderhouden waren, was de sterkste plaats, die ik tot nog toe had aangetroffen; want, daar zij van bijzonder strategisch gewicht was, had men haar met 4 goed onderhouden barricaden omringd. Ook was de stad, dewijl zij op een heuvel gelegen en dicht ineen gebouwd is, betrekkelijk gemakkelijk te verdedigen. De burgers dezer stad woonden, zooals dit meestal het geval is, in de farms

[1]) De zweep bestaat bij alle inboorlingen zonder onderscheid uit 12 dunne lederen riemen met een aantal knoopen, die te zamen aan een houten handvat, sierlijk met leder overtrokken, bevestigd zijn.

en halftowns, die rondom verstrooid liggen, en beschouwen de stad als eene vesting, waarin zij zich in oorlogstijd met hunne levensmiddelen kunnen terugtrekken. Daarom stonden bij mijne aankomst velė huizen ledig. Fali is, nog meer dan Coro, eene belangrijke stapelplaats voor den handel in palmolie en palmpitten, en wordt daarom door talrijke Liberiaansche tusschenhandelaars bezocht. De hoofdman, King Pieter, een nog jong man, zat bij mijne aankomst op een nieuw graf, dat met houten balken omringd was, en naaide aan een shawl van inlandsche stof, die hij, zooals de Negers dit doen, met de teenen van zijn linkervoet vasthield. Toen Jackson mij voorstelde, verwaardigde hij zich nauwelijks, een blik op mij te slaan en stond niet op, toen ik hem ten groet de hand reikte. Na de gebruikelijke begroeting gaf hij mij op eenigszins knorrige wijze verlof, om in zijne stad te wonen en in den omtrek te jagen. Daarop liet hij mij door een zijner lieden eene hut tot woning aanwijzen. Deze laatste, een klein rond gebouw van hoogstens 10' in doorsnede, was nauwelijks groot genoeg voor slaapvertrek, laat staan om er in te arbeiden. Ik was hiermede volstrekt niet tevreden en liet door mijn gids den hoofdman roepen. Mijne bagage had ik vóór de hut laten zetten, en mij zelf, oogenschijnlijk zeer mismoedig, den blik naar den grond gericht, op eene der kisten neergezet. Zoo wachtte ik den hoofdman af. Toen deze na lang toeven eindelijk verscheen, waarschijnlijk nieuwsgierig om te zien, wat ik hem als gastgeschenk had medegebracht, richtte ik mij trotsch op, ging voor hem staan en sprak hem ongeveer in de volgende woorden aan:

„Koning Pieter, ik heb u laten roepen! Zie dit huis eens aan. Is het u werkelijk ernst, dat gij mij in dit duistere hol zonder vensters wilt laten wonen? Als gij mij beleedigen wilt, waarom dan niet een nog slechter hok voor mij uitgezocht? Ik ben hierheen gekomen van eene ver afgelegene kust. Ik ben gekomen, om u te zien en uwe town, want ik heb veel van u hooren vertellen. Ik ben tot u gekomen, en heb mij tot uw vreemdeling gemaakt. Gij hebt mij aangenomen en ook mijn Jacky, dien gij toch reeds lang kent. Wij zijn nu uwe *strangers* (gasten). Schaamt gij u dan niet, mij in dit hol te stoppen? Ik ben reeds op vele plaatsen geweest: bij de Golah's, de Boozie's en de oorlogzuchtige Pessy's, ik heb het Deh-volk bezocht, maar overal waar ik kwam, werd ik vriendelijk ontvangen, het beste huis in de stad werd mij ingeruimd. Men gaf mij te eten; het beste, wat men had, bracht men mij. Men gaf mij groene duiven. — Wat moet dit hier echter beteekenen? Heeft u king John niet een bode gezonden, om u te zeggen dat de blanke jager komt? Zijt gij niet zelve naar Coro gekomen, om mij te zien, en hebben wij niet samen geklapt [1])? Ik ben zulk eene behandeling niet gewoon! Laten wij daarom de zaak spoedig afdoen. Òf gij geeft mij een goed, behoorlijk verlicht huis en bezorgt mij wat te eten, òf ik laat nog in dit oogenblik mijne zaken oppakken en ga verder naar Canga, waar ik weet, meer gastvrijheid te zullen vinden, en daar zal ik aan koning *Dauana* vertellen, hoe men hier in Fali de wetten des lands [2]) weet te handhaven.

Daarop antwoordde de koning ongeveer het volgende: „Blanke man, wees niet boos op mij als mijne vier zinnen [3]) mij verlaten hebben. Mijn hart ligt ter neder [4]), mijn hoofd is moede en mijne oogen zijn mat. Hebt gij niet gezien, toen gij de poort binnenkwaamt, dat ik op het graf mijner moeder zat? Sints mijne moeder dood is, heb ik slechts halve gedachten. O, zij was zoo goed, zoo goed!" — Daar ik wist hoeveel de Negers — en niet alleen de kinderen maar ook de volwassenen — van hunne moeders houden, viel ik hem niet in de rede, en na eene korte pauze ging hij voort: „Geloof echter niet, blanke man, dat ik u niet gaarne als vreemdeling bij mij zie, of dat ik de wetten der gastvrijheid niet ken. Ik heb u gekend, lang vóór ik u zag, want aller mond is vol van u! Ik heb u echter onbeleefd behandeld, omdat ik niet zelf een huis voor u heb uitgezocht. Kom nu mede, ik ga met u, en het huis, dat gij het beste vindt, zult gij hebben!" Dit zeggende, zette hij zich in beweging en maakten wij eene wandeling door de stad. Plotseling bleef ik staan, en op een huis met eene ruime piazza en met deuren en vensters wijzende, zeide ik: „Dat huis past mij, dat wil ik hebben!" „Dat is het huis mijner moeder," zeide hij, „sedert haar dood heeft niemand daarin gewoond. Gij zijt echter de grootste vreemdeling, dien ik ooit in mijne stad heb begroet; en de eerste blanke man uit het groote Amerika, dien ik hier gezien heb. Gij hebt geloofd, dat ik uw gastvriend niet was, gij zult het hebben. Woon er recht lang in."

Bij het weggaan wierp hij een smachtenden, verliefden blik op mijne bagage, die juist aangebracht werd, en waaronder een rood kistje [5]) zijne bijzondere opmerkzaamheid scheen te trekken. Ik begreep dezen blik, maakte het kistje open en haalde eene vierkante brandewijn-

---

[1]) Het klappen met de vingers bij den handdruk (Zie blz. 88.).

[2]) Overleveringen betreffende de gastvrijheid.

[3]) Naar de meening dezer lieden heeft de mensch slechts 4 zinnen.

[4]) Ik ben zeer treurig (woordelijk: „*my hart lay doron*").

[5]) Alle Hollandsche gin-kisten zijn rood geverfd.

flesch te voorschijn — zonder brandewijn kan men onder dit volk moeielijk reizen — en zeide lachend: „Laat ons den vriendschapsdronk drinken!" Ik vulde mijn tinnen beker, raakte er, naar landsgebruik, even met mijne lippen aan, ten teeken, dat het geen vergif was, en daarna bood ik hem den koning aan, ten teeken van vrede en vriendschap. Ik behoef hier nog slechts bij te voegen, dat in mijn huis nu voortaan elken morgen de vrede op nieuw tusschen ons bezegeld werd, tot wij ten laatsten de beste vrienden waren!

Nog dienzelfden dag vergezelde mij king Pieter naar eene halftown, ongeveer een half uur vandaar verwijderd, om persoonlijk mij met de streek wat bekend te maken. Wij vonden overal groote plekken van het woud uitgeroeid en in farms veranderd, waar kassaven en rijst verbouwd werden. Eene van Pieter's talrijke vrouwen had in deze halftown het bestuur in handen. Den volgenden morgen ging ik, door Jackson en den reeds vermelden man vergezeld, uit, om mij de plaats te laten aanwijzen, waar men de chimpansé's gezien had. Zooals te verwachten was, vonden wij geen spoor van deze dieren, want de boomen, die hun toen voedsel (een soort van wilde pruimen) leverden, waren reeds lang van alle vruchten beroofd. Op onzen marsch kwamen wij door eene bergachtige streek met dalen, die door fraaie, stroomende beken werden doorsneden. Jackson, die een spoor van antilopen volgde, had zich van ons gescheiden, toen het ons gelukte in de nabijheid van een troep roode apen (*Colobus ferrugineus*), te komen, die onder groot geschreeuw in de kronen van reusachtige woudboomen speelden. Zonder door hen gezien te worden, had ik tijd genoeg, om hen met behulp van mijn kijker op mijn gemak te bespieden. Welk eene ongeloofelijke veerkracht en behendigheid, hoeveel list en boosheid spreidt dit vroolijke apenvolk in deze hooge streken ten toon! Welk eene ernstige waardigheid in de houding van den een, die zonder zich in den strijd der anderen te mengen, ter zijde op een tak zit! Hoe koddig die grimassen en sprongen der vechtenden en vervolgden, als zij door de eene of andere list aan hun vervolger wisten te ontsnappen! Maar de jager leeft niet alleen bij waarnemen, en daar deze apensoort mij steeds bijzonder welkom was voor mijne verzamelingen, zocht ik een goed uitziend exemplaar uit en zond hem uit mijn groot apengeweer — Lefaucheux-geweren met dubbelen loop dragen zoover niet — eene lading schroot tot morgengroet. De rook liet mij over de uitwerking van het schot in het onzekere, doch mijne gidsen verzekerden mij, dat ik goed getroffen had, en wilden ook niet toelaten, dat ik nog eens zou schieten. Ik wachtte wel 10 minuten. Alle overige apen hadden op mijn schot de vlucht genomen, en ik hoorde ze nog in de verte blaffend en schreeuwend in wilde vlucht door de boomkronen razen. De getroffene echter zat nog steeds onbewegelijk op een boomtak, met den eenen arm den stam omklemmend en den kop op de borst nedergebogen, alsof hij sliep. Ik kende echter deze manoevre; immers er zijn ook vossen en zelfs kevers, die zich dood houden, en dan in het eerste onbewaakt oogenblik de vlucht nemen. Een tweede schot en de behaarde akrobaat gleed een groot eind langs den stam naar beneden. Mijne metgezellen maakten luchtsprongen van blijdschap, doch het was nog te vroeg. Op eens bereikte hij een nieuw steunpunt, waar hij bleef zitten. Een derde schot, ditmaal uit mijn twee-loops-geweer, deed hem ook van deze plaats naar beneden storten; hij viel en viel, om plotseling in eenige takken, die hij passeeren moest, zich met zijne eene hand weder vast te grijpen en zoo te sterven. Hij had zich, zooals vele apen doen, in den doodstrijd aan den tak vastgeklemd, en wij moesten wachten tot de lijkverstijving was voorbijgegaan, eer hij naar beneden viel. Na ongeveer een uur wachtens onstond er boven in de takken een gekraak, en met een zwaren slag, alsof hij een gat in den bodem moest slaan, viel hij voor onze voeten neer. Het was een prachtexemplaar van 40 pond zwaar, met dat leelijke, koolzwarte gelaat, dat deze soort bijzonder kenmerkt; zijne oogen lagen diep in het hoofd; hij had een ineengedrukten neus, een krachtig gebit en eene vooruitstaande kin. Ik ging hierop naar Fali terug, terwijl een mijner boys den aap droeg. Vóór de stad aangekomen, beduidde mij een man, dat volgens eene oude wet (*country law*), apen, als onreine dieren, niet in de stad mochten gebracht worden. Daar mij ditzelfde reeds op eene andere plaats was voorgekomen, en ik de strengheid van zulke landswetten kende, dacht ik er niet eens aan, de tusschenkomst van den koning in te roepen, maar legde den aap op een blok hout en ontdeed hem, buiten de barricaden, met mijn jachtmes van de huid. Het lichaam sneed ik in stukken en kon daarna huid en vleesch zonder bezwaar in de stad brengen. Hier prepareerde ik de huid voor mijne verzameling, liet een mooi stuk vleesch voor mij braden, eenige andere stukken rooken en verdeelde de rest onder mijne metgezellen, terwijl Jackson de ingewanden bij een inboorling voor eene hoeveelheid rijst inruilde. Ook hier werd het apenvleesch door vele lieden voor eene groote lekkernij gehouden. Ik zelve deel, ten minste tegenwoordig, wel is waar, deze meening niet, ofschoon ik niet wil verzwijgen, dat er een tijd was, waarop ik bijna dagelijks apenvleesch at, en het zelfs voortreffelijk

vond. Nog eenige dagen bleef ik jagen, maar de jacht leverde mij weinig op, zoo aan buit als aan belangwekkende gebeurtenissen. Ik bezocht op deze tochten ook de stad *Canga*, en haar stotterenden hoofdman *Dauana*, dien ik reeds in *Coro* had leeren kennen en maakte een uitstapje door tamelijk bergachtige streken naar *Mr. Browns Place*, eene Golah-stad (zie de kaart). Toen echter begon het steeds aanhoudender te regenen, zoodat er aan de jacht nauwelijks meer te denken viel. De verlangde chimpansé's had ik niet gevonden, evenmin den gezochten *Colobus polycomus*; wel echter deden zich dagelijks weder rillingen, met koorts gepaard, gevoelen en noodzaakten mij weer terug te keeren. Den 29sten Juni vertrokken wij des morgens vroeg, passeerden Coro, zonder ons daar op te houden en, daar het den geheelen dag zonder ophouden regende, kozen wij, in plaats van naar Cambama terug te keeren, den eenigszins korteren weg naar Japaca, dat wij na een moeielijken en buitengewoon snellen marsch den avond van denzelfden dag bereikten.

Op den geheelen weg konden wij ons geen oogenblik rust gunnen. De beken waren buitengewoon gezwollen en de moerassen volgeloopen, zoodat ik den ganschen dag mijne waterlaarzen vol water had, terwijl bovendien het natte kreupelhout mij op de smalle woudpaden voortdurend in het gezicht sloeg en door en door nat maakte. De nacht was reeds aangebroken, toen wij, dicht achter Japaca, eene 200 stappen lange *monkey bridge* moesten passeeren, die over een breed moeras voerde. De half vermolmde brug bezweek onder onze voeten, toen wij er ons midden op bevonden, en wij zouden misschien in het zwarte moeras, waar geen zwemmen mogelijk was, ellendig omgekomen zijn, ware de noodige hulp niet nabij geweest. Op het geroep mijner boys verschenen weldra de bewoners van Japaca met brandende fakkels en haalden ons, vruchteloos rondspartelende drenkelingen, niet zonder veel moeite op het drooge, waarna wij in een beklagenswaardigen toestand in genoemde stad onzen intocht hielden.

Zonder lang palaver wees koningin Sandamanna, die daar met krachtige hand den schepter voert, mij haar beste huis tot woning aan, waarin eene kamer was, met tafel, stoelen en een goed bed voorzien — iets zeer in het oog loopends voor deze streek. Ik liet dadelijk een goed vuur aanleggen, mijne met slijk doortrokken kleederen uitwasschen en hulde mij intusschen, daar ook mijne bagage geheel doornat was, op de wijze der Negers, in een van Sandamanna geleend *country cloth*. Den volgenden dag huurde ik eene kleine kano en liet mij met onze geheele bagage, zonder in Cambama aan te leggen, onder stroomenden regen naar Robertsport terugbrengen; tegen den avond kwamen wij, rillende van koude, daar aan.

23. Oorlog tusschen de Veys en Gallina's.

Gedurende het overige gedeelte van den regenachtigen zomer werd de streek van Grand Cape Mount herhaaldelijk bezocht door de rooverhorden der Kosso's, die door de Gallina's gehuurd waren. Vorst Marana (tegen hem werd deze oorlog voornamelijk gevoerd), die naar Robertsport gekomen was, ten einde eene vredesconferentie bij te wonen met de Vey-vorsten Freeman en Barlah, welke bijeenkomst gehouden werd op aandringen van den Super-intendent van Robertsport, kon, nadat de onderhandelingen mislukt waren, niet meer naar Cobolia terugkeeren, daar hem door de Kosso's intusschen de terugweg was afgesneden. De Gallina's hadden een hoogen prijs op zijn hoofd gezet en de Kosso's deden daarom hun best, om Marana levend of dood in handen te krijgen. Een vol jaar (van 1881 tot 1882) moest hij in ballingschap doorbrengen en woonde gedurende dezen tijd met zijn gevolg van hooge staatsdienaren en ongeveer 20 vrouwen, meestal in de Kroo-town bij Robertsport. Zijne residentie Cobolia werd intusschen door zijn zoon Davinda en den meer genoemden krijgsoverste (*head warrior*) met goed gevolg tegen de aanvallen der Kosso's verdedigd.

De Kosso's hadden intusschen Besseh en Glimah, twee vestingen der Vey's, veroverd en gebruikten nu deze, en wel voornamelijk de eerste, als uitgangspunt voor hunne talrijke rooftochten in het gebied der Vey's. Zelfs tot aan den noordelijken oever van de Fisherman Lake drongen zij door, plunderden bij hunne nachtelijke overrompelingen de onbeschermde Negerdorpen uit, verbrandden de woningen en sleepten de bewoners gevangen naar Besseh, vanwaar zij hen dan later bij gelegenheid naar het westen zonden om als slaven te dienen. Een tijd lang zag men bijna elken nacht den hemel door het vuur rood gekleurd. Scharen van hongerende vluchtelingen, die dak noch brood meer hadden en bij de nachtelijke overrompelingen enkel het leven gered hadden, kwamen naar Robertsport, en vermeerderden daar het gebrek aan levensmiddelen. De meeste steden aan de Marfa River waren in handen van den vijand, de rivier zelve geblokkeerd, de sterke stad Jonny, aan deze rivier gelegen, verbrand en Robertsport door den vijand bedreigd. De anders zoo bloeiende handel met het binnenland lag geheel stil. Eene belegering van Glimah door Liberiaansche troepen, met een kanon en een mortier, eindigde, tengevolge van een woedenden, nachtelijken

uitval der belegerden, met eene nederlaag en de smadelijke vlucht der Liberianen, die daarbij hun belegeringsgeschut achterlieten.

De Kosso's, door deze belegering verbitterd, grepen voortaan elke gelegenheid aan, om wraak op de Liberianen te nemen. Eens, toen er een tijd van rust was gekomen in het woeden van den strijd en het gerucht liep, dat de vijanden zich teruggetrokken hadden, waagden het drie Liberiaansche tusschen-handelaars, om naar Wearjah te varen, eene sterke stad aan den eersten waterval der Marfa River en eene dagreis achter Cobolia gelegen, waar, zooals men zeide, groote massa's palmpitten ten verkoop gereed lagen. Van deze drie werd de een gedood, de ander gevangen genomen en de derde redde te nauwernood zijn leven en kwam eenige dagen later naar Robertsport terug, waar hij over dit treurige voorval de volgende bijzonderheden mededeelde: Hij (*Albert Mills*) had in Wearjah met zijne makkers *Johnson* en *Mc. Critty*, ieder in zijn eigen huis gelegen, toen tamelijk diep in den nacht iemand voor de poort der stad de wacht aanriep en begeerde binnen gelaten te worden. Op de vraag, wie hij was, gaf de buitenstaande ten antwoord, dat hij met eenige kameraden veel palmolie en palmpitten bracht. Dit scheen daarom te meer geloofwaardig, wijl er kooplieden in de stad waren, om deze artikelen op te koopen. Na eenig beraad werd dan ook de poort geopend en de lieden binnen gelaten. Hunne draagkorven waren echter slechts in schijn gevuld, en nauwelijks waren de eersten binnen, of eene geheele zwerm gewapenden volgde. Dadelijk werd naar de drie aanwezige Liberianen gevraagd. Mills en Mc. Critty konden in het gedrang uit de stad in het naburige woud vluchten, waar zij zich verborgen. „Mc. Critty," zoo verhaalde Mills, „was zeer dicht bij mij verborgen, en wij hoorden zeer goed, dat er naar ons gezocht werd. Toen alles stil geworden was, ging mijn vriend naar het nabijzijnde woudpad, om eens uit te zien. Dadelijk pakte hem eene vaste hand beet, en eene stem riep: „„Kom mede, gij zijt mijn gevangene!"" Mc. Critty, hoewel hij ongewapend was, bood tegenstand, en dit maakte zijn vijand zóó woedend, dat hij hem met zijn boschmes het gezicht in tweeën hieuw, waarop Mc. Critty nederstortte en na eenig steunen den geest gaf."

Mills hield zich twee dagen lang in het woud nabij de stad verborgen, zonder eenig voedsel te genieten, totdat hij eindelijk, geheel uitgeput, zich tot een inboorling wendde, dien hij van vroeger nog kende. Deze haalde hem wat te eten en vertelde, dat de vijanden de huizen der drie Liberianen geplunderd hadden en daarna afgetrokken waren, terwijl zij Johnson als gevangene hadden meêgevoerd. Mills wenschte nu den verslagen Mc. Critty te zien. Hij vond hem nog op dezelfde plaats, waar hij gevallen was, liggen. Zijne ingewanden waren uit de buikholte gehaald en in plaats daarvan de afgesneden handen en voeten er ingestoken. Daar Mills nog steeds vreesde, door rondsluipende vijandelijke spionnen ontdekt te worden, liet hij zich door de inboorlingen naar eene stad brengen, die lager aan de rivier gelegen was, vanwaar hem eenige lieden bij nacht in eene kano naar Cape Mount brachten.

Johnson bleef langen tijd in gevangenschap, waar hij bij honger en zweepslagen dagelijks met een smartvollen dood bedreigd werd [1]). De meeningen der Kosso's over zijn lot waren verschillend. Sommigen wilden hem dooden, anderen in slavernij houden, om bij eene voorkomende gelegenheid als gijzelaar te dienen. Intusschen werd hij door den meer genoemden Engelschen koopman Mr. Harris, in wiens dienst hij vroeger geweest was, losgekocht en naar Cape Mount teruggezonden.

Kort na deze gebeurtenis doorkruisten de vijanden op nieuw de landstreek aan de Marfa River. Daar men voor de Liberiaansche kolonie Robertsport het ergste vreesde, werd deze in staat van beleg verklaard, en er vormden zich twee compagnieën schutterij, welke ieder eene geheele maand lang onder de wapenen stond, en des nachts de ver vooruitgebrachte voorposten bezette. Aan deze waakzaamheid alleen had men het te danken, dat Robertsport van vijandelijke overrompelingen verschoond bleef.

24. Verdere jachtondernemingen.

Gedurende dezen tijd maakte ik onderscheidene grootere jachtreizen en richtte nu hier, dan daar tijdelijke stations op, zooals b. v. in Caba en Sauwira aan de Marfa River, ook in Maima, aan de zuidelijke helling van het Cape-Mount gebergte. Op al deze reizen werd ik steeds door Jackson vergezeld.

In Caba was men juist bezig om sterke barricaden te bouwen, en tot op twee Engelsche mijlen in het rond weerklonk het woud van de bijlslagen en het geschreeuw der lieden, die met koortsachtigen ijver het materiaal voor het bouwen der barricaden bijeensleepten, terwijl anderen de zware palissaden in den grond plantten, en door middel van doornen en lianen tot een stevig geheel verbonden. De werkzaamheden werden geleid door een krijgsoverste

[1]) De Negers in deze streken verstaan voortreffelijk de kunst, om hunne gevangenen, door hun vrees aan te jagen en in voortdurende onzekerheid te laten over hun lot, nog meer te martelen.

van koning Marana, die, zonder zich ook slechts een oogenblik rust te gunnen, van de eene plaats naar de andere ijlde, en bij gelegenheid ook wel zelf de hand aan het werk sloeg. Hij was een groote sterke man, een ware ijzervreter met een barsch, onvriendelijk gelaat, dat door twee rijen spitse snijtanden en de onheilspellende uitdrukking zijner oogen een bijna dierlijk voorkomen kreeg. Zijne kleeding bestond in een om de heupen gebonden zakdoek en een hoed van vlechtwerk, die de grootte van een regenscherm had; in zijne rechterhand droeg hij een groot zwaard. Alle vrouwen en kinderen, ook de lieden, die niet meer vechten konden, hadden de stad verlaten. De hoofdman wees mij eene ledig staande hut tot woning aan, die echter voor stal nog niet goed genoeg was; toen ik hem hierover ondervroeg, liet hij mij, even als koning Pieter in Fali gedaan had, zelven eene hut kiezen. Daar mijne keuze op eene bewoonde hut viel, liet hij de bewoners zonder lang dralen op straat zetten en mijne bagage daarin brengen. De *head warrior* scheen volstrekt geen behoefte aan rust te hebben, want niettegenstaande hij den geheelen dag met alle inspanning aan de barricaden gewerkt had, verscheen hij wel 5 à 7 maal gedurende den nacht in de deur van elke hut om de slapers te wekken en tot waakzaamheid aan te sporen.

Eens werd ik op de jacht door zulk een hevigen aanval van koorts verrast, dat ik mij met inspanning van alle krachten naar eene creek voortsleepte, waar ik bewusteloos bleef liggen. Ongelukkig was ik toen juist alleen, daar ik mijn boy met een geschotene antilope langs een korteren weg naar het station teruggezonden had. Een man, die dien weg langs kwam, vond mij en bracht mij in eene kano, die hij had weten te krijgen, naar Caba terug. Door de zorg van Jackson kwam ik hier weder bij, maar denzelfden avond kreeg ik nog een tweeden aanval en bleef nu twee dagen bewusteloos liggen. Jackson pakte nu, daar ik niet weer scheen te ontwaken, mijne zaken bijeen, en bracht mij per kano naar Robertsport terug, waar ik weder tot bewustzijn kwam en naar mijn huis gebracht werd. Dit viel voor in de tweede helft van Juli, gedurende de droge dagen, die, zooals reeds vroeger vermeld is, eene aangename afwisseling brengen in den langdurigen regentijd. Mijne krachten waren geheel uitgeput en het duurde eenige weken, vóór ik weer eenigszins hersteld was.

Het verblijf in Kisiko, een verlaten Vey-dorp, ongeveer 3 *miles* ten westen van Sauwira, gedurende hetwelk wij het aan moerassen rijke stroomgebied der Sugary River doorkruisten, moest reeds na eenige dagen worden opgegeven, dewijl er geruchten liepen, dat de vijand op nieuw de Marfa River overgetrokken was en op het punt stond Robertsport aan te vallen. Hoewel wij zelve in den omtrek van Sauwira nooit door vijanden waren aangegrepen, trokken wij ons toch nog juist ter rechter tijd terug; want eenige dagen later werd genoemd dorp, dat geen twee uren van Robertsport verwijderd was, overvallen en verbrand, zonder dat het aan de compagnie uit Robertsport, die dadelijk ter hulp was gesneld, gelukte, den vijand tegen te houden. De inwoners der plaats konden nog bij tijds naar Robertsport de wijk nemen.

Het was nu niet geraden, om grootere uitstapjes te maken in het door den vijand bezette land. Ik voor mijn persoon was wel is waar tamelijk zeker, dat ik niet zou worden aangevallen, maar men had gemakkelijk achter mijn rug het voorloopige station kunnen uitplunderen en mijne bedienden gevankelijk wegvoeren. Ik wachtte dus met verlangen op het aanbreken van het droge jaargetijde en het sluiten van den vrede, hetwelk, naar men voorspelde, dan zou plaats hebben. Het eerste kwam, maar vond mij, door verzweringen aan mijne voeten, ongeschikt, om groote reizen te ondernemen. De vrede echter kwam niet tot stand. De onderhandelingen werden opnieuw afgebroken en de vervelende strijdvraag bleef onopgelost, ofschoon de aanvallende partij, de Gallina's, tot vrede geneigd was, omdat zij nu, daar het land der Vey's door hunne gehuurde rooverbenden, de Kosso's, geheel verwoest was, zelve onder de rooverijen dezer laatsten erg te lijden hadden.

Reeds vóór en gedurende dezen tijd ondernam ik onderscheidene kleine tochten per kano, in gezelschap van den heer Ahrens, die den heer Schmidt in de Hamburger factorij was opgevolgd, en die, wegens den geheelen stilstand van zaken, tijd genoeg had voor zulke uitstapjes. Wij bezochten te zamen de tusschen moerassen doorstroomende Sugary River, voeren, al jagende, de Marfa River en de Glimah Creek een groot eind op en maakten bij gelegenheid uitstapjes naar onderscheidene plaatsen aan de Fisherman Lake en de Morfi River. Ik heb aan den heer Ahrens, die een even goed schutter als een groot minnaar der natuur was, menig belangrijk voorwerp in mijne verzamelingen te danken.

25. De duivelsfeesten in Tosso.

Ik mag niet verzuimen om bij deze gelegenheid een groot volksfeest te vermelden, dat twee weken duurde, en door de inboorlingen in Tosso, eene stad in de nabijheid van Robertsport aan de beneden-Fisherman Lake gelegen, gevierd werd. Genoemd feest toch is eene illustratie van

de reeds beschrevene zeden en gebruiken der inboorlingen. Ik bezocht Tosso met de HH. Veldkamp en Ahrens en Rev. Mc. Nabb op den laatsten dag der zoogenaamde duivelsdansen, den 1sten November 1881. De stad was gevuld met feestvierenden van heinde en ver, alsook met eene menigte toeschouwers uit Robertsport. Er heerschte eene ongebondene, uitgelatene vroolijkheid en het woeste tieren en joelen herinnerde mij levendig aan een Hollandsche kermis, alleen met dit onderscheid, dat het publiek uit Zwarten bestond, en dat de voorstellingen en dansen dezer mooren, die in elk geval het groote voordeel hadden, natuurlijk te zijn, kosteloos te zien waren. Reeds op grooten afstand van het feestterrein hoorden wij het woest getier, tot wij eindelijk, op onzen watertocht een uithoek van den oever voorbijgekomen zijnde, de aanlegplaats van Tosso bereikten en eensklaps te midden van het feestvierende volkje terecht kwamen.

Het wilde dooreenloopen der menigte in de pauzen; groote optochten door de zindelijke, bochtige straten der stad, wier in tropische weelderigheid prijkende omgeving alle kunstmatige versiering overbodig maakte; wilde dansen van mannen en vrouwen, die thans in hun rijksten feesttooi prijkten, d.w.z. alles wat ze aan kleederen bezaten, aan het lijf hadden gehangen; eene oorverdoovende muziek van tamtams (trommen), cymbalen en castagnetten, dikwijls overstemd door de grootendeels uit recitatieven bestaande gezangen der zwarte dansers, die daarbij, in hun zweet badende, armen en beenen bewogen — dit alles geeft slechts een flauw beeld van de feestvreugde, welke men daar genoot. Toen ik echter, met velen dezer lieden persoonlijk bekend, mij in eene groep van dansers en danseressen mengde en een hunner wilde dansen mede hielp maken, toen wilde het gejuich en gejubel geen einde nemen. Met verdubbelden ijver werden de muziekinstrumenten bespeeld en in een oogenblik was de halve stad bijeengestroomd, zoodat men mij in den roes der vreugde bijna plat gedrukt had. Zulk eene grap, te rechter tijd uitgevoerd, wint bij zulk een vroolijk goedaardig volkje meer harten dan groote geschenken kunnen doen, en ik ben overtuigd, dat de zwartoogige Negerinnen nog lang van den blanken man zullen spreken, die toen in Tosso aan hare dansen deelnam. Bij de trotsche, sombere Golah's had ik zoo iets nooit gewaagd.

De feestduivel vertoont zich alleen des avond en des nachts — deze feesten duren dag en nacht onafgebroken voort — en laat zich over dag, wanneer hij zich in zijne hut teruggetrokken heeft, zeer ongaarne zien. Voor de verzoeking van eene flesch jenever, die wij hem lieten aanbieden, bezweek hij echter. Hij verscheen, van top tot teen behangen met aan touwen geregen vederbladeren der wijnpalmen en der rietplant, zoodat men niet zou geweten hebben, wat vóór of achter was, wanneer hij niet een leelijk, phantastisch beschilderd masker had gedragen. Deze gestalte maakte bij hare verschijning naar alle zijden lompe buigingen, wandelde langzaam op het open plein heen en weer, draaide zich op eenmaal met de snelheid van een wervelwind in het rond, schudde het ruischende bladerenkleed en was na eenige bokkesprongen weder in de hut verdwenen.

Tegen den avond werd er, om het feest te besluiten, een groote maaltijd aangericht, waaraan alle aanwezige mannen deelnamen en waarvoor in de onderscheidene hutten der stad den geheelen dag gekookt was. Op 45 groote houten schotels prijkte, opgehoopt vol en netjes afgerond, de inlandsche rijst. Deze was bedekt met eene dikke laag palaversaus, waarop, symmetrisch gerangschikt, wildbraad, schapen- en geitenvleesch en wat visch gelegd was. Ook eenige schotels met dessert ontbraken niet, bestaande uit een soort van pudding van fijn gewreven rijst en maïs, die men in sierlijke vormen had geperst. Over het algemeen moet men onwillekeurig den goeden smaak bewonderen, waarmede deze „wilden" hunne spijzen weten te garneeren. Om elken schotel plaatsten zich gemiddeld 10 personen, zoodat voor meer dan 400 personen de tafel, of, om de waarheid te zeggen, de grond gedekt was. Lepel, vork en mes zijn bij deze lieden overtollige luxe-artikelen, want ieder grijpt op zijn beurt maar met de handen toe, en nu en dan circuleert de reeds beschrevene houten drinkschaal met water. Dat daarbij ook de palmwijn en, voor zooverre de middelen toereikend zijn, de brandewijn ijverig aangesproken wordt, behoeft nauwelijks vermeld te worden.

Gaarne waren wij nog langer bij dit vroolijke volkje gebleven, maar zware onweerswolken pakten zich in het oosten boven de lake te zamen en kondigden ons een tornado aan, een gewoon verschijnsel in den overgang van het natte naar het droge jaargetijde. Wij haastten ons derhalve, om dit tooneel van ongedwongen vroolijkheid te verlaten en in onze kano's naar Robertsport terug te keeren.

26. Pogingen tot het verkrijgen van chimpansé's.

Ofschoon ik alles in het werk stelde en geen inspanning ontzag, om eens eene geheele familie chimpansé's in het woud gade te slaan of ten minste een oud exemplaar te zien of liever nog machtig te worden, is mij dit toch nooit gelukt. Alle uitspraken van onderscheidene stammen

der inboorlingen stemden echter daarin overeen, dat een zeer oude, mannelijke chimpansé's, die, terloops gezegd, in zoölogische musea hoogst zeldzaam zijn, eene grootte en kracht bereiken moeten, welke voor die van den gorilla nauwelijks behoeft onder te doen. Een nieuwen grond voor deze bewering leverde mij eene ontmoeting, die Jackson met een troep chimpansé's had, terwijl ik met de koorts te bed lag. Reeds bij eene vroegere gelegenheid heb ik vermeld, dat de chimpansé's een zwervend leven leiden en bijna even snel van eene plaats verdwijnen, als zij daar gekomen zijn.

Tegen het einde van November hoorden de bewoners op zekeren nacht in de wouden van de *mountain* een vreeselijk gebrul, zoodat iedereen geloofde, dat de vijand de wacht verschalkt had, de Cape Mount River was overgetrokken en nu van de zijde van het gebergte op marsch was, om de kolonie in den rug aan te vallen. De geheele stad was daardoor in alarm geraakt. Spoedig echter bleek het, dat het vermeende krijgsgehuil door een troep chimpansé's was teweeg gebracht, die waarschijnlijk door de afgevallen vruchten der pruimenboomen in de wouden der *mountain* gelokt waren. Jackson, die eene zoo gunstige gelegenheid niet ongebruikt wilde laten voorbijgaan, begaf zich den volgenden nacht op den loer, doch te vergeefs. Reeds wilde hij, na den geheelen nacht gewaakt te hebben, des morgens weder naar huis terugkeeren, toen een geheele troep chimpansé's kwam aansluipen, die de in massa 's verspreid liggende wilde pruimen met geheele handen vol begon te zamen te ballen en in den wijd geopenden mond te schuiven.

„Ik zocht,“ zoo vertelde Jackson mij eenige uren later, „den stevigsten van allen uit en gaf vuur. Het dier viel en bleef op den buik uitgestrekt liggen, terwijl de overigen verschrikt wegliepen. Zeer verheugd sprong ik van den *bug-a-bug-pile* (termietenheuvel) naar beneden, om den geschoten aap te bekijken, en dacht er in het geheel niet aan, om eerst mijn geweer weder te laden. Toen echter zijne weggeloopene kameraden mij bemerkten (zij hadden zich op slechts korten afstand verwijderd en zagen nu van uit hun schuilhoek naar mij om), kwamen allen, behalve twee kleine apen, naar mij toe, gingen vóór mij op de achterpooten staan, lieten hunne tanden zien, sloegen met gebalde vuisten op de breede borst en hieven zulk een vreeselijk, woedend gebrul aan, dat ik mijn geweer liet liggen en de vlucht nam. Gij weet best, dat ik niet ligt bang word, en het is niet de eerste maal, dat ik *baboons* schiet, maar deze kerels maakten het toch al te erg. Gij zijt een groote man, maar verscheidene van hen waren ruim zoo groot en nog breeder in de schouders dan gij. Toen ik mij wat van den eersten schrik hersteld had en terugging, om mijn geweer en den dooden aap te halen, was deze met zijne kameraden verdwenen."

Hoe zwak ik mij ook gevoelde, zoo had ik toch te huis geen rust meer, tot ik Jackson naar het tooneel van zijn avontuur vergezeld had. Wij vonden nog duidelijke sporen van de aanwezigheid der chimpansé's, en aan eenige ballen van samengeperste vruchten kon men zien, met hoeveel overhaasting zij de vlucht genomen hadden. De boombladeren op de plaats, waar de gevallen aap gelegen had, waren met bloed bedekt, doch trots alle moeite konden wij geen verdere bloedsporen ontdekken.

Daar de grond in den geheelen omtrek met afgevallen wilde pruimen bedekt was, zoo konden wij wel verwachten, dat de chimpansé's in de eerstvolgende nachten weder in deze streek zouden terugkeeren. Bovendien vonden wij denzelfden dag nog sporen van een hippopotamus, en ik besloot derhalve om in de nabijheid onmiddellijk een tijdelijk jachtstation in te richten. Reeds den volgenden dag werd mijne groote tent, benevens alles, wat voor een verblijf van eenige weken noodig was, hierheen gebracht. De plaats was gelegen aan de zuidelijke helling der *mountain*, ongeveer 1½ uur van Robertsport, midden in het oerwoud, aan den oever van eene kleine beek, die, na vele watervallen gevormd te hebben, zich in zee stort. Omdat vele inboorlingen tusschen de oostelijk gelegen kustplaats Maima en Robertsport de naast ons station gelegene brug, welke door over elkander gevallen rotsblokken gevormd werd, passeerden en op het station kwamen rusten, noemde Jackson deze plaats Travellers Rest. Ofschoon wij nu alle pogingen aanwendden, ja zelfs geheele nachten op termietenheuvels en in boomen op den loer zaten, waren en bleven de chimpansé's uit de *mountain* weg. Hernieuwde koortsaanvallen dwongen mij helaas ook ditmaal, het interessante jachtterrein te verlaten na een verblijf van 10 dagen — in zoo korten tijd keerden ten laatste de koortsperioden terug — en naar Robertsport terug te keeren.

27. Treurige toestanden in Robertsport en omstreken.

De kolonie Robertsport werd meer en meer overstroomd door vluchtelingen uit den geheelen wijden omtrek, en gewone levensmiddelen, zooals kassaven, bataten, visch enz. waren zelfs voor geld nauwelijks meer te verkrijgen. Het geheele land was uitgehongerd, en aanhoudend kwamen er berichten, dat hier of daar inboorlingen van honger ge-

storven waren. Op aandringen der Amerikaansche zendelingen kwamen eindelijk eenige honderden balen rijst, benevens gezouten vleesch, uit Amerika en Engeland aan, om onder de noodlijdende inboorlingen verdeeld te worden. Gewoonlijk namen de verschillende Negervorsten de rijst ter verdeeling in ontvangst en daardoor ontvingen dikwijls zij, die er de grootste behoefte aan hadden, niets.

Overtuigd, dat de vredesonderhandelingen tot geen gunstig resultaat zouden leiden en het land te zeer uitgehongerd was, om het, zelfs al werd er spoedig vrede gesloten, te kunnen bereizen, besloot ik tegen het einde van 1881, met het eerste binnenloopende schip naar Grand Bassa, 60 *miles* oostwaarts van Monrovia, te vertrekken. Van de daar gelegen kustplaatsen uit had ik eene zeer gunstige gelegenheid gehad, om den St. John, die hier 60 *miles* ver bevaarbaar is, of eene der andere rivieren, welke daar uitmonden, op te gaan.

Een van mijne laatste tochten in Cape Mount was eene reis per kano naar de versterkte plaats Passaro aan de Japaca Creek, in gemeenschap met den heer Veldkamp. Op onze reis daarheen landden wij, vóór wij in de *Morfi-River* binnenliepen aan het Vey-dorp *Solyman*. Reeds vroeger had ik, hoewel gedwongen, dit dorp bezocht. Op een watertocht namelijk, dien ik met den heer Ahrens langs den noorderoever van het meer ondernam, werd onze kano door een woedenden orkaan op de rotsen, die vóór dit dorpje in het meer uitspringen, omvergeworpen. Toen werden wij door de vreedzame bewoners van dit dorpje vriendelijk opgenomen. Nu echter was deze plaats door den oorlog in een puinhoop veranderd en alle bewoners gevankelijk weggevoerd, behalve één, die de vlucht genomen had en in het meer gesprongen was. De kleine kassaven- en bataten-plantages in de nabijheid groeiden weelderig voort, en de limoen- en guavenboomen lieten hunne vruchten op de aarde vallen, waar niemand ze opraapte. Van het geheele dorpje was niets behouden als de afgod der plaats, een paal, die op het openbare plein in den grond geslagen was en aan welks boveneinde een ruw bewerkt menschelijk aangezicht was te zien. Slechts zelden biedt zich zulk eene gunstige gelegenheid aan om een dergelijk heiligdom machtig te worden; ik liet dus den afgod uit den grond nemen en naar onze kano brengen. Hij bevindt zich tegenwoordig met eenige andere voorwerpen in het Rijks Ethnographisch museum te Leiden. Aangezien ik mijne reis op de Morfi River en de Japaca Creek reeds vroeger beschreven heb, kan ik deze nu met stilzwijgen voorbijgaan. Het was de laatste grootere reis, die ik van Robertsport uit maakte, daar mij voortaan door de talrijke zweren aan mijne voeten zelfs het staan bijna onmogelijk gemaakt werd.

28. Naar Monrovia verhuisd. Terugreis.

Eerst tegen het einde van Januari 1882 verliet ik Robertsport in een kotter, die door den heer Modderman in Monrovia te mijner beschikking gesteld was, (hetzelfde vaartuig, dat ons, ruim een jaar geleden, derwaarts gebracht had). Toen ik twee dagen later in Monrovia voor anker ging, om eenige aldaar gedeponeerde kisten naar Bassa mede te nemen, tastte mij de koorts op nieuw aan en wel zoo hevig, dat er niet aan te denken viel, om spoedig verder te reizen. De buiten op de reede liggende kotter werd binnengehaald en de lading voor mij geborgen. De koorts ging wel weer voorbij, maar daarentegen zagen de kratervormige zweren aan mijne voeten, die in veel grooter aantal waren uitgebroken, er zoo bedenkelijk uit en deden zulk eene hevige pijn, dat ik van dien tijd af gedurende twee maanden niet gaan of staan kon. Bovendien waren mijne krachten uitgeput en mijne gezondheid zoozeer geschokt, dat er van herstel aan de kust geen sprake meer kon zijn, en iedereen mij dringend aanried om zonder verwijl naar Europa terug te keeren.

Op aandrang van mijnheer en mevrouw Modderman, die mij, evenals de heer van der Meulen, gedurende dezen tijd veel vriendschap bewezen, raadpleegde ik den dokter van het Amerikaansche oorlogschip *Essex*, dat op de reede voor anker lag. De ondubbelzinnige wijze, waarop deze mij het alternatief stelde tusschen een wissen dood of onmiddellijken terugkeer naar Europa, deed mij tot het laatste besluiten. Naar ik dacht, zoude toch, een halfjaar tot mijn herstel voldoende zijn, en, aangezien nu juist de regentijd ophanden was, zoude dus mijne onderneming door deze schorsing geen belangrijke schade ondervinden.

Vier volle weken moest ik op eene gelegenheid voor de terugreis wachten, tot eindelijk (24 April 1882) de Engelsche poststoomboot *Ambriz* binnenliep. Aan boord van deze kwam ik, mijne geheele uitrusting in Monrovia achterlatend, na eene zeereis van drie weken te Liverpool en eenige dagen later in Holland aan.

NASCHRIFT.

Gedurende het afdrukken van dit stuk verschenen in „Dr. Petermann's Mittheilungen" achtereenvolgens twee over Liberia handelende stukken, die ik meen hier niet geheel onvermeld te moeten laten.

Het eerste (Mittheilungen, 1883, pag. 366) bevat de reeds vroeger in genoemd tijdschrift aangekondigde mededeelingen over Liberia, van den reiziger St. v. Rogozinsky, voornamelijk de resultaten van een kort verblijf te Monrovia en een bezoek aan de volkplantingen aan de St. Pauls-rivier. Het is den heer v. R. volstrekt niet kwalijk te nemen, wanneer hij de toestanden daar wat al te rooskleurig afschildert. Zijn Cicerone toch was, naar hij zegt, een Liberiaan (Senator Travis), die zeker zijn best zal gedaan hebben, om hem alles in het gunstigste licht te doen zien. Niemand zou vuriger wenschen dan ik, dat dit schoone land eene betere toekomst tegemoet moge gaan, maar het optimisme van den heer v. Rogozinsky in het door hem gestelde prognosticon is, ten minste voor een aardrijkskundig tijdschrift, wat al te groot. Dat eenige koffie- en suikerplantages aan den St. Paul ware modelinrichtingen zijn, is waar; de meesten echter hebben dezen lof geenszins verdiend.

Waar de heer v. R. het „Schutzhaus" gezien heeft, weet ik niet, en evenmin heb ik ooit van die „kleine kroeskoppen" gezien, die volgens hem van jaar tot jaar in steeds grooter aantal uit de naburige „wilde Negerdorpen" daar hunne toevlucht nemen. Wel echter ken ik tal van voorbeelden van jonge inboorlingen, die, bij den eenen of anderen Liberiaan grootgebracht zijnde, later de civilisatie vaarwel gezegd en zich voor goed in hunne geboorteplaatsen teruggetrokken hebben. Ik wil overigens niet ontkennen, dat er daartegenover ook voorbeelden bestaan van door Liberianen opgevoede inboorlingen, die een voor dit land hoogen trap van beschaving bereikt hebben en nuttige staatsburgers geworden zijn.

Omdat, naar het schijnt, de heer v. R. niet als zoöloog naar Afrika gegaan is, mag men het hem niet ten kwade duiden, dat hij in zijn bericht o. a. van „kolibries", van den „grooten Afrikaanschen reiger" en van „herten" spreekt. Wat het menigvuldig voorkomen van olifanten in het binnenland betreft, moet ik juist het tegendeel beweren van hetgeen hij zegt. De inboorlingen verstaan de jacht op olifanten, zooals blijkt uit hetgeen ik vroeger (pag. 80) gezegd heb, zeer goed, en dientengevolge zijn de olifanten daar nagenoeg uitgeroeid. Dit is dan ook de eenige reden, waarom in Liberia nagenoeg geen ivoor meer in den handel komt.

De Stockton Creek is, evenals al deze moeras-creeks, tamelijk ondiep; er kan dus van 6—8 vademen diepte geen sprake zijn. De Liberianen beweren van hunne creeks zeer dikwijls, dat zij bodemloos of ten minste buitengewoon diep zijn, zooals dit ook bij ons nog af en toe van eene zwarte watervlakte gezegd wordt.

Het tweede stuk, getiteld: „Britische Annexionen an der Sierra Leone-Küste" (Mittheilungen, 1883, pag. 430), bespreekt o. a. de annexatie der kuststreek tusschen de Gallinas- en de Manna River (30 Maart 1882). De geheele vraag is uit het oogpunt der Engelsche koloniaal- en handelspolitiek beschouwd, en de geschillen met Liberia zijn slechts ter loops aangeduid. Eigenaardig klinkt de in dit stuk medegedeelde verklaring van den onderstaatssecretaris van Koloniën, naar aanleiding van eene interpellatie in het Eng. parlement. Volgens deze verklaring had de Regeering de annexatie goedgekeurd, ten einde de vraag der grensregeling tusschen Sierra Leone en Liberia tot een einde te brengen. Eene gemakkelijke wijze van politieke vraagstukken op te lossen, door eenvoudig het recht van

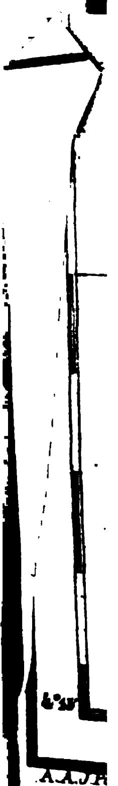
den sterksten in toepassing te brengen! Ware daardoor de verlangde schadevergoeding van $ 42,000 aan Liberia kwijtgescholden, dan zou de geheele oplossing nog aanneembaar zijn, maar dit is, voor zoover ik weet, geenszins het geval. Het moet dus niemand verwonderen, wanneer binnen kort, in betaling dezer (door Liberia nooit erkende) schuld, de kuststreek tusschen Manna- en Marfa River aan Liberia ontnomen wordt.

Met het oog op de bij dit stuk gevoegde k a a r t (Sherbro tot Grand Cape Mount, incl. Fisherman Lake) zij hier slechts aangemerkt, dat bij haar verschijnen mijne kaart, benevens een groot gedeelte van den tekst, reeds gedrukt was, en alleen door een oponthoud in het drukken van den tekst eene vertraging in de uitgave mijner verhandeling veroorzaakt is.

Dat de Fisherman Lake door officieren van het Amerikaansche oorlogschip *Ticonderoga* in kaart gebracht is, was mij bekend, echter niet, dat deze kaart gepubliceerd is. Overigens behoefde ik aan deze kaart geen bijzondere waarde te hechten, daar ik wist, dat deze opname gebaseerd is alleenlijk op eenen watertocht naar Bendo en geen eigenlijke opmetingen tot grondslag heeft. De Fisherman Lake is dan ook op genoemde kaart veel te breed aangelegd, al is ook de algemeene vorm tamelijk correct weergegeven. De teekening der „Maffa" (Marfa) River berust slechts op ingewonnen informaties.

Hiermede geloof ik voldoende uiteengezet te hebben, dat ik noch van de beide genoemde stukken, noch van de aan het laatste stuk bijgevoegde kaart, gebruik heb kunnen maken, en dat dus ook mijne „Mededeelingen" daardoor geenszins aan originaliteit of waarde verloren hebben.

I. BÜTTIKOFER.

Bijblad van het Tijdschrift van het Aardrijkskundig Genootsc

30′ 50′

KOSSO TERRITOR

C (
C O

Lighthouse
Cape Messurado
240′
Monrovi

...STELIJK LIBE...

1 : 300.000

door

J.BÜTTIKOFER.

Jacht- en Reisro...
Moerasstreken.
Grasvlakten.
Watervallen en Stroomvers...

LIBERIA

(Junk River-Cape Palmas)

1:1.500.000

naar Grundemanns Missions-atlas.

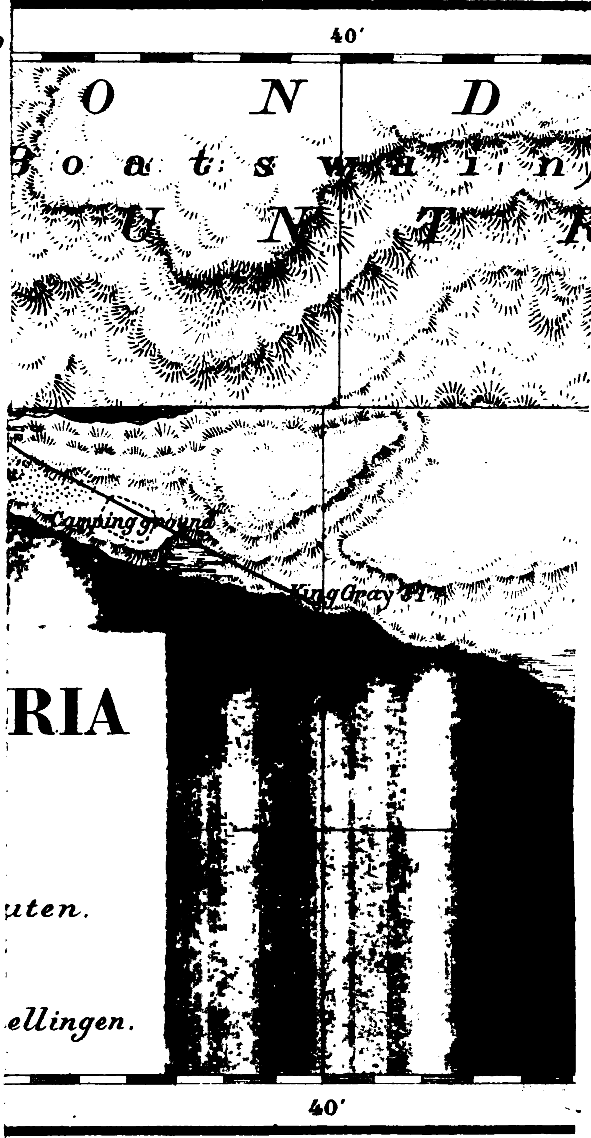
4°30′
10°
50′

A.A.J.Pistoor,Lith.

...msterdam en J.L.Beijers te Utrecht

148

148a

40'
O N D
Boatswain
U N T R
Camping ground
King Gray St.
RIA
uten.
ellingen.
40'

t.

SEP 21 1938

SEP 21 1938

